

IJA # 371

פרקי אבות עם פירוש חסדי אבות

Pirḳe Avot `im Perush Ḥasde Avot

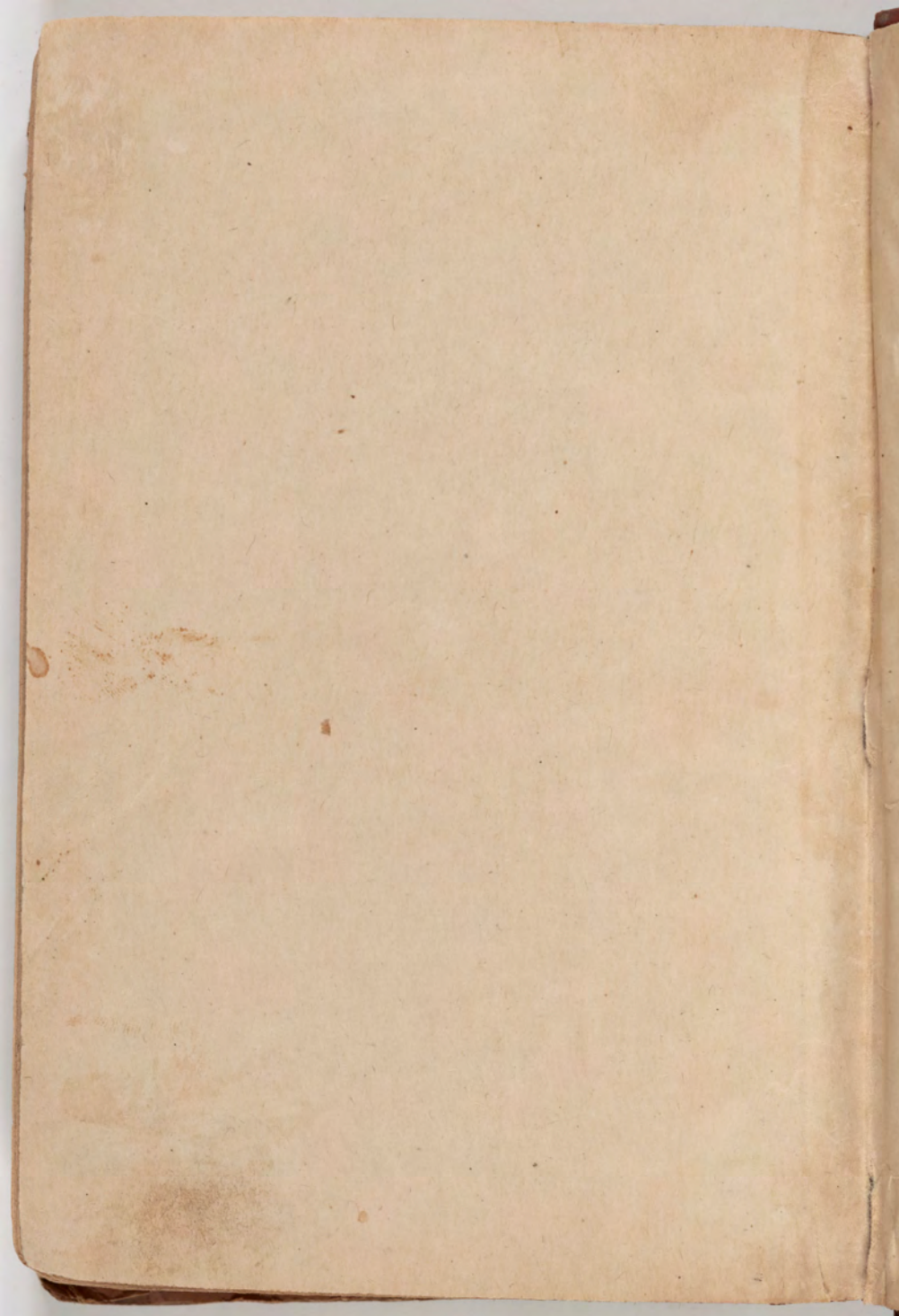
Joseph Ḥayyim ben Elijah al-Ḥakam

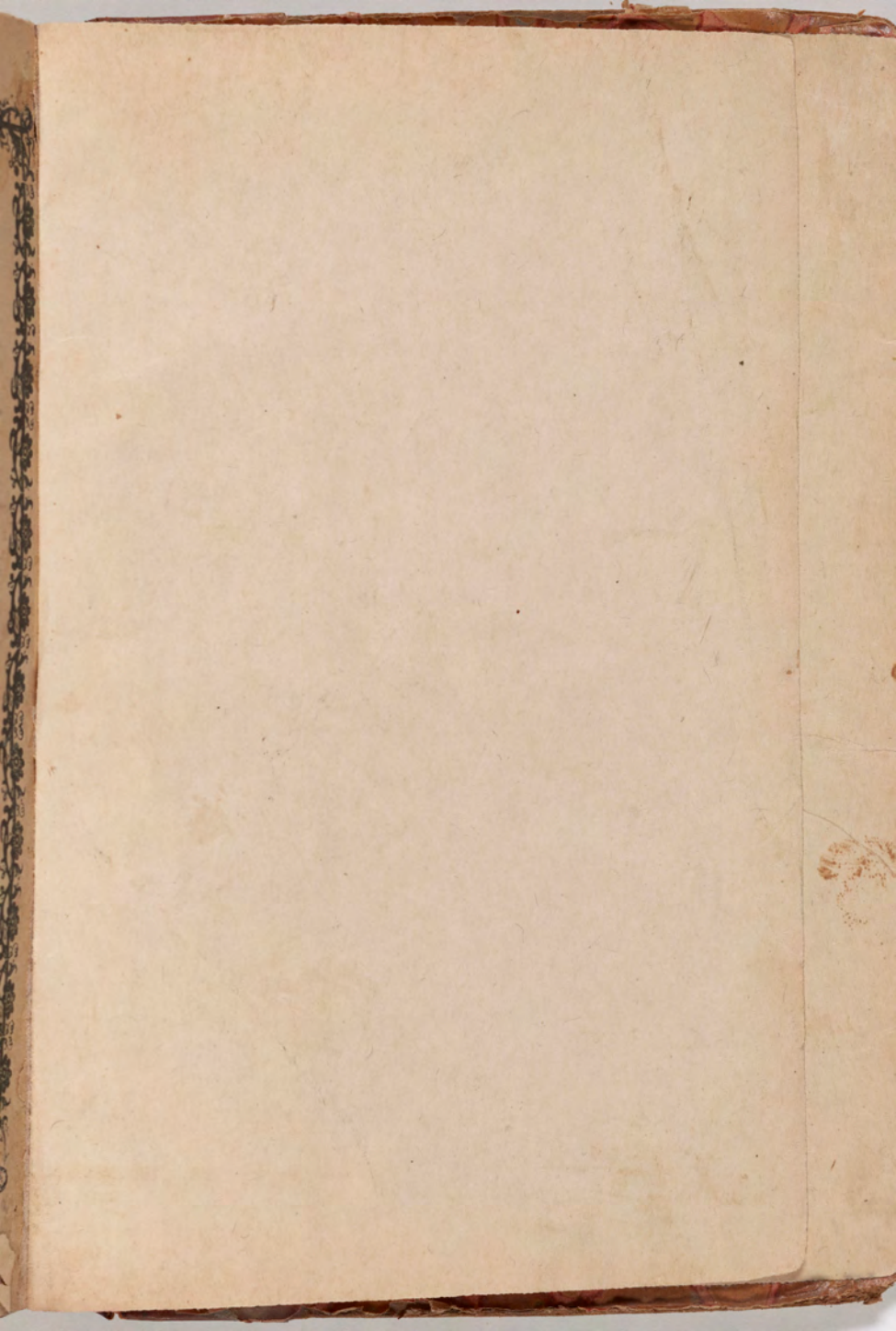
Baghdad, 5667 (1906 or 1907)

۳۳ خدیو
۱۱۹۷

۵۶۹

ספר

פרקי אבות

עם פי

חסדי אבות

ובסופו ס' זכות אבות

זאת המחברת ביאורים ופירושים בדרך פשוט
ורטו ודרש על פרקי אבות הנקראת
משנת הסידים אשר הנני השי"ת ברוב רחמיו
ונודל חסדיו

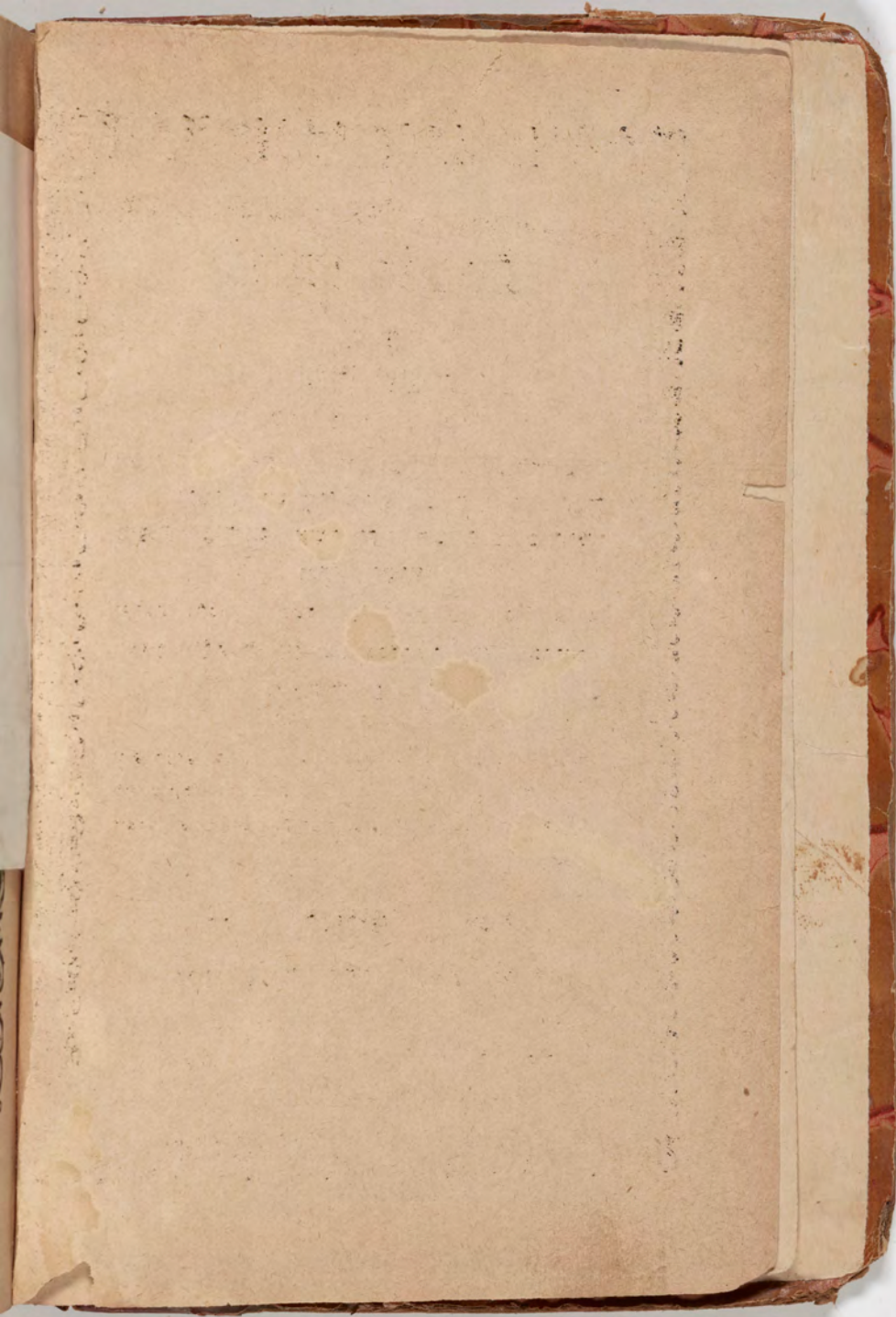
וקראתי לחכור זה כשם חסדי אבות אנכי איש קטן
הצעיר יוסף חיים יצ"ו בכטהר"ר אליהו בכטהר"ר
משה חיים זצ"ל :

והא רעוא שיקובל ברצון לפני השי"ת ויזכני בחסדו הגדול
לחדש תמיד חדושי תורה רבים ואמתיים ואזכה ללמוד תורה
לשמה באהבה ושמחה רבה לאורך ימים ושנות חיים אכי"ר :

פה בנדאד יע"א

שנת זכור חסד אבות לפ"ק

ברפוס ה' עזרא ראובן דנגור ס"ט

למנוחת היקרה

נפלא

ספר

למנוחת

תנ"כ

למנוחת

נפלא

למנוחת היקרה אמו

מרת סיתי נ"ע

אשר נפטרת לבית עולמה יום כיב טבת
שנת תרס"ו תהיה נשמתה צרורה בצרור
החיים ועל משכבה יהיה שלום אכ"ר :

מודעה רבה

לכזכרת תודה

בקרב ישראל אודיע על דכורה הספר
הזה אשר קראתיו בשם

חסדי אבות

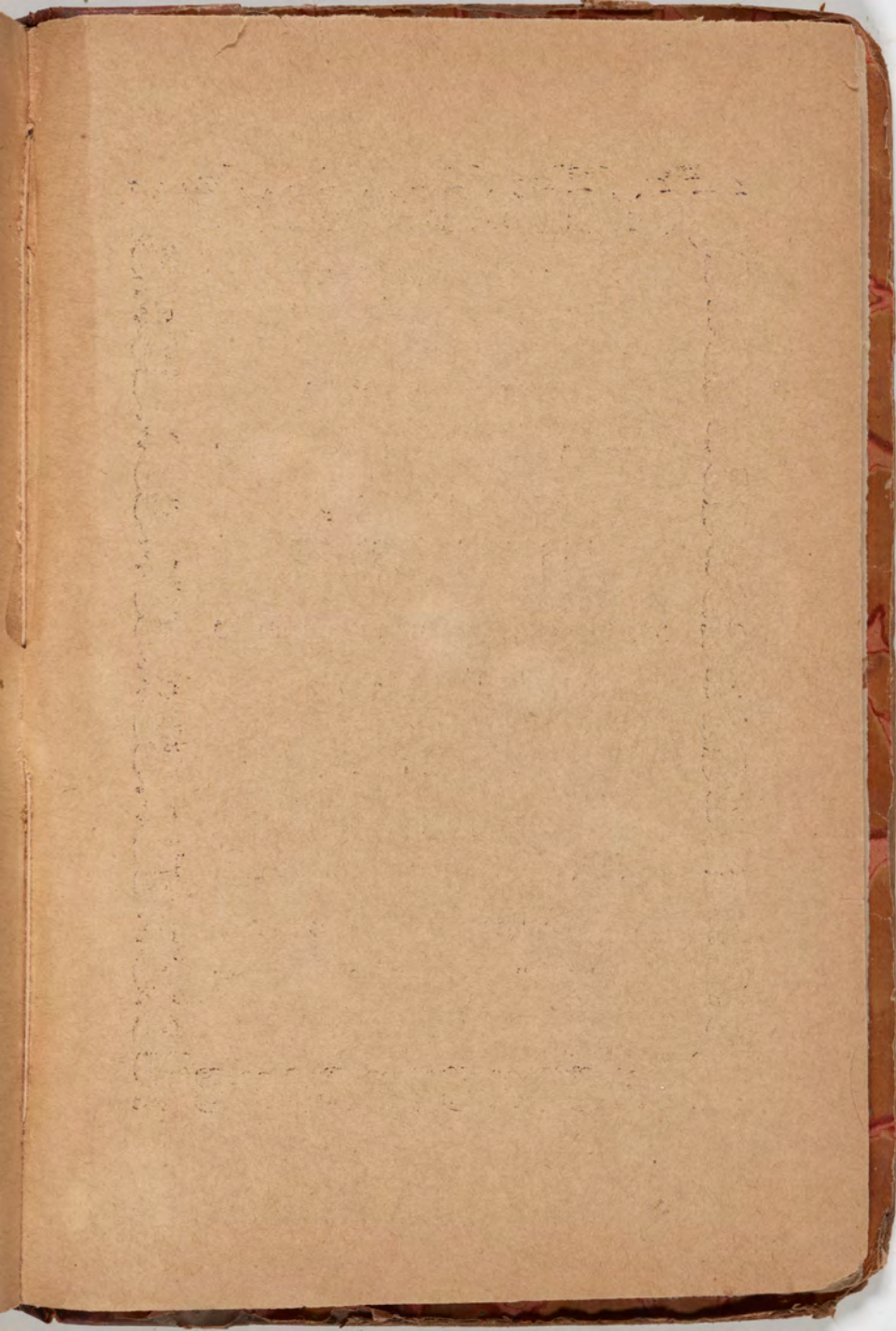
כל הוצאות הדפוס של ספר זה התנדב
הגביר היקר סי'

יוסף עדס הי"ו

למנוחת היקרה אמו

מרת סיתי נ"ע

אשר נפטרת לבית עולמה יום כיב טבת
שנת תרס"ז תהיה נשמתה צרורה בצרור
החיים ועל משכנה יהיה שלום אכ"ר :

הקדמת המחבר נר"ו

ברוך ה' אלהי ישראל אבינו מלכנו אשר קדשנו במצותיו
וצונו על דברי תורה • ובחר בנו מכל עם
ורוממנו מכל לשון ונתן לנו תורתו תורת אמת וחיי
עולם נטע בתוכינו • לך ה' הגדולה והגבורה וההפארת
והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ • לך ה' הממלכה
והמתנשא לכל לראש • והעושר והכבוד מלפניך • ואהה
מושל בכל • ובידך כח וגבורה • ובידך לגדל ולחזק
לבר • אודך ה' אלהי • כי אהה הגותן לי כח לעשות
חיל בכל דבר ודבר כי ממך הכל :

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי • אשר זכני ברוב
רחמי וברוב חסדיו • לשמש בחצרות בית ה'
במקום שעמשו בו אבותי הקדושים נ"ע בישיבה של
קבע מדי שבת בשבתו • וככלל שבתות השנה המה
שבתות שבין פסח לעצרת שדרכינו לדרוש רוב
הדרשה שבהם על פרקי אבות כמנהג ישראל קדושים
וממה שחנני השי"ת בחסדו הגדול לחדש פירושים
וביאורים בפרקי אבות עשיתי מהם חבור אחד בפני
עצמו וקראתיו בשם :

חסדי אבות

על שם המשנה הזאת הנקראת פרקי אבות שהם דברי
חכמה ומוסר אשר יצאו מפיהם של ראשונים תנאי
קמאי ובתראי זיע"א :

הקדמת המחבר נר"ו

ומעתה הנני מגלה דעתי ורצוני בכל לבי ובכל נפשי
בלב שלם וכנפש חפוצה דכל כונתי בחיבור
זה וגם בכל חיבורים שבקדושה אשר יזכני השי"ת
לחבר ברוב רחמיו וגודל הסדיו הכל הוא ליקב"חו
בדחילו ורחימו • ורחיכו ודחילו ליהדא שם הוי"ה ב"ה
י"ה בו"ה ביהודא שלים בשם כל ישרא וכל מחשבה
זכונה ודבור שהם נגד רצונו יתברך • הנה הם בטלים
ומבוטלים • באופן שכל רצוני בחיבור זה ובכל חיבורים
שיש לי ואשר אעשה בעז"הי וכל דבורי חורה אשר
אחדש בס"ד • ובכל מצוה ומצוה של לימוד ומעשה
הכל הוא לעשות נחת רוח לפניו יתברך דוקא בלי שום
פניה זרה כלל ועיקר :

ואחד הדברים האה אערוך תפלה לפני א' חי אשר
לו הגדולה • אנא ה' הושיעה נא • אנא ה'
הצליחה נא • תן כבוד לעמך תהלה ליראיך • ותקוה
טובה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך • שמחה
לארצך • ששון לעירך • צמיחת קרן לדוד עבדך •
ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו • יראו
עינינו וישמח לבינו • בעגלא ובזמן קריב אכיר •
כ"ד הקטן המצפה לתשועת ה' והבוטח ברוב רחמיו
וברוב חסדיו להאיר עיני באור תורתו תורת חיים :

הצעיר יוסף חיים בכמהר"ר

אליהו בכמהר"ר משה

חיים יצ"ו

ספר פרקי אבות

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּיָה
שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמְּךָ בְּלִם צְדִיקִים לְעוֹלָם
יִרְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר :

חסרי אבות

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹ"הב ו"ל מאי מרבה במלת כל
ועוד למה אמר יש רכנו לומר כל ישראל להם חלק לעו"הב
ונ"ל בס"ד כי הנה מלינו בתורה יעודים טובים לעושי המצות
ופירשו ז"ל דפשוטן של היעודים הוא הכטחת השכר בעו"הז
והנסתר שלהם הוא הכטחת השכר בעו"הב כמלא הקדוש ב"ה
הקדים הכטחת השכר לאדם בעבור המצות וקשה מאחר
שהאדם רריך לעבוד את השי"ת ע"מ שלא לקבל פרס למה וזכיר
הקב"ה הכטחת שכר לעושי מצות גם מלינו לרו"ל דכל אדם
קודם יולדתו מבטן אמו בא מלאך ומלמד לנפשו הקשורה בו
את כל התורה כולה שמודיעו השכר והעונש כמ"ש על
פסוק ויורני ויאמר לי יתמוך דברי לבך שמור מצותי וחיה
ולמה יאמר לו שמור מצותי וחיה והלא הוא חייב לשמור
מצותיו יתברך גם אם לא יתן לו שכר בעבורם ונ"ל בס"ד
הולרבה הודעה של מתן שכר בעו"הב כדי שיוכה האדם בשכר
שלו והוא כי שורת הדין מחייבת שאין לאדם שכר שלם אלא
עד שיעבוד להש"ת בכל ימיו ואם נמלא אליו ימים פגומים
שחטא בהם ולא קיים בהם מ"ע אע"פ שאח"כ עשה תשובה
על חטאיו מ"מ אין לו שכר על אותם הימים שלא עבד בהם
את הש"ת ולא קיים בהם את מ"ע אמנם בהכטחה זו
שהכתיב תק"בה בשכר עו"הב את האדם על העבודה שיעבוד
את הש"ת בימים שק"ב לו לחיות בהם הנה הוא זוכה בכל
השכר שהכתיבו לשלם לו בעבודה של כל ימיו וא"עפ שיש ימים
הרבה שלא עבד בהם את הש"ת זוכה בשכר שלהם כאלו

חסדי אבות

עבד . יען כי ידיו חתו כאנוס הוא בביטול העבודה
באותם הימים :

והענין הוא ע"פ מ"ש הרב כסא דוד ז"ל דף ב' שישראל יש
להם דין שכיר שזכרם הש"ת להשביח ולזכך ולהאיר
בשמתם בקיום מ"ע ול"ת שהם כנגד רמ"ח אברים ושק"ה
גודין שיש בנשמה . וככתוב יא' אדם לפעלו ולעבודתו עדי
ערב . ודרשו רז"ל יא'ו לדיקים לקבל שכרן במי שהשלים
עבודתו עדי ערב . וקשיא להו לרבותא קמאי דבקירושיין
פ"א אמרינן גבי עבד עברי חלה שלש ועבד שלש אינו חייב
להשלים . ואיך בפרק האומניס אמרינן דשכיר שנאנס אינו
נוטל אלא שכירות שלפני האונס . ותירץ מה"רס ז"ל דשאני
עבד עברי שקבל שכרו מראש ומקדם . משא"כ פועל דעדיין
לא קבל שכרו . ולפ"ד מה"רס הנו' נמנא ששכרן של לדיקים
שהוא בסוף חין להם שכר אלא חלק עבודתם . אבל אם נאנסו
בחלותם וכיוצא חין להם שכר על הזמן ההוא ע"ש . והשתא
נראה להכי הקדים הק"בה ידיעה של השכר לישראל כדי שיהיה
להם דין עבד עברי שקבל שכרו מקודם דאם נאנס אינו חייב
להשלים . יען כי אמירתו של הק"בה חשיבה כמסירה לאדם .
דהא בדבורו של אדם לזורך מנה . אמרו חז"ל אמירתו לגבוה
כמסירתו להדיוט . וכ"ש וקל וחומר דבורו יתברך רחשיבה
אמירתו כמעשה . על כן הכטחתו בשכר חשיב כאלו מסר
השכר ביד האדם קודם שעסק בעבודתו יתברך . ולכן אם
נאנס ולא עסק בעבודתו יתברך איזה ימים יקח שכר שלם גם
על הימים האלה כאלו עשה בהם עבודה להבורא יתברך .
דמי לדין עבד עברי שלקח שכרו מקודם :

דז"ש התנא כל ישראל בין ז"ג בין בעלי תשובה שלא עבדו
את ה' כל הימים שלהם יש להם חלק לעו"הב . דבר
גדול הודיע לנו התנא במילות קצרות אלו כלומר אל תחשוב
שהשכר יהיה לישראל אחר שישלימו עבודתם וילכו לעו"הב .
אלא השכר הוא באמת בסוג יש דמלת יש יאמר על דבר שהוא
מוכן ומזומן מקודם בואם לעו"הב . דכבר זכו בו בהכטחתו
יתברך שהכטיחם עליו . וחשיב כאלו כמסר בידם וכרשותיהו

פרק ראשון

מִשֶּׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי • וּמִסֶּרָה לִיהוֹשֻׁעַ
וַיהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים • וְזִקְנִים לְנָבִיאִים •

חסדי אבות

קאי • שנאמר ועמך כולם לדיקים לעולם ירשו ארץ • כסוג
ירושלם שלא יחסר ממנה כלום • וכזה יוכן כס"ד להנחיל אהבתי
יש ואולרותיהם אמלא • כלומר להנחיל אהבתי שכל מצות הוא
בסוג יש • ועל כן לבס נכון בטוח שאולרותיהם אמלא דאין
מחסור ליראיו • ואם נאנסו ועברו עליהם כמה ימים שלא
עסקו בהם כעבודת הכורה שאתן להם שכל ואמלא כל
אולרותם שהם הימים שלהם :

מִשֶּׁה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' • כ"ל כס"ד
דידוע שה"א לתחתון לקבל שפע מן העליון הגדול
ממנו במאד מאד מן הקלה אל הקלה כי אם רק על ידי
אמצעי שכינותם אשר הוא כלול משתייהן מהתחתון ומהעליון •
ולכן תמלא כל כדירה שברא הק"ה בעולם ברא מין אמצעי בין
כל מין • וכזה נמלא טעם נכון למה שישב מר"עה בסיני מ'
יום ומ' לילה ללמוד תורה מהק"ה • ולמה הולך לישב בהר
ולא עלה למעלה בשמים ללמוד תורה שם מאחר שזכה ללמוד
מפי הק"ה מה שלא זכו מ"הש מן הראוי שישב למעלה ללמוד
בדירה העליונה ולמה ירד אור השכינה על ההר ללמוד תורה
ובזה שאמרנו מובן הטעם שפיר שאם היה עולה למעלה
ללמוד שם היה מזדכך גופו מאד להיות כמלאכים העליונים
ויותר • ואז יהושע לא היה יכול לקבל התורה ממנו אח"כ
דה"א לאדם לקבל מן מלאך עליון • ואם היה מר"עה עולה
ללמוד לצורך עצמו אה"כ אך כיון דצריך למסור לימודו
להתתונים לא היו יכולים לקבל ממנו • כי חומר האדם רחוק
מגוף המלאך הפרש רב מן הקלה אל הקלה ולכך לא היו יכולים
התתונים ללמוד על דעתו ולא היו יכולים להבין מה שילמדם
ולא היו יודעים כונתו בדברים שהומר להם ומלמדם • אמנם

פרקי אבות פרק א

וּנְבִיאִים מְסֻרֵה לְאֲנָשֵׁי בְּנֵי הַגְּדוֹלָה
הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הֵווּ מִתּוֹנִים בְּדִין

חסדי אבות

על ידי שהיה יושב בהר שהוא ארץ גשמיית והק"כה פרש עננו עליו ולמד תורה בתוך הענן החונה על ההר הגשמי. הנה בזה נעשה מרע"ה כלול מלמעלה ומלמטה דחומר שלו נודרך ולא נודרך לגמרי כעליונים. אלא היה בסוג אמלעי בין העליונים ובין התחתונים. וכיון דהיה אמלעי היו התחתונים יכולים לקבל ממנו תורה וחכמה ויכולים להבין מה שילמד. ואם לא היה בסוג אמלעי מחמת שיכתו בסיני בתוך הענן לא היה אפשר ליהושע ולזולתו לקבל ממנו מאחר כי היה רחוק מהם מקצה לקצה. וכזה תבין היטב מ"ש במדרש רבה ע"פ אשר ברך משה איש האלהים מחציו ולמטה איש ומחציו ולמעלה אלהים:

ובזה יובן מאמר התנא משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'. פירוש מה שהולך לקבל תורה מסיני ולא עלה לגמרי לשמים לקבל תורה משם. היינו כי ע"כ שקבלה מסיני מסרה ליהושע שנעשה אמלעי בין העליונים ובין התחתונים. ונרמז בראש וסוף סיני שהם אותיות ס"י כמילואם ס"מך י"וד שהם אותיות יסוד מך. כי מר"ע זכה שתנתן תורה על ידו בעבור שני טעמים. הא' שהיה יסוד חכמה. והב' שהיה מך דהיינו עניו:

ומסרה ליהושע וכו'. הא דנקיט ביהושע וככלהו לשון מסירה. ולא נקיט לשון קבלה כדנקיט גבי מר"ע קבל תורה מסיני. והו"ל ויהושע קבלה ממשה וזקנים מיהושע ונביאים מזקנים ואנשי כנ"ה קבלה מנביאים. נ"ל בס"ד ללמד דהרב חייב להשתדל ללמד יותר ממה שהתלמיד מתאוה ללמוד. כמ"ש ר' עקיבא לרש"י כי יותר ממה שהעגל רולה לונק פרה רולה להניק. לכך אמר ומסרה ליהושע הוא נחת ונתעורר למסור אותה ליהושע ולא המתין עד שבא יהושע אללו ובקש לקבלה

ז
פרקי אבות פרק א
וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה * וְעִשׂוּ סִיּוּג
לְתוֹרָה :

חסדי אבות

ממנו · וכן ככלהו הם נחתו למסור אותה כי מסירה תולה
הדבר בהרב וקבלה תולה הדבר בתלמיד הלומד דהוא נתעורר
לקבל · ולכן נקיט ככלהו לשון מסירה ללמדנו הנהגת הרב
עם התלמיד :

ג לומר אותנו בזה שבחייהו דרכן שלא אמר מר"ע אפי' הכל
אלו מקטת מן הלימוד שלמרתו בסיני ולא אמסור הכל
לתלמידי כדי שיהיה לי יתרון עליו · וכן יהושע · וכן הזקנים
וכן הנביאים אלא באמת כל אחד מסר אשר קבל · וזה החידוש
שמסר ולא השאיר לימודו אלו · אבל אם יאמר יהושע קבל
וזקנים קבלו וכן ככולהו אין זה חידוש · דודאי כל אחד יראה
לקבל כדי שיהיה מלא ולא חסר · אבל החידוש מזה הרב
המוסר כל אשר לו לתלמידו :

ה אמרו שלשה דברים הוו מתוכים בדיון וכו' · י"ל מה קשר
יש לשלשה דברים עם ההתחלה דמשע קבל תורה מסיני
וכ"ל בס"ד כי הנה ידוע שיש מהרהרים על חז"ל חכמי המשנה
וחכמי התלמוד · לומר שברו מלבם הלכות במשנה ובתלמוד
להרבות כבודם ח"ו ומעולם לא קבלו כל הדברים האלה
ממר"ע והזקנים והנביאים · אמנם יש שלשה תשובות לסתור
דברי אלו המהרהרים על דברי חז"ל במשנה ותלמוד והנביאים
אחריהם · הא' דחזינו לרבנן שהם מיראי ההוראה דכל דין ודין
שיבוא לפניהם הם נושאין ונותנין בדבר בעומק הדיון ומיטו
ההלכה וטורחים מאד עד שמוציאים הדיון לאורה · וכל זה
מיראת ה' · על פניהם כדי שלא יכשלו בדבר הלכה · ואם הלכות
המשנה והתלמוד ברו מלבם ח"ו כדי להרבות כבודם מה להם
להעמיק ולטרוח הרבה בכל דין ודין אשר ישאלו מהם לענין
מעשה · אדרבא יפסקו לשואל דין שאלתו תכף ומיד להרבות
כבודם לעיני הרואים שיאמרו הם כפויאים בחדרי תורה ודיני

חסדי אבות

תורה חרושים על לוח לבם כנתינתם מן סיני . ואין לריד
 להשקיף ולעיון בהם אלא מורים ההלכות תכף ומיד לשואל
 ואם השואל הוא שואל דבר חדש הם מרוב חכמתם תכף ומיד
 מדמיון מלתא למלתא ומשיבים לו כאשר נמלא בעור שני
 ת"ח שבאים אנשי העיר לשאול מהם דינים על כל מעשה
 שיפול להם ספק בה אך האחד היה דרכו להשיב לשואל תכף
 ומיד הקור הו מותר ואינו פותח שום ספר ואינו ממתין
 להתישב בדעתו בדבר ההוא מפילו שני רגעים אלא משיב כפי
 מה שיעלה בדעתו תכף ומיד הן להתיר הן לאסור והחכם
 השני לא היה משיב תשובה לשואל אלא עד שיתכוון בדבר
 ההוא היטב ויראה בספרים ואפילו דין פשוט וברור כביעתא
 בכותחא אינו משיב עליו אלא עד שיראה בש"ע . ולאחר
 החכם המשיב תכף ומיד אמרה לו אשתו אם אהה כ"כ חכם
 וכל ההלכות חרושים על לוח לבך למה יש לך חדר מלא ספרים
 אם לא תהיה מורה מתוכם וכי היתכן שכל שאלות ששואלין
 ממך לא נודמן שיש בהם שאלות חמורים שצריך להתישב בהם
 ולפתוח ולראות בספרים עליהם . ויאמר לה אני אדלה להרבות
 כבודי ולהראות לעיני העולם יתרון חכמתו על החכם השני
 שיש בעיר שהוא אינו משיב על דבר הנכבד אלא עד שיעיון
 בה הרבה ויפתח ספר ואינו משיב תכף וכלי פתיחת ספר אז
 ידעו בזה שאני חכם גדול שיודע להשיב בהשקפה הראשונה
 ואין אני צריך לשום ספר אלא כל מה שכתוב בספרים הוא
 חרוש על לוח לבי . וכן הענין כאן אלל חכמי המשנה וחכמי
 התלמוד שהם תנאים ואמוראים הם ח"ו הם בודים כל הלכות
 אלו מלבם כדי להרבות כבודם למה יהיו מתונים בדון הנשאל
 מהם וטורחים לעיון בו ולהעמיק בו ונושאים ונותנים בדבר
 ההוא עד שישבו תשובה על אותו הדין הבא לפניהם אלא ודאי
 הם אמתיים ואין בודים מלבם קוץ אחד . ולכן הם מיראי
 ההוראה להיות מתונים ומתיישרים בכל דבר הבא להבין דבר
 מהוך דבר ע"פ סברה ישרה ונכונה ואמתית . שודנו הדין
 לאמתו ע"פ הסבלה והמסורת שיש בידם מן מד"ע מדור
 לדור והיו זה הוכחה גדולה על אמתותם ואין כוונתם

להרבות כבודם :

ועוד יש הוכחה שנית על אמיתותם ואין כונתם להרבות כבודם והוא שאנחנו רואין הן בתנאים חכמי המשנה הן באמוראים חכמי התלמוד היו משתדלים להרבות תלמידים בכל כותס ועורחים מאד למקור חכמתם לאחרים ואם כונתם להרבות כבודם אדרבה היה להם להסתיר רוב חכמתם ולא ימסרו הכל לתלמידהם כדי שיהיה להם יתרון גדול על תלמידהם בחכמה ולא יהיה התלמידים שקולים כמותם וגם כמו אם רואים להרבות כבודם למה יעמידו תלמידים לעשותם חכמים וירכו החכמים בעולם שיהיו גם המון העם נקראים בשם חכמים שאם יהיו החכמים מועטים יהיו יקרים יותר דכל דבר שאינו מלאי ממנו הרבה יהיה יקר יותר וזו הוכחה דאין כונתם לרדוף את הכבוד כדי לחשוד אותם ח"ו בדבר זה לומר כדו ההלכות מלבס כדי להרבות כבודם :

ועוד הוכחה שלישית ממה שאנחנו רואין שכל דבריהם הם חומרות על אשר מפורש בתורה ולא עוד הלא שהוסיפו בפירוש גדרים וסויגים להחמיר ולאסור דבר המותר מן התורה והא ודאי גדרים וסויגים שעשו לאסור אשר הם מוכרחים לקיים אותם יותר משאר עמא דארעא ואם הם כונתם בעבור הנאת עצמן כדי להשיג כבוד איך נח להם לחדש איסורים חדשים הן בענייני אכילה ושתיה הן במלבושים הן במ"ומ' הן בטומאה וטהרה הן בדברי ענוי נפש וכיוצא בדברים אחרים שיש בהם ביטול הנאת הגוף וכמה נחשב תוספת הנאת הכבוד אשר המכחישים חושדים אותם בו לגבי חסרון הנאה וזק ממון בכל הדברים הנז"ל והלא הם עצמם מוכרחים לקיים איסורים החדשים שחדשו החכמים מחמת גדר וסויג יותר מכל אדם ועוד אם הם רודפים אחר הנאת הכבוד אדרבא היו משיגים כבוד וחכוב ומעלה מעמא דארעא עשר ידות על זה אם היו מחדשים קולות בדברים שאסרה תורה יען כי עתה שואין בעיני עמי הארלות בעבור החומרות אשר דורשין להם והכי אתמר בתלמוד האי לורבא מרכבן דמרחמינ ליה אנשי מתיה משום דלא מוכח לכו במילי דשמייא

פרקי אבות פרק א

ועל כן אם היו מקילים להם בהלכות ודינים של תורה היו
אזהבים אותם ומכבדים אותם מאד . ולא כן עתה שהם
מחדשים להם איסורים בגדרים וסיוגים הם מהרהרים אחריהם
ומקילין בכבודם . על כן ודאי אין לחשוך אותם בחשדה זו
שהם כדו מלבם הלכות חדשות כדי להרבות כבודם אלא כודאי
הנמור שהם אמתיים והגידו האמת בדברי תורה שבע"פ כאשר
קבלו מרבותם דור דור עד מר"ע . וכל גדרים וסיוגים שעשו
והוסיפו על איסור תורה הכל תקנו וייסדו ברו"הק כי רוח ה'
דבר כס ומלתו על לשונם . ולכל גדר וסיוג מלאו לו שורש
ויסוד מדברי תורה שקבל מר"ע מסיני :

ובזה יובן משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' .

והיינו תורה שב"עפ שלא נכתבו דבריה בכתובים לא
נמסרה מפה לפה . וא"ת כיון דלא נכתבו כל הלכות ודינים
שלה בפירוש בכתובים הנה מזה החכמים האחרונים הבאים
אחר אנשי כנ"ה שהם התנאים חכמי המשנה והאמוראים
חכמי התלמוד באים לירי חשד שיאמרו הם כדו ההלכות שלה
האמורים במשנה ובתלמוד מלבם כדי להרבות כבודם . ולז"א
הם אמרו שלשה דברים כלומר אנשי כנ"ה אמרו שלשה דברים
אלו לתלמידים שלהם שיזהרו בהם . וחזינן דכלהו רבנן תנאי
ואמוראי וגם כל הבאים אחריהם המה נוהגים בשלשה דברים
אלו ונוהגים בהם . והם הא' הו' מתונים בדיו שכל הדיו הבא
לפניכם והנשאל מאתכם לא תמהרו לפסוק הדיו לאסור ולהתיר
לחייב ולזכות לטמא ולטהר לפסול ולהכשיר . א"כ תתיישבו
בו ותעיינו בו היטב ותקו נוסאים ונותנים בדבר ההוא
ולעשות בו שקלא וטריא במלחמתה של תורה עד שתולאו הדיו
ההוא לאורה וכיון דעושים כן ונוהגים בזה . הנה זו הוכחה
גמורה לבטל החשד ההוא שאומרים כדו דברים מלבם להרבות
כבודם וכאשר הוכחנו לעיל . ועוד שנית לו והוהירו אותם
להעמיד תלמידים הרבה וככה עושים באמת וזו הוכחה שנית
לבטל החשד ההוא וכאשר אמרנו לעיל . ועוד נמי לווס
והוהירו לעשות סיוג לתורה וככה עשו שתקנו גדרים
וסיוגים להוסיף על איסור תורה . וזו הוכחה שלישיית לבטל

החדש הזה וכאמור לעיל :

ועוד כ"ל בס"ד הווי מתונים בדין וכו' . שאם האדם יראה
 יסורין באין עליו אל יבעוס ואל יטיח דברים ח"ו . אלא
 יהיה מתוני וידוס ויקוה אל ה' עד שיהפך לו הרעה לטובה .
 וז"ש הווי מתונים בדין בעת עשיית דין ופורענות עליכם תהיו
 מתונים עד שתלמח ישועת הש"ית ולא תדברו תרעומת ולא
 תטיוחו דברים כלפי מעלה . וכמ"ש חז"ל על כל גל וגל נענעתי לו
 ראשי . ועוד זוו שתעמידו חלמדיס הרבה לאפוקי מן סברת
 רבן גמליאל דס"ל אס אין אדם טובו כבדו אל יכנס לבית
 המדרש . אלא כרא"בע דס"ל יכנסו הכל דמתוך שלא לשמה
 בא לשמה . ורק בתנאי שתעשו סייג לתורה . ר"ל תזהירו
 התלמידים תמיד במוסר של יראת שמים . כי היראה היא סייג
 לתורה . וע"ד האמת סייג רמז לשם ס"ג עם עשרה אותיותיו
 שהוא סוד בינה תעשו . ר"ל תתקנו אותו לתורה שה"ס
 תפארת בסוד אין התורה מתקיימת אלא במי שממית
 עצמו עליה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד שלשה דברים אלו דבא התנא ללמד
 דרך ישרה לדיוני ישראל שיתנהגו בדינים
 הבאים לפניהם מטוען ונטען שלא ילא מלפניהם דבר תקלה
 בקלקול הדין להוטיא ממון על ידם מזה לזה שלא כדת מחמת
 רמאות שהטוען טוען טענות ברמאות כדי לאכול ממון חבירו .
 ויותר לריבוס לזוהר שלא יהיה על ידם שכועת שקר בבית
 דינם שיהא הרמאי נשבע שקר וגואח בדין ולא יתחלל על ידם
 כבוד התורה שנשבעים בה לשקר ח"ו שכל הקלקולים נעשים
 אס הדיון אינו שס על לבו להתכונן בתביעות שתובעים לפניו
 כי קצרה רוחו לעיון כס בעין שכלו ולעשות המלאות להוטיא
 הרמאות לאורה . ולא יטערך להשביע אותם בשכועת התורה
 אלא באמת לריק שיהיה חכם וכפון דכשרואה שזה התובע רמאי
 הוא יעשה המלאה של דברים לדבר עמו אשר יהיה זה מוכרח
 להשיב דבר שבו סותר רמאותו ותתגלה חרפתו . ואזכיר דבר
 אחר לדוגמא במעשה שהיה באחד שהיה הולך ברחוב אחד
 וראה בארץ מטבע אחד של זהב והרחוב היה ארוך הרבה והוא

חסדי אברה

נטלו והניחו בחיקו יהיה הרס אחד בא כנגדו כראש השני של
 הרחוב וראה מרחוק שזה נטל מן הקרקע זהוב אחד ויגש
 אליו ויאמר זה הזהב אשר הרימות מן הארץ שלי וממני נפל
 קודם חמשה רבעים שהייתי הולך ברחוב הזה ועתה הרגשתי
 בו וחזיתי לאחורי לחפש אותו ברחוב זה וראיתי שאתה לקחת
 אותו הנקו לי כי שלי הוא והלה השיב שקר אתה אומר
 ולא נפל ממך זהב וזה נפל מאחרים וזכיתי בו מדין מליאה
 ובאו לפני הרב לדון ודברו דבריהם וזה הרמאי אמר שהוא
 מוכן לישבע כספר תורה דקודם שלשה דקים היה הולך ברחוב
 זה ונפל ממנו זהב ואיש אחר לא עבר באותו רחוב במשך
 הארבעה דקים על כן בודאי זהב זה הוא שני והרב בחכמתו
 הבין שזה התובע הוא רמאי והוא רולה לישבע כספר תורה
 לשקר ויתחכם הרב להוילא רמאות של זה לאורה ולא יהיה
 חוטא נשכר לגזול הזהב מיד הזוכה בו וגם לישבע שבועת
 שקר מה עשה הרב אמר להרמאי לא ועמוד בחוץ ותסגור
 הדלת של החדר כי אני רולה לחקור את הנתבע בעל דינך
 לברר הדבר שלך בפניך וזה ילא תכף וסגר דלת החדר ועמד
 בחוץ מן החדר כדי לשמוע מה מדבר הרב עם בעל דינו
 וידבר הרב לבע"ד בהרמת קול מעט ולא בלחישתו כדי שישמע
 הרמאי כי הבין דודאי הרמאי מטה אזנו ומאזין ויאמר לבע"ד
 תן לי הזהב בידי וימסור לו ואחר שלקחו אמר הרב לבע"ד
 הנה בזה המטבע של הזהב יש סימן מובהק שהוא נקוב בל"פ
 א"כ זה למה ישבע נאמר לו שיתן בו סימן ואם אמר הסימן
 הזה של הנקב בל"פ ודאי שלו הוא וניתן אותו לו בלא שבועה
ואם לא נתן בו סימן שלך הוא ואתנהו לך ושחק הרב בדברו
 עמו כדי שיבין שבחכמה הוא מדבר להטעות הרמאי כי
 הבע"ד יודע שאין בו נקב כלל ואח"כ לעק על זה התובע הרמאי
 שעומד בחוץ ויכנס ויאמר לו הרב המטבע של הזהב הוא
 בידי ויש בו סימן ואתה אם הוא שלך תגיד הסימן ותקחהו
 בלא שבועה ויאמר הרמאי טוב הדבר אני אומר לך הסימן
 שיש בו שהוא נקוב בל"פ ויאמר לו הרב זה הוא הסימן ואין
 בו סימן אחר ויאמר כן אין לי בו סימן אחר אלא רק זה

הסימן שהיא נקוב בל"פ' : וישחק הרב ויפתח ידו שהיו קמוצות והזהב בתוכם ויאמר להרמאי ראה זה הזהב שאתה תובע אותו מן המולאו שאין בו שום נקב' : ה"כ זה אינו שלך כי לפי דבריך שלך הוא נקוב וזה אין בו נקב ה"כ הוא נפל מאחרים וזכה בו המולאו ויכלס הרמאי וילא :

נמצא הרב בחכמתו עשה המלאה של רמאות שהיה זה הרמאי לומר מדבריו של הרב לדבר דבר אשר בו יסתור רמאותו ותתגלה חרפתו והטיל זה מן הגזל ומן שבועת שקר בס"ת' : וכע"ד זכה בשלו' : ועל זה נאמר אני חכמה שכנתי ערמה' : כי אערים כדי להוסיף ערמות הגזלן לאורה' : כאשר עשה הרב הנו' שלימד את הגזלן ערמה לדבר דברי ערמה שיתן הסימן כפי מה ששמע מן הרב אשר דבר בפניו עם בע"ד שזכה הערמה שלימדו נסתרה הערמה של הגזלן שרצה לגזול את חברו על ידה :

ובזה יוכן הווי מתונים בדיון שתתישבו היטב ולא תפסקו הדיון במהרה ובהמתנה זאת תחדשו המלאת דברים שבהם תעמידו תלמידים הרבה ר"ל תלמודיים הרבה להרמאים שילמדו מדבריכם להוסיף מרמה כדי לחזק רמאות שלהם באותו הדיון שבה לפניכם' : ועל ידי מרמה זו שילמדו מתוך דבריכם נגלית עיקר רמאותם באותו דבר ויהיה הרמאי נסתר מחמתו ובירא בגידיה מקטל' : כאשר עשה אותו הרב שהטעה את הרמאי במציאות שעה בדבריו וילמדו לדבר דבר לחזק הרמאות שלו בעיקר תביעתו' : ואז יופול הנופל ממנו כי אותו דבר שהוסיף לדבר בנתינתו הסימן כדי לגזול הזהב נפל מידו הזהב דמיניה הוכח דלאו שלו ובמרמה בא לגזול אותו מיד חברו שזכה בו' : והנה בזה תעשו סייג לכבודה של תורה שלא יתחלל כבודה שרוצים לישבע בה לשקר' : באותו הרמאי שהיה מוכן לישבע בספר תורה שנפל הזהב ממנו' : וגם לא יתחלל כבודה בעבירה של גזל שרוצים לגזול זא"ז שהוא איסור חמור שאסרתו תורה ולא יחרוך רמיה לידו :

ובזה מוכן דברי שמעון בן שטח בפרק זה שאמר הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדבריהם שמא מתוכם

חסדי אבות

ולמדו לשקר והכונה שחברה בחקירות עמהם והיו זהיר בדבריך להטעותם כדי שיבינו מדבריך דבר חדש לומר אותו שבו תחזוק רמאותם באותו דבר שהם משקרים בו דשמה ואולי מתוך דבריך אלו שאתה מטעה אותם ולמדו לשקר בדבר חדש לאומרו כדי לחזק בו רמאותם שמרמים לגזול וכדוהו באותו מעשה הנז"ל שלמד אותו הרמאי מדברי הרכ להוסיף דבר רמאות לתת סימן וכזה נתבטלה ונסתרה רמאותו בעיקר הגזל שרעה לגזול כן אלו אולי על ידי דבריך שאתה מטעה אותם ולמדו לשקר שקר מחדש בדבר זה שהם משקרים בו כדי לחזק בו את שקרם וממילא נסתרת ונתבטלת עיקר העדות שהם משקרים בה ולא יחרוך רמיה לידו :

ועוד נ"ל בס"ד אומרים ועשו סיוג לתורה ע"פ מ"ש רז"ל במדרש הנחומא פרשת כי תשא ע"פ סוגה בשושנים :

כולד היה הדין שוכב על מטתו והתאוה לאשתו כח להזקק עמה אמרה בשושנה אדומה רחיתי פירש הימנה זה הפך פניו לבחן וזו הופכת פניה לבחן מי הפרישו ממנה היוו נחש עקלו איזה עקרב נשכו איזה גדר ביניהם אלא דברי תורה שכתבמר בה אל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לכך כתיב סוגה בשושנים ע"כ נמלא ישראל קדושים הם אין לריבון לעשות גדר ומחילה ממשיית בפני האיסור כדי להבדל ולפרוש ממנו וכגון איש הפורש מאשתו נדה אין לריבן להיות גדר בינו לבינה וכן בכל מיני איסור אלא הכתוב הנזכר בתורה האוסר לו אותו דבר הוא יהיה גדר מפסיק בינו לבין האיסור שלא יקרב אליו ואע"פ שהכתוב הוא נכתב בספר תורה ואינו לפניו הנה זכרון הפסוק ההוא די לו סיוג כנגד האיסור וז"ש ועשו סיוג לתורה כלומר דברי תורה עלמס הם יהיו לגדר וסיוג ולא תלטרכו לגדר וסיוג ממשי :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד קרוב לזה אומרים ועשו סיוג לתורה בהקדים מעשה בחסוד אחד שהיה מנהגו לבלתי ישמש מטתו אלא רק אחר חלות לילה וכליל טבילה של אשתו מנהגו לעסוק בתורה עד חלות לילה ואז אחר חלות לילה יקום לשמש וכאשר היה נוהג רבינו האר"י ז"ל בכך והנה פעם

אחת כלול עבילה היה עושה כמנהגו והיה יושב ולומר סמוך
 למטתו אלל אשתו שהיתה ישנה ג"כ במטתה אלל מטתו והוא
 היה אוחז ספר אחד בידו ולומר כו ובתוך לימודו בעורו יושב
 כתמננס ויחלוט . והנה איש בא אללו וחתוכת נייר לבן בידו
 ויראנה לו וראה שהיה כתוב על אותו הנייר מלת בט'לת ויקץ
 משנתו ויתפלג על חלומו ויחשוב בדעתו חדא מתרתי דיתכן
 נגזרה עליו גזרה רעה והוגד לו במראה במלת בט'לת שהיא
 ר"ל כתבטלה הנזרה או היה להפך שהיה עליו גזרה טובה והגידו לו
 בטלה . וישאר נכוד מאד לא ידע איך יהיה פתרונו האמיתי
 אם הוא טוב או להפך . ואיך שיהיה כיון שלא היה יכול לפתור חזר
 על לימודו ללמוד עד חלות והספר נשאר פתוח בתוך חיקו
 וכשבא ללמוד בו ראה פתוח שלא במקום שהיה לומר ויראהו
 פתוח בדף המתחיל בפסוק ואל אשה כנדת טומאתה לא תקרב
 ואותה שעה נתכוון דאמיתות בט'לת הס ר"ת פסוק זה כנדת
 טומאתה לא תקרב . ויחרד לכו על הפתיחה הזאת ויתכוון
 בשכלו אולי אשתו אשר הוא מוכן לשכב עמה בזאת הלילה היא
 עתה טמאה בטומאת נדה וזכות התורה שהיה לומר הגין עליו
 לשומרו מאיסקור טומאה זו ובתחלה ראה זה בתלום בט'לת .
 ובאשר לא הבין הכוונה הראו לו הפסוק הזה להדיא מתוך
 הספר דא"ע שהוא לא היה לומר באותו הדף עכ"ז מן השמים
 נפתח הספר בפסוק זה כדי שעתה ידע הדבר בפירושו . ואז
 זעק על אשתו שהיתה ושינה ויאמר לה קומי בדקי בגדיך
 החתתן ותאמר לו קודם ארבעה שעות טבלתי מה טיבה
 של בדיקה זו עכשיו . ויאמר לה אע"פ קומי ובדקי קמה
 וראה בגד החתתן שמלוכלך בדם וירעה שראתה דם בעת
 שינתה ולא הרגישה . אז נתאמת אללו פתרון החלום ופתיחת
 הספר וישמח שמחה גדולה שניטול מטומאת נדה ע"כ .
והנה בלי ספק כי זכות התורה שהיה לומר לשמה באותה
 שעה הגין עליו וניטול בזה שלא בא לירי מכשול .
 וכמ"ש שלום רב לאהביו תורתך ואין למו מכשול . שזה יהיה
 רק לאהביו תורתך אהביו דייקא שלומדים תורה לשמה
 שנקראים אהבים של התורה לכן תשמור אותם מן המכשול

חסדי אבות

וכזה המעשה הנז"ל פירשתי בס"ד מ"ש הכתוב כמעלת
ההורה וכח שלה עם לומדיה והוא שנאמר כשכבך תשמור
עליך והקילות היא תשיחך וכמו אותה מעשה של אותה אשה
שאותו לילה עבלה והוא מוכן לקיים בה מצות עונה אחר חלות
לילה והוא יושב עתה ועוסק בתורה עד שיגיע זמן חלות
ויקיים המצוה ואינו יודע שאשתו עמאה בעומאת נדה ובה
זכות התורה והשיל על עיניו תנומה כדי שיראה מראה החלום
שהודיעו באותו נייר שכתוב עליו בט"ל ת' שהוא ר"ת כנדת
עומאתה לא תקרב וזהו כשכבך כעת שבה לך תנומה
תשמור עליך התורה שהודיעה לך שלא תקרב עתה אל אשה
נדה ואח"כ והקילות מנחת התנומה ולא הבנת הרמז שרמזה
לך במראה החלום וחשבת מלת בט"ל על גזרה טובה או
רעה וכמנא לא הועיל לך הרמז הזה לשמך ואז לעת זאת
היא תשיחך שגרה זכות תורה להיות נפתח הספר בדף זה
שכתוב בתחלת הפסוק בפירוש ואל אשה כנדת עומאתה לא
תקרב כי עתה היא מדברת עמך להודיא בפירוש ואז נללת מן
מכשול זה :

אמנם ודאי כל זאת השמירה שישג האדם מן זכות התורה
שתשמרהו שלא יבא לו די מכשול הוא רק אם לומד
תורה לשמה וכאשר דייקנו מן פסוק שלום רב לאזהכי תורתך
ואין למו מכשול דאירי בלימוד תורה לשמה וכמו שהמלאך
דבר זה מפורש להדיא כברייא דאבות רבי מאיר אומר כל
העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומלכשתו ענוה
ויראה ומכשרתו להיות לדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן
החטא וכו' דנמלא רק תורה לשמה היא מרחקתו מן החטא
ועל זה אמר התנא ועשו סיוג לתורה ר"ל התורה תהיה סיוג
להכדיל אתכם מן האיסור ואיוו היא הנעשית סיוג היא תורה
לשמה ורמז של לשמה נרמז באות למ"ד של לתורה כלומר
תורה שהיא בסוג למד שיש בו שלשה ווי"ץ ה' זקוף ואחד שוכב
ואחד יורד ושלשה ווי"ץ אלו של אות ל' רומזים למחשבה ודבור
ומעשה והמחשבה היינו שמחשב לשמה ולא לשום פנייה
אחרת והדבור הוא הלימוד עצמו דכתיב כי חיים הם

למולאחם למוציאם כפה והמעשה דכתיב זאת התורה לעולה
 כל הקורה בפרשה עולה כאלו הקריב עולה וכן הוא בכל
 לימוד של חזון מלוא דנחשב ללומד בתורה של אותה מלוא
 כאלו עשה המלוא במעשה :

ועוד כ"ל בס"ד הוו מתונים בדון וכו' כי חורה שבע"פ
 נקראת דין ועליה נאמר משמים השמעת דין ארץ יראה
 ושקטה והטעם שנקראת דין פרשתי בס"ד דאיתא בתיקונים
 תורה שבע"פ יש בה ששים מסכתות וידוע כל מסכתא יש בה
 ארבעה חלקים שהם פשט רמו דרש סוד ופרשתי בס"ד
 ארבעה חלקים אלו שהם פרדס נרמזו בארבע אותיות ל' שיש
 באלפא ביתא והם האחד הוא ל' העקרי ושלשה הם במלוי
 אל"ף גימ'ל דלת הרי ד' כנגד ד' חלקים פרדס והיינו למ'ר
 ר"צ לימוד שלריך האדם ללמוד בארבע חלקים פר"ס ולכן
 נקראת דין שהוא ד' ין ר"ל ד' חלקים פרד"ס יש בששים
 מסכתות שהם מספר ין והנה נודע כי אין הדין יולא לאמיתו
 אלא על ידי שיהיה החכם מתוני כמ"ש מתון ואסיק שמעתתא
 אליבא דהלכתא אבל הנהירות מביאה לידי טעות ולו"א הוו
 מתונים בדון הוא ד' חלקים פרד"ס של ששים מסכתות שהם
 תורה שבע"פ ואמר עוד והעמידו תלמידים הרבה כמ"ש
 הרבה תורה למדתי מרבתי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר
 מכולם נמלא רבוי התלמידים מחכים את הרב ורווחא שמעתתא
 ועשו קייב לתורה דאיתא בכרייתא דרבי ישמעאל בשלש עשרה
 מידות התורה נדרשת מקל וחומר וכו' כנגד י"ג מידות וז"ש
 ועשו קייב לתורה קייב הוא י"ג ס' שתעשו דרשה של י"ג מלות
 לששים מסכתות ואמרו ועשו לרמזו שהתלמוד מביא לידי
 מעשה גם מעת שלומד הוא לומד ע"מ לעשות :

א הכוונה הוו מתונים בדון שאם נפסק דינו לחובה ילינו
 אותו למחר אולי ימלא עליו זכות ואם נגמר לזכות
 פוטרין אותו בו ביום ולכן קודם החרבן כתיב לרק ילין בה
 ועתה מרמזים שהיו עושין להפך אם ראו דינו לרק וזכות
 מלינים אותו ומתי פוסקין תכף עתה הוא כאשר הם מרמזים
 שנפסק לחובה כמ"ש המפרשים ז"ל בזה ולכן כאן הזכירו

פרקי אבות פרק א

כ שִׁמְעוֹן הַצְּדִיק הָיָה מִשִּׁירֵי כְּנָסֶת
הַגְּדוֹלָה • הוּא הָיָה אוֹמֵר עַל
שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד • עַל הַתּוֹרָה •
וְעַל הָעֵבֶר דָּהָה • וְעַל גְּמִילוּת חַסְדִּים :

חסדי אבות

הוּו מַתּוּסִים בְּדִין ר"ל מֵתֵי תֵהוּ מַתּוּסִים לַהֲלִין הֶרְבֵּה עַד
מֵחַר הוּא כְּשֶׁתְּרָאוּ שֶׁנִּתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת כּוּ דִין וְעוֹשֵׂה • גַם עוֹד
בְּאוֹתוֹ הַדִּין שֶׁתְּרָאוּ שׁוֹה יִתְחַיֵּב מֵיִתָּה כְּסִנְהֶדְרִין תַּעֲמִידוּ
תַלְמוּדִים הֶרְבֵּה לַעֲיִין בְּדִינוֹ לִפְנֵיכֶם אֲלוֹי יִמְלֵאוּ לוֹ זְכוּת וְהֵיוּ
כְּכֵן עוֹשֵׂי אִו כֵּן זֹמַא שֶׁהֵם דְּנוֹס לִפְנֵי חַכְמִים כְּסִנְהֶדְרִין •
וְעוֹב שֶׁתְּזַכְּרוּ לַעֲשׂוֹת סוּג לַתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְאוּ הַכִּרְוִית
לִידֵי חַיִּיב :

הַלְכָה ב' עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה
וְעַל הַעֲבוּרָה וְעַל גְּמִילוּת חַסְדִּים • כ"ל בַּס"ד
שְׁלֹשָׁה אֵלוֹ הֵם דּוֹגְמַת הַסְּנוּל שֶׁהוּא שְׁלֹשָׁה נְקוּדוֹת • אֶךְ כְּחֻכּוֹ
חֶסֶד עֲמוּד הַעֲבוּרָה שֶׁהוּא הַקְּרִבְנוּת וְנִשְׁאָר שְׁנַיִם דּוּקָא שֶׁהֵם
דּוֹגְמַת שְׁב"א שֶׁהוּא נְקוּדַת הַגְּבוּרָה אֲבָל הַסְּנוּל הוּא נְקוּדַת
הַחֶסֶד • וְכֹה מוּכָן מ"ס הַכְּחוּב אִמְרַתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִכְנֶה
שִׁיחָה עוֹמֵד עַל ג' עֲמוּדִים שֶׁהֵם כְּנֶגֶד סְנ"ל שֶׁהוּא נְקוּדַת הַחֶסֶד
וְיִדְוֵעַ דֵּהֲלִירִיקִים מֵהַפְּכוּן מֵדַת הַדִּין לְמֵדַת רַחֲמִים • וְהֵיוּ
אֲצ"פ שֶׁבְּחֻכּוֹ הוּא שְׁנֵי עֲמוּדִים שֶׁהֵם כְּנֶגֶד שְׁב"א שֶׁהוּא נְקוּדַת
הַגְּבוּרָה שֶׁהוּא דִין • עכ"ז כִּיּוֹן דַּהֵם מֵתַפְּלִילִים כְּכוּוֹנֵה וְשִׁלְמוֹ
כְּתַפְּלֵחַם עֲמוּד הַעֲבוּרָה כִּי תַפְלוּת כְּנֶגֶד תְּמִידוּן תְּקוּס •
וְהַכְּחוּב אִמֵּר וְעַבְדְּתֵם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאִרְז"ל עֲבוּרָה זֹ תַפְלֵה
וְנִמְלֵא נִשְׁלַם הַסְּנוּל שֶׁהוּא חֶסֶד וְלִז"א מֵהַפְּכוּן מֵד"הָר לְמֵדַת
רַחֲמִים • וְכֹה יוּכָן בַּס"ד לֵב חֶסֶד לִיּוֹמֵנו ע"י הַלֵּב שְׁלוֹ
שֶׁתַּפְּלֵל כְּכוּוֹנֵה מוֹשְׁכוֹ לִיּוֹמֵן שֶׁנַּעֲשֶׂה אֵלָיו סְנ"ל שֶׁהוּא נְקוּדַת
הַחֶסֶד שֶׁהוּא כִיּוֹמֵן • אֶךְ לֵב כְּסוּל שֶׁאֵינוֹ מְכוּוֹן חֶסֶד מֵמַנּוּ
עֲמוּד הַעֲבוּרָה וְנִשְׁאָר לְשִׁמְלֵנו ר"ל בַּשְׁב"א שֶׁהוּא נְקוּדַת הַשְּׁמֵאל

פרקי אבות פרק א
 יג
 אֲנִי־יִגְנוֹס אִישׁ סוֹכֵי קֶבֶל מִשְׁמֵעוֹן הַצְּדִיק
 הוּא הָיָה אוֹמֵר • אֵל תְּהִי־וּ בְעֵבְרִים

חסדי אבות

ובזה יוכן מ"ש דור הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד כי מיומני
 כל אמוט ודוק :

והא דהו"דך לעולם שלשה עמודים כי ידוע דהאוויר הוא
 המחיה האדם וכל בע"ח וזה האוויר מניע עד שלשה
 פרסאות ומשם ולמעלה מתחיל אויר זך ונקי ולא מאד והוא
 הנקרא אית"ר אשר בנבולו כל הכוכבים והמזלות חוזרים וחלק
 האוויר התחתון העולה עד שלשה פרסאות נקרא עינו"ל
 הנשימה לפי שהוא ראוי ומוללח לנשימת כל מי אשר רוח חיים
 באפו אבל חלק הב' הנקרא אית"ר לרוב זכותו ודקותו הוא
 בלתי ראוי לנשימת בעלי חיים ולכן ארו"ל האי עיבה תלתא
 פרסי מדלי יען כי עב הענן העולה להמטיר על הארץ לא
 יוכל לזאת מנבול האוויר שהוא עינו"ל הנשימה שהוא עד ג'
 פרסאות מן הארץ וכנ"ל כל זה בספר הברית באורך ע"ש
 ומאחר כי האוויר המחיה האדם וכל בעלי חיים בעו"הו הוא
 שיעור שלשה פרסאות לכן לידך זכות ג' עמודים להעמידו
 ולקיימו כנגד שיעור ג' פרסאות שיש בו :

ונראה כי בכח ג' עמודים אלו אכחנו יכולים לברר ולחקן
 ג' עולמות כי"ע שיש בהם תערוכות רע וזריכות בירור
 וחוקן והעבודה כנגד עשיה והתורה כנגד ילירה וג"ח כנגד
 בריחה אי נמי בזכות ג"ח מתקנים בעשיה ובזכות תורה
 מתקנים ביורה ובזכות עבודה מתקנים בבריחה ולכן
 עבודה זריכה כונת הלב כי הכונה היא בבריחה כסוד בינה
 ליבא ולכן כתיב ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום
 וכל אשר לך שלום נקוט ג"פ שלום כנגד ג' עמודים שהעולם
 עומד עליהם והאדם עלמנו חשוכ עולם בפ"ע כנודע :

הלכה ג' אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ
 לקבל פרס וכו' כ"ל בס"ד יש רועה לקבל שכר

פרקי אבות פרק א

הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס *
אֵלָא הוּוּ בְעֵבְדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרֵב

חסדי אבות

בעו"הו כדו לעשות בו מלות . וכמ"ס בס"ד על מאמר שזר
מלוא פירוש מקבל שזר על המלוא בעו"הו כדו לעשות בשזר
ההוא מלוא אחרת . ומללל אע"פ שהוא מקבל אינו חשוב
מקבל ללא נותן כי הוא מקבל כדו ליתן . אך יש רופה שזר
בעו"הו כדו להענין גופו בו הרי זה חשיב מקבל דוקא ואינו
בסוג נותן . וז"ש אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ
לקבל פרס שאין כוונתכם בפרס הזה אשר אתם לוקחים כדו
ליתן אותו בעבור דרכות ושאר מלות . רבזה תהיו כעבדים
שהם מקבלים פרס להנאתם דוקא . שזוה תהיו בסוג מקבל
דוקא ולא בסוג נותן :

ועוד כ"ל בס"ד מ"ש לשון פרס ולא אמר שזר או לקבל
טובה וכיוצא . כי פרס הוא לשון חזי כמו פריסת
מלכותך ויהיכת למדי ופרס . והיינו דנאמר על התורה אורך
ימים כימינה בשמשא עושר וכבוד . ודרשו רז"ל למוימינים
בה שלומדין לשמה . אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד .
ולמשמילים שלומדים שלא לשמה עושר וכבוד איכא אורך ימים
איכא . נמלל המשמילים לוקחין חזי שהוא עושר וכבוד בלבד
אשר בשמשא . אבל הלומדים לשמה יתקיים בהם מ"ש הכתוב
כי ימיו ושמשא תפרויו שלוקחין שזר שלם מימיו ומשמשא . ועוד
כ"ל בס"ד ע"ד מ"ש רז"ל הרולל להחכים ידריס והרולל
להעשיר ילפון . דחכמה תתיחס לדרוס ועושר ללפון . ויש
רורך אחר העושר בלבד ואינו עוסק בתורה . ויש עוסק בזה
ובזה כמ"ס רז"ל הרבה עשו כרבי ישמעל ועלתה כידס :

או יוכן בס"ד כי ג' עולמות בוי"ע יש בהם תערוכת רע .
נמלל אין הטוב שבהם שלם מאחר שיש בו תערוכת סיגוס
ונמלל הוא פרס . והאדם לריק לעבוד את הש"ית כדו שיקבל
שפע מן האלילות אשר עליה נאמר לא יגורך רע שהיא טוב

פרקי אבות פרק א
י' **שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס • וַיְהִי מוֹרָא**
שָׁמַיִם עֲרִיכָם :

חסדי אבות

שֵׁשׁ • וּבִסְ"ה ק בְּרַכְתָּ אֲבוֹת פִּירְשְׁתִּי בִסְ"ד אֹפֶן א' ע"ד דיו
לְעוֹלָם שִׁישְׁתַּמֵּשׁ כַּחֲלֵי הַשֵּׁס • וְעוֹד פִּירְשְׁתִּי שֵׁס בִסְ"ד אֹפֶנִים
אַחֲרֵים ע"ס :

וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם • כ"ל בִסְ"ד יֵשׁ יִתְהַנֵּה כִּירְאֵת שָׁמַיִם
כַּמְהַנֵּה הָאֲדָם כְּכִיס הַמַּעוֹת שֶׁלוֹ שֶׁהוּא עִמּוֹן כַּחֲקִי
וְאִינוֹ רוֹאֵה אוֹתוֹ כֹּל רַגַע • וְרַק בַּעַת שִׁיקְנָה חֶפֶץ אוֹ מֵאֵכֶל
מִמְנוּנָיו הֵנָּה אַחַר שִׁקְנָה הַחֶפֶץ וְנִתְחַיֵּיב לְשֵׁלֵם זוֹה תוֹכְעוֹ אוֹ
מוֹטֵי־הַכִּיס מִחִיקוֹ וּפּוֹרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ • וְכֵן הוּא אוֹנוֹ זוֹכֵר
הִירְאֵת שָׁמַיִם תָּמִיד וְאִינוֹ מֵשִׁים אוֹתָהּ לִגְדָר עֵינָיו • אֵלֶּה אַחַר
שַׁחַטָּא וַיִּבְשַׁל בַּחֲטָא תַתְּעוֹרֵר הִירְאֵה בְּקִרְבוֹ כִּי יִחוּשׁ שִׁמָּה
יַעֲנֵשׂ וְאִז עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל עֲוֹנוֹ • זוֹה הַדְּרָךְ לֹא יִשְׁכּוֹן אוֹר
אֵלֶּה לְרִיךְ שֶׁהִירְאֵה יִשְׁמַנֶּה עֵלָיו כִּמוֹ מִלְכוּשׁ שְׁלוֹבְשׁוֹ עַל גּוֹפוֹ
דְּכָל רַגַע הוּא רוֹאֵהוּ וְאִינוֹ מַסִּיק דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ • וְלִז"א רַבִּי
מֵאִיר כְּבִרְיִיתָא דְאֲבוֹת עַל הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ מִלְבַּשְׁתּוֹ עֲנוּה
וַיְרְאֵה וְעִי"כ מִכְשַׁרְתּוֹ לַהֲוִית לְרִיךְ וְחֲסִיד וַיִּשֶׁר וְנֶאֱמַר • וְלִז"א
לְדַק לְבַשְׁתִּי וַיִּלְבַּשְׁנִי כִי הִירְאֵה מְכוּנִית בְּשֵׁס לְדַק כְּנוֹדַע • וַי"ש
כֵּאֵן וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם דִּיקָא שֶׁהוּא גִלּוּי לְעֵינֵיכֶם כִּמוֹ
הַמִּלְכוּשׁ הַפְּרוּס עֲלֵיכֶם • וְלֹא יְהִי כְּכִיס שֶׁל מַעוֹת הַטְּמוּן
בַּחֲקִיכֶם שֶׁאֵין אִתְּם רוֹאִין אוֹתוֹ לֹא רַק כַּשֶּׁתְּהִיו מוֹכְרִים לְשֵׁלֵם
לְבַעֲלֵי חוֹב שְׁלֵכֶם :

וְעוֹד כ"ל בִסְ"ד יֵשׁ אֲדָם בַּעַל יְרֵאָה שְׁפוֹרַשׁ מִדְּבַר שֶׁל אִיסוּר
וְנִזְקָר לְעִשָׂוֹת מִלִּיָּהּ הֵינּוּ דוֹקָא אִם פִּרְיֹשׁתּוֹ מִן
הָאִיסוּר וְכַעֲשִׂיתּוֹ הַמְלֹאָה אֵין הַדְּבַר הַהוּא נִגְדִי לְמִזְגוֹ וְטַבְעוֹ
שֶׁהוּא מִקְיִים סוּר מִרַע וְעִשָׂה טוֹב כִּהְיֹכָא שֶׁאֵין הַדְּבָרִים הַהֵם
נִגְדִיִים וְטַבְעוֹ וְמִזְגוֹ • אֲבָל אִם דְּבָרִים שֶׁל סוּר מִרַע וְעִשָׂה
טוֹב נִגְדִיִים לְמִזְגוֹ וְטַבְעוֹ לֹא יִקְיִים אוֹתָם וַיַּעֲבֹר עַל סוּר
מִרַע וְעִשָׂה טוֹב • וְהֵנָּה כוֹדָאֵי אֵין כִּיָּה יִרְאֵת שָׁמַיִם כִּי יִרְאֵת

חסדי אבות

ד' יוסי בן יעזר איש צרידה · ויוסי בן יוחנן
איש ירושלים קברו מהם · יוסי בן

חסדי אבות

שמים לריכה להיות שלימה בין בדברים שהם נגדיים לטבעו
בין אינם נגדיים באין הפרש · וזו היראה השלימה שהיא בדברים
הנגדיים לטבע תמלאנה בשמים ולכאיה · וכמ"ש חז"ל על
מ"ש עושה שלום במרומיו · וכי יש קטטה ומחלוקת למעלה
כדי שנאמר עושה שלום במרומיו · אלא בענין נגדיות הטבע
הכחוש מדבר כי השמים הם אש ומים שערכם ז"כז ועשה
מהם שמים · ואלו נגדיים זע"ז כי המים מכבין האש · גם
האש שורף את המים ועכ"ז דרום יחד בשלום לקיים גזירת
הבורא יחברך שגזר שיהיו דרום יחד ומעורבים יחד · והמים
יראים לכבוד האש ובן האש ירא לשרוף את המים · וז"ש והי
מורא שמים עליכם כלומר מורא הנמלא בשמים שהם דרום
זע"ז בשלום אע"פ שהם נגדיים זע"ז מפני שהם יראים
מהק"בה שגזר עליהם בכך וזוה אותם בכך · כן יהיה זה
המורא עליכם שתהיו יראים מהק"בה לשמור סור מרע ועשה
טוב אפילו בדברים שהם נגדיים לטבע ומזג שלכם :

הלכה ד' יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתחבק בעפר
רגליהם וכו' · כ"ל בס"ד הכוונה אע"פ שהי
ביתך בית ועד לחכמים אתה לא תתנאה בזה עליהם אלא הוי
מתחבק בעפר רגליהם · וידוע שכל מקום שיש ועד לחכמים
כו א"ל בלא חידוש כי בקבוץ ואסיפה של חכמים מוכרח
שידברו ביניהם בעניינים של קיום הדת ומנהגים של אנשי
העיר · וכשיתראה להם איזה קלקול מוכרח שיעשו לו תיקון ·
ויולד מזה כמה וכמה דברים חדשים · לא ולמד ממ"ש במשנה
דשבת פ"א ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חכמיה בן חזקיה
בן גוריון כשעלו לבקרו נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל
ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום · הרי מן הועד והאסיפה
של חכמים ילא כמה תקנות · לכן תשתדל לזכות במאה זו

וְעוֹזֵר אִישׁ צְרִידָה אֹמֵר * יְהִי בֵיתְךָ בֵּית
וְעַד לַחֲכָמִים * וְהוּי מִתְאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיהֶם
וְהוּי שׁוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם :
ס יוֹסִי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אֹמֵר * יְהִי
בֵּיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָה * וְיִהְיוּ עֲנִיִּים

חסדי אבות

שהיה ביתך בית ועד לחכמים ולזה קיים והיו שותה בלמא את
דבריהם דא"ל לאסיפה של חכמים שלא ימלא בה חדושי תורה :
וּנְרֵאָה לרמוז בס"ד בלשון זה של בית ועד לחכמים דנקיט
התנא והוא כי התורה ראשה ב' ואמלעה וא' וסופה
למ"ד הרי אותיות בול שהם ר"ת בית ועד לחכמים כלומר
תעשה ביתך בית ועד לחכמים שנאספים שם ללמוד תורה :
או לתקן תקנות בשביל קיום התורה : או לפקח על הנהגת
אנשי ישראל העובדים על דברי תורה : ונאספים לעשות להם
שמירה בגדרים וסויגים ולשים להם אנשים שומרים ומשגיחים
לקיום הדת של תורה : ולא תעשה ביתך בית ועד לחכמים
הנאספים שם על עניינים שיש בהם מחלוקת וריב ומלה זע"ז
דאע"פ אם יודמן שיש להם הכרח באסיפה זו הנה יותר טוב
שלא תהיה בביתך : ולכן ס"ת בית ועד לחכמים הוא אותיות
מד"ת שהם רמוז לעסק התורה בארבעה חלקים שהם פר"דס שכל
חלק נקרא חלוק שהוא לשון לימוד שחייב אדם לעסוק בארבעה
חלופים אלו שהם פר"דס וד"פ חלף עולה מספר מד"ת :

הַלְכָה ה' יְהִי בֵיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָה וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתְךָ
יש אדם נדיב לב ורוצה שיכנסו רעבים לתוך
ביתו וישבעו וכל דכפין יתי ויכול : גם כל דלריך ממנינו מרקחות
ומניני סמנים לחולים ולזקנים ולילדים קטנים יתי ויקח : אך
הוא אינו יושב בביתו לא כוליה יומא נפיק לשוקא וגם כשהוא
בביתו וושב בעלייתו ואינו יודע מהבאים לבקש מכל הנז"ל :

פרקי אבות פרק א

בְּנֵי בֵיתְךָ • וְאֵל תִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה •
בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ • קָל וְחֹמֶר בְּאִשְׁתְּ חֲבִירוֹ •
מִכַּאֲן אָמְרוּ חֲכָמִים • כָּל הַמְרַבֶּה שִׁיחָה

חסרי אבות

לא כל דברים מסורים ביד בני ביתו אשר מופקדים על אולרות הבית ועל בית התבשיל ואלו אע"פ שאין נותנים משלהם לרה עיניהם לתת לכל שול די מחסורו ולמלאת בקשתו בכל הבאים הנז"ל • לכן מצווה התנא את האדם יהי ביתך פתוח לרווחה דכל דכפון יתי ויכול וכל דלריך יתי ויקח מכל אשר תשל נפשו • אך אין דבר זה מסור בידך אלא ביד משרתיך ובני ביתך הממונים על אולרות מאכל ומשתה ואפשר שהם נועלין דלת בפני כל שול לכן אלוך שיהיו עניים בני ביתך לא בני הבית אשר ממונים על אולרות ביתך ועל בית התבשילין שלך שהם יושבים אללך בשכירות • תבוא הנשים שיהיו מתחלתם עניים שיודעים לרת העניות • הן מלך הרעבון הן מלך חסרון הדלות הנוגעת לבריאות הגוף כמה קשים ומרים חסרונות לו לאדם הנלך ואין לאל ידו • כדי שיתמלאו רחמים על אלו הנלכים הבאים לרפוק דלתי ביתך למלא שאלתם ולתת להם מחסורם מן מיני מאכל ומשקה הנמלאים בכרכת הבית ולא ישיבו פניהם ריקם :

וְאֵל תִּרְבֶּה שִׁיחָה עִם הָאִשָּׁה • י"ל הו"ל ואל תרעה שיחה לאשה

ונ"ל בס"ד ע"פ המעשה בחכם א' שהיה יושב בחדרו ועוסק בתורה והיה בחדר השני הסמוך לחדרו סיעה אחת של נשים ואשה אחת דברנית היתה יושבת ומדברת עמהם משך שלשה שעות בלי הפסק ומחמת כן היה נטרד בלימוד שלו וחרה לו מאד • וקם ונכנס אללה ויאמר לה הנה אמרו חכמים עשרה קבין שיחה ירדו לעולם תשעה נעלו נשים ואחת כל העולם כולו ואללך נשלמו כל התשעה חלקים של הנשים ותכנסו להשתמש גם בחלק העשירי של הנשים והאשה ההיא היתה משכלת וחכמנית ותאמר לו אם אני גמרת והשלמתני כל התשעה

עם האשה • גורם רעה לעצמו • ובוטר
מדברי תורה • וסופו יורש גיהנם :

חסרי אבות

חלקים של הנשים וככנסתי בחלק העשירי אין אני גוזלת מן חלק
האנשים לא אני משתמשת בחלק הנשים ועודני עומדת בשלי
ויאמר לה חכם כווד זה והלא אין לנשים לא תשעה חלקים
וכיון זאת מורה שגמרת התשעה חלקים ותכנסו בחלק העשירי
כמלא גוזלת מן חלק האנשים ותאמר לו אם אתה חכם לריך לרקרק
בדברי חכמים שאמרו תשעה נטלו נשים ואחת כל העולם כולו
ולא אמרו ואחת נטלו האנשים וכיון דאמרו כל העולם כולו
כמלא החלק העשירי שותפים בו אנשים ונשים כי אומרם כל
העולם כולו כללו כזה אנשים ונשים ראם כונתם לומר על
אנשים בלבד היה להם לומר ואחת נטלו אנשים • וכמלא אם
אני נכנסתי בחלק העשירי עודני משתמשת בשלי כי החלק
העשירי הוא משותף בין אנשים ונשים • וכלמה לאותו חכם
שכא עליה במליצה זו של חכמים שעשו מדה לשיחה בין
אנשים ונשים :

ולכן על מליצה שעשו חכמים בין חלקים התשעה לבין חלק
העשירי שגם בחלק העשירי לא נתנו אותו כולו לאנשים
לא שיתפו בו הנשים רבוה יבין האדם שראוי לאנשים למעט
בשיחה • בא התנא לעורר את האנשים במועט שיחה ג"כ
בלשון מליצה • ואמר ואל תרבה שיחה עם האשה פירוש אל תרבה
שיחה לא מבעיא בתשעה חלקים שהם של הנשים דוקא אלא
אפילו בחלק העשירי שהוא משותף עם האשה אל תרבה בו
והגם כי פשט דברי התנא הוא להזהיר שלא ירבה דברים עם
האשה לא אמר לאשה • לא עם האשה לרמוז לפי דרכו לאדם
שימעט השיחה עם כל אדם אפילו לאנשים :

הרבה ואו עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן לכל אדם
לכף זכות • כ"ל בס"ד מי שיש לו יכולת ללמד
תורה לתלמידים לא ימתין עד שהם יבואו ויבקשו ממנו ללמד

פרקי אבות פרק א

ו' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרָבֵלִי קִבְּרוּ
מֵהֶם • יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אָמַר •
עֲשֵׂה לְךָ רֵב • וְקִנְיָה לְךָ חֵבֵר • וְהוֹי דָּן אֶת
כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּתָא :

חסדי אבות

אלא הוא יעשה המלאות לרדוף אחריהם שיכואו אליו ללמד
וכמ"ש רבי עקיבא לרש"י כי יותר ממה שהעגל רוצה לונק פיה
רוצה להניק • והו עשה לך המלאות והשתדלות שתהיה רב
ללמד תורה לאחרים • אמנם כיך לבין עלמך אל תתגאה על
התלמיד הזה שאתה מלמדו תורה של תלמיד כדעתך כאלו הוא
חבר שלך ואינו תלמיד ותנהוג בו מנהג כבוד של חבר • אי נמי
וקנה לך חבר שתלמד תלמיד הגון שנחשב חבר לך ביראת
שמים • וכמ"ש הש"ת למר"ע אהך בדומין לך כי המלמד
לתלמיד שאינו הגון כאלו זורק אבן למרקוליס • מיהו סתם
ישראל בחזקת כשרים הם ואין אתה לריך להיות חושש על סתם
תלמיד שכל אללך ללמוד שמא אינו הגון • ועל כן תרצה לנסותו
תחלה בעשרה נסיונות עד שתלמדנו • אלא הוי דן את כל
אדם שלא נראה בו דופי לכף זכות כי רק הנמצא בו דופי
התרחק ממנו :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד עשה לך רב וקנה לך חבר • יודוע
שלימות האדם הוא בשמים שהם תלמיד ומעשה •
ופלוגי תנאו ח"א תלמוד גדול וח"א מעשה גדול וסוף דבר
הסבימו תלמוד גדול מפני שתלמוד מביא לידי מעשה דאם
אינו לומד לא ידע מה לעשות דאין כור ירא חטא ולא עם
הארץ חסיד • אמרתי בס"ד רמו למסקנא המילתא לכך עשה
הש"ת בחדש הלשון למעלה והיודים למטה להורות לנו תחלה
העסוק בלימוד שהוא כלשון וח"כ תשלים המעשה שתתיחס
להיודים • כי כל מעשה של המלות נעשים ביודים ולכן תתיחס
ליודים כמ"ש המפרשים ז"ל • ועל כן התינוק כיון שנעשה בו

רעת ללמוד מוליכים אותו לבית הספר ללמוד אע"פ שבאותו
 זמן אינו חייב במלות ואינו עושה בידיו מלות ועין כי תחלה
 לריך שלמוד כדי שידע איך יקיים המלות בשנעשה בה מלה
 בשנת ה"ד ומאחר שהמלות מתחסיס ליד לכן יתחייב בהם
 משנת י"ד ואילך . וקנה שתיס אלה תלמוד ומעשה רמוזים
 בשני אותיות שהם למ'ד כ'ף . כי למ'ד הוא לשון לימוד וכ'ף
 נרמז בו המעשה שהיא מתיחסת לידים . ועיקר שמוס הדיס
 הוא בכף ולכן קדר תש'רק שבו נכרא העולם הלמ'ד הוא קודם
 אות כ'ף כי הלימוד לריך להיות קודם המעשה כאשר אמרנו :
והנה יודע שבאותיות אלפא ביתא יש אותיות גדולות ויש
 אותיות בינונים ויש אותיות זעירות . והתלמוד והמעשה
 נרמזו בשני אותיות למ'ד כ'ף לריך שיהיו נרמזים באותיות
 גדולות . כלומר לריך שיהיה הלימוד רב וגדול . וכן המעשה
 יהיה רבתי . וז"ש התנא עשה לך רב כלומר אותיות למ'ד כ'ף
 שבהם נרמזים התלמוד והמעשה יהיו רב אותיות רבתי שיהיה
 תלמוד גדול ומעשה רב . וקנה לך חבר ר"ל אותיות ל'ך אלו
 שבהם רמזו תלמוד ומעשה יהיו מחוכרים עמך שלא תזוז
 מהם הפילו זמן מועט :

ועוד נ"ל בס"ד עשה לך רב . הכונה אס תבא ללמוד תורה אל
 חכם תבקש חכם שנעשה רב לאחרים ללמדם תורה .
 ועין כי ימלא חכם גדול בתורה ואינו יודע סגנון הלימוד ואין
 לו מענה לשון להסביר לתלמיד הלימוד שהוא מלמדו . ויש
 חכם שהוא קטן ממנו בחכמה ויודע סגנון הלימוד והתלמוד
 מתחכם אללו ורואה סימן יפה בלימוד . לכן אתה תבקש חכם
 שכבר נעשה רב לאחרים שהוא ברוך ומנוסה בענין הלימוד .
 וכן הענין ג"כ בחברה וריעות שראוי לאדם להיות לו חבר
 וריע שגם כזה יבקש להיות חבר עם האדם שהוא מוחזק
 בחכמה וריעות שכבר נעשה חבר וריע לאחרים . ועין שגם כזה
 תמלא אדם אחד שהוא אדם טוב וישר ויר"ש וגם אהוב אה
 הבריות למראה עינים . אך יש לו מדה רעה כי על דבר קל
 יפיר ברית אהבה עם חבירו וריעו ובכעס כל דהו ישכח אהבתו
 עם רעו והיה כלה היה וברגע אחד נהפכה האהבה לשנאה .

פרקי אבות פרק א

נתאי הארכלי אומר • הרחק משכן רע •
ואל תתחבר לרשע • ואל תתיאש
מן הפורענות :

הסדי אבות

על כן מלוח את האדם וקנה לך חבר כלומר מי שהוא כבר
נעשה חבר עם אחרים והתמידה חברתו שלא היה נח לאחד הכל
ברגע • וכמה תזכה שלא השנה ותפול חברתך עם אדם שטבעו
נח לאחד ולהפיר ברית ההכנה על דבר קל הוא שהזהר אתה
להיות דן את כל אדם לכך זכות שאין אתה נוטה לכך חובה •
לכן מדה כנגד מדה מן השמים יסייעו אותך ויעזרוך בדבר זה
שלא תטה להתחבר עם חבר רע שאינו נאמן בברית ההכנה •
הלכה ז' הרחק משכן רע • ואל התחבר לרשע • קשה כיון
דמתרחק משכן רע כ"ש שלא יתחבר לרשע • וכל

כס"ד ע"פ מ"ש בחסיד שבא אל הרמ"כס ז"ל קודם יום כפור
וא"ל בודאי שביום כפור מזכירים כמה עונות של ע"ז וב"ע
וש"ד והוא יודע בעצמו שלא חטא בהם ואיך יסקר לומר
שחטא בהם • והשיב לו אמרו חז"ל כל המתגאה באלו עובד
ע"ז וכן המתכעס באלו ע"עו והמלבין פני חבירו ברכים באלו
שופך דמים וכן כיוצא בזה ונמלא דאין אתה משקר היתכן
שתוכל להאמין בעצמך שלא נתבעסת ולא גאית ולא עשית
הלבנת פנים לחכירך מעורך עד היום הזה • נמלא יש עון
גמור שהוא עון ע"ז ויש דבר שהוא שכן לאותו עון ואינו אותו
עון ממש ורק אמרו עליו לשון באלו • וז"ש הרחק משכן רע לא
מבעייה שצריך אתה להתרחק מן הרע עצמו אלא התרחק גם
מדבר שהוא שכן של הרע • כגון גאווה וכעס וכיוצא ואז ממילא
אל תתחבר לרשע זה החוטא בע"ז וב"ע וש"ד וכיוצא שגם
עליך יאמרו פ' עובד ע"ז פ' שופך דמים :

ועוד כ"ל כס"ד קרוב לזה יש דבר רע שהוא ניאוף גמור
אשר עון זה נקרא רע ויש דבר מכוער שאין בו ניאוף
כלל אך נקרא שכן רע ר"ל שכן של הניאוף הנקרא רע ומזה

נולד לעושהו שיהיה נחשב בכלל רשעים כולו. מעשה שהיה
 בעל מלון והכסניה שיש לו בית מועד לכל עובר ארח סוחרים
 תנאים וככדוי ארץ העובדים ושבים דרך שם ושמה נכנסים
 ולנים וכל אחד יתן כסף כפי ערך אכילתו ושתייתו וכפי ערך
 חדר מלונו והיה לבעל המלון ההוא בת אחת יפה עד מאד
 יושבת שם בחדרה המיוחד לה ולא תלא מפתח חדרה חוץ
 ויזו אותה אביה אם יגש איש אחד מן האורחים לתוך
 חדרה לתת לה מתן חינה חפץ אפילו הון רב לא תקבל ממנו
 כי זה אהנו יקרה. והיא היתה שומרת מצות אביה לחק ולא
 היתה מקבלת מיד שום איש מאומה. והיו היום ויבא לבית
 מלון ההוא סוחר אחד מערי אירופא והיתה סחורתו כלו כסף
 וכלי זהב למיודים וזומים ורעלות ועוד כמה מיני תבשיתין של
 נשים ומהם היו משוכלים באכנים טובות והכל עשויים מעשה
 ידו אמן מלאכה יקרה ונפלאה אשר לא ימלא באותם הזקומות
 כמותם ואפילו מקצת מן המקצת וזה הסוחר היה חדרו קרוב
 ופתוח לפני החדר של הבת ההיא והוא הולך סחורתו מתוך
 החיבה שלהם והיה מסדר אותם זע"ז יפה. והבת ראתה מחלון
 חדרה את מעשה הכלים של תבשיתו הנשים והיו לפלא בעיניה
 כי לא ראתה כזאת מימיה. והסוחר בראותו מתדרו יושב של
 הבת חשק בה מאד ויתייעץ בלבו לתת לה שני למידון ושני
 זומים יקרים כמתנה. כדי שבוש יוכל לעשות עמה מה שלבו
 חפץ. ויגש אליה ויאמר לה הן לך למידון וזומין אלו כמתנה.
 והיא אצ"פ שהיתה שומרת מצות אביה לבלתי קחת מיד איש
 מאומה. עכ"ז חשק תאוהה בתבשיתין אלו שלא ראתה אותם
 מאז כעולם גבר עליה ותקבלם מידו. ויעבור היום ההוא.
 ויגש הסוחר ביום השני אל חדר הבת להכנס אללה להתעלם
 באהבים עמה. וירא תוחלתו נכזבה כי היא מעת שקיבלה
 המתנה סגרה חדרה עליה ותקתום תלונותיו. והיא יושבת
 פנימה אין יוצא ואין בא כי היתה יראה מהאיש ההוא פן יעזו
 פניו לקרב אליה מחמת המתנה שנתן לה ובאשר ראה הסוחר
 כי לא יוכל לה חרה אפו ויאמר בלבו ערום אערים ותהיה הבת
 הזאת לחרפה אף כי נקווה היא באמת. וימתין עד הלילה והיה

פרקי אבות פרק א

ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קברו
 מהם • יהודה בן טבאי אומר •
 אל תעש עצמך בעורכי הדיינין • וכשיהיו
 בערי הדין עומדין לפניך יהיו בעיניך

חסדי אבות

בבוקר כשהזיר היום קודם שנפתח שמה המלון וקודם שיבא
 שום אורח מתוכו חולה. לעק הסוחר לעקה גדולה ומרה ויאמר
 בגנב מסחורתי שני למידין ושני נזמים והאורחים לכקות עלמן
 הריקו שקיהן ויאמרו לסוחר שיבא ויחפש בכליהם ולא מלא
 וגם בחדרי בעל המלון חיפש ולא מלא ובאשר חפש בחדר הבת
 מלא שם הצמידין והנזמים לפני כל העומדים ונתברר לעינו
 הכל כי היא גנבתם • ותכף הודיע ענין זה להממשלה וביאו
 את הבת בבית הכלא אשר אסורים שם הגנבים • ותאמר הבת
 נשבותי וטהורה אני • אך לדיק ה' בכל דרכיו כי אני גרמתי זה
 לעלמי אשר קבלתי מיד האיש ההוא מתן הפך ממות אבי אשר
 לוני ואמר לי אם תקבלי מתן אף שלבך טהור לאתנן יחשב :

נמצא

אם עושה אדם דבר מכוער בענין איסור הזנות
 שנקרא רע אע"פ שלעו טהור ולא עשה ניהוף שנקרא
 רע לא עשה דבר מכוער כאותו ענין שיהיה אותו דבר נקרא
 שכן של הרע • כאשר עשתה אותה הבת שקבלה מיד האיש שנתן
 לה המתנה דבר שהוא נותנו לאתנן • שהקדים זו המתנה לה •
 כדי שינאף עמה אע"פ שלא קבלה את המתנה בתורת
 אתנן ולכה טהור • כענשה שגרס לה אותו אתנן להיות נחשבת
 עם הגנבים ונאסרה במאסר של גנבים • וז"ש הרחק משכן רע
 ר"ל מדבר שאינו רע אלא הוא שכן של הרע • ועי"כ ל תתחבר
 לרשע • שאם לא נתרחקת מן השכן של הרע סופך להיות נשפט
 במשפט רשעים ותתחבר עם רשעים כאותו הבת שנשפטה
 במשפט גנבי רשיעו וישבה עם הגנבים במאסר • ואע"פ שהיא
 לא גנבה כלום וטהורה היא מעון זה של גניבה לגמרי :

כְּרִשְׁעִים • וּכְשֹׁנְפֹטְרִין מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה בְּעֵינֶיךָ
 בְּזָכָאִין • כִּשְׁקָבְלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין :
 ט שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטָּה אוֹמֵר • הוּי מְרַבָּה לַחֲקוֹר
 אֶת הָעֵדִים • וְהוּי זְהִיר בְּדַבְרֶיךָ •
 שְׁמָא מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ לְשִׁקֵּר :
 שְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן קָבְלוּ מֵהֶם • שְׁמַעְיָה
 אוֹמֵר • אֱהוּב אֶת הַמְּלֹאכָה וְשִׁנְאָה
 אֶת הַרְבֵּנוֹת • וְאֵל תִּתְּדַע לְרִשּׁוֹת :
 יא אֲבַטְלְיוֹן אוֹמֵר • חֲכָמִים הִזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם
 שְׁמָא תַּחֲבוּ חוֹבַת גְּלוֹת • וְתִגְלוּ
 לְמָקוֹם מֵיַם הָרַעִים • וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים
 הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ • וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם
 מִתְּחִלָּה :
 יב הֵלֵל וְשִׁמְאֵי קָבְלוּ מֵהֶם • הֵלֵל אוֹמֵר •
 הוּי מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אֶהְרֹן • אוֹהֵב

חסדי אבות

הלכה י"ב הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום
 ורורף שלום קשה הרורף הוא הפך האוהב והן
 אמת דלוישנא דקרא נקיט דכתיב כקש שלום ורדפשו גס על
 הכתוב ופלא דרדופה משמע הפך הכקשה ונ"ל כס"ד כהקדים
 מ"ש כס"ה ז"ל פרשת כשלח כשס הרכ גלאנטי בקול כוכים •
 דאיתא בוואר כ"י שיש ב' כיתות כס"א והס שתי כסוס זונות
 שהם מח'לת וליל'ית ולמחלת יש תע"ח חיולות כמנין מח'לת

פרקי אבות פרק א
שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם • אוֹהֵב אֶת הַיְבָרִיּוֹת •
וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה :

חסדי אבות

וכן ללילות יש ת"ף כמנין שמה והם ממלאים חלל העולם וקנה כוראיו כי כחרכן כ"המק היו כמה חכמים ודריקים גדולים שהיו מתפללין תפילות יקרות לדחות הגזירה אך שהי נשים לו עינו לזיון ככתוב נשים בליון ענו כי נבר קטרוגוס ולא הועיל שום ענין להעלות התפלות ונתקיים בעו"הר סתם תפלתו והנה אלו הכתוב הם לוחמים תמיד וע"ז כי הם שני השכנים מח'לת הוא לאון מחולות ושמה וממנה כמשכים אותם הלואם ובעלי משתאות הרוג בקר ושחוט לאון שמה של הוללות וסבלות הכל כמשך ממנה אך לילית היא להפך לאון וללה וממנה נמשכים בעלי מרה שחורה יונן ואנחה כ"מ על כן הם לוחמים תמיד בחר ועל ידי שהם נלחמים וע"ז יש כזה תועלת גדול לתפילה ישראל כי מחמת שהם טרודים ביחד אין משגיחים כ"כ על קטרוגן ישראל ואז אפשר לתפלה לעלות למצלה אך בזמן חרכן בעו"הר אלו האויבים עשו שלום ביחד וו"ש אויביה שו על כן סתם התפלה :

והנה התיקון להכניע הקליפות ההם הוא מ"ד עצות הטוב הרומז לפעולות ההם והיינו להכניע לילית הוא בסגופים ותעניות ושכרון לב ושערי דמעה בתפלה ואז נכנעת לילית ולהכניע את מח'לת הוא בשמחה של מצוה לשמוח במצות ולשמוח בשבתית וימים טובים ולשמח עניים וחסן וכלם ולשמוח ביריעת הכורף יתברך כהשגת ק"ת מסודותיו ויריעת שמתיו כ"ה ובש"אין ישראל בא"רס וכהמ"ק חרב אז עיבה כל שמחה בעו"הר ואין שמחה שלימה אז קשה מאד להכניע ק"ית מח'לת וזהו סוד וראית נשבים אשת יפת תואר רמז למח'לה כי נשבים הוא הנלות קשה הכנעתה רק קליפת לילית אשר הכנעתה כשערי דמעות אז כדמעות מכניעים חותה ולכן כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה לא ננעלו

ועל אלו ב' עניינים רמו הכתוב עבדו את ה' ביראה לבטל
 לילית ועבדו את ה' בשמחה לבטל מח'לת וכו' עכ"ד עי"ש :
והנה לפ"ז גם עתה כאשר יתעוררו ישראל בכל יום לקום
 בחצות לילה לומר תיקון חלות לקונו ולבכות על חרבן
 בה"מך ועל הריגת הדיוקים ועל זערו של משיח . תתעורר
 מחל'ת להלחם עם לילית כי תחשוב שזה הבכיה והקינות בא
 להס ממנה וכאשר ישבו ללמוד בשמחה עד עלות השחר ואח"כ
 אומרים פיוטים ושירים עד זמן התפלה תתעורר לילית להלחם
 עם מחל'ת כי תחשוב שהשמחה הזאת בא לישראל ממנה . ומה
 דביני ביני יהיה ביניהם תוקף מלחמה להלחם וע"ז ואז
 ממילא תעלה התפלה של ישראל למעלה כי אלו טרודים
 במלחמה ואינם מקטרגים :

ובזה יוכן בס"ד הכתוב הלך ילך וככה נושא משך הזרע
 בא יבא ברנה נושא אלומותיו . פירוש בקימתו בחלות
 לילה לומר תקון חלות שבוכה בו בשביל בירור טיולו הנשמות
 וזהו משך הזרע . אי נמי משך הזרע שבוכה על משך הגלות
 של ישראל שנקראים זרע דכתיב בהו זרע ברך ה' וכן בשאר
 מקומות קראם זרע . ועוד אח"כ יושב ועוסק בתורה
 בהתלהבות ושמחה . וגם לומר פיוטים ופזמונים עד שיגיע
 זמן התפלה . וכיון דעושה דבר הפך מחל'ת וחוזר ועושה דבר
 הפך לילית אז יהיו שתיהם נלחמים וע"ז ועי"כ נושא אלומותיו
 הם התפילות של היום להעלותם למעלה דמאחר שאלו טרודים
 במלחמה לא יקטרגו על התפילות . וראיתי מעשה שהיה
 שדומה עניינה לענין זה ממש . זהו אחד שהיה מהלך במדבר
 לבדו ורוכב על קוסו ויש לו משא מעות על הקוס ורנה לנוח
 ולישן מעט והוריד משא המעות מן הקוס והניחו בארץ אללו
 וקשר הקוס בירו וישן ובהיותו נרדם ראהו לקטים מזויין שהיה
 בלד דרום וירץ הנגב המזויין לבשת אליו לשלול אותו והנה
 מזדמן נגב אחר בא מזד לפון וג"כ ראהו מרחוק ורץ לבשת
 אליו ולשלול אותו אך זה הבא מזד דרום חשב על זה הבא מזד
 לפון שבה לעזור את בעל הקוס וזה הבא מזד לפון חשב שזה
 הבא מזד דרום בא לעזור לבעל הקוס על כן לא נגעו שניהם

חסדי אבות

כבעל הסוס הלא היו נלחמים ז"ל כי כל אחד חשב שיהרוג
 את זה שבה לעזור ואח"כ ישלול את בעל הסוס וכוד שניהם
 היה בלי זיון ותיו נלחמים ז"עו וזה הכרדס הקיץ משינתו וראה
 שני לטטים מזויינים נלחמים זע"ו והוא יודע כי זה זה באים
 לשלול אותו ולא להושיעו ולעזרו לכך בהיותם טרודים במלחמה
 לקח משא המענות והניחו על גב הסוס ורכב עליו וכרח בסוסו
 ויטול מיד שניהם וכן הענין אלו הקמים לבכות בתיוקן חלית
 וחורדים ושמתים בעסקם בתורה ואמירת פיוטים ושרים
 וחמורות עד שיגיע זמן התפלה גורמים דאלו שתי נשים
 המקטרנים על התפילות יהיו טרודים במלחמה ז"עו והיו
 עי"כ יהיו ישראל מעלים תפילות שלהם ביום למעלה בלי
 קטרוג של אלו :

וכן כשבת ויו"ט שאין עושים ככיה ודמעה כי אם רק שמחה
 ומחול של מצוה אז תחשב לילית שזה המחול והשמחה
 של ישראל בא להם מכח מחל'ת ותבה להלחם עמה ובהיותם
 טרודים במלחמה אז יהיה הכרחה לתפילות ישראל שיעלו
 למעלה בלי קטרוג ונס על זה יש לומר משל אחר קרוב
 למשל הנז' והוא לחדש שהיה הולך ביער ושמע קול ארוה שהיה
 מהלך ובה כנגדו אך הארי לא ראה אותו עדיין ולא הגיע אליו
 וזה האיש הפך פניו לאחוריו כדי לרוץ לאחור ולברוח מן הארי
 והנה ראה מבין עצי היער דוב מהלך ובה נמלא זה האיש
 באמצע ארס מקדס ופלישתים מאחור אנה ילך ובורחיו ישגשו
 בו שניהם כשיגיעו אליו וירמסוהו מה עשה נתחכם ועלה על
 חילן אחר מעטו היער ולקח אבן אחת בידו וכאשר נתקרב הדוב
 סמוך לארי ועינוו מביטות בארץ לאכול ורק זה אתה אבן במלח
 הדוב ונשא הדוב את ראשו ויבט אנה ואנה לראות מי הבהו
 ולא מלא כי הם את הארי הקרוב אליו שהיה יעומד ואכול אז
 חשב דודאיו הארי הבהו וירץ אליו כמר נפשו להלחם בו והארי
 ג"כ שינס מתניו להלחם עמו וכיון שהיו הארי והדוב נלחמים
 זע"ו ירד זה האיש מן החילן וכרח ויטול מהם מפני שהיו
 טרודים במלחמה וכן הענין כאן כשבת ויו"ט אשר מתחילת
 הלילה כל ישראל ששים ושמתים בסעודת הלילה ומנגנים

בפיוטים ושירים שבהם יגיע הכנעה והכאה ללולי'ת וחושבת
 לולי'ת שזו ההכאה באה ממך מחל'ת שהיא לימדה אותם בכך
 ואז תבוא להלחם עם מחל'ת ותגבר המלחמה ביניהם כל היום
 כולו . ואז ממילא יעלו התפילות וכל מצות היום למעלה בלי
 קטרוג ויהיה להם הברחה גדולה בעליותם . וכאשר חשב הדוב
 על הארי ועי"ז נלחמו וע"ז ולכן ברח אותו האיש מנזקין
 שלהם שלא נגעו בו :

והנה לפ"ד הרב ז"ל הכו"ל דבחרבן ב"ה המק עשו לו הנשים
 שלום ביניהם . ולכן לא נעשה הברחה לתפילות ולא
 נמלטו מקטרוגים של לו ולכך לא הועילו . והטעם כראש מדה
 כנגד מדה כי היה בהם הנשים אשר לבם רע ומראים שלום
 לאחרים . ושקר כי בזה עושים להם מכשול וכמפורש בדברי
 ירמיה הע"ה . לכך בעבור אותו המכשול שעשו בשלום עשו לו
 שלום בניהם ונכשלו ישראל . ועוד נמי על עזבם את התורה
 דכתיב בה וכל נתיבותיה שלום עשו אלו שלום ביניהם להרע
 בזה . ראש לא עזבו את התורה לא היה לישראל מכשול מן
 השלום של אלו . וכמ"ש שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו
 מכשול . ובה יובן רמז הכתוב בישעיה ג' עמי נוגשו מעולל
 ונשים משלו בו . כי נתכבד על החרבן וראש שבעת החרבן יעשו
 הנשים ההם שלום ביניהם ועי"כ ימשלו בישראל בקטרוגים
 שלהם וז"ש ונשים משלו בו משלו אותיות שלום ר"ל ע"י שעשו
 הנשים שלום ביניהם בזה משלו בו בקטרוגם בעמיהם . ולכן קיללם
 ישעיה הע"ה ברו"ק להכניעם ואמר אין שלום אמר ה' לרשעים
 וכונתו על הנשים ההם וגם חזקיהו הע"ה ראה זה ברו"ק ואמר
 הנה לשלום מר לי מר קאי על השלום של לו שעשו בחרבן .
 ולכן טרח להרביץ תורה בישראל שנקראת שלום כדי לקטור
 השלום מן הנשים ההם בזכות התורה :

נמצא ריבין ישראל להתאמץ להיות אוהבי שלום כדי שבו
 יסלקו השלום מן הנשים הרעים ההם וירדפו אותו
 לסלקו מהם . ובה יובן בס"ד מ"ש רו"ל בירושלמי דפאק פרק
 א' בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר
 והוא תמוה וע"פ הקדמה הנז' יבואו דברי רו"ל הטוב כעין

פרקי אבות פרק א

יג הוא ה'יה אומר • נגד ש'מא א'בד ש'מיה •
ו'דלא מו'סיף י'סיף • ו'דלא י'ליף ק'טרא
ח'יב • ו'דישתמש ב'רתגא ח'לף :

חסדי אבות

חומר בקשהו במקומך כסערא דקדושה וכישראל בין זה לזה
אך רדפהו לסלקו ולדחותו במקום אחר הוא כנקום סט"ה
שהוא בין הנשים הרעים שלא יהיה להם שלום זע"ו :
ובזה יוכן כס"ד מאמר הלל כאן אהב שלום הוא שלום של
ישראל לחוק השלום כיניהם כמ"ש שלום על ישראל אך
בסט"ה תהיה רודף שלום תרדפהו ותלחם בו לסלקו משם שלא
יהיה שלום לרשעים ובמה תוכל לעשות ע"י שתזהר בדבר זה
שתהיה אהב את הכריות שלא תשנא אחיך כלכביך וגם תהיה
מקרבן לחורה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום
ובזה תלחיק שתוכל לרדוף את השלום הנעשה כסט"ה לסלקו
משם ויהיו כל כוחות הסט"ה שונאים זא"ז ונלחמים זע"ו ורק
השלום על ישראל כלכד :

הלכה י"ג אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני
כ"ל כס"ד ע"פ מ"ש הרב קה"י ז"ל אני ר"ת
אור נשמה יתירה ע"ש • גם ידוע מ"ש רז"ל ישראל קרויון אדם
שהוא מספר שם הוי"ה דלפין שעולה מ"ה כמנין אדם אבל
העב"ו קרויון האדם כמ"ש התוספות והוא שם גרוע שהוא
אותיות אדמה • וו"ש אם אין אני לי ר"ל אם אין ר"ת אור
נשמה יתירה לי אז אין לי חשיבות שאקרא אדם לא מי לי ר"ל
תואר האדם שהוא עולה מספר מי לי אבל כשאני לעצמי ר"ל אני
שהוא ר"ת אור נשמה יתירה יש לי לעצמי דבר יקר זה אז מ"ה
אני כלומר יש לי תואר אדם שהוא מספר מה שהוא עולה שם
הוי"ה במלוי לפין שהוא מ"ה :

ועוד כ"ל כס"ד ידוע הכתר נקרא אין והמלכות שהיא
עשירית נקראת אני גם ידוע שהכינה היא סוד עו"הב

כב פרקי אבות פרק א
 יד הוא הָיָה אֹמֵר • אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי •
 וּבִשְׂאֵנִי לְעֲצָמַי מֵרָא אֲנִי • וְאִם
 לֹא עֲבָשׂוּ יְהִימְתִי :

טו שְׂמָאֵי אֹמֵר • עֵשֶׂה תוֹרַתְךָ קִבֵּעַ • אֲמֹר
 מְעַט וְעֵשֶׂה הֲרֵבָה • וְהָיוּ מְקַבְּלִי
 אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִכְרַי פְּנִים יְפֹת :

חסדי אבות

ונקראת מי והלדיק שנקרא בן עוה"ב מעלה מ"ן לבינה למעלה
 מן המלכות שנקראת אני כי התחתונים הקטנים הם מעלים
 במלכות דוקא וז"ש אם אין אני לי פירוש שאנכי מיוחד כל
 העשר ספירות מן הכתר הנקרא אין עד המלכות שנקראת
 אני שבוה אמשיך שפע מן הכתר עד המלכות אז מי לי
 שאזכה להיות נקרא בן עוה"ב ויש לי כח להעלות מ"ן לבינה
 שנקראת מי אבל כשאני לעצמי ר"ל המלכות שנקראת אני היא
 לבדה לעצמי דכל עליות שאני מעלה למעלה אינם אלא עד
 המלכות בלבד ולא יותר אז מה אני כלומר מה אדם קטן נחשב
 בזה לבני לדיקים אחרים שהם בני עוה"ב :

הלכה ט"ו שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט
 ועשה הרבה כ"ל בס"ד הלומר תורה לשמה
 תורה שלו תהיה קבועה לדורי דורות יען כי הלומר לשמה זוכה
 שיכוין אליה דאמת ומסיק שמעתה אליה דהלכתא ותהיה
 הלכה כמותו בכל מקום כידוע ונמצא תורה שיחדש בדבר
 הלכה לא תשתכח ולא תמוש מפני חכמים לדורי דורות מאחר
 כי פוסקים ההלכה כמותו אז יהיה חידוש הלכה שלו שגור כפי
 הכל ע"ס כל הדורות ואפילו אם יאמר דבר אגדה ג"כ מאת ה'
 תהיה שגורה כפי החכמים לכמה דורות ולז"א עשה תורתך קבע
 כלומר תלמוד לשמה שבוה תהיה תורתך הוא חידוש שאתה

חסרי אבות

מחדש בתורה בדבר הלכה או אנרה יהיה קבע בפומייהו דרבנן
וכמלא בזה אמור מעט דאמירה שלך היתה לשעמה בזמן מועט
דוקא הנה ועשה זו ההוראה הרבה זמנים כיון דפוסקים הלכה
כמוך נמלא בכל זמן שידמנ דבר כיולא בענין ההוראה שלך
מזכירים תורה שלך והולכים לאורה והוי כאלו אתה קיים ואומר
עוד הפעם הוראה זו כעעמה וכמה תזכה שתלמוד לשמה
שע"כ תהיה תורתך קבע הוא ע"י שתקבל את כל האדם בסבר
פנים יפות דהיינו אפילו תלמיד קשה ההכנה מאור כאותו
תלמיד של רבי פירודא דלא הוה גמר ההלכה לא עד שהיה רבו
שונה אותה לו ארבע מאות פעמים ג"כ לא תקוץ בו כשיבא
ללמוד תורה ממך לא תקבלנו בסבר פנים יפות ללמדו חרה
ובזכות מדה זו תזכה שתלמוד תורה לשמה ובזה תהיה
תורתך קבע :

ועוד כ"ל בס"ד דידוע דהתורה נקראת בשם אמונה והטעם
פירשתי במ"א כי אמונה עולה מספר ק"ב לרמוז
שהתורה יש בה ארבע חלקים שהם פר"ס ולכן נקראת קב
שהוא מספר אמונה שהקב יש בו ארבע לוגין כנגד ד' חלקים
פרס וידוע שהתורה יש בה שבעים פנים והיינו דאו ד' חלקים
הרמזים בק"ב בכל חלק מהם יש שבעים פנים ולז"א עשה
תורתך קבע ר"ל קב ע' דבכל חלק מארבע חלקי ק"ב תעשה
ותחדש בו ע' פנים :

ואמר עוד אמור מעט היינו דארו"ל יש שבעים פנים לתורה
עוד אמרו רז"ל מרע"ה קבל על כל דבר ודבר מ"ט
טעמים כמנין ודגלו ופרשו המפרשים ז"ל טעמים לחוד ופנים
לחוד כי פנים ר"ל אופנים שמפרש כל פסוק של תורה מדבר
על שבעים אופנים אבל הטעם הוא שיש על כל הלכה מ"ט
טעמים הן על היתר שלה הן על איסור שלה נמלא יש בדברי
תורה מ"ט טעמים ושבעים פנים ורמזם התנא באותיות מע"ט
שהם מ"ט ע' והכונה שתדל ותטרח לכיון המ"ט טעמים
ושבעים פנים וזהו אמור מע"ט ועוד עשה תלמידים ארבה ולא
תקוץ מן הרבוי שלהם שא תהיה מקבל כל האדם הכא ללמוד
ממך בסבר פנים יפות :

כג פרקי אבות פרק א
 טו רבן גמליאל היה אומר * עשה לך רב *
 והסתלק מן הספק * ויאר תרבה
 לעשר אומרות :

חסדי אבות

הלכה ט"ז עשה לך רב והסתלק מן הספק כ"ל בס"ד דידוע
 הטעם שכל החכמים נקראים בשם תלמידיו
 חכמים בכל מקום וכמ"ש ת"ח מרביש שלום בעולם ועוד יש
 לשון זה בכמה מקומות למאות הן על יחיד הן על רבים והיינו
 להורות אע"פ שהאדם עסק בתורה שמונים שנה ויותר ראוי
 שינהוג בעלמו מנהג תלמיד שיהיה לומד מחבירו ואפילו
 מתלמידיו ואפילו אם למד מן כמה רבנים א יסתפק בזה אלא
 כל מה שיוכל למצוא חכם ללמוד ממנו ולמד ולא יהיה לו מדת
 ההסתפקות בענין זה וז"ש עשה לך רב תמיד בכל ימך שתחזר
 על רב ללמדך כי ה"א שלא תמצא חידוש שלא ידעתו ואתה
 לומדו מזה וכמ"ש בן זומא איזהו חכם הלמד מכל אדם ובענין
 זה של הלימוד אשר לויתיק שתלמוד מכל אדם ותעשה לך רב
 חדש תמיד תסתלק מן הספק לשון הסתפקות כלומר לא יהיה
 לך בענין זה מדת הסתפקות לומר כבר למדתי מכמה רבנים
 וקבלתי מהם כמה קבלות די לי בלא החכמים שלמדתי מהם
 וקבלתי מהם לא תהיה חושב בדעתך דכל מה שלמדתי לא
 יספיק לך ועדיין אתה בסוג תלמיד שרויך ללמוד מאחרים :

ועוד לומר התנא דבר אחד בענין הלימוד שאמר ואל תרבה
 לעשר אומרות כלומר יש אדם קבע עת לעלמו בכל
 לילה ללמוד ארבע שעות כי כך שיער כח ויכולת שלו לפי מוגו
 וטבעו ויש לו כלי מורה שעות בחיקו והולך ע"פ מורה השעות
 אך יודמן הרבה לילות שאין לו כלי מורה שעות בחיקו והוא
 לומד ארבע שעות אלו ע"פ האומדנא ועל הרוב יודמן שאינו
 לומד אלא שלשה שעות והוא לפי אומדן דעתו חושב איתם
 ארבעה שעות וסוגר הספר ויקום לישן ועל זה בא ללמדו
 שאם יודמן זה באקראי לא איכפת כ"כ אבל בתמידות כמה

פרקי אבות פרק א

י' שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר י' כָּל יְמֵי גְדֻלְתִּי בֵּין
הַחֲכָמִים וְלֹא מִצָּאתִי לְגוֹף טוֹב

חסדי אבות

פעמים אינו נכון כי כיון שקבע לעצמו עת ללמוד הרבעה
שעות בכל לילה נדר גדול נדר לאלקי ישראל וצריך לקיים נדרו
ולא יסמוך בזה על אומדן דעתו וכן כיוצא בזה בשאר עניינים
הנוגעים אל הלימוד חל ויך בהם ע"פ אומדן דעתו :

הלכה י"ז כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מלאתי לגוף
טוב אלא שתוקה : כ"ל בס"ד כי החכמים עסקו

הוא בדיבור דכתיב כי חיים הם למוצאיהם למוצאיהם בפה :

והוא תלמוד דהוה לומד בלחישת בטטה ביה בדוריה

והוכיחה אותו מפסק ערוכה בכל ושמורה וכנז' בערובין ולכן

אני מלומד בדיבור לדבר הרבה ועב"ז לא מלאתי לגוף ר"ל

בענייני הגוף טוב אלא לשתוק ואע"פ שאני דברן בד"ת שאני

מלומד לדבר ולא לשתוק : ואמר גדלתי בין החכמים כי יש יושב

עם החכמים ומוכרח לשתוק כי לא יכול לפתוח פיו בפני גדולים

פן יבשל וא"כ זה מלומד להיות בולם פיו ושותק : אך אני

תהלות לאל יש לי שכל טוב שבהיותי יושב בין חכמים גדלתי

שאוסף חכמה וארחיב פי לשאת ולתת עמהם בדבר הלכה

באופן שרבי לדבר דברים הרבה בד"ת עם החכמים שאין אני

טפש אשר בהיותי יושב בין החכמים אין לי פה לדבר : וכמ"ס

בשער לא יפתח פיו מחמת גודל החכמים שחכמתם עלומה

וגדולה מאד : אלא אני גדלתי בחכמה גם בהיותי יושב בין

החכמים ויש לאל ידי לדבר ולישא וליתן עמהם בדבר הלכה :

ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא

חטא : כ"ל בס"ד ע"ד מ"ש בספר ש"ח בשם הרב ר' יונה

אשכנזי ז"ל ע"פ נאם פשע לרשע בקרב לבו אין פחד אלהים

לנדר עיניו : והכונה ע"ד מ"ש רז"ל פרק ז' רכלים אמר ריב"ז

הוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר : על אותם פשוטי כלי

עץ שיש להם בית קיבול כמו קנה המאזנים שהוא חלול ואנשים

אֵלָא שְׁתִּיקָה יוֹלָא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר שָׂא
הַמַּעֲשֵׂה יוֹבֵל הַמְרַבֵּה דְבָרִים מֵבִיא חֲטָא :

חסדי אבות

ערומים ועשוהו כך . שמאד אחר ומלאוהו מתכת כדי שיכבד
זה האדם . וכשהם מוכרים מניחים המאכל בכף המאזנים שהוא
כנגד אד זה כדי שיכבד יותר . וכשהם קונים מניחים המשקל
בכף שהוא כנגד זה כדי שיכבד יותר . ולז"א חזי חס יאמר זה
הדין של טומאה וטהרה בכלים או שיש להם בית קבול נסתר
ונעלם בדרך זה דמקבלים טומאה . ובה הדין אפשר אחר
שישמע אותו אדם רמאי והוא לא היה יודע רמאות והולך
ועושה וגוזל את הבריות . ואם לא אומר הדין הזה ואדרוש
אותו ברכים ג"כ חזי . דעי"כ הרמאים שעושים רמאות זו
מוסיפין לעשות אופנים אחרים של רמאות כי יאמרו אין
החכמים מכירים ברמאות שלנו כדי שיבדקו אחרינו . וז"ש
נאם כלומר אם אומר נולד מזה פסע לרשע שאינו יודע
הרמאות הזאת והולך ועושה אותה וגוזל הבריות . ואם אינו
הדבר בקרב לבי שלא אומר אותו ג"כ נולד מזה דבר רע דעתה
אין פחד להם נגד עינוי של רשע כי יוסיף באופנים של רמאות
ויבעט בלבו לומר אין חכמים מכירים במעשינו כדי שיבדקו
ויחפשו אחרינו עכ"ד ונראה כאן התנא הכריע שלא לדרוש
דברים הנעשים ברמאות כי שמא ישמעו אותם רשעים שאין
מכירים ברמאות הללו ויעשו אותם ויגזלו להבריות וכמ"ש
ריב"ז חזי לי חס אומר והוא הכריע לגד זה ולז"א ולא המדרש
עיקר לא המעשה כלומר לא תאמר אני דורש בדברי חורה מה
לי לחוש אם ילמדו הרשעים מדברים אלו מעשים של רשע
לרמאות והלא כך אמר הכתוב כי ישרים דרכי ה' דייקים
ילכו בס' ופושעים יכשלו בס' וכמו דנמלא בנמרא לחד אמורא
דכ"ס"ל דלעולם אמרה וסמך על פסוק זה כי ישרים דרכי ה'
דייקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס' וכאן הכריע במאן דס"ל
לא אמרה ר"ל לא דריש להני הלכות בפרקא בקבוץ המון עם

פרקי אבות פרק א
יח הוּא הִיָּה אֹמֵר * עַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים
הָעוֹלָם עוֹמֵד * עַר הַדִּין * וְעַר

חסדי אבות

מפני החשש ולכך בא לומר טעמא להאי מלתא לא המדרש
עיקר אלא המעשה שיהיו לומדים הליכור מן המדרש ואם אתה
תדרוש דברים שילמדו מהם לעשות מעשים לא טובים אין
תועלת במדרש שלך שרשת ואין אתה מחוייב לדרוש דברים
וגו' סיים כל המרבה דברים מרבה דייקא שדרוש דברים
שנעשים ע"י רמאות מביא חטא בדרשה שלו שילמדו הרשעים
לרמאות וכן כל כיוצא בזה ועל כן אמר רוד המ"ע בלבו
לפנתי אמרתוך כלומר לפעמים אני מסתור אמרתוך הם הלכות
של תורה שאין אני דורש אותם בפרקא בפני רבים למען לא
אחטא לך כלומר שלא אהיה גורם ללמד מכשול לאחרים :

הלכה י"ח הוא הוּא אומר על שלשה דברים העולם עומד
על הדין ועל האמת ועל השלום * הנה הדקדוק

בהלכה זו ידוע כיון דאמר שמעון הדקדוק שלשה עמודים למה
אתה רשב"ג למנקט שלשה אחרים וכו' בס"ד רשב"ג לא בא
לחלוק על שמעון הדקדוק אלא שמעון הדקדוק מדבר בעולם
הגדול הזה ממש אבל רשב"ג מדבר בעולם קטן הוא גוף האדם
שגם הוא נקרא עולם כמ"ש בתיקונים על מאמר ניחא לך
דאחרביה לעלמא וקיום עולם קטן יהיה בשלשה דברים אלו :

חרוקה הא' הוא הדין ונקדים מעשה אחת כנגד שנתפס
בנביכתו וגור עליו המלך לתלותו על העץ כי כן

היה משפטם בזמן קדמון ללוב הנכבים ויוליכו אותו אנשי
המשמר אל מקום הלליבה המוכנת על הבימה בתוך חצר
הממשלה ואמו באתה וישבה תחת עץ הלליבה וכוכה בדמעות
שליש והמון רב עומדים לראות שם כדרכן ויבקש הנגב מזה
הפקיד התולה אותו שימתין עליו עד שיגש אלל אמו לדבר
עמה בלוחה אחת שיש לו ללוחתה ויתן לו רשות ויקרב הנגב
אלל אמו היושבת וכוכה עליו תחת העץ והטה פיו לאוזן שלה

פרקי אבות פרק א כה

הַאֲמַתּוֹת וְעַל הַשָּׂרוּס * שֶׁנֶּאֱמַר אֲמַת
וּמִשְׁפַּט שָׂרוּס שֶׁפָּטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם :

רַבִּי חֲנִינְיָה בֶּן עֲקִישָׁי אָמַר * רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא *
לְזִכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל * לְפִיכֶן הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת
שֶׁנֶּאֱמַר יי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ יִגְדִיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר :

חסדי אבות

ללוות אותה בלחיסה אך הוא לא ריכר עמה דבר אלא נשך את
אזנה בפיו ויקטענה לגמרי ותלעק אמו כמר נפשה לעקה
גדולה ומרה ותתעלף וחזר הממשלה ההוא היה מלא אנשים
ונשים שבאו לראות הלליכה כדרך של בני אדם להקבץ בעת
הלליכה וכפרט לליכה של נכבדים ויתפלאו כל העומדים על
הרעה הגדולה אשר עשה זה הגנב עם אמו שהיתה בוכה עליו
לקטוע אזנה עתה בעת לליכתו ויאמרו לא נמלא בעולם איש
בליעל כזה אשר ברגע האחרונה שיש לו בחיי עו"הו הוא
מוסיף על חטאתו פשע לעשות נבלה כזאת לקטוע אזנה של
אמו אשר יושבת ובוכה על לליכתו מי יתן והיה אפשר ללוב
אותו פעמיים היה וראוי חייב לליכה בעבור הרעה הזאת
לכדה והוא בשמעו תלונת כל העומדים אשר חרה אפם עליו
קרא בקול גדול שמעו נא דברי ואל יחרה אפכם עלי בדבר
זה כי אני לא עשיתי דבר זה ברשע אלא עשיתי בעבור תיקון
נפשי כי חולי יכופר לי עון הגניבות שנכתתי בדבר הזה
שעשיתי עתה אמרו לו איך יכופר החטא כמעשה חטא הקשה
ממנו ויאמר להם רעו כי האם הזאת היא היתה סיבת
דרכו הרע של גניבתו שהיה גונב אשר זה הרע
הוא הסיב מיתתו עתה יען כי בהיותו קטן היה לו תאוה
מאד לאכול מעדנים ומחמת כי המעדנים לריח להם מעות
ואין לו מעות הוכרח לגנוב מבית הספר כמה ספרים של
הולדים והיה מכיחם אלל אמו כדי שתמכור אותם ותתן לו
המעות לקנות בהם מעדנים לאכול וגם היה מוכרח לילך

חסדי אבות

בהחבה אלל בעלי החיות לבנוב מהם אשר תשיג ידו ויפיה
לאמו שתמכור ותתן לו המעות והיה לא די לה שלא היתה
מוכיחה אותו על מעשיו אלו ולא למדה אותו מוסר לעזוב
דרכו הרע הזה אלא אדרבא היתה שומחת במעשיו ותאמר
פיקח בני פיקח הוא ומאחר שהיה רואה אמו כך היה מתחזק
יותר במעשיו הרעים של הגניבה עד שהורגל בכך האפילו
אחר שגדל בשנים והיה עושה משא ומתן ונתעשר הורגלו ידיו
בכך אע"פ שאינו לריך למעות ואע"פ שהוא פיקח ויודע
שקופו של הגנב להיות נתלה על העץ אינו יכול לשלוט על
ידיו למנוע אותם מן הגניבה ואינו יכול לשנות טבעו והרגלו
בדבר זה ובמו שאומרים העולם חכמים רבים טרחו ליושר
עקימת זנב הכלב הטבעית ולא יכלו וכן הוא טרח לשנות
טבעו ולא יכול מפני שהרגל זה נעשה טבעי אליו :

ובין שזה ההרגל הרע שאין לו רפואה האם גרמה אותו
שהיא עתה יושבת ובוכה וראיתי רבים עומדים בחצר
זה כעת על כן עשיתי דבר כזה התמוה לעיני הכל שאח"כ
אומר לכם טעמו של דבר : ואז כל העומד כאן ושומע דברי
יבין ויכיר כמה רעה מביע וגורם האב והאם לבנים שלהם
אשר אין מוכיחים אותם ומייסרים אותם בנעוריהם בעודם
כנענין תחת ידם וניזונין תחת לילם ונשמעין להבריהם וכמה
וכמה טובה מביע לאב ולאם וגם לבנים ע"י תוכחת מוסר
ולימוד דרך ארץ אשר ילמדון : ואז ודאי כל אדם מן השומעין
דבר זה ישתדל ויזהר בכך : וכזה יגמור נא רע רשעים ולא
יהיו רעים הרבה בעולם : ולכן חשבתיו כי זה הדבר אשר
עשיתי יועיל לתיקון נפשי :

ויאמר העומדים כולם טוב הדבר אשר דברת כי ודאי
עתה כולנו לקחנו מוסר גדול מרכיך אלה ונעשה
בלבינו התעוררות גדולה להיות כל איש ואשה שמים עיניהם
ולכותם על ילדיהם לייסרם ולהדריכם בדרך ישרה מקטנותם
להועיל להם עד אחריתם : אך הגד נא לנו למה קטעת אזנה
ולא קטעת חוטמה או בשר פניה ויאמר גם זה עשיתי בחכמה
והשכל להודיע לכם כי אני בקטנותי לא הייתי פרה סוררה

ואוטם אזני משמוע מוסר ותוכחה אלא אדרבא הויקי נשמע
 לאמי ומטה אזני אל מאמר פיה לקיים דבריה ומנותה באופן
 שלא היתה לריכה ליסרני ולהוכיחני בשבט אלא רק בדבר פיה
 בלבד היתה יכולה למנוע אותי מכל תועבה והיא לא עשתה
 כן והואיל שהיא סתמה את פיה כנגדי מלהוילא בו דברים
 להכניסם באזני על כן עתה פתחתי פי כנגדה ובלעתי את
 אזנה • וישמחו כל השומעין על דבריו והאם ג"כ שומעת
 אזע"פ שנתעלפה מחמת קטיעת אזנה ותפתח פיה ותאמר
 לריק הוא בדברים אלו ולא ענה כי שקר והמלך היושב
 בארמונו כששמע הדברים האלה הוטכו בעיניו ותקף הכה
 בפעמון ורמו להפקיד על הלויכה לפטור את זה מהלויכה כי
 ראה שדבריו עשו פירות בתוכחת מוסר כלב כל השומעין כולם:

ולכן אמר שלמה המלך ע"ה

חֹשֶׁךְ שָׁבַט שׁוֹנֵא בְנוֹ וְאוֹהֵבוֹ שִׁחְרוּ מוֹסֵר : וכן אמר עוד
 חֲנוּךְ לְנֶעַר עַל פִּי דְרָבוֹ יָנֵם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוֹר מִמֶּנָּה : ואמר
 אֲוֹלֵת קְשׁוּרָה בְּלֵב נֶעַר • שָׁבַט מוֹסֵר יִרְחִיקָנָה מִמֶּנּוּ : וכן
 אמר אִי תִמְנַע מִנֶּעַר מוֹסֵר • כִּי תִכְנֹן בְּשִׁבְטֵי לֹא יָמוּת :
 אֵתָּה בִּשְׁבַט תִּכְנֹן • וְנִפְשׁוּ מִשְׂאוֹל תִּצִּיל : וכן אמר יִסֵּר בְּנֶךְ
 כִּי יֵשׁ תִּקְוָה • וְאֵל הַמִּיתוֹ (ר"ל בכייתו) אֵל תִּשָּׂא נַפְשֶׁךְ :

הנה כל מקראות אלו שאמר שלמה הע"ה יגידון דעיקר
 שמירת האדם וטובתו הוא הדין והחשבון אשר יעשו
 לו אביו ואמו בימי נערוּתו וזה יהיה בניו אב חזק לגופו
 ונפשו כל ימים אשר הוא חי על פני האדמה :

ודע כא כי הכתי דינין ובעלי המשפט דרכם ליטב כשני
 וחמישי בלבד ואפילו מקומות שיושבין ורנין בכל יום
 ויום אין יושבין כל היום כולו לא יושבין רק בשעות ידועות
 מן היום • אבל בית דין של הילד שהוא אביו ואמו הנה בית
 דין זה לריכין ליטב בכל שעה ושעה ולאו דוקא בימים לא גם
 בלילות שזריכין ליטב עליו בדין להוכיחו ולחקרו ולדרשו לומר

חסדי אבות

לו מה עשית והיכן הלכת ומאיזה מקום באת ועם מי דברת
ומה דברו עמך ומה עסקך עם ילד פלוני ומה דברתם וע"ז
והיכן ישבתם והנה הלכתם ומה עשית בפרוטות שלקחת ומה
קנית וכיולא בדברים או של חקירה ודרישה על מהלכו ועל
דבוריו ועל עתותיו תמיד ימים ולילות והנהגים בכך בטוחים
הם שאת"כ יגדל הילד כמדות טובות וישרות המטיבים לו
בעה"ז ובעה"ב :

ועוד לריך לאדם כגודלו אחר שנעשה ברשות עלמו ונפרד
מאביו ואמו לעשות הוא כינלמו דין על עלמו שיהיה
על עלמו הוא דיון והוא בע"ד והיינו אם נכשל באיזה חטא
כל מה שיהיה לא יאמר מי יודע כי מה שעשיתי ומי דן ושופט
אותי ומי יעשה עמי עתה דין וחשבון וכבר נעשה מה שנעשה
לא אדרכה לריך שיהיה הוא עלמו דיון לעשות דין וחשבון על
עלמו והוא היודע מה עשה ילך אלל חכם וישל ממנו דרך
ותיקון על מעשה העון ההוא כסגוף ותענית ולדקה בראיו להיות
בעבור תיקון כל עון ועון כפ"ע ויודיע לו חומר כל עון ועון
והיכן מגיע לקולו ואז אע"פ שאין החכם מודיעו ומורה לו
לעשות מספר תעניות שחייב להתענות כנגד הפגם שפגם
למעלה לא עושה לו פשרה כפי יכלתו הן בלימוד תורה הן
בדקה הנה בשמים כב"ד של מעלה פוטרם אותו ע"י המקלפת
מן החיוב שחייב לעשות כי מאחר שעשה דין למטה אין דין
למעלה וכנ"ז במדרש רז"ל בענין קנאת פנחס שהטיל כל
ישראל במקלפת הדין שעשה וכמ"ש שם משל למלך שהיה מהלך
בדרך ועברו אחריו וכאז קיעה של נערים כנגד המלך וישחקו
ויולזו בכבוד המלך ראה העבד שהמלך נתמלא חמה וירא פן
תעלה חמתו ויגזור להרגם ואז אין תקנה להללתם מה עשה קודם
שילא מפני המלך דבר עליהם לקח את מטתו ורץ אחריהם והכה
אותם על קדקודם הכה ופלוע והנה וראי אין הכאות אלו
מספיקים לעונש שלהם לפי כבודו של מלך אמנם הועילו
דשככה חמת המלך בראותו שעברו הקדים לעשות דין מעלמו
לאו ולא גזר המלך עליהם כלום וכן הענין כאן אם האדם
עלמו יקדים לעשות דין על עלמו למטה אז מד"הד תתמתק

ולא תעשה דין למעלה כמשפט הראוי לאותו אדם :
והנה מוכן מכל הנז"ל שעל ידי הדין שיעשו האב והאם
 לבניהם בכל יום ובכל עת עד שיגדל וילא מתחת
 רשותם וגם הדין שיעשה האדם על עצמו אחר שגדל ונפרש
 מאביו ואמו ונעשה ברשות עצמו בזה הדין יהיה קיום ועמידה
 לאדם שהוא עולם קטן בעוה"ז ועל זה קאמר על שלשה דברים
 העולם קיים וחד מנייהו הדין הוא הדין הנעשה לאדם שהוא
 עולם קטן חד מן אביו ואמו וחד מניה וביה אחר שיגדל .

וחלוקה הב' היא מרת האמת שבוה המדה יהיה קיום
 לעולם הקטן הוא האדם והוא מעשה שהיה במלך
 אחד שהיו יושבין לפניו שני קוחרים גדולים ונכבדים וישאל
 המלך מן הראשון מה הדבר אשר הוא מגונה מזך עצמו ועכ"ז
 כל העולם לריכוס אלו ואינם יכולים לזוז ממנו ויען הראשון
 ויאמר הוא המשגל שהוא מזך עצמו מגונה וכל העולם לריכוס
 לו כי בלעדי תאותו לא יהיה פו"ר בעולם . ח"ל המלך מי
 יאמר שהוא דבר מגונה והלא הגוף נהנה ממנו ח"ל מפני שעושין
 אותו הכל בהלנע הרבה משא"כ בשאר הנאות עושין בגלוי וזה
 הוכחה על גנותו ועוד כל הנאה היא נכנסת לגוף . ודבר זה
 הנאותו היא במה שיולא הכח מן הגוף כי הזרע הוא כוחו של
 אדם ובו תלוי מאור עיניו ויורה לו המלך בכל זה :

וישאר המלך מן השני ויאמר לו מה אתה אומר על שלי
 ששאלתי מה הדבר שהוא מגונה מזך עצמו וכל
 העולם לריכוס לו ויען השני ויאמר זה השקר שהוא מגונה והכל
 לריכוס אלו לעסוק עסקיהם על ידו וכמ"ש ואני אמרתי בחפזי
 כל האדם כוזב כי בלעדי השקר אין אנחנו יכולין לעשות משא
 ומתן בכל יום ויאמר המלך ל הראשון מה תאמר אתה על
 דברי חבויך או אמר לו וראוי השקר הוא מגונה אבל אין
 העולם לריכוס לו כי הן אמת שאנחנו מוכרחים לשקר בכל יום
 במ"ומ היינו מפני שהכל מדברים שקר ואם יבא אדם פרטי
 לדבר לבדו רק אמת לא יוכל לישא וליתן עם בני אדם אבל אם
 יהיו כל בני אדם מדברים אמת אז וראוי היה יולא מזאת
 המדה תועלת גדולה במ"ומ ובכל דבר יותר מתועלת אשר

חסרי אבות

משיגים מדברי שקר כמה וכמה :

אמר לו המלך טובים דבריך אבל מאחר שעתה הנחנו
רוחין שיש תועלת מן השקר למה נחליט את השקר
לדבר מנונה . אמר לו התועלת שלו אין לה קיום והעמדה כי
אחר שידעו העולם שזה האדם מדבר שקר לא יאמינו בו אפילו
בדבר אמת ונמצא אם מרויח לפי שעה לעת עתה כשמדבר
שקר הנה אח"י יהיה מוחזק בעיני העולם לשקרן לא יאמינו לו
בדבר אמת ולפעמים יגיע לו מזה הפסד וזק גדול . ושמע
נא אדוני המלך מעשה שהיה במבוי שלנו אתמול כלילה והוא
כי בשכובע שעבר אדם א' השוכן במבוי שלנו קם בחצי הלילה
ויפתח פתח ביתו ויעמוד בחצי הרחוב וילעק לעקה גדולה
ומרה ויאמר איך הוא קרוב למות ב"מ ומבקש שימהרו ויחשו
לעזרתו ויחרדו כל האנשים הדריס באותו מבוי ונקומה כולנו
ונפתח דלתות חדרותינו לעזרו כי אמרנו מגדל לעקתו ודאי
רעה גדולה באה עליו ואחר שיאלנו וקרבנו ליו פתח פיו
בשחוק גדול אז ידענו כי שחק בנו ונשוב ונכנס בחדרותינו
ואחר שלשה לילות ג"כ יצא אותו האיש כלילה מחזרו ולעק
לעקה גדולה בתוך הרחוב אך שינה קולו ואמרנו לא זה המשחק
בנו קודם וחרדנו כולנו וילאנו לעזרתו ויהי כי קרבנו אליו
פתח פיו בשחוק גדול ולעג וכשוכה למטתנו . וכל זה היה
בשכובע שעבר אך אתמול כלילה נודמן שאותו האיש עלמו בא
לכיתו כלילה לבדו ממקום אחר ויפגע בו לסטים מזויין ויגש
אליו לקפחו ולהפשיטו עדיו מעליו ובעת שניגש אליו לעק
לעקה גדולה ומרה באמת וכולנו שמענו לעקתו אך אין איש
אחר מאתנו זו ממקומו להצילו כי אמרנו זה דרכו ררך כסיל
לשחק בנו ושקר ענה ואין דבר אלא הוא משלה אותנו כפעם
בפעם ומה דביני ובני מאחר שלא בא לו מושיע מאתנו עשה
הלסטים כאשר זמם ויכהו הכאות גדולות עד שפק דם וישליל
כל אשר לו וישמהו ערום ועריה הרי שקר שהורגל בו גרם לו
באחרונה הפסד וזק גדול שהפסיד בממונו וניזוק בגופו מפני
שלא האמינו בו מחמת שקרו הקדום ואם לא היה השקר
מקודם היה ניצל גופו וממונו . נמצא אע"פ שישג הגוף

שהוא עולם קטן תועלת מן השקר אין לתועלת זו קיום כי באחרונה תחריב הכנין שכבנה על ידי השקר הוא הדבר משא"כ האמת תועלת היוולדה מכוחו היא דבר קיים . הוא הדבר אשר דברו המושלים האמת יסוד בנין וכו' כי בת נשיא מד'ין ולכך מנה רש"כ חלוקה זו האמת בכלל המעמידים את העולם קטן שהוא גוף האדם :

והחלוקה הג' הוא השלום כי האוחז במדת השלום כל ימיו במנוחה ושלום והשקט וכטח אוכל

ושותה במנוחה וישן בהשקט וכטחה וולא מביתו בשלום וכנכס לביתו בשלום . וכל העולם אוהבים לו שמח בראייתו ושמחים בראייתו . ומנוחה לו מסביב אין שטן ואין פגע רע . לכן אוהיות שלום הם שלו מ'ס ר"ל בעל השלום יושב בשלו בשלום ואות מ'ס היא מנוחה . משא"כ בעל מחלוקת ומריבה כל ימיו מכאובים וולא לשוק מולא שם מריבה . נכנס לביתו מריבה . אוכל ושותה תהיה כל אכילתו ושתייתו בקטטה ומריבה . ישן על מטתו כל חלומותיו קטטות ומריבות . באופן אין לו מנוחה ולכן שלשה דברים המקיימים את הגוף שהוא עולם קטן הוא השלום :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דברי התנא רש"כג אשר עשה שלשה עמודים חדשים לקיום עו"הו ולא סגו ליה בשלשה

דנקיט שמעון הלדיק והוא כי שלשה רשמעון הלדיק לא שייכי בכל אדם כי יש בני אדם עניים וחלשים שאין יכולים לקיים ג"ח לא בגופם ולא בממונם . וכן העבודה שהיא הקרבנות לא שייכי אלא בזמן שב"המק קיים . אבל עמוד התורה שייך בכל אדם ובכל זמן אמנם אין הכסף עומד על רגל אחת אלא לריד שלשה רגלים לכך עשה מן התורה עלמה דשייבה בכל אדם שלשה רגלים להעמיד עליהם העולם והוא כי התורה נקראת דין דכתיב משמים השמעת דין . וזה השם נקראת בו על חלק החוקים שאין בו טעם ואין השכל מחייבם כמו פרה אדומה וב"כח ובלאים וכיוולא שיאמר בהם לשון דין שהוא גזרת מלך . ובמ"ש זאת חוקת התורה גזרה גזרתי חוקה חקקתי אין אתה ראוי לעבור עליה וכנגד זה נקראת דין וה"ו החלק הוא

חסדי אבות

עמוד כ"ע . גם התורה נקראת בשם אמת דכתיב אמת קנה
ואל תמכור . וזה השם נקראת בו על חלק הנקרא מלות שאין
השכל מחייב אותם . אבל יש להם טעם דעל ידי הטעם
יתאמתו דבריה והכל תומרים עליהם אמת הוא . ועוד נקראת
התורה בשם שלום דכתיב דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה
שלום . וזה השם של שלום נקראת בו על חלק הנקרא משפטים
שהשכל מחייבם . ויש בהם טעם כמו מלות כבוד ה"א ולא
תרצח ולא תנאף וכיוצא שבאלו המלות יש שלום בין אדם
לחבירו . ועל זה קאמר רש"י כג על שלשה דברים העולם עומד
על הדין ועל האמת ועל השלום . דכל שלשה אלו הם נעשים
מן עמוד התורה שמתחלק לשלשה עמודים שהם שלשה רגלים :
ועוד כ"ל בס"ד לחלק המלות לשלשה חלקים והם הא' מלות
עקריות של התורה . והב' מלות דרכי . והג' מלות
מן המוכרח . ע"ד שאמרו הידור מלה עד שליש . וככל עס
זה גם מלות שאינו חייב ע"פ הדין לעשותה ורק הוא עושה
אותה ללאת ידי שמים . והנה מלות העקריות של התורה
נקראים בשם דין שהם דינא דמלכא עלאה קדישא . ומלות
דרכי נקראים בשם אמת מפני שיש לכולם שרש ויסוד בתורה
הקדושה . ועליהם נאמר דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות
נטועים וכו' כלם נתנו מרועה אחד דלכלהו יש להם אסמכתא
בתורה . ומלות שהם הדור מלה וללאת י"ש נקראים בשם שלום
שבאלה נעשה שלום בין ישראל לבין אביהם שבשמים . כי אם
יחטאו יאמרו מליצי יושר אכוסים מן י"הר . דהראיה הם
עושים מלות יותר מן החיוב שלהם כמו הדור מלה וללאת
י"ש . ועד"ז אמר הק"ב למלאכים איך לא אשא פנים לישראל
אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו על עצמן עד
כזית ולכן אלו נקראים שלום דעליהם אמר דרכיה דרכי נועם
וכל נתיבותיה שלום :

והנה בספר וילקט יוסף הביא בשם מאמר אסתר ז"ל .
איבריו של אדם נחלקים לשלשה חלקים . החלק הא'
הוא על ד' ההכרחי איברים הנריכים לחיות שלו שאם נעדר א'
מהם לא יתקיים והם המוח והלב והכרס וכדומה וכנגד הטובה

הזאת לריבון אנחנו לשמור מצות העקריות של התורה והל"מ
 והחלק הב' הוא מה שיש לאדם איברים על צד התועלת והטוב
 כגון עינים אזנים וידים וכיוצא . שאם אין לו עינים לראות
 ואזנים לשמוע ויכל לחיות . כמו שעתה הסומא והחרש והאילם
 יכולין לחיות בעולם אך חייבם חיי לער . וכנגד זה הטובה
 שהטיב לנו באיברים לו אנחנו לריבון לקיים מצות דרכנו שתקנו
 אותם משמרת וגדר וסיוג כדי שלא לעבור על דברי תורה .
 שאם לא היו מתקנים אלו המצות היה אפשר לקיים מצות
 התורה . אך היו כסכנה רשכה דלא יבאר מלעבור ע"י שכחה
 אבל בגדר וסיוג שעשו רחוק הדבר שיסכח האדם מצוה
 העקרית של התורה ויעבור עליה . והחלק הג' הם איברים
 שאין בהם הכרח ולא תועלת לאדם אלא עשה אותם הכורח
 יתברך באדם על צד היופי שבראו בשני עינים ובשני אזנים
 ובשני נחיריים . ובדאי היה עושה כל עסקיו בעין א' ובאזן
 א' ובנחיר א' . ורק לא היתה צורתו כזה ויפה כאשר הוא עתה
 בשני אזנים ובשני עינים ובשני נחיריים ובשני ידים ובשני
 רגלים . ובעבור הטובה זו לריבון אנחנו לקיים הידור מצוה
 וגם ללאה י"ש ע"ש :

ובזה יוכן בס"ד דברי רש"י על שלשה דברים העולם
 עומד הוא גוף האדם הנקרא עולם קטן . שיש בו
 שלשה מיני איברים שלשה חלוקות הנו"ל . על הדין הם מצות
 עקריות של תורה וה"למ . ועל האמת הם מצות דרכנו
 שתקנום לגדר וסיוג ומשמרת למשמרת . והשלוש הם מצוה מן
 המובחר והידור מצוה וללאה י"ש :

ובזה יוכן בס"ד מ"ש בגמרא דשבת באותו גוי שכל לפני
 שמאי וא"ל גיירני ע"מ שתלמדני תורה על רגל אחת
 ורחפו שמאי באמת הבנין וילא . ובא לפני הלל וא"ל גיירני
 ע"מ שתלמדני תורה על רגל אחת . א"ל הלל מאן דקני לך
 לחברך לא תעביד זו כל התורה כולה ואידך פירושה זיל
 גמור . ונתיישבה דעתו בדברי הלל ונתגייר . וקשה איך עלה
 בדעתו שילמדו תורה על רגל אחת . ועוד למה נקיט לשון
 רגל אחת יאמר למדני תורה בשעה אחת . ועוד מאי קמ"ל

חסדי אבות

תלמודא דחפפו בחמת הבניין וקני לומר רחפו וז"ל גס קשה
 אך כתייבכה דעתו של אותו הגר כששה מילות אלו שא"ל הלל
 זו כל התורה כולה ולפי מ"ש לעיל מוכן בס"ד המאמר הנז'
 שפיר כי אותו הגוי לא היה רוצה להאמין במלות דרענן ולא
 במין השלישי שהיה הידור מלוא גס לפניו משורת הדין אלה
 רצה להתגויר ע"מ לקיים רק מין הא' שהוא מלוא עקריות
 דאורייתא וה"למ' ולז"א ע"מ שתלמדני תורה על רגל אחת
 כי שמע שיש ג' חלוקות במלות שהם כנגד ג' רגלים המעמידין
 העולם והוא רוצה ברגל אחת דוקא שהם מלות דאורייתא
 ושמאוי רחפו מסכרה זו בחמת הבנין שהביא לו סכרה שדרך
 האדם לעבוד הכורא בשלשה מיני מלות הנז"ל כנגד הטובה
 שהטיב הכורא יתברך לאדם בחופן הבנין והוא תחלה וראש
 רוקע הארץ על המים שגזר שיהיה העפר שהוא האדמה למעלה
 מן המים וזוה יהיה לאדם דירה בעולם שיוכל לחיות בעולם
 ואם לא היה כן לא היה אדם מתקיים בעולם שעה אחת כי
 היה נשקע במים ואך יחיה במים והלא יחנק בהם וכנגד
 טובה זו לריך לקיים מלות עקריות של תורה שא"ל לעבור
 עליהם כי הם גזרת מלך והעובר על גזרת מלך חייב מיתה
 והטבה השנית שתתן יכולת ודעת באדם לעשות כנון על פני
 הארץ שלא יהיה מוכה במטר וברד וקרח ושמם בהיותו יושב
 תחת חויר השמים ועתה כבנין ישב ויעמוד תחת התקרה
 ואם לא זה היה חייב מים של לער וכמ"ש יעקב אע"ה לחורב
 ביום ולקרח כלילה וכנגד זה הטובה לריבין לשמור מלות
 דרבנן שהם משמרת למשמרת של תורה :

והטבה השלישית שתתן יכולת והבנה לאדם לבנות עניות
 וארמונים ע"ג הבתים להרווחה ועל דרך יופי כי
 הבנין והישיבה של עליות וארמונים הם טובים מן הישיבה
 בבתים התחתונים הבנויים ע"פ אדמה ואוירם רטוב הרבה
 ואין האדם שואב רוח לא וטוב ויפה וכנגד הטבה זו לריבין
 לקיים מלות שהם ע"ל היופי ולז"א רחפו בחמת הבנין כלומר
 הסביר לו דברים על קיום מלות שהם ג' רגלים מן הטובה
 שהטיב הק"כ לאדם כבנין וזה לא הורה בסכרה זו שהביא לו

דוגמא מן הבנין כי יש ערביים יושבי אהלים דנח להם האהלים
 שאין להם עליות וארמונים : לכך הלך אלל הלל ע"ה : וגם
 עמו דיבר כך שרונה להחגייר ע"מ שילמוד ויקבל מלות
 העיקרים דאורייתא בלבד שהם כנגד רגל אחת והלל לא הביא
 לו דוגמא מן שלשה חלוקות הבנין : אלא הביא לו דוגמא מן
 שלשה חלוקות איברים שבגופו : וכאשר אמרנו לעיל באומרו
 היתכן שתראה להיות בריאה שלך בלא עינים ובלא אזנים על
 כן לריך אתה לקבל מלות דרכן שהם כנגד הטובה זו דעינים
 ואזנים ופה לדבר וכיוצא : ואמר לו עוד היתכן שתראה להיות
 לורתך בעין אחת ואזן אחת ויד אחת ואלו נבראו כך בעבור
 היופי בלבד לכך לריך אתה לקיים מלות שהם ע"ל היופי בלבד
 כנגד הטובה זו : ולו"א לו מה דסני לך פירוש חסרון השנוי לך
 לגופך : לחכרך הוא הכורא אשר חיבר אותך בשלשה מיני
 איברים הנז"ל לא תעביד טענות של הכל לכפור בטובתו :
 דראוי כמו שעשה לך שלשה הטכות אלו בגופך כן אתה תעבוד
 אותו בשלשה מיני מלות הנזכרים שהם כנגד שלשה רגלים :
 ובזה הדוגמא שהביא לו מתכונת גופו בשלשה מיני איברים
 הורה להחגייר כדי לקיים שלשה מיני מלות הנז'
 וכתגייר עד"ז :

ובזה מוכן בס"ד הכתוב שמביא רש"כנ על זה והוא אמת
 משפט שלום הם שלשה מיני מלות שפטו חיוב שלכם
 בהם בשעריכם לשון השערה כלומר בהשערות השכל שלכם
 שתבינו שהתם מחוייבים בשלשה אלו כנגד שלשה מיני הטכות
 שעשה הש"ית בגופים שלכם :

פרקי אבות פרק ב

פרק שני

רבי אומר • איזוהי דרך ישרה שיבור לו
האדם • כל שהיא תפארת לעושיה •

חסדי אבות

הלכה א' רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם
כל שהיא תפארת לעושיה • לדרך להבין על איזה
דרכים הוא שואל • ועוד מאי קמ"ל בשני תפארת הללו ומה
עניינם • ונ"ל כס"ד דודאי בגמור אם יהיה אדם ירא מן כשר
ודם ואינו ירא מהק"נה ה"ז עון פלילי • וענשו רב מאד וקשה
המחילה שלו • וכמ"ש הרב עוללות הבלור ז"ל בפרשת ויקרא
הטעם שהק"נה מחל לדוד הע"ה תכף כשאמר חטאתי לה'
שהשיב לו הנביא גם ה' העביר חטאתך ולשאל הע"ה אע"פ
שהתוודה על חטאו שאמר חטאתי כי עברתי את פי ה' לא
למה הק"נה למחול לו וגור עליו עונש הראוי לו והענישו •
וקשה וכי משא פנים יש בדבר ח"ו • ופירש הרב הכו' עד"מ
אם יהיה מלך א' ממלכי האדמה יראה אלל אדם א' תכשוט
יפה ויאמר לו שימכרו והלה אומר שאין לו רצון למכור זה
החפץ כלל הנה ודאי זו עוות היא אבל אם זה האיש יבקש
אח"כ מעו מן המלך באומרו אל יחר אפו עלי שהעויתי פני
גדו ולא רייתי למכור לו החפץ הנה בודאי אם המלך הוא
רחמן מלא רחמים מוחל לו • אמנם אם זה האיש יאמר למלך
בעת שבקש ממנו למכור לו החפץ אני מתוירא למכרו לך כי
ירא אנכי מן שר פלוני שבקש ממני למכור לו החפץ ולא רייתי
ועתה אם ישמע שמכרתיו לך יבעוס עלי הנה בואת ההתנלות
שאמר למלך עוכו גדול יותר דנמלא בזה מראה למלך שהוא יש
לו מראה ופחד מן השר שהוא עבד המלך יותר מן המלך והרי
זה משפיל מעלת המלך ומרים מעלת השר עליו • וכמו כן
היה חטא שאל הע"ה כי אע"פ שהתוודה ואמר חטאתי כי
עברתי פי ה' וכו' הנה הוא חטא יותר בהתנלות שעשה
לצלמו באומרו תחנה כי יראתי את העם • נמלא בזה הראה

וּתְפַאֲרַת לֹו מִן הָאָדָם • וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה
קִלָּה כְּבַחְמוּרָה • שְׂאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מֵהֵן

חסדי אבות

שהוא ירא את העם יותר מן הק"כ • אבל דור המלך לא
עשה התכללות לעלמו אלא תכף ומיד אמר מטאתי לה' • ולכך
אשר חפץ חסד הוא וידו פשוטה לקבל שכר ומיד
מחל לו עכ"ד ע"ש :

ואמרת דלכאורה בזאת ההלצה תגדל הקושיא על שמואל
הע"ה כשאמר לו הק"כ שילך אלל ישי וימשח
אחד מכניו כי ראיתי בכניו לי מלך מה השיב איך אלך ושמע
שאלו והרגני • הרי נראה מדבריו שנתוירא מכשר ורס ורחק
ח"ו מורא שמים מפני מורא בשר ורס • אך יוכן בס"ד הכוונה
של שמואל הע"ה לא כך היא להקדים מורא בשר ורס ולרחוק
מורא שמים חלילה דאס כן הו"ל לומר לא אלך ושמע שאלו
והרגני והוא לא אמר כן אלא אמר איך אלך • כלומר אתה ה'
אלהי גזרת עלי שאלך אלל ישי ואמשח אחד מכניו למלך
תודיעני דלונך באיזה אופן אלך דהיינו אס תרצה שאלך בגלוי
ואע"פ שיש סכנה שישמע שאלו והרגני או אס תרצה שאלך
בלבנה כי אני מוכן ומזומן לעשות גזרתך כדלונך ותודיעני
באיזה אופן תרצה שאלך והשיב לו הק"כ תלך בהלנע :

נמצא יש שני דרכים לקיים מאמרו יתברך • הא' בגלוי
ופרהסייא • והא' בדרך הלנע ונסתר כמו שעשה
שמואל הע"ה • והנה בודאי דרך הגלוי הוא משוכח יותר כי
בדרך ההלנע אין שכל ותפארת לאדם ההולך בו מאחר שהוא
מוסר עלמו לקיים דבר ה' בהכרחא שמברית עלמו מן הסכנה
בעשותו דבר ה' בהלנע • וכאשר מנינו באלישע שלבש תפילין
בעשת הגזרה ונעשה לו נס ולא נהרג שהיו קורין אותו לישע
בעל כנפים ולא קראוהו בעל הנס מפני כי אחר שדחהו
הקסדור ורץ אחירו והגיעו והוא אחז התפילין בידו וה"ל
הקסדור מה זה בידך ואמר לו כנפי יונה ולא א"ל שהוא

פרקי אבות פרק ב

שִׁכְרָן שֶׁל מִצּוֹת יְהוָה מְחַשֵּׁב הַפֶּסֶד מִצְוָה
בְּנֶגֶד שִׁכְרָה וְשִׁכְרַת עֵבִירָה בְּנֶגֶד הַפְּסָרָה

חסרי אבות

תפילין ולכך לא זכה שיהיה נקרא בעל הנס אלא נקרא בעל כנפים שלא נזכר גם בפירוש על שמו משא"כ רח"ת כשאמרו לו מפני מה עסקת בתורה לא הכחיש לומר לא עסקתי אלא השוב עסקתי כאשר זכרנו ה' אלהי' נמצא המוסר עלמנו לקיים דבר ה' בדרך נגלה כמו שעשה ר"ח בן תרדיון הוא עדיף מן המוסר עלמנו לקיים דבר ה' בדרך הנגוע ונסתר כמו שעשה אלישע בעל כנפים :

אמנם כתבו המפרשים ו"ל דרך הגלוי אע"פ שהוא מוכרח יותר מפני שיש בו קידוש השם יותר עב"ז אין ראוי לאדם שילך בו אלא רק בשעת שמד שגזרו העב"ס גזירה על ישראל להעבירם על דת אז יהיה האדם חייב לקיים דבר ה' ואפילו שהיא מלוא מדברי סופרים הפך גזירה העב"ס שגזרו לבעל איתתה וימסור עלמנו בגלוי לקדש ש"ס לעיני בני אדם אבל שלא בשעת שמד ואין העב"ס מתכוונים להעביר על דת ודרך מקרה נודמן לאדם דבר מלוא שאם ירגישון בו העב"ס בעת שהוא עושה אותה ימנעו אותו אין לרוך לעשותה בגלוי אע"פ שע"כ יהיה אלה יעשנה כלענה ויברית עלמנו בחכמה :
ובזה יוכן מאמר התנא כאן איזהו דרך ישרה שזכור לו האדם כלומר הנה בעבודת הקודש לקיים מצותיו יתברך יש שני דרכים ידועים הא' הוא בהלצע והא' בגלוי וכמ"ס לעול ואיזה דרך משני דרכים ההם יזכר לו האדם ללכת בו והשיב כל שהיא תפארת לעושה כלומר דרך הגלוי שיש לו תפארת לאדם שהוא מוסר עלמנו למיתה כדי לקיים מצותו יתברך אמנם אין דרך זה מוכרח לילך בו אלא"כ תהיה לו התפארת מן האדם כלומר בשעת שמד שהעניינים של מסירת נפש בעבור מצות הש"ת נודעים ונשמעים לכל אדם שהכל יודעים וראוין שרצו להעביר לאיש ישראל זה על הדת והוא

הסתכל בשלשה דברים ואין אהתה בה
לידי עבירה * דע מה למעלה ממך * עין

חסדי אבות

מסר עלמנו למיתה ולא עבר על דת שבזק יגיע למעשיו
שעשה כזה תפארת מן בני אדם שדבר זה שעשה הוא מפורסם
ונודע לכל שהכל יפארו את מעשיו חלו שעשה במסירת
נפשו על קידוש השם :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד נאמר אזוהי דרך ישרה שיבור לו
האדם וכו' * בהקדים מ"ס בספר כוכבי יאסף על
מאמרו ז"ל במשנה דברכות דף ל"ג * האומר על קן צפור
יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו *
וכתב וז"ל תרתי ברעיוני למאה ענין הקישור על שני דברים
האמורים כאן מה שייכות יש לשני דברים אלו וע"ז אשר על
שניהם גזר האומר משפט שזה לאמר משתקין אותו * והנראה
בזה הוא כי הנה מודעת זאת מלפניו נחלקו חכמי הדור הזה
דרך ישכון חור שיבור לו האדם בענין עבודת ה' ושמירת מצות
התורה * הללו אומרים כי טוב לנו עבוד את ה' על פי החקירה
והדרישה בטעמי המצות * להביר ולודע מה שרש דבר נמלה
בכל מלה ומלה להבין להשכיל על מקורה סיבתה ותכליתה
מוצאה ומובאה * כי רק ע"ז תפארתינו לבלתי נמשש כעוור
באפולה ובקומא בלילה עת לעמוד לשרת בקדש ולברך בשם
ה' * וככה היתה מצות דוד הע"ה לשלמה בנו * ואתה שלמה
בני דע את אלהי אביך ועבדהו * כלומר ראה בני לקנות דעה
והשכל פקח עיניך למאה חקר אלהי אביך * ולהבין דרך פקודיו
ומלותיו למען תעבדהו ברוח דעת ועלה בלב שלם וכנפש
חפיה * והללו אומרים לא כן כי נהפוך הוא ואדרבא הדרך
היותר ישרה ונכונה הוא לעבוד את ה' * על זר הקבלה
והמקורת לנו מהכותינו ואבות הכותינו מימי עולם ושנות
דור ודור * יען דרך החקירה רחוקה היא לנו אשר כמעט כל
באים לא ישוכן להשיג ארחות חיים פו נלכדו ברשת וגם

פרקי אבות פרק ב
רָאָה יִיאָזֵן שׁוֹמֵעַתּוֹ וְכֹרֵם מַעֲשֵׂיךְ בַּסֵּפֶר
נִבְתָּבִים :

הסדי אבות

מבלעדו זאת מי גם כנו יאמר זכיתי לבי חמותי ראיתי אור
ובאתי בסוד ה' וכבר נאמר במופלא ממך ל תדרוש ובמכוסה
ממך אל תחקור על כן טוב לנו ללכת בדרך הקבלה והמסורת
ולזה יש לנו משפט זאת חוקת התורה ומקרא שכתוב בו דע
את אלהי אביך ועבדהו אדרכא יש לפרשו להפך כלומר ראה
לקנות דעת אלהים בענייני התורה והמזות על פי קבלה
ומסורת אשר קבלת מאביך וכמ"ש שאל אביך ויגדך זקינד
ויאמרו לך ככה אלו מול אלו ערכו מנן וזינה וקדשו מלחמה
למזוא אורח ומסלול אנה אכחנו עו"ים אל המקום אשר
אמר ה' :

ואולם לו שקול ישקלו כפלס ומאזני משפט דבריהם ובכור
המבחן יבחנו נראה בעליל כי דעת שניהם אינה
רזויה ודרכיהם לא יתכנו כי אם אך בזאת לנו לאחוז כזה וגם
מזה ל נתיח ידינו והוא כי הקבלה וההשכלה והאמונה
והתבונה שתיהן באחת טובות הנה * אשה ל אחותה תתלכרנה
ולא תתפרדנה :

וענין זה רמזו התנא לפי דרכו באמרו על קן עבור יגיעו
רחמיך וכו' ר"ל ההולך בדרך לבו ומראה עיניו בקלה
הא' לבדו דהיינו לעבוד את ה' ולשמור מצותיו רק ע"ד החקירה
וההשכלה בטעמי המזות ובעבור זה הוא משכיל לדרוש
במזות שילוח הקן שהיא רק מזד רחמי הש"ית המנהג עולמו
בחסד ובריותיו ברחמים עד שאפילו על קן עבור מגיעים
חסדיו הגדולים ורחמיו המרובים וזהו עיקר טעמה וכמוקה
של מזוה זו הנה להאומר בזאת להחליט הטעם הזה למזוה
זו משתקין אותו מפני שבושה מדותיו של הק"בה רחמים
ובאמת אינן לא גזירות וכמו כן ההולך בקלה האחר שאוחז
בחבוק ידים בסגסגי האמונה ולא יחפז בתבונה כי אם רק

אומר מורים על כל דבר ודבר אשר לוח ה' ועבדיו הנביאים
 והחכמים להאומר בואת ג"כ משתקין אותו עכ"ל ע"ס :
והנה מה שאמר החכם הנז' שהדרך הרלויה היא לאחוז בזה
 וגם מזה אל תנח ידיך : כונתו הוא לומר שהאדם
 תחלת הכל יהיה מאמין שהמטוה שלונו הש"ית עיקר טעמה
 ומקורה וסיבבה ותכליתה גלויה וידועה להש"ית לבדו והוא
 היודע הטעם האמיתי של המטוה ואין כדיון נקבל המטוה
 ההיא בסוג גזירה : אך עכ"ז ישתדל האדם למטוה בשכלו ע"פ
 הקדמה אמיתית טעם נוסף על עיקר הטעם הידוע וגלוי
 לפני הש"ית ואין האדם מחליט הטעם ההוא אשר יחדש משכלו
 להמטוה ההיא לחשוב שזה הוא טעם האמיתי שלה : וכאשר
 תמלא שאמר רש"י ע"ה מפני מה ניתנה מילה בשמיני כדי
 שלא יהיו כל העולם שמחים ואכזבו ואמו עלבין דבורתי אין
 כונתו לומר שזה הוא טעם האמיתי של המטוה : דהלא רובא
 דעלמא יולדים בזוב אפילו בזמן הקודם ואלו אינם יכולים
 לטבול בליל שמיני היתכן בשביל מעוטא דאינשי יתקן למול
 בשמיני גם הרוב שאין להם טבילה : אמנם רש"י אינו אומר
 שזה הוא טעם האמיתי של השמיני והוא יודע שטעם האמיתי
 הוא כמזם בסוד ה' ורק בא להוסיף טעם אחר אשר יבוא נכון
 על מקלת אנשים : וכן עז"ה כל מטות שתמלא לחז"ל שנתנו
 בהם טעם דאין כונתם להחליט הטעם ההוא ולחשוב שזה הוא
 טעם האמיתי של המטוה :

והנה נודע כי טעמו של דבר הוא תפארתו של אותו דבר
 שיש פאר לאותו דבר שמוצאין לו טעם : גם ידוע
 כי עשיה היא לשון תיקון : כמו וכן הבקר אשר עשה : וכן
 ועשתה את פרתיה : וכן לא עשה הגלוי שכל זה הוא ר"ל
 תיקון : ומעין זה מפרשים מ"ש הכתוב עולת תמיד העשויה
 בהר סיני שהיא ר"ל שנתקנה ונאמרה בסיני : וכזה יוכן בס"ד
 מאמר התנא אזורי דרך ישרה שיבור לו האדם כי יש אומרים
 שיאחו ויתפוס דרך המקירה בלבד : וי"א שיתפוס ויאחו דרך
 האמונה בלבד : והכריע רבינו הקדוש שיתפוס תחלת הכל
 דרך האמונה להחליט טעם המטוה שהוא תפארת של המטוה

חסדי אבות פ"ב

לעושיה הוא הקב"ה אשר תיקן את המלוא וגזר אותה שיאמין
האדם שהפארת של המלוא שהוא הטעם שלה אינו גלוי וידוע
לא לעושיה הוא הש"ת שתיקן המלוא וגזר אותה עליונו
אמנם גם מן דרך החקירה לא תנח יודך שתשתדל למלוא למלוא
טעם מחודש משכל האדם וו"ש ותפארת לו מן האדם כלומר
יהיה מולא טעם לאותו דבר גם מן האדם הם חכמי הדורות
שנותנים מרעתם טעמים למלות כי מאחר שאין מחל טיב
הטעם לכל מלוא ומלוא לא רק הטעם הידוע לעושיה של
המלוא הוא הקב"ה שתיקנה וגזר אותה רשאי אתה לשמוע
טעמים מכל האדם המחדשים טעמים מדעהם להוסיף על
טעם העקרי :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד כי הנה יש שני דרכים לדריק ללכת
בהם בעוה"ז הא' הוא כמאמר הכתוב כמשלי

(ס' ל) **ראש ועושר אד תתן לי הטרפני דחם חוקי :**

פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' ופן אורש וננבתי

ותפשתי שם אלהי : כמלא טוב לדריק שלא יהיה עשיר

כדי שלא יבא לידי חטא מכח העושר לא יהיה לו פרנסה כדי

חיותו ודרך הב' שיהיה לו עושר כמ"ש עטרת חכמים עשרם

כמלא העושר הוא טוב יאה ונאה להם וכן מצינו שהתורה

משתבחת במתן העושר שנותנת לחכמים והלדריקים הכתיב

(משלי ח') **אני אלהי אהב ומשחרי ימצאונני : עושר**

וכבוד אתי הון עתק וצדקה : וכן הוא אומר **אורך ימים**

בימינה בשמארה עושר וכבוד :

כמלא מכל זה מוכח שהעושר הוא טוב ונאה לחכמים וזה הפך

האומר (בס' ל) הנ"ז ונ"ל בס"ד ששני דרכים הללו יש בכל

חד מנייהו טובה מלך אחד שיש בזה מה שאין בזה והוא

שאם לא יהיה לו עושר לא פרנסה כדי חיותו ה"ז בטוח מן

החטא והמכשול יותר וכאשר פירשתי כי בעשירות אפשר שיבא

לידי חטא וכמ"ש שלמה הע"ה פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה'

דרך השני שיהיה לו עושר רב והוא אינו מאבד זמנו בו ואינו

בעל מעסק התורה וכמו שמצינו בר"א בן חרסוס שהניח לו
 אביו שאף ספינות ושאף קרקעות ושאף עבדים ומעולם לא התעסק
 בהם לא הניח עסקו ע"י אחרים והוא הולך מחיל אל חיל
 ללמוד תורה וכן ראב"ע שהיה עשיר מופלג דמעשר בהמה
 שיש למלך היה עולה י"ב שאף בהמות והוא נוטל פתו בכיסו
 והולך מן מדרש למדרש ללמוד תורה וכן רבינו הקדוש היה
 עשיר מופלג ולא נהנה מעשרו אפילו באזבע קטנה
 ולא שם לבו על ממנוני הנה זה יש לו פאר גדול בעסק
 התורה מאה ידות על מי שהוא עני ועוסק בתורה ושכרו רב
 ועלוס שיש לו עושר רב ואינו טרוד בו ואין בעיניו חשוב כלום
 כנגד אהבתו בתורה וכמ"ש התנא כבריייתא דאבות כך היא
 דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל
 הארץ תישן ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב
 לך וכו' ופירש מהר"ם שי"ק ז"ל אם אתה עני ומוכרח שתאכל
 פת במלח ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל אין לך שבת בזה
 ההנהגה שאתה מוכרח לה דאין לך יכולת על יותר אבל אם
 באמת אתה עשיר ואתה מטר לבך הטוב שיש לך אהבה וחמדה
 בתורה עושה כן לאכול פת במלח ולישן על הארץ אז אשריך
 וטוב לך וכו' ע"כ וכן הענין כאן שאם הוא עשיר ועוסק
 בתורה יומם ולילה אז אשריך בעו"הו וטוב לך לעו"הב
 ומלבד הפאר שיש לזה מטר עלמו בעסק התורה עוד יגיע לו
 פאר מאחרים כי הרואין את זה שהוא יש לו ממון רב שדות
 וכרמים וספינות ולאין ובקר ואינו מטפל בהם לא עוסק
 בתורה יומם ולילה אז יקחו קל וחומר ממנו לומר ומה זה שיש
 לו כ"כ ממון שראוי להיות טרוד בו אינו עוסק בממנוני אלא
 עוסק בתו' יומם ולילה אנו שאין לנו ממון לעסוק בו כ"ש אשריך
 שנעסוק בתורה יומם ולילה ועי"כ יתרכו החכמים העוסקים
 בתורה אבל מן ת"ח עני לא יקחו קל וחומר כי אומרים אין
 זה חידוש כי זה כלל ידוע מה דאמרי אינשי חסורי מחסרה

והכי קתני :

נמצא זה הדרך שיש בו עושר לחכמים ולדיקים הוא
 משוכח להם יותר מאותו הדרך דנקיטו במשלי

חסדי אבות פ"ב

(סי' ל) אע"פ שזוה יהיה שגור מן החטא יותר וזה הטעם שהמלאך שהחכמים מתפללים על העושר כאשר תיקנו אנשי כנ"הג בתפילת העמידה : ומלאך ירינו מברכותיך ומעושר מתנות ידך : וכן תקנו כב"המו לשל עושר ועוובה בפירוש דאע"ג דאין נהנים מן עשרם ואינם מתעסקים בו : וכמ"ס בר"א בן חרסוס ור"ב"ע ורבי וכיוצא : עכ"ל נח להם בדרך זה שיהיה בירם עושר כדי שזוה יזכו לשתי התפארות הנז' : וזוה יוכן בס"ד דבריו רבינו הקדוש כהן אלוהי דרך ישרה שיבור לו האדם : אם הוא לבקש לדחות העושר ממנו כאשר פירש שלמה הע"ה במשלי (סי' ל) הין ועושר א התן לי פן אשבע ובחשתי הו דרך ושיטה של אנשי כנ"הג שתיקנו גם לחכמים ולדוקים שיתפללו ויבקשו להיות להם עושר : והשיב כל שהיא תפארת לעושים דהיינו שהוא חכם ועשיר שיש לו פאר בזוה העושר שהוא רב אהו ואינו מתעסק בו ואינו מטריד לבו בו אלא עוסק בתורה בר"א בן חרסוס וכיוצא ועוד נמלא ג"כ תפארת לו מן האדם כלומר מגיע לזה החכם ועשיר תפארת מלך אחרים שלוקחים קל וחומר ממנו ועוסקים בתורה : ונמלא זה מוכה את הרבים שגורם להם לעסוק בתורה הרבה וזכות הרבים תלוי בו מלבד זכות תורה של עצמו : ועל זה אמר שלמה הע"ה עטרת חכמים עשרם כי עשרם שאין מתעסקים בו גורם להם עטרה וכבוד שיקחו מהם קל וחומר להרבות בעסק התורה ויגיע להם זכות רב מדבר זה כאמור :

ועוד כ"ל בס"ד אלוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא

תפארת לעושה : דידוע יש מלוא חוקה מלך הכונה ומלך הדיבור והמעשה ותעלה מאליה לשרשה העליון למעלה ואין לריך לה סעד לסמכה : ולא עוד אלא מלוא זו גדולה ותוכל למשוך עמה בעליותה כמה מלות חלושות אשר אין כח בהם לעלות והרי משורת הדין הוא שיש לה חלק בזכות הנעשה להם בעליותם ונמלא מלבד ריוח שיגיע לה ממות של עצמה חריוח גם משל אחרים : והנה יודמן לאדם איומה מלוא שאם יעשה אותה לבדו כיחידות ובהלנע ווכל לעשותה

בשלימות כונה ודבור ומעשה שבוה תחייק המלוה ויהיה
 ממנה תועלת גדולה ואם יעשנה עם אחרים אע"פ שהם כי
 עשרה תחבלכל כוונתו ולא תהיה מטותו שלימה בכונה ודבור
 ומעשה אלא רק בדיבור ומעשה ועל זה שאל איווהי דרך
 ישרה שיבור לו האדם הן ללמוד תורה והן לעשות המלוה אם
 יעשנה עם רבים ואע"פ שלא תהיה שלימה בשלשה או יעשנה
 ביחיד כדי שתהיה שלימה והשיב כל שהיא תפארת לעושה
 ותפארת לו מן האדם כלומר ישתדל האדם שתהיה מטותו
 ועסק תורתו עולוס למעלה מאלוהים ואין לריך סעד לתמכס
 וזהו כל שהיא תפארת לעושה היא דייקא שאינה לריכה לעור
 מאחרים וגם שיהיה לו תפארת מן האדם שמטותו ועסק
 תורתו יכולין למסוך לימוד ועסק של אחרים ולכן מלוה
 שעושה ביחידות ובכנעה שבוה יהיה תפארת לעושה מעיקר
 המלוה וגם תפארת לו מן האדם :

א"נ לפעמים יזדמן לפני האדם שני עניינים האחד יש
 בעשייתו מלוה אך היא שלא לשמה והאחר יש בעשייתו
 עבירה אך היא לשמה כענין יעל וכדומה ועל זה שאל
 איווהי דרך ישרה שיבור לו האדם כשיש שני דרכים לפניו והיינו
 מזדמן לו שני עניינים האחד עשייתו היא מלוה אבל מוכרח
 לעשותה שלא לשמה והאחר עשייתו היא עבירה אבל מוכרח
 שתהיה כונתו לשמה שאין לו הנאה מאותה עבירה כלל כיעל
 שהיה אללה תשמיש של סיסרא מר כלענה שאין לה הנאה ממנו
 כלל וכונתה בדבר ההוא לשמה להזיל את ישראל והשיב כי
 עבירה לשמה עדיף ואמר כל שהיא תפארת לעושה והיינו
 התפארת של המעשה הוא הכוונה ולכן יעשה עבירה לשמה
 ולא מלוה שלא לשמה יען כי מלוה שלא לשמה חסר ממנה
 התפארת שלה שהיא הכונה כיון דמתכוין שלא לשמה משא"כ
 עבירה לשמה כונתו חסובה וטובה כדי להוליד מזוה פועל טוב
 יקר וגשגב אך בתנאיו שיהיה תפארת לו מן האדם דאחר
 שעושה עבירה ירעו הכל הפועל הטוב אשר סיבב מאותה
 עבירה וכמו ענין יעל שלבסוף ראו הכל שעל ידי עבירה של
 התשמיש התישה כחו וקרגתו והזילה את ישראל ממנו אבל

חסדי אברה פ"ב

אם יעשה העבירה בשביל פועל טוב הנולד ממנו • והעולם
לא ידעו ולא ראו את הטוב הנולד ממנה אין זה משוכח • כי
יהיה חלול השם בדבר שהכל ידעו העבירה ולא ידעו הטוב
הנולד ממנה • ואמרו עשה העבירה בשאט כנפש ולא בעבור
טוב • ולז"א בתנאי שיהיה תפארת לו מן האדם שיהיה בנו
אדם שידעו בעבירה יהיו יודעים פועל הטוב הנולד ממנה
וישכחוהו בכך :

והיו מחשב הפסד מלוא כנגד שכרה • ו"ל הפסד במלוא
היכי משכחת לה • ראש מה שצריך להוסיף ממון כדי
לעשותה אין זה נקרא הפסד אלא הולאה ואין קורין הפסד לא
לדבר שמתאבד ואין בא ממנו תועלת • והיכי משכחת לה דבר
האבד והשחתה שיהיה בממון בעבור המלוא • ועוד קשה
קושיא חזקה במ"ש לחשב הפסד כנגד השכר • מי יודע שיצור
השכר כמה כדי לחשב כנגדו הפסד • והלא הפסד הוא בהאוי
עלמא ויודעים כמה הוא • אבל השכר הוא בעלמא דאחי ומו
יודע כמה הוא • ועוד דעתה בתוך כדי דבור אמר שאין אתה
יודע מתן שכרן של מלות • ואם אינו יודע השכר איך יחשב
כנגדו הפסד • ונ"ל בס"ד ע"פ מעשה באשה אחת אלמנה
שהיה לה מנהג לאפות בידה בתנור שלה בכל יום ארבעה
ככרות לחם והשלשה תחלקם לעניים והרכיבית תהיה לה
לאכול • והנה יוב אחד קרה לה דאחר אפייתה בא עני ורפק
על הפתח שלה וילעק שתיחם עליו לתת לו לחם כי בא בספינה
וגבר הרעבון עליו ולא נשאר בו כח לקיות אפילו רבע שעה
ותמהר האשה ותוסיף לו ככר אחד לאכול ועיניה רואות סימני
בלמוס הנראין בפניו • עוד זה אוכל ויבא השני וישתטח לפניו
באומרו גס הוא היה בא בספינה ויש לו ד' ימים שלא אכל
כלום ותתן לו ככר אחד ואחריו בא השלישי ואחריו בא הרביעי
שגם הם קרה להם כן ותתן לכל אחד ככר אחד ונשלמו כל
הארבעה ככרות ותשמח שמחה גדולה שזכתה ביום זה לקחיות
ארבעה נפשות שהיו בסכנה של רעב ב"מ • והיא לא נשאר
אלה קמח בכית כדי לאפות בשביל אכילתה באותו היום •
ולקחה כוס של מים ומלחה אותו חטים ותשא אותו ותלך על

שפת היס ששם עוחנין חטוים של אנשי העיר בגלגל של מים
 ותטחן אותם ותניח הקמח באותו כיס של עור ותשאהו על
 ראשה כדי להביאו לבית לאפות אותו והיא מהלכת על שפת
 היס והנה בא רוח סערה חזק ונשא את כיס הקמח כולו מעל
 ראשה והושלך לים ואחר שנת הרוח התחילה להרהר תרעומת
 בלבה מה עון עשיתי שנתגלגל הדבר הזה להשחית הקמח
 עם הכיס ולאבדו כים והיה כל טורח שטרחתי בזה חנם והפסד
 ואבוד ממון ואדרבה יום זה עשיתי מלות אשר לא נודמנו
 לדי כמותם כל ימים שעברו וזו מלוא וזו שכרה ולא הלכה
 לביתה אלא הלכה לבית המדרש לשאל מן החכמים ליושב
 דעתה והנה היא מספרת לפניהם כל המעשה ואחר כלות
 דבריה תקף נכנסו עשרה אנשים ועמדו לפני החכמים ובידם
 כיס מעות ויאמרו עתה הם היו באים באניה ובעורם באניה
 קודם שקרכו אל שפת היס ברחוק שלשה אלפים אמה שמעו
 קול הכאה שהוכית האניה בסלע מזד חדר אחד וכבר נכנסו
 מי היס לחדר והיו בסכנה כי ידעו אחר חמשה רגעים תתמלא
 האניה מים ויהיו נטבעים הם וכל ממונם כי עורם רחוקים
 מן היבשה שיעור שלשה אלפים אמה ותקף נדרו נדר שאם יהיה
 להם נס ולא יבואו מים עוד לאניה עד שיגיעו ליבשה ויקשרו
 אותה בשפת היס הם יתנו מעשר מן ממונם ועתה נעשה להם
 נס כי רק אותו החדר נתמלא מים ולא נכנסו המים באניה
 והגיעה האניה אל היבשה וקשרו אותה בשפת היס ואלו
 המעות הם מעשר של ממונם ויאמרו להם החכמים מאחר
 שהחדר שהוכה בסלע ניקב ונתמלא מים לריד שיעלו המים
 לאניה ויטבעוה ויאך נסתם הנקב ולא נכנסו מים עוד
 אמרו להם לא ידענו ויאמרו להם בבקשה עתה שהאניה
 הונשה ליבשה ונקשרה שם והיא יושבת על הקרקע של שפת
 היס ואין עוד חששה שיכנסו בה מים לכו עתה ותריקו המים
 של החדר ההוא לים ותראו מה נעשה בנקב ההוא שנכנסו בו
 מי היס וילכו האנשים ויעשו כאשר לוים החכמים ויראו הנקב
 נסתם בכיס עור שמלא קמח שנתלחלח במים ונעשה בלך
 ויביאו את כיס העור הזה אל החכמים והאשה עורנה יושבת

חסדי אבות פ"ב

אללם כי עכבו אותה עד שבאו האנשים ההם ויאמרו לה ראי
אם זה הוא כיום העזר שליך וגם יש לך בו סימן ויאמר זה
הוא שלי ויש לי בו סימנים ויאמרו עתה תראי הזכיה שליך
שהיא לך בזה היום מבח אותה מלוא שהחייית את אותם
הרעבים שהיו ארבעה נפשות ושכר המלוא בהאי עלמא הוא
מלוא דהיינו שזכה הק"ה לה לעושי מלוא לקיים עוד כמה מלות
מחמתה ולכך זיכה הק"ה אתיך שזה כיום הקמח שנשאו
הרוח וזיקו לים סתם בו הנקב של החדר שנכנס בו מי הים
שלא נכנסו בו עוד למלאות האניה מים להטביעה ואז נולדו
בזה כמה נפשות שהיו באניה הם וממונם ואת חשבת שנים
הקמח שליך הלך לאכזר וכשחת בים והנך רואה עתה שאתו
כיום הקמח שליך החיה כמה נפשות ותשמח האשה ההיא
על המרהה הזה שראתה כעיינה :

בזיה וכן בס"ד דבריו החנף כאן והוי מחשב הפסד מלוא
כנגד שכרה כי מתן שכרן של מלות אשר בעו"הב אין
הדם יודע כמה הוא ומה הוא שבר מלוא בעו"הז שהוא מה
שזכה ע"י אותה מלוא לעשות מלות אחרים וכמ"ס שבר מלוא
מלוא בזה יוכל האדם לעשות חשבון והיינו אם תראה שהיא לך
הפסד במלוא כמותה אשה שעשתה מלוא לכת לעניים כל הד'
בברות ומחמת כן הוכרחה לעחון כדי לאפות בעבור חבולתה
וקרה לה שפל כיום הקמח לים וכשחת הקמח וזה היה להפסד
והשחתה כיון שפל לים הגה תחשוב זה הפסד של הקמח
שנשחת בניו הים כנגד השכר הם המלות שהגיע לאותה אשה
מחמת השחתת הקמח הזה בים כמה הרויחה בזה מלות וקרות
ואם הקמח שזה שני דיגרים שנשחת בים הגה היא הרויחה על
ידו כמה נפשות שהים זה סיבה להחיותם :

ואמר עוד ושכר עבירה כנגד הפסדה כ"ל בס"ד והנאה
שרואה האדם מן העבירה קרי לה שכר והפסדה של
עבירה הוא נזק הנפש המיוזקת מחמת הנאה זו והיינו
מצעה בחולה שהיה לו חולי גדול בכבד והלך אלל הרופא
ורופא אותו בחודש ימים וכיום האחרון שבא אללו הרופא
א"ל אין אתה צריך לשות עוד סממנים כי גרפא החולי אך

מקומו בכבוד עדיין הוא רק וחלוש ואם תאכל פרי פ' תכף
ומיד יסור החולי למקומו ויחיה כבד יותר מבראשונה ואח"כ ראה
החולה להיותו פרי המזיק ונתאזה לו מאד ואכלו ונפל למשכב
שם אליו החולי כבוד יותר ועד שלשה חדשים לא נתרפא
נמלא הנאה של זמן מועט שנהנה גופו מאותו הפרי הפסיד
בעבורו בחולי הכבוד כמה חדשים וזה היה ענין חטא חיה
בעץ הדעת דבעבור הנאה של חמשה רבעים הפסידה כמה
זקין שנעשו בגש ולז"א הוי מחשב שבר עבירה ר"ל הנאה
של חמשה רבעים מפסיד כנגדה בענין הנפש ודבר זה נרגש
לענין הרואין ואין לורך להעמיק בו :

הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה : כ"ל
בס"ד להרהורים קרי להו ידי עבירה כי ע"י
הרהור לבו שמהרהר תחילה איך יעשה המעשה הרע ובחיות
זמן ובחיות מקום אז אז"ו יעשה העבירה : נמלא הרהור
הוא ידים של העבירה דכח מעשה נאחו בהרהור והוא כמו
ידים שלו ולז"א רו"ל הרהורי עבירה קשום מעבירה מפני כי
מהם ועל ידם תעשה העבירה ולא עכברא נכב אלא חורא
נכב : והנה האדם יהיה קל בעיניו איסור הרהור באומרו
הרהור אין בו ממש מה עשיתי ולכן אינו נשמר ממנו אמנם
מן ג' דברים שיש בעשרת הדברות יכיר האדם כי הרהור יש בו
ממש ונענש עליו : והם הא' לא יהיה לך אלהים אחרים על
פני : שדרשו רו"ל גם הרהור לבדו שאינו גלוי אלא רק לפני
ה' נמי אסור ותענש עליו : והב' דבור לא תשא דק"ל אין
השבועה חלה כי אם עד שיהיו פיו ולבו שוין : והג' הוא דבור
לא תתאוה שהוא על תאות הלב דוקא נמי איבא איסור לאו
וכמ"ש רו"ל : נמלא מן שלשה דברים הנז"ל שהם בעשרת
הדברות יש ללמוד שיש ממש בהרהור הלב ועל כן לא יהיה קל
בעיני האדם הרהור עבירה שהוא הידים של העבירה ולז"א
הסתכל בשלשה דברים מעשרת הדברות דמובח מנייהו יש ממש
בהרהור ואי אתה בא לידי עבירה הוא הרהור עבירה שהוא
ידים של העבירה : ואל תאמר מי יודע ומי רואה דע מה
למעלה ממך עין של מעלה רואה הרהור לכך ואוזן של מעלה

הסרי אבות פ"ב

שומעת הדבור שלך וכל מעשיך בספר נכתבין זכר כאן הרהור
ודבור ומעשה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הסתכל בשלשה דברים וא"ל בא

לידי עבירה שלא אמר לעבירה הלא לידי בהקדים
מעשה באחד שנכנס לפני רב אחר חסיד ומקובל ויכתכל הרב
בפניו ויאמר לו עברת בזה היום על לא חנהף ח"ל דאינו
מימי לא נאפתו ואני טבעי שלא אשקר אז קם הרב והביא גמ'
יומא דף ע"ה אמר ר"ל טוב מראה עינים באשה יותר מגופה
של מעשה שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש : א"ל הרב
אמור לי באמת אם בזה היום לא נסתכלת בכסים והורדת בהם
א"ל כן דברת הנה עתה טרם כוהי לך הלכתי במקום ח' והיו
יושבות נשים יפות ונסתבלתי בהם ונהניתי ברהייהם הרבה
א"ל הרי נאפת במראה עינים שזה הוא גמרא ערובה לפניך
טוב מראה עינים באשה יותר מגופה של מעשה : ובתבתי
בס"ד בדרושי אגדות כונת המאמר הנז' : לומר כי
ממראה שנסתכל האדם ונהנה ממראה אשה האסורה לו קרוב
הדבר שיתפתה לעשות עבירה בפועל : אך עון זה הוא אשה
יותר מפני שאין האדם חושב אהו לעון גדול שיתחרט עליו
כי יאמר בלבבו מה עשיתי : וכיון דאינו נחשב אללו עון לא
יתחרט עליו ואינו שב בהשובה עליו : ועיקר התשובה תלויה
בחרטה שתהיה גמורה ושליומה והם חרטה גמורה אין כרן
תשובה אין כאן משא"כ עבירה ממש הנה כודאי אחר שיעשה
יתחרט חרטה גמורה ומתורה ודוי בלב שלם ובזה מסיר כתם
העון שנרשם בפניו מכח מעשה העבירה : ונמלא מראה עינים
אשר לא טהור נקרא ידי עבירה כי הוא מושך העבירה במעשה
בידים : וגם נקרא ידי עבירה ר"ל מקום עבירה כי ידים הוא
ר"ל מקום כמו מליב לו יד שהוא ר"ל מקום כי הכתם הנעשה
מן ההרהור אינו נמחק מאחר דאינו מתחרט עליו חרטה גמורה
אין כאן ואין הכתם נמחק לא בחרטה גמורה עם ודוי שלם
כמ"ש גבי דוד המ"ע גס ה' העביר חטאתך : ודרשו ר"ז

העביר ומחק הכתם :

והנה ידוע מ"ש המפרשים ז"ל שכרא השי"ת בעינים שלשם

דברים שרומיזם להללות העולם הזה כולו והוא לוכן
המקיף כנגד חלק ים הקיינוס שהוא מקיף כל העולם ואחריו
יש גוון נוטה למראה יורה וזה הוא כנגד חלק היבשה ובתוך
זה הגוון יש כזודה שחורה שממנה יולדה האורה והיא כנגד
ירושלים ליון מכלל יופי שהיא מכלל יופיו של עולם כי ירושלים
היא המלע הישוב נמצא עשה השי"ת בעין רמו לכללות העולם
כולו ואמרתיו בס"ד הטעם שעשה השי"ת רמו לכל העולם
כולו בעינים ללמדנו מוסר גדול הוא פגם הנעשה מאד
מראה העינים שהוא כדאי להחייב את כל העולם כולו ולכן
הדס כאשר יסתכל בשלשה דברים אלו של כללות העולם
הנרמזים בעינים שהם מהות המשובת והעליון שבגוף או יהיה
חרד ויכתע מן איסור מראה עינים הנקרא ידו עבירה כאמור:
דע מה למעלה ממך עני רוחה ואזן שומעת וכל מעשיך
בספר נכתבים כ"ל בס"ד - ונקדים מ"ש בספר ר"ת ממ"ש
בגמרא דסנהדרין ריב"ל רמי כתיב וארו עם ענני שמיא אתי
וכתיב עני ורוכב על חמור וכו' עם ענני שמיא אתי לא זכו
עני ורוכב על חמור והענין הוא כי גאולה הכללות של ישראל
תלויה בגאולה הפרטית שחריך כל או"א ליגש מיד הוי"ה והנה
יש אדם שיהיה לו גאולה מן הוי"ה ופורש ממנו על ידי
שיזכור לו יום המיתה ובמ"ש כוהר פרש מקץ יאה"ר לא שרי
לא באתר דאשתכח חדיק דחמרי ונסותא דרוחא וכו' אשתכח
רוחא תבירא כדון אשתרש ולא שרי ובגון כך בעי למדכרייה
יומא דמותא ומחבר גופא ואיהו הויל ליה ע"כ :

אמנם יש שפורש מן הוי"ה ר על ידי שישתכל בגדולת הבורא
יתברך ורוממותו דאיהו רב ושליט עיקרא ושרש
דכל עלמין ואין יעשה דבר הפך רטונו וזו היא נקראת יראת
הרוממות שהיא גדולה מאד וז"ש זכו שעשו תשובה שלימה
שבאה להם ע"י יראת הרוממות שמסתכלים בגדולת הבורא
יתברך ורוממותו אז המשיח יכול להס עם ענני שמיא שהוא
מעלה גדולה ורוחנית ואם לא זכו שעשו תשובה מיראת
העונש בשביל פחד מיתה ושכיבת הקבר וכיוצא שהוא דבר
הנוגע לחומר לכן גם הוא אתי עני ורוכב על חמור שהוא

הסרי אבות פ"ב

למטה על פני הארץ עב"ד באיכו קאת :

והנה רז"ל אמרו לעולם ירגזו אדם יא"ט על יא"ה ר"ה א"ס

נלחו מוטב וא"ס לאו יעסוק בתורה א"ס נלחו מוטב וא"ס לאו יזכור לו יום המיתה ומק"ס מאחר דזכרון יום המיתה הוא בדוק ומנוסה יותר א"כ מעיקרה יזכור לו יום המיתה ובה ניחא כי ודאי עיקר היראה היא יראה הרוממות ולכן בתחלה הזכירו שני דברים שמהם יבוא האדם ליראת הרוממות כי על ידי שיעסוק בתורה יכיר בגדולת הבורא יתברך וכן נמי ע"י ק"ש שיש בה יסוד השם וקבלתו ולקחתו יתברך וההכתו יהיה לו הרגשה יותר בגדולת הבורא יתברך ורוממותו ואפשר כי מכל זה יזכה האדם להיות לו יראה הרוממות ויפרוש מן יא"ה ר"ה מכא וראה זו המשוכחת אבל א"ס עשה כן ולא זכה ליראת הרוממות אז יזכור יום המיתה כי מן זכירה זו יהיה לו יראה הפחותה שהיא יראה העונש ומכחה יפרוש מן יא"ה ר"ה ונ"ה יחטא :

וז"ש הסתכל בשלשה דברים הם שלשה תרופות דארו"ל

בשכיל תנבורת האדם על היותו ר"ה ולא יבוא לידו עבירה אך אין לך שכח א"ס תפרוש מכח ענין השלישי שהוא זכרון יום המיתה כי בזה נמלא שיחיה לו יראה העונש כלבד ומכחה פורש מעבירה ואין זה שכח לאדם על כן אני מועק דע מה למעלה ממך שתסתכל בגדולתו ורוממותו יתברך הנרמזים בענני שמים ואז תשכיל ותתבונן בזאת הידיעה בשלשה א"ה והם עין רואה כלומר תזייר בדעתך שאתה עומד בפלטין של מלך ולפניו אתה עושה כל המעשים וזהו עין רואה ר"ל עין של מעלה רואה הכל מה שנסתר בחדרי הלב שלך וזהו כנגד המחשבה שכלב וכמוס וכנגד הדבור אמר אין של מעלה שומעת וכנגד המעשה אמר וכל מעשיך בספר נכתבים כלומר בספר הכללי הקדוש שבו נכתבים הכל ואשרי הזוכה להכתב עם הגדולים הגדולים אפילו א"ס יהיה זכב לאריות :

ועוד נ"ל בס"ד דע מה למעלה ממך וכו' כי בסדר תשר"ק

שבתם נכרה העולם יש למעלה מאותיות אדם אותיות בהן שהוא נקרא גדול כלשון חכמים וכתבתי במ"א שהוא רומז

לאומת ישראל מפני שיש לו שני פירקים דוקא ואין לו פרק
 אמלעי וכן ישראל הן אמלעי בין הקב"ה וכינס לא הס קורחין
 להקב"ה בעלמו ועונה אחס ושולח להס השפע בלתי אמלעי
 וכמ"ש מי כה' אהינו ככל קראנו ליו דייקא שאין אנחנו
 קורחין למוכא או לגבריא . אך שאר אלבעות שיש להס שלשה
 פקרים רומזים לשאר האומות שיש להס אמלעי שהס השרים
 שלהס כו לשבעים אומות יש שבעים שרים ולכך היה הרמו
 שלהס בארבעה אלבעות מפני כי ידוע שהשבעים אומות
 כולם מושרים בארבעה הגדולים וישראל שהס גוי אחד נרמזו
 באלבע אחד שהוא הגדול הנקרא בהן בלשון תורה ולכן הקב"ה
 לגבי ישראל נקרא להי ישראל הכל לגבי האומות נקרא אלהי
 השמים שהס יבקשו מן השרים שלהס והשרים יבקשו מהקב"ה
 ולכך האלבעות הרומזים עליהס יש בהס שלשה פקרים כי יש
 אמלעי בין הקב"ה וכינס :

ובזה יוכן דע מה למעלה ממך כי ישראל לברס נקראו
 בשם אדם ואתה איש ישראל דע מה למעלה משמך
 שהוא אדם השים דעתך לידע מה רמוז למעלה משם אדם
 שיש לך שהוא בהן הוא אלבע הרמוז עיך איש ישראל שאין בו
 לא שני פקרים ואין לו פרק אמלעי . ובזה תבין ותדע מעלת
 ישראל שאין להס אמלעי בין הקב"ה וכינס ולא עשה כן לכל גוי
 הרמוזים בד' אלבעות שיש בהס פרק אמלעי . ועל ידי כן ראוי
 שתקדש עצמך בעבודת הכירה ותהיה כיראת ה' כל היום . ורמוז
 התנה במלת מה על שם אדם שעולה מספר מ'ה . כלומר אני
 מדבר עם איש ישראל שנקרא אדם שעולה מספר מ'ה :

ועוד הבט בחסדי הש"ת אשר עושה עמך שאת עשית עבירה
 וכונתך לש"ס כענין יעל עם סיסרא וכענין אותו חסיד
 שהיה עלור במקום אחד והביאו לו זונה אחת ושככה בלורו
 להחטיאו וקחתה יפק תואר מאד שלא נמלא בכל הדור כיופיה
 וגבר ילרו עליו מאד ולא מלא מנוס לברוח מן העבירה אלא
 עד שהולא שז"ל בידים ובזה כיבה הש התאוה אשר בערה בו
 ואז היה יכול להלחם בלורו לכבוש תאוותו באשה ההיא וניצל
 ולא שכב עמה . ועיין בספר חסידים מ"ש בדבר זה דעתה

חסדי אבות פ"ב

המלאכים העדים רואין שעשה עון בהולאת שז"ל בידים הנה
אל תירא מן תתחייב ותענש בחטא אלא דע כי עין רואה כלומר
עין של מעלה רואה מלפניו לכך שהוא יתברך רואה את אשר
בלבבך שלא עשית כן אלא כדי להגלל מעבירה חמורה של
שכיבת אשה נכרית שהיא נש"גו ואין כותן רשות להמלאכים
המצידים על מעשה האדם להעיר עליך רע כדבר הזה אשר
עשית וסותם פה המקטרגים הסוככים לקטרג עליך ועוד
חסד גדול עושה עמך שאם התפללה על דבר וטעית בדברך
וילא מפיך דבר שהוא רע לך כאותו שהיה עיף ויגע והולך רגלי
במדרג שמים ויתפלל לפני הק"ה שיטלח לו חמור לרכוב עליו
והוא טעה בהפלתו והתפלל שיטלח לו חמור שארכבהו עליו
וכן היה בזמנו לו שר אחד רוכב על אתונו וכן האתון היה עיף
מהלך אחר חמו וגורו אשר על זה האיש שירכיב את בן החמור
על כתפיו אף אתה אפילו אם תטעה ותוליא מפיך דברים של
רע הנה און של מעלה שומעת הדברים מפיך ותקן אותם
כפי מטרת הלב שלך :

ועוד הכט בחסדו יתברך שעושה עמך דכל מעשיך בספר
נכתבין מעשיך דיוקא דהיינו הראויים לך שכחת
לעו"הו בעבורם להשלים שעדיין לא עשית אותם הנה הם
בספר נכתבין כלומר נכתבין בספר כדי שיהיה להם דין קבוע
וכל הקבוע כמחלה על מחלה דמי :

ועוד נ"ל בס"ד הכונה אע"פ דעין של מעלה רואה כל
מעשיך ומחשבותיך אש"ה יש און שומעת מן המלאכים
הממונים לראות מעשיו של אדם הן טוב הן רע ומעידים כב"ד
של מעלה עליו ואע"ג דאיכא עדים הנה עוד יש דבר אחד
שכל מעשיך בספר נכתבים ונשמרת חותמת על הדברים אשר
אתה עושה כמ"ש רז"ל ע"פ וביד כל אדם יחתום :

הלכה ב' יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם
משכחת עון וי"ל הו"ל למנקט תורה ודרך ארץ
כל אחד באפי נפשה וישבת אותם לכל אחד כראוי לו דהא
וראוי א"ל לומר שהם שקולים בשבחיהו ז' עו כשום ולמה קשרם
ודבקם ז' כו שהיו נלמדים שניהם יחד ונ"ל בס"ד בא ללמדנו

פרקי אבות פרק ב

מ

כ רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא
אומר יפה תלמוד תורה עם דרך

חסדי אבות

כי אפשר שימלא דבר אחד שחייב האדם לעשותו ע"פ התורה
 אך לפי שורת דרך ארץ נראה הוא דבר זר ולא נכון לעשותו
 אמנם מי שהוא חכם יעשה הדבר ההוא באופן נכון שע"י אופן
 זה אשר יעשה הנה הוא יולא ו"ח מלד דין התורה וגם מלד
 הדרך ארץ ולא יעב בענין זה מעשה בגביר א' שהיה עשיר גדול
 שנולד לו בן וליל שמיני עשה משתה גדול והזמין כל גדולי
 העיר לכבוד המילה והיה בעיר ההיא שלשה חכמים גדולים
 ומפורסמים והזמין את שלשתם למשתה של אותה לילה וכתב
 לבל אחד ואחד מהם פתקא של הזמנה כנהוג והנה חכם אחד
 מהם כשהגיעה לידו הפתקא של הזמנה אמר בלבו איך אלק
 למשתה זה ואני יודע שהגביר ההוא ימשך המשתה עד סוף
 הלילה כולה ועוד אלו אינן דרכם לומר שירות ותשבחות להש"י
 אלא רק שירים של לעז בכל מיני כלי זמר כמנהג הנכרים
 ומכרח שיתבטל קביעות למודי בתורה בזאת הלילה וגם תקון
 חלות לא אקרא ולכן נתן ענה לכשאו שיכתוב כתב התנלות
 להגביר שיתנלל ממנו בסבה א' מלד בריאות גופו שהוא חולה
 מעט ואינו בקו הבריאות ולכן לא יוכל לבוא ל שלחן המלך
 והחכם הב' ידע שאותו חכם כתב התנלות וחשב בדעתו אם
 גם הוא יעשה התנלות יחשוב הגביר שאין דבריהם אמת אלא
 קא משמעו כפשייהו מלאכול ממאכליו ומשקיו שאין לבם מאמין
 בו מלד הדין של איסור והיתר ויהיה מזם איבה חזקה ושנאה
 ומחלוקת על כן הוא הסכים בזה ונמנר בדעתו לבוא וכן עשה
 והחכם הג' גם הוא נלעעז מאד מהזמנה זו אך חשב כאשר חשב
 השני שאם יעשה כאשר עשה הראשון יחשוב הגביר התנלות זו
 שקר הוא ומאסו במאכליו ומשקיו על כן גם הוא בא אל
 המסיבה כאשר עשה החכם השני וכשבאו כל אחד ישב בלד
 אחד בין המסוכין והיו רחוקים ז"מז וכאשר התחילו המנגנין

פרקי אבות פרק ב

אָרֶץ • שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם מִשְׁבַּחַת עוֹן • וְכָר
תּוֹרָה שְׂאִין עֲמָה כִּלְאֵכָה סוּפָה בְּטִלָּה

חכמי אבות

לנגן חשב החכם השני מה הנאה יש לי מקול הניגון הזה טוב
שאעייין בלבי כיני לכין עלמי בסוגיית של החלמוד שלמדתי
היום שהיא היתה סוגיא עמוקה מאד ובאותו היום נתקשה בה
שלשה קושיות חזקות שתיס מהן הובאו בספרי המפרשים
והניחו אותם ז"ע שלא יכלו לתרץ אותם ואחת היא נתקשה בה
ולא מצא לה תירוץ והיה מתכוון ומעייין בלבו בקושיות אלו ולא
נחן לבו לשמוע קול זמרה והיה כחרש לא ישמע כי לבו טרוד
באותה סוגיית לתרץ שלשה קושיות חמורות שיש בה ונעזר עזר
גדול מן השמים ומצא בדעתו שלשה תרומים טובים וחסובים
לאותם שלשה קושיות וישמע שמחה גדולה על הדבר הזה
ומה רבינו ובינו הנויע עת לימוד תיקון חליות שהיא תיקון רחל
ותיקון לאה וסמך ראשו על הכוחל שהיה מסב עליו והנביא
הגלומה שלו ויכס פניו בה כאלו הוא מתחמם קאת מחמת
שנכרה השינה בעיניו ורואה לנוח ראשו מעט בעורו יושב בין
המסובין כמנהג המסובין כאשר עברו עליהם שעות הרבה מן
הלילה שהם מתחממים מעט מיושב אך הוא לא ישן אלא קרא
תיקון חלות בלחש שלא נשמע קולו גם להיושבים אלו וככה
בתיקון רחל כמנהגו ולא נודע ממנו כלום כי הכל עשה
בלחישת גמורה ובמשך חצי שעה נמר הכל והסיר גלימתו
מעל פניו וישב בזקיפת ראשו כאשר היה יושב קודם לימוד
תיקון חלות כאשר אנשי המסיבה היושבים לשמוע קול המנגנים
והוא חזר לעייין בלבו בעומק הסוגיית ולחדש בה חדשי
תורה עד נמר המשתה הוא וקמו אנשי המסיבה והלכו
לבתיהם וכל אנשי המסיבה לא הרגישו בו מכל הנז"ל כי רואים
אותו יושב ופניו פונים לקול המנגנים :

אמנם

החכם השלישי הנז"ל אשר גם הוא בא לאותה
המסיבה אחר שהתחילו המנגינין לנגן בחצי שעה היה

וְגוֹרְרֵת עוֹן • וְכָל הָעוֹסְקִין עִם הַצָּבוֹר יְהִי
 עוֹסְקִין עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם • שְׂזוּכוֹת אֲבוֹתָם

חסרי אבות

מלמעמק ורע לו על אכור הזמן באותה המסיבה וכיטול לימורו
 בתורה באותה הלילה ולא היה נח בישיבתו אלא מתהפך לכאן
 ולכאן פעם לימיו ופעם לשמאלו וכל המסובין שהיו סמוכים
 וקרובים אליו היו מרגישים שהוא קץ מאד מן המסיבה ההיא
 כי רואין אותו מתהפך לזר ימין ולזר שמאל פעם סומך ראשו
 על הכותל פעם משפיל ראשו למטה פעם עולם עיניו פעם
 פותח עיניו באופן שניכר לעיני כל המסובין שהוא קץ ולא
 ערבה עליו אותה המסיבה • ואחר שעבר חלות ראה ככלי
 מורה השעות שלו שעבר שתי שעות מנחודת חלות ויחרד חרדה
 גדולה ולא היה יכול להתאפק עוד לישב במקומו וקם ככהלה
 ונכנס לאכסדרה שהיתה בחצר ההוא אחרי מקום המסובין וישב
 שם על הקרקע ויתכסה בגלימתו כדי לקרר תיקון רחל וילעק
 בקול גדול וכבכיה על נהרות בבל שם ישכנו גם בכינו וכו'
 כדרכו ומנהגו ככל לילה שקורא תיקון חלות ככיה
 וקול גדול • וידעך הנביר וכל המסובין לקול בכיהו באומרו
 על נהרות בבל וילעק הנביר ויאמר מה זאת וכי תשעה כאב
 הוא מה זה קורא כי אותו הנביר מימיו לא קרא תיקון חלות
 וגם לא שמע מאחרים • ויק היה הולך כליל ע"ב לבית הכנסת
 ושומע מן החזן קודם תפלת ערבית על נהרות בבל וכו' כבכיה
 וקול גדול לכך נתפלא יותר על הקריאה של אותו חכם וחרה
 אפו עליו מאד ויאמרו לו מאנשי המסובין ששוגאין את החכמים
 כך הוא דרכן של ת"ח לשנות העתים ולהחליף הזמנים כרלוס
 והתחילו להלעיג ולכזות ת"ח • אך הנביר גער בהם והשתיק
 אותם ויאמר להם אם זה שוטה שעשה דברי שעות למה תבזו
 ותתנו דופי בחכמים הלא יש כאן בזאת המסיבה שלנו חכם
 אחר שהוא יושב ושמת במסיבה כמונו והוא מתערכ עם
 המסובין מתחלת הלילה ועד עתה ולא נראה בו שום שינוי

פרקי אבות פ"ב

**מִסִּיעַתֶּם • וְצַדִּיקְתֶּם עֹמֶדֶת לְעַד • וְאַתֶּם
מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכַר הַרְבֵּה בְּאֵלוֹ
עֲשִׂיתֶם :**

חסדי אבות

בישיבתו ורק זה היה שטפה שעשה מעשה שטות וקלקל
השורה של דרך ארץ ואין אהם רשאים לדבר דופי בת"ח
בעבור זה ונסתם פה המלעיגים כשתיקה מחמת דברים אלו
שזמר הגביר :

נמצא זה החכם הראשון שכרח אותה הלילה מן המסיבה
ולא בא מחמת ביטול תורה לא ילא ממנו תועלת

בענין זה לבטל הבזיון שבזו אותם הבריונים שבמסיבה הוא
לת"ח כי אם אדרבא היו הבריונים הומרים להגביר גם זה
החכם שהזמנתו ולא בא מחמת התנללות שכתב לך הוא מואס
במאכלים ומשקין שלך ועשה התנללות של שקר אמנם החכם
השני אשר בא למסיבה כדי לקיים שורת דרך ארץ מאחר
שהזמניו הגביר לכבוד מלות המילה והוא ילא ירי חובתו גם
מלך חיוב לימוד התורה שבה וישב במסיבה ונתעסק בלכבו
בדברי תורה ולא הרגישו בו אלא הכל חושבין שהוא יושב ושמת
בקו המנגנין כמו שחז המסובין ומלא שילא ירי חובתו מלך
לימוד התורה ומלך הדרך ארץ הנה ילא ממנו תועלת גדולה
לבטל ולדחות הבזיונות מעל התלמודי חכמים אשר פערו פיהם
אותם הבריונים לבזות כל החכמים כנ"ל כי מחמת מעשיו של
החכם השני השתיק אותם הגביר וגער בהם ונתכבדו החכמים
בעיניו וזה החכם השלישי אשר כיטל שורת דרך ארץ כשביל
לקיים דברי תורה באמירת תקון חלות ולא ידע לאחוז כשתיהן
ולקיים שתיהם באשר עשה החכם השני גרם בזיון לעלמו
ולתורתו ולת"ח ותורתם כי מלאו הבריונים פתחון פה
לבזות הכל :

ועד זה וכיוצא בזה בא התנא ללמד מוסר השכל לאדם
להתנהג בו שאם יודמן באיזה פעם שיהיה קיום תלמוד

תורה וקיום שורת דרך ארץ הפכיים ונגדיים · שאם תקיים
 שורת דרך ארץ אתה בטל מתלמוד תורה ואם תקיים תלמוד
 תורה יתבטל שורת דרך ארץ · לריק שאתה תתחכם שלא תבטל
 שורת דרך ארץ להדיא כאשר עשה אותו החכם השלישי שבו
 גרס קללה לעצמו ולאחרים · אלא תעשה אופן שאתה תקיים
 שניהם ולא יהיה נודע הדבר לאחרים · וכאשר עשה החכם
 השני שלא י"ח בשניהם וגרס שבח לעצמו ולאחרים שנסתם
 פיהם של אותם שפערו פיהם לבזות ת"ח שהוא עון הגה ופלילי
 מאד · כמ"ש רז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שכזו בה ת"ח ·
 ולז"א יפה ת"ת עם דרך ארץ בלימור אם יודמן לפניך באיזה
 עת שיהיה קיום דרך ארץ מבטל קיום ת"ת אתה תתחכם
 שתקיים שתיהם ביחד בעת אחר דהיינו שתקיים ת"ת ותלא י"ח
 בשורת דרך ארץ שלא ירגישו הירואין שעבדת על שורת דרך
 ארץ כי יגיעת שניהם שאתה אחוז בזה ובזה והכל רואין שאתה
 קיימת שורת דרך ארץ · אע"פ שאתה לא בטלת ת"ת וכמו
 שצעה החכם השני הנו' · משכחת עון הוא עון הידוע אשר
 בעבורו היה חרבן ירושלים שהוא עון בזיון ת"ח · כי זה הכלל
 ידוע אם רואין העולם ת"ח עבר על שורת דרך ארץ מוכרח
 שיבזו כל החכמים בעבור זה · לכן הנוהר לשמור דרכיו ולכוין
 אותם ע"פ העצה שיעץ התנא כאן ה"ז מסבב כבוד
 לתורה ולומדיה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד מאמר התנא הנו' בהקדים מ"ש
 בגמרא דקמא דף ס"ו · יתיב רב אמי ורב אסי
 קמיה דרבי יאחק נפחא מר אמר ליה לימא מר שמעיה
 ומר א"ל לימא מר אנדחא בעי למימר אנדחא ולא שביק מר
 פתח למימר שמעתא ולא שביק מר · אמר להם אמשול לכם
 משל לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקנה · ילדה
 מלקטת לו לבנות זקנה מלקטת לו שחורות נמלא קרח מכאן
 ומכאן · אמר להם אימא לכו מלתא דשוויא לתרוויכו וכו' אמר
 הק"כ עלי לשלם את הכערה שהכערתי · אני התי אתי אש בזיון
 ואני עתיד לבנותה וכו' · ומסיק בגמרא פתח הכתוב בזוקי
 ממונו וקיים בזוקי גופו לומר לך אשו משום תלוי ע"ש ופרשתי

חסדי אבות פ"ב

בס"ד המאמר הזה מר בקצ שילמיר דינים והלכות גדולות ותלמוד לטעמי המשניות והבריות וזה שמעתא ומר בקצ אנדה דהיינו שולמיר מוסר וקבלה ועניינים המעוררים יראת שמים בלב האדם ורכקות בקדושה למעלה שכל זה נכלל בכלל אנדה ודימה בעלי שמעתא לזשה זקנה כי הם זקנים שזנו חכמה בחכמת הפלפול וסברה ועיון וגם מדמי השמעתא לשערות לבנות כי עסק זה של העיון והסברה מלבן ההלכות להיות כחג חור מנוקים ומזוככים שלא ישאר בהם שום קושיא וסכסוך ואת האנדה שהיא קבלה והתעוררות יראת ורכקות קדושה מדמי אותם לשערות שחורות כי בעלי יראת והעוסקים בדרכות משחורים גופם כסגופים כמיעוט שינה ומיעוט חני' ושתיה וכו' והנהיר להם במשל הזה כיון שאין אתם מסכימין שניכם לדעת א' נמצא אתם מאכדים את השעה הזאת שאין אתם לומדים לא זה ולא זה ונעשים קרח מכאן ומכאן וסוף דבר א"ל מילתא דשוויא לתרויהו דהיינו אמר דבר שהוא שמעתתא ויש ללמוד מדבר זה מוסר ויראת שמים והוא שא' הק"ב עלי לשלם הכערה חני הלתי אש וכו' הנה מזה ימשך לימוד יראת ומוסר שכלמוד שריך האדם לעשות לפניו משורת הדין הן בעניינים שבין אדם לחבירו הן בעניינים שבין אדם למקום יען כי הש"ת ודאי בדיון עשה את ההכערה ואפ"ה אמר עלי לשלם כלאו הוא כביכול מן הדיון לריך לשלם בדבר זה ולא עוד לא שאומר חני עתיד לבנותה שלא על ידי שליח ומלאך לא הוא יתברך בכבודו ובעלמו ויולא עוד לימוד מזה המאמר דרבי יחזק שמעתתא ג"כ כדמסיק תלמודא פתח הכתוב כנזקי ממונו וסיים כנזקי גופו לומר לך אשו משום חניו וזו בכלל שמעתתא :

וז"ש כאן יפה תלמוד תורה הוא לימוד שמעתתא עם דרך ארץ הוא דברי מוסר והתעוררות ליראת שמים כלומר טוב ויפה שיאמר החכם שמעתתא אשר ממנה יולא ונמשך לימוד מוסר ודרך ארץ וכו' ש בענין זה דנקיט רבי יחזק נפתח הכו"ל דאמר מילתא דשוויא לתרויהו וכאמור יען כי יגיעת שניהם משכחת עון כלומר לא יבוא האדם לירי מכשול כי

בשמעתה ידע האסור והמותר ולא יתיר את האסור ולא
 יחסור את המותר וכדברי המוסר והיראה שקורא אותו בשם
 דרך ארץ יבוא האדם לירי קיום הדין וההלכות ולא יהיה
 לומר ההלכות ועובר עליהם שאינו מקיים אותם לא יקיים
 במעשה את הדבר היולא מן השמעתה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד מאמר יפה תלמוד תורה עם דרך
 ארץ והוא דארו"ל מעשה ברבי עקיבא שעשה
 סעודה לתלמידיו והביא להם שני תבשילין האחד מבושל כל
 לרכו והאחר לא היה מבושל כל לרכו הפקח שבהן אחז הלקח
 בירו לתלמידי ואלא בא אחרי משיך ידו ממנו ואכל פתו ריקן
 והטעם אחז הלקח בירו ונשכו בשיניו אמר לו רבי עקיבא
 לא כך בני לא הגח עקבך עליו ותלשקו ואח"כ הביא לפניהם
 מבושל ואכלו ושתו אח"כ אמר להם בני לא עשיתי כך אלא
 לבדוק אתכם אם יש ביניכם דרך ארץ או לאו ע"כ והנה יש
 להבין על מה חרד רבי עקיבא כל החרדה הזאת על תלמידיו
 לעשות להם סעודה כדי לבדקם בדרך ארץ אמנם הענין הוא
 כי רבי עקיבא לפה והתכוון בחכמתו שאם יהיו תלמידיו
 החכמים חסרים מדרך ארץ גורמין זלוול לתורה יען כי יתגנה
 הת"ח בחסרון דרך ארץ שפ פעמים יותר ממה שיתגנה אדם
 פשוט והדיוט וממלא כי הרב המלמד לתלמידים לו שהם
 חכמים וחסרים דרך ארץ גם הוא גורם זלוול לתורה ולכן
 השתדל לבדקם כי דבר זה נוגע ליו ולכן ביישו לאותו תלמיד
 והוכיחו תוכחת מגולה בדבר זה כדי שיתפעל מדבריו ויזהר
 בדרך ארץ יען כי הדרך ארץ עושה יופי גדול לת"ת ולהפך
 ממאוס ומגנה את ת"ת ולז"א התנא יפה תלמוד תורה עם
 דרך ארץ כלומר הדרך ארץ נותן יופי גדול לת"ת שתהיה
 החכמה של התורה אשר אלא ת"ח יפה ונאה בו כמו תבשיט
 והב ואכן עובה ומרגלית המיפה את הגוף מאד :

ואמר עוד טעם אחר שצריך להתחבר שנים הלו ת"ת ודרך
 ארץ שיהיו נלמדים יחד ולא יתפרדו ז"מו והוא מפני
 שיש בחכמה ודבוקים יחד לבלתי יתפרדו תועלת גדולה לאדם
 להלילו מן החטא והוא כי מדות הרעות וארחות עקלקלות

חסרי אבות פ"ב

רבים המה בעולם ואין עניינם שיה' כי יש מדות ומנהגים שהיו"ה יפתה את האדם בהם למלא לו היתר מל"ה חוקה התורה ומשפטיה' ולכן לא ימנע מהם מל"ה התורה' אמנם מל"ה שורת דרך ארץ הוא נמנע מהם ובוש לעשותם' ויש כי מל"ה דרך ארץ אין לו מניעה מהם אבל מל"ה התורה איסורם ברור ואין היו"ה יכול להראות לו היתר' על כן אם האדם יאזן וידבק בשני דברים או שהם תלמוד תורה ודרך ארץ אז יגיעתו בשניהם משכחה עון ממנו' כי יש עון שהוא נמנע מלעשותו משום תורה אע"פ שאין לו מניעה מל"ה דרך ארץ' ויש נמנע מחמת דרך ארץ אע"פ שהיו"ה מראה לו היתר בו מל"ה דברי תורה :

ובל תורה שאין עמה מלאכה סיפה בטלה' הנה מלבד פשוטן של דברים דקאי על מלאכה שיתפרנס בה כי הרכה עשו כרש"י ולא עלתה בידם' ועשו דברי ישמעאל שאמר לעסוק בזה ובזה ועלתה בידם' הנה כ"ל בס"ד רמז התנא לפי דרכו על מלאכה של התורה עצמה כי הלומד כדי לעשות שמקיים תלמוד ומעשה' אי נמי המלאכה קאי על המלמד לאחרים דזה נקרא מלאכה דחייב כל אדם מהר סיני ללמוד וללמד ואם ירצה ללמוד תורה לעצמו דוקא ואינו מלמד לאחרים אז סיפה של תורה אשר למדה שיהיה בטלה' דהיינו שיקובץ לו מזה שיהיה יושב ובעל מדברי תורה בלי שום עסק לא בדברים בטלים וכיון דבטל זמנו בדברים בטלים מלבד חטא ועון זה הנה גוררת לו הבטלה הזאת עון מאחרים' כי הבטלה בדברים בטלים מביאתו לידי לש"ה סיספר לש"ה ר' על אחרים ויחכד בקלונם וידוע דהמספר לש"ה ר' לוקח עונות של אותו אדם סיספר עליו ונתכבד בקלונו :

ואע"פ שאמרתיו לך דבטלה מעסק התורה מולידה דברים בטלים וממילא הדברים בטלים מולידין לו אסורים של לש"ה ר' וכיוצא' הנה יזדמן שהאדם בטל כל היום מעסק התורה מפני שעוסק בל"ה ליכור' והעוסקים בל"ה ליכור יזדמן להם שיושבים במקום הועד שלהם ומדברים במילי דעלמא' ור' עקא שגולד דבר איסור מחמת רבוי דברים

ג' הוּוּ זְהִירִין בְּרִשּׁוֹת · שְׂאִין מְקַרְבִּין לָו
 לְאָדָם אֲלֵא לְצוּרָךְ עֲצָמָן · גְּרֵאִין

חסדי אבות

שידכרו בנייהם רח"ל להשמר בזה מדבורים שאין בהם לורך
 לענין זיכור · ועל זה נתן לו עצה שלא יבא לידי מכשול שו
 של דברים רעים מחמת האסיפה שיהיה בין היחידים העוסקים
 בלרכי זיכור · והוא שכל העוסקים עם הזיכור יהיו נזהרים
 לעסוק בלרכיהם לש"ש ולא כדי להתגדל ולהתפאר או לשם
 פניה אחרת · או זאת הכונה שהיא לשם שמים תגון עליהם
 שתהיה זכות אבותם של העוסקים מסויעתן להביא לרכי זכור
 לידי גמר טוב ולקרב להם התועלת ודקתם של העוסקים
 עומדת לעד · ר"ל יהיה לה עמידה שגא יתערב בדבריהם
 במקום הועד דברים מחוקים ורעים כאמור דאז יהיה לה
 נפילה לדקתם זו היא הטובה שעוסקים בלרכי זכור באסיפה
 שלהם · ולא עוד אלא אני מעלה עליהם שכר הרבה כאלו
 עשיתם שאם אתם ת"ח וע"י עסקכם בלרכי זכור בטלתם
 מעסק התורה וגם נתבטלו חדושי תורה שהייתם מחדשים
 בנימור שלכם גם נתבטל נימור התלמידים שלא עשיתם
 תלמידים הרבה מחמת שהייתם טרודים בעסקי זכור עכ"ל
 אני מעלכם שכר הרבה כאלו עשיתם תלמידים הרבה · אך
 בתנאי שיהיה עסקכם בלרכי זכור לש"ש באמיתות בלי שום
 פנייה כלל :

הלכה ג' הוּוּ זְהִירִין בְּרִשּׁוֹת שְׂאִין מְקַרְבִּין לָו לְאָדָם אֲלֵא
 לְצוּרָךְ עֲצָמָן · וי"מ רשות על המלכות דקרי להו
 רשות · וי"מ רשות על יל"הר וגונדא דיליה · ופירשתי טעם
 דקרי להו רשות מפני שיש להם רשות מן הק"כה להחטיא את
 בני אדם כמ"ש בזו"הק משל לבן המלך והשפחה · ועוד אמרתי
 קרי להו רשות לשון רישות ודלות כי על ידם יתרושש האדם
 מקניניו בחורה ומלות אשר כרשעו יהיו בחלקו של עורף · ואיך
 שיהיה רשות קאי על יל"הר וגונדא דיליה שהם כוחות הסט"ל

פרקי אבות פ"ב

בְּאוֹרְהוּבֵין בְּשַׁעַת הַנֶּאֱתָן • וְאִין עוֹמְדִין רו
לְאָדָם בְּשַׁעַת דוּחְקוֹ :

חסדי אבות

וכ"ל בס"ד כי ידוע כי הו"ל"הר הוא שני סוגים האחד הוא
שוכא את הנפש שאלה גלויה וברורה וידועה וזה הוא רע גלוי
שמייעץ את האדם לעשות עבירה גמורה שאין בה לך היתר
וזה לא יוכל ללכוד כמועצותיו אלא רק לאנשים טפשים כי איש
יהודי באמת בודאי לא יקבל לטמא נפשו ולאחד אותה בידים
על כן בודאי לא יסכים לעבור על מצות ה' אשר לא העשנה
וסוג השני הוא יו"הר נחנכר שהוא מראה לאדם שהוא אוהב
את הנפש ומיעלו לעשות מצוה שהיא עונג הנפש וקשטון שלה
ומראה עלמו בזה שהוא יו"הט שהוא מאוהבי הנפש • ובאמת
עלם שמייעלו לעשות דבר זה גראה שהוא מצוה • אך תחיה
תעמוד הכהרת כי מזה המצוה והיה חולדות רעים שהם עבירות
חמורות • וענין זה רבו פרטיו ואזכור דבר אחד לדוגמא והטנו
עשיר א' חלה למות עבר כלבו להקדיש כל נכסיו למצוה וזרקו
והעביר הירושה מכניו • הנה לכאורה נראה שזה עשה מצוה
גדולה ליתן נכסיו לעניים ות"ת וכהו"ח וכיוצא • וכתב שטר
נראה לזה הדבר חזק ואמין ואח"ך מת ונבאוי ההקדש הולאו
שטר הנראה כדי ליקח כל נכסיו ואיך יתכן כנו וקבלו דבר זה
בשתוקה ומוכרחים שיהיו לדון אך קורם שיהיו לדון לפני דיונים
שהובררו לדון דין זה לקחו היורשים העתק שטר הנראה ומסרו
אותו לחכמים • וגם שלחוהו לב"ד של עיר אחרת כדי לחקור
ולדרוש אם הוא קיים וכתן ויטיב לפום דינא או לאו • וגם נבאוי
ההקדש ואפטרופסים הרשומים בשטר הנראה מסרו העתק
הנראה לחכמים וגם שלחו אותו לב"ד א' של עיר אחרת וממילא
נעשה קטגוריא בין החכמים ובין כהן דינין • אלו מזכין
היורשים ומלאו ערעור ופקפוק בנראה לדון עליה שהיא בעולה
ואו מזכין את ההקדש ומקיימים ומאמתים את שטר הנראה •
לאו כותבין פסקים לכנות ואלו כותבין פסקים לסתור וכל פסקים

לו נטלטלו ממקום למקום ויסעו ויחנו בכמה בתי דינין ומוה
 נולד שנאה וקנאה וחנופה בין החכמים . הנך רואה כי מלוא
 זו אר' יען הוצר לאותו עשיר לעשותה היא היתה עלת יו"הר
 כדי להוליד מזה כמה מכשולים ועונות של שנאת חנם וחנופה
 ומחלוקת בין החכמים בכמה מקומות . ואם לא היה דבר זה
 איך היה יכול להחטיף את החכמים הרבים ההם במכשולות לו
 ועל כן תמצא כי רז"ל הרגישו בתחבולה זו של יו"הר וא' שמוש
 לר' שינא לא תהוי באעבורי אחסנתא ואפי' מברא בישא לברא
 עבא ולבך א"ל שינא פי' אפי' אתה חריף ותוכל לידע בשכלך
 הך שלא יולד מכשולות מאעבורי אחסנתא . עכ"ז הוהר שלא
 תטפל ותכניס עצמך בדבר זה הן בערות הן בתקון הדבר הזה
 ליקרו ולתקנו ע"פ הדין . (מיהו אם הוא אדם עשיר ומקדיש
 חלק גדול מנכסיו ומוציאו מאח יורשיו אין זה בכלל הנז') :

והנה נמצא כיוצא בענין זה פה עירינו בגדאד שהיה פה
 עשיר אחד שיש לו חרות בהנדייף ועולה מהם סך
 גדול בשנה וזה היה כל קניינו ולא היה לו בן זכר אלא נקבות
 וקודם מותו עשה לוואה וחילק נכסיו להקדשות כמה מיני
 מלות בארץ ובחו"ל ואחר שנפטר ערערו היורשים לבטל שטר
 הלוואה ונטפלו בדין זה כמה בתי דינין של הרבע ארלות תוב"ב
 ודמשק ואר"ץ ואומרו ושלחניק ועוד . זה מוכח וזה מחייב זה
 סותר וזה בונה ונסתעף מזה מחלוקת ושנאת חנם וכמה
 דברים לא טובים בעיר זאת ובשאר ארלות . וכמשך ענין זה
 כמה שנים ונתפזר ממנו סך רב לכורים . כי נתגלגל הדבר
 הזה לדון אותו בערכאות של גויה בעיר במבוי ששם היו
 החירות של המנוח המקדיש וסוף כל סוף הנה עין רואה ואין
 שומעת מה שנעשה בהקדש אנה הלך ואנה פנה ואיך נאכדה
 שארית הפליטה ממנו והיתה באש פנעורת . אנה דאמרי יהא
 רעוא הש"ית ברחמינו וכפר בעד כל ישראל החיים והמתים וכל
 אותם חבולות אשר עשה לו יו"הר בענין זה משנאת חנם
 ומחלוקת ורכילות וחלול השם כולם יהיו בטלן ומבוטלן לא
 שריון ולא קיימין . ויושלו במלולות יס . ונסלח לכל עדת בני
 ישראל כי לכל העם בשגגה :

פרקי אבות פ"ב

והנה שמעתי כי חכמי הדור משלו משל על אותו ענין
הקדש הנו' כאו לפני השטן שבו כלול הילר והוא המושל
על כל כחות הטומאה שהם גונדא דיליה שנים מן חיילותיו
ויאמר להם מאין באתם ויאמרו משוע בארץ ומהתהלך בה
ויאמר לאחר מהם מה עשית במלאכה שלך ויאמר זה היום
כפטר עשיר אחד והיה רוצה להקדיש מן ממנו סך גדול ללדקות
והוא נכנס בקרבו ויקשה את לבו ולא הניחו להקדיש אפילו
פרוטה אחת והרי עשה כזה הפסד גדול ללדקות של עניים
ות"ת וב"ח והיו"הר הארון שלו לא הראה לו פנים להכות
וכנראה לא ערכו לו מעשהו כ"כ ויפן היו"הר אל השני ויאמר
לו הגד לי אתה מה עשית ויאמר כזה היום כפטר בעיר פ'
עשיר אחד גדול ויש לו כנים וכנות ואני נכנסתי בקרבו ויעלתי
אותו להקדיש כל נכסיו לכמה מיני הקדשות של ת"ת וב"ח
והלכשת ערומים וחילוק לעניים ולא הניח לבניו כלום וישחק
היו"הר ולא כבו פניו על זה ויאמר טוב עשית ישר כוחך והטעם
מוכן למה שמח יו"הר על זה אדרבא הוא שונא לדקות אך לפי
הנראה מאותה מעשה של הקדש הנו"ל כמה נולד ממנה
מכשולים ונסתעף ממנה דברים רעים ומרעה אל רעה ילאו
וסוף דבר כל אותו ממון ירד לטמיון הא' ודאי ישמח היו"הר
על זה התולדות הרעות הנמשכים וגם ההקדשות לא מלאו
דבר בידם ולא נהנו כלום :

הרי לך רוגמא אחת אשר יולא מן סוג יו"הר השני שמייען
את האדם לעשות דבר טוב אך תחתיו תעמוד הכהרת
שתחלתו נראה טוב וסופו עלה בולו קמשונים כסו פניו חרולים
כי יהיה קוץ מכאיב לעבודת השם מחמת סעפים הנמשכים
ותולדות רעות הנולדים ממנו כמו ענין אעבורי אהסנתא
הנו' ואין אהכנו מחליטים לומר כל עניינם של זואות דהקדש
הם כך אלא על הרוב הוא סופם לא טוב וכן אם יש לו
ממון הרבים ומניחו לירשיו ורק מקדיש חלק ממנו הנה בודאי
זה הוא טוב כי על הרוב זה לא נעשה מעלת היו"הר כדי
שיבא לבסוף לדי מכשול :

ג עוד יש כיולא בזה יולא רע הרבה מעלת הילר שמייען

הא"ס לעשות טוב והוא כאשר תמלא בדורות ראשונים
 דאחר שנפטר הרמ"בס ז"ל נלכו כמו נר קלת חכמים שבאותו
 הדור בעבור ספר מורה נבוכים אשר חברו הרמ"בס ושרפו
 ספריו וחרפו וגרפו אותו בדברים אשר תללנה חוון משמוע
 והסכימו עמהם חכמים וחסידים וסוף דבר קושטא קאיו
 ונתנחמו על רעתם ונעשה הרמ"בס עטרה בראש כל אדם
 וילך הלך וגדול עד כי גדל מאד וכל גאוני הדורות קוראים
 אותו בשם רבינו הגדול והנה בודאי כל אוחס שנלחמו עמו
 וחרפו וגרפו הם חשבו שבוה עושין מלכה גדולה וסויג לתורה
 ומתקנאים קנאת השם אף בעו"הר תחלה שטנה נלח שנולד
 מן מלחמתם זו חלול השם וחלול כבוד התורה ונולד מזה
 שהמלכים המולכים בשאר ארצות גזרו לשרוף כמה מאות
 תלמודים ועוד ועוד והגם כי סוף דבר שכ כבוד הרמ"בס
 לאיתנו ותסקוט הארץ הנה נודע כי מתחלה היתה יד יו"ה
 בדבר זה ליעץ את החולקים לעשות כך כדי שיתחלל כבוד
 התורה וכבוד חכמים :

וביציא בענין זה המלה במחלוקת שהיתה בין הגאון יע"ב
 ז"ל ובין הגאון רבינו יהונתן ז"ל כי בתחלה נתעורר
 הגאון יע"ב בך להטיל דופי גדול בהגאון רבינו יהונתן ונלחם
 עמו מלחמה גדולה ופרץ מלחמתו בכל ארצות אשכנז וטרפת
 ושאר מלכויות ומאזת המלחמה נולד חלול כבוד התורה
 ושנאת חנם ומחלוקת וקטגוריה בין חכמי הדור והנה בודאי
 הגאון יע"ב חשב מלחמתו היא קנאת הדת והתורה ומלכה
 רבה קא עכיד ולא הכיט בנולד וסוף כל סוף שניהם הלכו
 בארץ החיים ובודאי יעשו שלום ביניהם ובאין בעו"הז כבוד
 הגאון רבינו יהונתן ז"ל כמקומו מונח ואמצעיתיה מתכבדן
 בעלמא והכל נהנים מתורתו הרי גם ענין זה דומה לאותו
 ענין של העבורי אחסנתה מן היורשים להקדשות הנעשה ע"פ
 צלח ה"ר כדי להוליד מזה כמה מכשולות ועוד יש כמה
 עניינים הדומין לחלה והמשכיל יבין מדעתו :

ובזה יוכן הוה זהירין ברשות הוה שטן הוה יו"הר וגונדה
 דיליה תקיו זהירין להשמר מהם ולא תלכדו במלודתם

חסדי אבות פ"ב

כי בעלי תחבולות המה שאין מקריבין לאדם אלא לצורך עצמן
כלומר אין מקריבין אותו לצד הטוב לייגעו לעשות טוב כחך
דאעבורי אחסנתא שמייגעו להקדיש נכסיו ולחלקם לצורך מלות
ת"ת וב"ח ופרנסה חכמים ועניים וכיוצא וכן מה שמייעלים
לעשות תוכחות לאחרים ולקנא קנאת הדת וכל כיוצא בדברים
אלו שמקריבים בעצתם את האדם לדרך הטובה ולמעשים
טובים כי אם לצורך עצמן כדי שאת"כ יולידו לו מאותו דבר
תולדות רעים וכאשר ביארונו לעיל לכן תוהר להשמר מהם
אלא תלכד בתחבולות שלהם שתבוכן מחלתו של דבר על
הנולד ממנו וכמ"ש איזהו חכם הרואה את הנולד :

ג עוד יתבארו דברי התנא כאן בדרך אחר בס"ד כי
לפעמים תמלא רשע גדול חזר בתשובה ועשה טוב
ונמשך זה שנה או שנתים ואח"כ חזר לסורו הרע להרשיע
יותר מראשיתו הראשונה וזה פלא למה נעשה כך אך דבר זה
מפורש בספרי הראשונים כי תשובתו היתה ע"פ היצר והיינו
כי בהיות האדם רשע הסט"א יונקת מן הטוב שבו וא"ל לרשע
אלא יש לו איזה מלות הנהוגות אשר הוא מוכרח לעשותם
משום שורת דרך ארך והכל הולך בחלקו של טורף וכשרואה
השטן והיול"ה שכלתה לחלוטית שבו ואין לו מה שיקח ממנו
לכן מייגעו לעשות תשובה ויקיים מלות הרבה ויעסוק בתורה
ויתפלל בכל יום שמ"ע כדי שיהיה בידו חלקים טובים מאותה
התשובה והתורה והמלות ואז חוזר ומתטילאו ומחזירו לסורו
הרע כדי שיקח וינק חלקים הטובים אשר אסף לו באותם
הימים של תשובה וזו ג"כ החכולה גדולה של שטן ויול"ה
הנקראים בשם רשות וז"ש הו זהירין ברשות כי ערמנים
המה שאין מקריבין לו לאדם לתורה ותשובה ומלות אלא לצורך
עצמן בראותם כי יבש הוא מייעלים אותו לעשות תשובה
ולעסוק בתורה ומלות כדי שיתעשר בחלקים של טוב ואז יגלו
אותם ממנו כשמתחזרין אותו לסורו הרע :

ו ער זה אמר קהלת שמה בחור בילדותו וכו' ואלו הם
דברים שאומר לו היול"ה בראשונה כדי שיהיה רשע
גמור ויבזבז ממנו כל חלקים הטובים שיש לו ואחר שיונק

הכל ורואה שלא נשאר בו חלקה טובה אז אומר לו ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט ואל"כ לריך אתה לעשות תשובה ולעסוק בתורה ומלות וכוונתו כדי שיאסוף בקרבו חלקים טובים מן התשובה והתורה והמלות ואל"כ יהיה טורף אותם ממנו :

ובזה יוכן כס"ד יראה את ה' בני ומלך עם שונים אל תתערב כלומר עם הו"ה וגודל דיליה שהם משנים בדבריהם בתחלה אומרים שמח בחרו בילדותיך והטיבך לכך וכו' שיועלים אותו להרע ואל"כ משנים דבריהם ואומרים ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט שמיעלים אותו לעשות תשובה שהוא הפך דבריהם הראשונים אל תתערב עם אלו ותזהר ותשמר מהם :

ואמר עוד כראין כאזהבין בשעת הנאתם ואין עומדין לאדם בשעת דוחקו כ"ל כס"ד כי תראה כוחות הולך מיעלים לאדם בשביל שמירת גופו ובריאותו ובשביל שמירת ממנו והכנת פרנסתו דהיינו בלילות החורף יאמר יו"הט לאדם הלילה ארוך עד מתי עלל תשכב קום שמים או שלש שעות קודם עמוד השחר לעסוק בתורה ויבואו כחות הו"ה אחריו ואומרים לו החויר קר ואם הקום תלטנן ויהיה לך מיקוש גדול בראשך וכגופך טוב שתישן עד אחר זריחת השמש ואפילו אם תתעורר מן השינה תשאר במטתך חם ולא יפגע בך חויר הקר בקיץ אל"כ יו"הט תקום משנתך כי שמש על פני הארץ ויו"הט אומר לו זה החויר של שחרית ושינה של שחרית תתן בריאות לגוף ואם תאבד זה החויר והרוח הטוב אתה מאבד בריאות גופך וכן בשמירת שבת אם תזהר בדקדוקים קלים של שמירתו יהיה לך הפסד ממון וטוב שתעשה שבתך חול ואל תלטרך לבריות גם תשתה יין עם הנכרי כי אין זה עובד ע"ז ואין כאן איסור תורה אלא דרכן ואם תמנע עלמך יולד מזה שנאה בינך לבין הגוי וכן פרטים רבים יש כיוצא באלו שיהיו יו"הט וגודל דיליה מיעלים אותו בשביל טובתו הן לזורך גופו וכבודו הן לזורך ממנו ופרנסתו באופן שראין כאזהבין אליו שהם חסים על גופו וממנו

פרקי אבות פ"ב

הוא ה'יה אומר • עֵשָׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ •
כְּדִי שִׁיעֵשָׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנוֹ • בְּטֵל
רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ • כְּדִי שִׁיבִטֵּר רְצוֹן
אַחֲרַיִם מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ :

חסדי אבות

ועל כבודו • וכאמת אין עומדין לו בשעת דוחקו כי כעמדו
כחשכון למעלה הם באים ומעידין עליו על חטאיו אלו
כדי לאבדו ולהרע לו לכן השמר מהם ומענתם :

הלכה ד' עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו •
כ"ל כס"ד דאמרו בגמרא תשובה מעליא היא
שתהיה כאותו פרק כאותו מקום כאותה אשה • וז"ש עשה
רצונו היא התשובה שהיא רצונו יתברך כרצונך • כלומר כמו
העון שהיה רצונך דהיינו התשובה תהיה כאותו פרק כאותו
מקום כאותה אשה כדי שיעשה העון שהוא רצונך כרצונו כלומר
שיהפך העון לזכות כמ"ש רז"ל תשובה מעליא עושה הזדונות
כזכות • גם עורר הויעלך בטל רצונך מפני רצונו • כלומר אם
בא לידך עון שהוא היה רצונך מקודם ועשית אותו הנה בעזה
תבטל זה העון ולא תעשנו מפני רצונו כלומר שהוא יתברך
גור שלא לעשותו ורצונו ככך • ולא תהיה פורש ממנו מחמת
יראת העונש או מחמת בוש שיהיה לך מבני אדם או מלד
חלוקות נוסף וחסרון וכלתך • אלא תהיה פורש מן העון שהיה
רצונך בתחלה מפני שהוא יתברך רצונו ככך שתפרוש ממנו
ולא תעשהו • כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך כלומר אם
יש לאחרים רצון באיזה דבר דהרצון שלהם הוא הפך רצונך ויבטל
רצון שלהם כאלו אינו לבגדו שישתנה לבס להיות בו רצון כרצונך
ובאשר תמלא בענין אחשוש שהיה לו רצון לאבד אומת ישראל
יותר מהמון • כמ"ש רז"ל משל לבעל התל ובעל החרין וסו"ד
ברגע אחד נשתנה רצונו שבעל התל הרצון שהיה לו קודם
ונעשה לו רצון חדש המכוון עם רצון אשתו וישראל :

ה הלל אומר • אל תפרוש מן הצבור • ויא
תאמן בעצמך עד יום מותך • ואר

חסדי אבות

הלכה ה הלל אר' א תפרוש וכו' • כ"ל דא"ז לבעולם יהא ארס
דך כזנה פי' יזייר בדעתו תמיד שהוה רך בקנה שא"ל להעמיה
עליו תקרה ורק אם יסיה חיבור לקניס הרבה ביחד שאוגדים
אותם כולם יש בהם כח להעמיד עליהם תקרה • וכן הארס
יזייר בדעתו על עצמו תמיד ולא יתשוב שהוה קשה וחזק כארז
שיוכל לישא המשא לבדו • וכן כאן אמר א תפרוש מן הצבור •
מתמת כי תתשוב שיש כח מספיק לך לכרך • ונקט ל' א תפרוש
לומר אפי' שמתחלה נתחכרת טס הצבור ורק לבסוף נפרדה
מהם לית לן בה • שא כך אני אומר א תפרוש מן הצבור אע"פ
שכבר קיימת מלות התחכרות עמהם ונתערכת עמהם :

ועוד אשכיל אותך בדבר אחר א תאמן בעצמך עד יום מותך
דייקא שאז הוא בטל לגמרי ואין לא ידו לעשות כלום
ולכפי לא אמר יום המיתה כסתם שא אמר עד יום מותך אבל
אם יראה מיתה הלל אחרים אל יאמן בעצמו • דהא אר"ז מה
יתאונן ארס חי גבר על חטאיו אפילו בשעת אינינותו של ארס
יזרו מתגבר עליו • ודלא כאבא שאול דס"ל בשעת אינינות תביר
יזריה וכתבו התוספו' ז"ל בשם ר"ח מעשה באשה א' שהיתה
בוכה ומתאוננת על קבר בעלה והיה עומד א' מרחוק לשמור
תלוי א' שנתלה ע"פ המלך ובה אללה ופיתה אותה ושכב עמה
אלל קבר בעלה • ודהכפי והכי באו קרובי התלוי ולקחו אותו
וברחו וחזר השומר למקומו ולא מצאו ומחמת פחדו מן המלך
שיבקש התלוי ממנו • הוציאה את בעלה מקברו ותלו אותו
במקום התלוי ע"ש • ולכן לא אמר אל תאמן עד יום המיתה
כי הוה משמע מיתה של אחרים מספקת לך • וזה אינו הלא
אפי' רואה מיתה באחרים ג"כ יש לחוש שמא יחטא ובאותה
אשה ורק יום מותו של עצמו אז יאמין כי לא נשאר לו חיות
בגופו לעשות רע • ובירושלמי פ"ה דשבת מעשה בקסיד אחר

פרקי אבות פרק ב

תָּרִין אֶת חֶבְרֶךְ עַד שֶׁתִּגְיַע לְמִקְוָמוֹ • וְאֵל
תֹּאמֶר דָּבָר שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לְשִׁמְעַ שְׁסוּפוֹ

חסדי אבות

שהיה שונה ול תאמן בעלמך עד יום זקנתך כגון אני שאין לי
ול"הר מחמת רוב זקנה שיש בי • וסו"ד עברה רוח לפניו בדמו'
אשה וככל כה וכו' ע"ש :

גם רמז התנה לפי דרכו באומרו ל תאמן בעלמך דאר"ל
כל מי שיש קנאה עלמותיו נרקבין שנאמר ורקב עלמות
קנאה • וטבע הקנאה קשורה באדם עד המיתה וז"ש ל תאמן
בעלמך שלא יהיה נרקב מפני שתראה שאתה מושלל מן מדת
הקנאה לא עד יום מותך תחוש שלא תתגבר עליך מדת הקנאה
ואז ממילא יהיו נרקבין עלמותיך בקבר :

ואל תרין את חבריך עד שתגיע למקומו • כל"ב בס"ד בהקדים
מ"ש בגמ' (יומא דף פג ע"ב) ר' מאיר ור' יהודה ורבו
יוסי הוּ קא אזלי באורחא ר"מ הוּהוּ בדוק בשמא ר"ה ור"י לא
הוּו דייקי בשמא כי מטו לההוא דוכתא בעו אושפיזא יהבו להו
א"ל מה שמך אמר להו כידור אמר להו ר"מ (כן הגי' בע"י)
ש"מ אדם רשע הוא שנאמר כי דור תהפוכה המה ר"ה ור"י
אשלימו ליה כיסייהו ר"מ לא אשלימו ליה כיסיה אזל אותביה
כי קברי רחובה (כך נקרא הדבר בלי כוונה וידועה) אתחזי
ליה אבוב בחלמיה תא שקיל כיסא דמנח ארישא דההוא גברא •
למחר א"ל הכי אתחזי לי בחלמאי אמרי ליה חלמא רבי שמשי
לית בהו ממשא אזל ר"מ ונטריה כוליה יומא ואייתיה • למחר
אמרו ליה הב לן כיסן א"ל לא היו דברים מעולם א"ל ר"מ אמאי
לא דייקתו בשמא אמרו ליה אמאי לא אמר לן מר אמר להו
אימור דאמרי אכא אחששא אחזוקי מי אמרי משכוחו ועיילתו
לחכותא חזו עלפתי אשפמיה • ויהבו סימנא לדביתו וסקלו
לכיסייהו ואייתו אזל איהו וקטלא לדביתו • היינו דתן מוס
ראשונים האכלו בשר חזיר מוס אחרונים הרגו את הנפש
ולבסוף הוּו דייקי בשמא • כי מטו לההוא ביתא דשמיה בלא

מט
 פרקי אבות פרק ב'
להשמע • ואל תאמר לבשאפנה אשנרה •
שמא לא תפנה :

חסדי אבות פ"ב

לא עיילו לגביה אמרי ש"מ רשע הוא • דכתיב ואמר לבלה
 נאופים כמו אחרי בלותי היתה לי עדנה כלומר זקנה כמנאפס
 ע"ש והק' ריב יד יוסף ז"ל (דף רכה) מה בדוקה זו שהיה
 בורק ר"מ בשמא • הרי אמרו במדרש יש בני אדם ששמותיהם
 נאים ומעשיהם כעורים ויש שמותיהם נאים ומעשיהם נאים •
 ויש ששמותיהם ומעשיהם כעורים ויש מעשיהם נאים ושמותיה'
 כעורים • א"כ לפ"ז אם יש אדם ששמו כעור אין זה רחוק שהוא
 רע • ועוד איך אמרו לר"מ אמאי לא אמרת לן והלא אי' בגמ'
 א"ל ש"מ אדם רשע הוא • והר' ז"ל תי' לזה ותירומו אינו מספיק
 וען דהמדרש קאמר יש שמותיהם כעורים ומעשיהם נאים
 היינו נאים בכל דבר שהם לדיקים גמורים ואם הם רשעים
 בדבר א' נמלא גם מעשיהם כעורים כי מומר לדבר א' מומר
 לכל התורה כולה • ונראה לתרץ הענין בס"ד רידוע ששמות
 כל בני אדם מישראל רמזים בתו"ש כב וכמ"ש הר' עמק המלך
 ז"ל פ"ד אין לך אדם מישראל אשר שמו אינו יולא מתו"ה קן
 כפי' קן ע"ד גימטריא או חלוק ותמורה ושם זכר שלת אכנר
 תלמיד הרמ"בן ז"ל לרבו על שמו והביא שם הדבר בקיבור •
 אך מעשה זו מפורש' בספר הדורו' וז"ל היה להרמ"בן ז"ל
 תלמיד א' ר' אכנר היה שמו ונעשה לרדוקי ומזלו גרם שעלה
 במעלה גדולה ואחרי הימים ביום כפור שלח והביא לפניו את
 הרמ"בן רבו ובפניו הרג הוא בעלמו קויר א' וינתקו ויבשלו
 ויאכלהו ואחר אכלו של א' הרמ"בן ז"ל כמה כריתות עבר •
 והשיב לו שהיו ארבעה והוא אמר שהיו חמשה • והיה רועה
 לחלוק עם רבו והרב נתן עיניו בו דרך כעס • ולסוף של הר'
 מי הביאו א' הקמרה • והשיב כי פעם א' שמע ממנו שדרש
 כפר' החזינו שפרשה הקוף כלולים כל המלות וכל הדברים
 שבעולם • ולהיות כי אלו זה מן הנמנע נהפך לאיש אתר •

חסדי אבות פ"ב

ויען הרב ויאמר עדין אני אומר זה ושל מה שתראה : ויהמה
האיש מאד ויאמר לו ה"כ הראני נא אם תמלא שמי כתוב שם
ויהמר הרמ"בן כן דברת מידי תבקשנו : ותכף הלך בקרן זוית
ויתפלל ויבא בפיו פסוק אמרתי אפיהם אשכיתם מאנוש זכרם
שא' שלישי של תיבו' אפיהם אשכיתם מאנוש זכרם הוא
אבנר : וכששמע הדבר הזה נפלו פניו וישל לרבו אם יש תרופה
למכתו ויאמר הר' אתה שמעת דברי הפסוק : וילך הר' לדרכו
ותכף לקח האיש ספינה בלי מלח ומשוע ויכנס בה וילך כאשר
הולכו הרוח ולא נודע ממנו מאומה עכ"ל ע"ש :

והנה ודאי לענין זה לריך חכמה גדולה והשפעת רו"הק
לידע ולכוין ל האמת שם כל ה"וא באיזה מקום בתורה
רמזו שם והם המורים ומודיעים את ענין האיש ההוא אם טוב
ואם רע : וכדאי יש כמה בני אדם ששמש אבנר וכל ה' יש לו
מקום רמז בתורה ורק אותו האיש נרמז שמו בפסוק ההוא :
והדברים האמורים בפסוק ההוא הם מודיעים ענין האיש אם
טוב או רע ומה תהיה אחריתו וסופו : וכאשר מצינו דהרמ"בן
כיון ברו"הק ע"י תפלה וידע באמיתות שמו של אבנר תלמידו
באיזה פסוק רמזו וכאשר הגיד לו שהוא רמז בפסוק אפיהם
אשכיתם מאנוש זכרם ומן משמעות הדברים האלה נודע איך
תהיה אחריתו וסופו של אבנר ההוא : וכאשר כתוב בן נעשה
לו באמת שלא נודע מה נעשה בו ושבת מאנוש זכרו : ולולי
לירוף רו"הק שהיה להרמ"בן ז"ל ע"י תפלתו שקם להתפלל על
השגתו בזה לא היה יודע מקום האמתו של אבנר תלמידו היכן
הוא כי מזה ידע סופו ואחריתו של אותו תלמיד : ומצינו לרבני
אשכנזי ששבו להגאון ר' ליהו מווילנא ז"ל בענין זה שידועה
של מקום שמו' בני אדם בתורה וככתוב בהקדמת ספר פאת
השלחן וכתוב שם ששמו של הגאון ז"ל יולא מפסוק אכן שלמה
ולדק והוא כי אבן ר"ת אליהו בן שלמה וכאשר גילה הגאון
בעלמו דבר זה ע"ש :

וער דרך זה היתה חכמתו של ר"מ בלירוף רו"הק שהיה לו
ובה היה משיג ומכוין לדעת שמו' בני אדם היכן
מקומם בתורה באמת וממילא היה יודע מה הם ומת עניינם

אם טוב ואם רע כי מן הדברים האמורים במקום שמותם ידע
 מה הם ומה עניינם וזהו ענין אומנם ר"מ הוא דייק בשמא
 ראין הכונה לומר שידון את האדם לפי משמעות השם שלו דזה
 אינו וכמ"ס במדרש יש מעשיהם נאים ושמותם כעורים ויש
 שמותם נאים ומעשיהם כעורים אך דייק לידע מקום השם
 בתורה דאז מן הדברים של הפסוק שנרמז בו אותו השם ניכר
 ונודע עניינו של אותו אדם בעל השם מה הוא ואיך הוא
 ובוראי כי ימצא אדם ששמו נאה אכל מקום שנרמז בו השם
 שלו מורה שמעשיו רעים ומכוערים ובוראי דאכבר כן נר שר
 לבא ישראל שמו רמוז בתורה במקום אחר שהדברים האמורים
 באותו פסוק מגידים ומודיעים על קדושתו ולדקתו :

על כן אותו אדם ששמו כידור שלא האמין בו ר"מ והחליט
 עליו רע הוא לאו משום דמשמעו שמו אינו טוב אלא
 השיג ברו"הק מקום של אותו אדם ששמו כידור היבא רמוז
 בתורה וכיון ברו"הק ששמו רמוז בפסוק כי דור תהפוכו המה
 בניס לא אמין בס והכיט בדברים אלו הכתובים בפסו' זה וראה
 שהוא אדם נכב וגזלן ואין אמונה בו ואז לא האמין בו להפקיד
 כיסו אללו אבל ר"י ור"י חשבו מה שלא האמין בו ר"מ מפני
 משמעו השם שלו שהוא מכוער ולכן לא חשו להא דסמכו
 על מ"ס המדרש יש שמוהיהם מכוערים ומעשיהם נאים לכך
 הפקידו כיסים שלהם אללו ואחר שהכחיש אמרו לר"מ אמאי
 לא אמרת לן שאין אתה סומך על משמעות השם אלא אתה
 סומך על משמעו הדברים האמורים באותו פסוק שנרמז בו
 אותו השם ולכן א"ל אמאי לא דייקיתו בשמא ולא א"ל לא
 בדקיתו בשמא אלא כונתו אמאי לא דייקיתו בשמא לידע
 תחלה באיזה מקום בתורה הוא רמוז ואחר דדייקיתו וידעתם
 את המקום אז כנקל תוכלו להבין איך הוא האדם הזה אם טוב
 ואם רע ואמרו לו אמאי לא אמרת לן סוד הענין שצריך
 לבוין ברו"הק מקום השם ואז נדע ענין של בעל השם מה
 הוא וא"ל אע"פ שאני מכיר זה ברו"הק עכ"ז איני סומך
 על ידיעתו זו אלא כדי לחוש בחששה אכל לענין אחזקי יתיה
 ברשע לא אחוקהו ע"פ ידיעתו זו ואם פייתי מזהיר אתכם

חסדי אבות פ"ב

בפירוש עליו הוא מוכח שהוא מוחזק אלנו ברשע משא"כ
לנבי יודי מיתח חייסנה ביה ומשום הכי לא הפקדתי אלנו
דבכ"מ אמרינן שכ ואל תעשה ערוף :

ובזה מוכן כס"ד דברי התנא כאן ואל תדין את חברך עד
שתגיע למקומו כלומר אם ראית אדם שגנו כעור
אל תדין אותו לחשוב אותו רשע עד שתגיע למקומו בתורה
היבא הוא רמוז ואחר שידעת מקום השם שלו בתורה
אז תוכל לרין אותו אם לטוב אם לרע כפי משמעו
הדברים האמורים שם :

ובאופן אחר נ"ל כס"ד בהקדים מ"ש בגמרא דסנהדרין דף
ק"ב ע"כ רב אשי אוקי אשלשה מלכים פירוש סייס
הך פרקא דאלו הן הנחנקים והגיע לפרק שלשה מלכים אמר
למחר נפתח בחברין פירש רש"י למחר נדרוש בחכירינו שהיו
ת"ח כמונו ואין להם חלק לעתיד שלא יכלו לשבר יורם אתה
מנשה איתחיו ליה בחלמיה אמר ליה חכירך וחברי דהכרך
קרית לן מהיבא בעית למשרי המוטיא פירוש ובי סבור אתה
שנהיה חכירך וחברי דהכרך אמור לי מאיזה מקום בפת לרין
לכנוע המוטיא ח"ל לא ידענא ח"ל מהיבא דבעית למשרא
המוטיא לא גמרית וחכרך קרית לן ח"ל אגמרא לי ולמחר
דישנא ליה משמך בפרקא ח"ל מהיבא דקדים ביטולא כלומר
ממקום שמקדים הפת לאפות ח"ל מאחר דחכמיתו
כולי האי מ"ט פלחיתו לע"ז ח"ל אי הות התס הות נקיט
בשפולי גלימא ורהטת אכתראי כלומר היות מגביה שפת
חלוקך מבין רגליך כדי שתהיה קל לרין והיות רץ לשם למחר
אמר להו רב לרכנן נפתח ברכותא ולא אמר בחכירינו ע"כ
והמפרשים פשו טעמו של מנשה בדבר זה מפני כי הנשמות
מתמעטין דור אחר דור והיה לדורות הראשונים נשמות גדולות
למאד ואם הנשמה גדולה אז יל"הר שלה יהיה גדול וחזק יותר
כמ"ש כל הגדול מחכירו ילרו גדול ממנו כי היל"הר בא מן
הקליפה וזה לעומת זה עשה האלהים ולכן דור מנשה שהיה
רחוק מדור רב אשי כמה וכמה היו בו נשמות גדולות ורכות
מדור רב אשי ולכן ח"ל מנשה אי היות התס הות נקיט

בשפולי גלימא ורהטא אכתראי . יען הו"הר של דור מנשה
 היה גדול וחזק מדורו' האחרונים :

והנה מן המעשה הזאת ישכיל האדם לתת לפיו מחקוס
 לבלתי ידבר ויהרהר על דורות הראשונים כשיראה
 באיזה גדולים שבשראל שנכשלו במכשלות רבות אשר בדורות
 אלו לא יכשל בה הדיוט שבהדיוטים דהא ודאי אין ערך שזה
 לדורות האחרונים עם דורות הראשונים ויש כמה אלפי אלפים
 מדרגות רחוקים זה מזה ולפי גודלם כן יגדל יורם הרע ובוראי
 אם היה הו"הר של דורות האחרונים כמו יו"הר של דורות
 הראשונים לא היה אפשר להם לעמוד נגדו . אמנם הש"ת
 בחמלתו גזר שכל דור יהיה להם יו"הר כפי חס ומדרגתם
 כדי שיהיו יכולין לעמוד נגדו ולהכניעו . ועל כן אפילו אם
 יראה האדם בדור שלו אדם גדול נכשל בדבר גדול אל ילעוב
 עליו ואל תזוח דעתו לומר אני הדיוט ועכ"ז טוב אני מזה
 הגדול שנכשל בכך ואני לא נכשיתי כי לריך שתרע בודאי
 הגמור הו"הר של אותו הגדול שהכשילו הוא גדול מאד אלף
 פעמים מן הו"הר שלך . ואם אתה היה לך תוקף ואכות
 הו"הר שיש לאותו אדם גדול היית נכשל בכמה מיני איסורין
 ועבירות כי כלל גדול אמרו חז"ל כל הגדול מחבירו יורו
 גדול ממנו :

ורזה בא כאן התנא הקדוש לעורר את לבנו כמוסר השכל
 הזה . ואמר אל תדין את חבירך הן אם הוא מן הראשונים
 הן אם הוא מאנשי דורך עד שחגיע למקומו דהיינו למעלת
 נשמתו ולמקום שלה למעלה כי הא ודאי כל מה שהיא גדולה
 וחזקה ועליונה יהיה הו"הר של בעל הנשמה ההיא חזק
 ותקיף וקשה ביותר ולכן לא מבעיא שאינך רשאי להרהר
 אחר דורות הראשונים אלא גם באנשי דורך אל תהרהר אחר
 גדולי דורך בדברים אלו וכיוצא בהם :

ועוד נ"ל בס"ד משך דברי הלל אל תפירוש מן הנכבד פירוש
 אם תראה את הקהל המתפללים בכיה הכנסת רובם
 יקרא עליהם שם כור ומעט נקרא עליהם שם לדיק וזה רמו
 באותיות לכור שהיא אות נ' ואותיות בו"ר מחוכרים יחד ונעשו

חסדי אבות פ"ב

צרוף כב'ר והצ'ר' הוא צדיק ולא נתחברו כל אותיות צדיק אלא
 רק אות ל' מן צדיק להורות על המעטתם אכל אותיות בור
 נתחברו כולם בצירוף כב'ר להורות על רבויים באופן שאתה
 רואה את הקהל רובם מן אנשים שנקרא עליהם שם בור
 וקלתם מאנשים שנקרא עליהם שם צדיק אל תאמר אפרוש
 מהם ולא תתפלל עמהם אלא תתפלל יחיד בביתי כדי שלא
 תתערב תפלתו עם אלו הבורים . לא תאמר כן אלא אדרבא
 טוב לך שתתפלל עם אלו הגבור ומה שתתערב תפלתך עם
 תפלת הבורים תועיל לך יותר . כמ"ש רז"ל כל תפלה
 המתערבת עם תפלת פושעי ישראל תהיה רטויה יותר . שהרי
 חלבנה ריחה רע ומנחה הכתוב עם קמני הקטורת ולכן אם
 תפלתך תתערב עם תפלת הבורים שהיא נמאסת מזדה יהיה
 חשיבות לתפלתך שא"ל שתהיה שלימה כראוי בלי שום מחסור
 ועתה בהיותה מתערבת עם תפלת הבורים תתעלה כי לא
 יהיה חסרונה ניכר כי יהיה לה הכרעה לגבי אותה התפלה
 הגרועה וכמ"ש ע"פ כענכים במדבר מלאתי לי ישראל :

ואם תאמר לפ"ז שמגיע חשיבות ומעלה לתפלתו מכן
 תערוכת תפלת הבריונים כי נערכת תפלתו לגבי
 דירם ותהיה נראית שלימה ולא יוכר חסרונה . א"כ טוב
 שתתערב עם הרשעים בשיבה ובחברה אחת כדי שגם מעשי
 יהיו נחשבים כיתרון גדול מפני שיהיו נערכים לגבי מעשים
 של הרשעים . וכמ"ש ע"פ כענכים במדבר מלאתי לי ישראל
 לז"א אל תאמן בעלמך עד יום מותך כלומר אל תאמן בעלמך
 שתתחבר לרשע ולא תלמוד מן מעשיו כי זה הכלל צדיק
 מעלמו רשע מחבירו . שא"ל לאדם שיתחבר עם הרשע ולא
 יהיה למד ממעשיו . ואל תאמר א"כ גם עם אנשים שאינם
 בדוקים ומוחזקים לצדיקים לא תתחבר ולא תהיה ריע לשום
 אדם כי שמא יש לו רשעות נסתרת בקרבו ועל ידי חכרתי
 עמו יגלה רשעתו לפני ואלמוד ממעשיו וטוב לי לישב בדר
 ואמאס בכל אדם . לז"א ואל תדין את חבירך לומר שמא רשע
 הוא בסתר ער שתגיע למקומו ותראה בו מעשים של דופי
 בביתו שקוף רע מכפנים וקודם שאתה רואה אותו רע

י הוא ה'יה אומר * אין בור ירא חטא *
ולא עם הארץ חסיד * ולא הבישן

חסדי אבות

מבפנים במקומו אין אתה לריך לחוש שמא הוא רע כביתו
מאחר שאתה רואהו טוב בחולה :

ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע * כ"ל
בס"ד הכונה דא"ל זל כשם שמלוא לומר דבר הנשמע כן
מלוא שלא לומר דבר שלא נשמע * ולז"א אם יש לך דברי מוסר
ואזהרות שא"ל שיהיו הלכור נשמעים לדברים ולא יתקבלו
אללם בשום אופן אל תאמר אני אדרוש ואטיף להם מילין אע"פ
שעתה כודאי לא יעשו דברים אלו פירות ולא יהיה מהם
תועלת לאלו ההולכים בשרירות לבם וימאסו תוכחת יועילו
להם אח"ז כשיוזקו ואין להם יצר המסמא עיניהם ומקשה
לבם * אין אתה רשאי בכך כי כיון שעתה לדברים אלו אין להם
שומע וימאסו בהם יתבזו הדברים בעיניהם ויוסיפו על
חטאתם פשע להתלוץ עליהם וכמש"ה אל תוכח לך
פן ישנאך :

וגם עוד אזהירך לאירך גוסא אם תראה הדור טוב והלכור
מטוין אזנס לשמוע דברי מוסר וחכמה תתגבר כארי
ותעמוד על המשמר להטיף להם דברי מוסר וחכמה ויראה
ולהודיעם דרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו ואל תתעלל
בזה לומר לכשאפנה אשנה להם חכמה ומוסר כי שמא לא
תפנה * על כן תהיה זריו ונשכר ותמחר להשקותם מים חיים
להטיב ולהועיל להם בעו"הו ובעו"הב :

הרכה ו' ובמקום שאין אנשים השחרל להיות איש * כ"ל
בס"ד בהקדים מ"ש בספר משפט נדק על
התהלים דף ו' * ראיתי כתוב הן באמת החיוב גדול לעסוק
בתורה ובמלות בכל הזמנים * אמנם החיוב ביותר גדול בזמנים
שרוב העולם פנויים מעסק התורה כמו בערב אחר חלות
היום וערבי יו"ט וחז"מ וכיוצא שאז כל המלמדים פנויים

פרקי אבות פרק ב'

לְמַד • וְלֹא הִקְפְּדֵן מִלְּמַד • וְלֹא כָל הַמְרַבֵּה
בְּסַחֲוֵרָה מַחֲבִים • וּבְמִקוֹם שְׂאִין אֲנָשִׁים •
הַשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ :

י אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה ער
פני המים • אמר לה • על דאטפת
אטפוך • וסוף מטפוך יטופון :

חסדי אבות

ורוב בני אדם בטלים מעסק התורה וכו' • אז החיוב גדול
ועצום לכל הירא וחרד לדבר ה' לחזק את עצמו לעורר את
לבו לעסוק בתורה ועבודה בעת שהיא יותר מעת זולתו
ושכרו כפול ומכופל מן השמים וכו' • וכפרט כי אז המלאכים
בטלים למעלה מפני שאין התעוררות כ"כ מלמטה • ועכ"ז
פירש במדרש שמואל ואם בטלת מן החורה אתה סבור שאתה
לכרך הולך בטל • לז"א יש לך בטלים הרבה כנגדך דהיינו
המלאכים למעלה שיש כמה מחנות מלאכים כל עיקר חיותם
ושפעם תלוי בהתעוררות מטה • לכן שיש נא לב כמה וכמה
שהולכים בטלים למעלה על ירך שהם עומדים על עסק
תלמודי חכמים מלמטה עכ"ל :

ובזה פרשתי בס"ד רמז הפסוק היושבת בנגים חברים
מקשיבים לקולך השמיעוני • והכונה הוא היושבת
בנגים הם חתי כנקיות ובתי מדרשות הנה יש למעלה חבירים
מקשיבים אליך • אלו מל"ה שאין להם קנאה ושנאה ולכן
נקראים חברים המה מקשיבים אליך שמלפנים לעסק התורה
שלבם דעיקר השפע שלהם בא ע"י עסק התורה שלכם על כן
לקולך השמיעוני כדי שאפרנס בזה המלאכים שחיותם תלוי
בעסק תורתכם :

ובזה יוכן בס"ד הפסוק בדברי הימים א' קי"ב • ומכני
ישכר יודעי בינה לעתים לרעת מה יעשה ישראל :

כ הוא הִיָּה אֹמֵר * מְרֵבָה בְּשָׁר מְרֵבָה
 רְמָה * מְרֵבָה נְכֹסִים מְרֵבָה דְּאָגָה *
 מְרֵבָה נְשִׁים מְרֵבָה בְּשָׁפִים * מְרֵבָה שְׂפָחוֹת
 מְרֵבָה זְמָה * מְרֵבָה עֲבָדִים מְרֵבָה גְּזֵר *
 מְרֵבָה תּוֹרָה מְרֵבָה חַיִּים * מְרֵבָה יְשִׁיבָה
 מְרֵבָה חֲכָמָה * מְרֵבָה יַעֲצָה מְרֵבָה תְּבוּנָה *

חסדי אבות

פירוש מתכוננים כל העתים של כל יום ויום לדעת מה יעשה
 ישראל בעת זו ובעת זו ומעסק התורה שהם שוקלים כפלס
 את העתים שיבינו עת זה יש ביטול תורה ועת זו מתרשלים
 בה ועת זו מעט הלימוד באופן דריוקי בעתים כדי שכל עת
 שיתכרר אללם התרשלות או עללות בד"ת יהיו כולם גבורים
 לעסוק בתורה :

והנה ידוע שכל משפיע נקרא איש והנשפע נקרא אשה
 וז"ש ובמקום שאין אנשים ר"ל לא יש משפיעים בעליונים
 ובתחתונים שאין מי שעוסק בתורה כדי להשפיע השתדל
 שתהיה איש משפיע אתה בעלמך שתלמוד בתורה באותם עתים
 שהעולם כגול מזה :

הלכה ח' מרבה תורה מרבה חיים * כ"ל כס"ד התורה
 נקראת טוב דכתיב כי חלק טוב נתתי לכם
 ויש בה ארבעה חלקים שהם פרד"ס וכל חלק נקרא טוב * הרי
 ארבעה פעמים טוב שהם מספר חיים * וז"ש גדולה תורה
 שהיא נותנת חיים לעושה גדולה דייקה שלומדים אותה
 בארבעה חלקים שהם ד"פ טוב ובזה נותנת חיים לעושה
 בזכות לימוד ד' חלקים שהם ד"פ טוב שעולים מספר חיים *
 וז"ש מרבה תורה מרבה דייקה שלומד אותה בארבעה חלקים
 מרבה חיים כי ד' חלקים שלה עולים מספר חיים :

פרקי אבות פרק ב'

**מְרֵבָה צְדָקָה מְרֵבָה שְׁלוֹם • קִנְיָה שֵׁם טוֹב
קִנְיָה לְעַצְמוֹ • קִנְיָה לוֹ דְבָרֵי תוֹרָה • קִנְיָה לוֹ
חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא :**

חסדי אבות פ"ב

מְרֵבָה ישיבה מרבה חכמה • ידוע כי אסיפת חכמים ותלמידים שלומדים תורה לפני הרב אסיפה זו נקראת בשם ישיבה והרב נקרא בשם ראש ישיבה • וידוע מ"ש בגמרא הרבה תורה למדתי מרבתי ויותר מחבירי ומתלמידי ויותר מכולם • נמצא המרבה ישיבה בקבוץ חכמים ותלמידים הרבה הוא מתחכם מאד מאד מחביריו ומתלמידיו • וז"ש מרבה ישיבה שיש לו ישיבה גדולה של חכמים ותלמידים הרי זה מרבה חכמה בקרבו שיתחכם מאב • אי נמי י"ל בס"ד ע"ס מ"ש בגמרא לימוד הנרסא עדיף ללמוד מן רב אחד אבל לימוד העיון טוב שירבה ללמוד מכמה רבנים • וז"ש מרבה ישיבה שלומד בישיבות הרבה ולכו מחיל אל חיל ה"ו מרבה חכמה ותנא קאי על לימוד העיון והסברא כי לימוד הנרסא פשיטא ליה דעדיף ללמוד מן ישיבה אחת כדי שלא יתבלבל :

מְרֵבָה עלה מרבה תבונה • כ"ל בס"ד טוב לרב השונה לתלמיד להתייעץ עם תלמידו בתחלה באיזה מסכתא לכו חפץ ללמוד כדי שילמדנו כפי מה שלכו חפץ כי התלמיד יתחכם יותר אם יהיה לומד מסכתא ממה שלכו חפץ • וכמ"ש בגמרא וז"ש מרבה עלה עם תלמידיו שתייעץ עמהם על הלימוד קודם שיתחיל להם המסכתא באיזה מסכתא רוז"ס ללמוד והוא יעשה כרצונם • אזו זה מרבה תבונה בתלמידים שיתחכמו יותר אם לומדים מסכתא שלכם חפץ לכו ללמוד אותה :

מְרֵבָה זדקה מרבה שלום • כ"ל בס"ד מלוי אפותיות זדקה כזה זד' דל'ת קו'ף ה'א עולה המלוי מספר שלום מלא שי'ן למ'ד וח'ו מ'ס שעולה תקל"ו • וז"ש מרבה זדקה שיתן זדקה מרובה אז יזכה לשלום מרובה הרמזו במלוי הדקדקה

פרקי אבות פרק ב

ט רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי
חוא היה אומר : אם למדת התורה

חסדי אבות פ"ב

מדה כנגד מדה הוא נתן לך מלאה יזכה לשלום מלא .
וזכה יוכן הטעם שבזכות הדרקה יבא משיח לך כמו כ"א כי
ידוע מ"ש בזו"ה ק כשיבא משיח יתגלה ממקום הנקרא קן
לפור שעולה תק"לו והוא רמוז במלוי לך :
שם טוב קנה לעלמו . כ"ל כס"ד שם טוב הוא שם

קנה הוי"ה שעולה במ"ק טוב והלומד תורה ועושה מצות
כמחשבה וכוונה ודבור ומעשה נדבק בשם הוי"ה ששם מחשבה
וכונה ודבור ומעשה . ובמ"ש גבי דוד הע"ה וה' עמו וכן
וכן אמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם . וידוע כי ד' אותיות שם
הוי"ה כ"ה הם כנגד ד' עולמות אבי"ע גם העור של אדם
כנגד עשיה וכשר כנגד יצירה וגידול כנגד כריאה ועלמות
כנגד אצילות . וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בע"א נמלא
השלם כמחשבה וכוונה ודבור ומעשה שהם כנגד ד' אותיות שם
הוי"ה וכנגד ד' עולמות אבי"ע הוא זוכה למשך שפע
לעלמותיו מעולם האצילות . וז"ש קנה שם טוב הוא שם
הוי"ה שעולה טוב הרי זה קנה שפע לעלמו ר"ל לעלמות
שלו . כי מאחר שנשלם ועלה כנגד אצילות ג"כ ה"ז מושך
שפע לעלמו מן האצילות :

קנה לו דברי תורה קנה לו חיי עו"הב . כ"ל כס"ד אורות
המוחין של כתר נקראים חיי עו"הב והאדם זוכה לזה
ע"י לימוד הסוד . וז"ש קנה לו דברי תורה דברי תרתי משמע
חלק הנגלה וחלק הנסתר בזה קנה לו חיי עו"הב שיוכל
להמשיך אורות מן הכתר אשר הם נקראים בשם חיי עו"הב .
הלכה ט' אם למדת תורה הרבה אל תחויק טובה לעלמך
כי לכך נוצרת . כ"ל כס"ד בא ריב"ז ע"ה ללמד
ולעורר לב האדם כמוסר גדול שלא יבקש הטובה משכר התורה
לעלמו דהיינו לגופו בעו"הז אלא הכל יהיה שמור ומוכח

נד
**הַרְבֵּה • אֵל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ • כִּי
 לְכַךְ נוֹצְרָת :**

חסרי אבות

לנפשו בעולם הנלחי • יען כי טובת הגוף בעו"הו אין לה
 קיום והעמדה אפי' אם יהיה לו הון הלא במותו עוזב הכל ולא
 יקח אפילו פ"ק • ולכן ברא הק"בה את האדם כשיוולד ידיו
 קמוטות יורה שרובה לאסוף ממון לכבוש הכל בידו וכשימות
 ידיו פתוחות יורה דמכל קניינו שקנה בעו"הו אינו תופס בידו
 כלום אלא השליך מידו הכל ועזב לאחרים חילו • וב' עניינים
 אלו של זמן הלידה ושל זמן המיתה רמוזים בשני אותיות כ"ך
 שהם כף קמוטה ופתומה וכף פתוחה • וז"ש אם למדת תורה
 הרבה אע"פ שיש לך שכר הרבה בודאי הנח אתה אל תבקש
 הטובה של שכר תורה לעצמך ר"ל לגורך גופך בעו"הו אלא
 תניח הכל לנפשך בעולם הנלחי • יען הבט בא וראה כי לכ"ך
 נוצרת להיות כך ב' הוראות אחת של כף קמוטה בעת
 הלידה ואחת של כף פתוחה בעת המיתה • ומזה תראה שאין
 הטובה שתקבל בעו"הו שזה כלום כי לבסוף תשליך הכל
 מידך ותעזוב לאחרים חילך :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד בלימוד המוסר מן שני אותיות כ"ך
 שהם כף קמוטה וכף פתוחה והיינו טוב לאדם
 שיתנהג הנאות עו"הו אשר רואה האדם בראשונה בקמינות
 שלא יפזר ממון הרבה בהנאות הגוף במותרות ותענוגים אבל
 בעניינים השייכים לעו"הב יפזר ממון הרבה ואל יחוש ובאשר
 היו מתנהגים לדיקים הראשונים ז"ל וזכרנו כל זה באותיות כ"ך
 אשר באשא ביתא הראשונה קמוטה רמו שבזרכי עו"הו הבא
 בראשונה יקמץ כפיו ולא יפזר ממון הרבה אבל בזרכי עו"הב
 הבא באחרונה תהיה כפיו פתוחות לפזר ממון • ולז"א אל
 תחזיק טובה מרובה לעצמך ר"ל לגופך אלא פת במלח תאכל
 יען כי לכך נוצרת כלומר ע"פ הדמיון של כף קמוטה
 בראשונה וכף פתוחה באחרונה ובאמור :

י חֲמֹשֶׁה תְּלִמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן
 זְכַאי • וְאֵלוֹ הֵן • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
 הוֹרְקָנוֹס • וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה • וְרַבִּי יוֹסִי
 הַכֹּהֵן • וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל • וְרַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ • הוּא הָיָה מוֹנֶה שְׂבָחָן •
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בּוֹר סִיד שְׂאִינוֹ
 מֵאֲבָד טִיפָה • רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אֲשֶׁרִי
 יוֹלְדָתוֹ • רַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן חֲסִיד • רַבִּי שְׁמַעוֹן
 בֶּן נְתַנְאֵל יֵרָא חֲטָא • וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ
 כְּמַעֲיֵן הַמַּתְגַּבֵּר :

יא הוּא הָיָה אוֹמֵר • אִם יֵהוּ כָּל חַכְמֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים • וְרַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנַיִה • מְכַרֵּיעַ
 הוּא אֶת כָּלֶם :

יב אָבָא שְׂאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ • אִם יֵהוּ כָּל
 חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים • וְרַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס אֶף עִמָּהֶם • וְרַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ בְּכַף שְׁנַיִה • מְכַרֵּיעַ הוּא
 אֶת כָּלֶם :

יג אָמַר לָהֶם צֵאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ
 יִשְׂרָאֵל שִׁידְבֵק בָּהּ הָאָדָם • רַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עֵין טוֹבָה • רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר
 חֵבֶר טוֹב • רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר שְׁכֵן טוֹב • רַבִּי
 שְׁמַעוֹן אוֹמֵר הַרוּאָה אֶת הַנּוֹרֵד • רַבִּי
 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֵב טוֹב • אָמַר לָהֶם רוּאָה
 אֲנִי אֶת דְּבַרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ
 מִדְּבַרְיֶכֶם • שֶׁבְכֻלָּל דְּבַרְיוֹ דְּבַרְיֶכֶם :

יד אָמַר לָהֶם צֵאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רַעָה
 שִׁיתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 אוֹמֵר עֵין רַעָה • רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חֵבֶר רַע
 רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר שְׁכֵן רַע • רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר
 הַלּוּהַ וְאִינוּ מִשְׁלָם • אַחַד הַלּוּהַ מִן הָאָדָם
 כְּאִלוֹ לוּהַ מִן הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא שְׁנֵאמַר •
 לּוּהַ רַשָׁע וְלֹא יִשְׁלַם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן •
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֵב רַע • אָמַר לָהֶם
 רוּאָה אֲנִי אֶת דְּבַרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ
 מִדְּבַרְיֶכֶם • שֶׁבְכֻלָּל דְּבַרְיוֹ דְּבַרְיֶכֶם :

טו הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
 אוֹמֵר יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָכִיב עֲלֶיךָ

בְּשֵׁלֶךְ * וְאֵל תְּהִי נוּחַ רַבְעוּס * וּשְׁבוּב יוֹם
 אַחַד לַפָּנִי מִיתְתֵךְ * וְהוּי מִתְהַמֵּם כְּנֶגֶד
 אוֹרֵן שֶׁל חֲכָמִים * וְהוּי זְהִיר בְּגַחְלַתֵן שְׁלֹא
 תִכּוּה * שְׁנִישִׁיכְתֵן נְשִׁיכַת שׁוּעַל * וְעִקִּיצְתֵן
 עִקִּיצַת עֶקְרֵב * וּלְחִישֵׁתֵן לְחִישַׁת שָׂרָף *
 וְאַף כָּל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ :

טו רבי יהושע אומר * עין הרע * ויצר הרע
 ושנאת הבריות * מוציאין את האדם מן
 העולם :

י" רבי יוסי אומר * יהי ממון חברך חביב
 עליך בשלך * והתקן עצמך ללמוד

חסדי אבות

הרכה טו והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים * הכונה
 חכמי המשנה והתלמוד שתלמוד מדבריהם
 הלכות חדשות לדמות מילתא למלתא ולפשוט מדבריהם כמה
 ספיקות ולא תטה אונק לשמוע שום דבר מן הפילוסופיא והוי
 זהיר בגחלתן של חכמים שלא תולזל בכבודן ויענשוך * וזכר ג'
 דברים נשיכה עקילה לחישה והיינו נשיכה כנגד עונש המבוש
 ת"ח בליטרא זהב או כננידא * ועקילה כנגד עונש שמענישין
 החוטא להם במחשבה * וכונה בהך שאמרו בגמרא נתן עיניו
 בו ועשאו גל של עצמות * ולחישה כנגד מה שמענישים כדיבור
 של חרס או קללה * ועוד אמר כל דבריהם כגחלי אש דהיינו
 מה שיולא מפיהם דברים כשגגה שעושים רושס תבך ומיד *
 כמ"ס בכמה דוכתי הוה כשגגה היולא מפיו השליט ונח כפסיק
 ולז"א וכל דבריהם ר"ל אפילו מה שאומרים כשגגה :

פרקי אבות פרק ב

תורה שאינה ירושה לך • וכל מעשיך יהיו
לשם שמים :

ח רבי שמעון אומר • הני זרהיר בקרית
שמע ובתפלה • וכשאתה מתפלל
אל תעש תפלה קבע • אלא רחמים
ותחנונים לפני המקום ברוך הוא שנאמר •
כי אתה אל חנון ורחום • אך אפים ורב
חסד ונתחם על הרעה • ואר התהי רשע
בפני עצמך :

ט רבי אלעזר אומר • הני שקוד ללמוד
תורה • ורע מה שתשיב לאפיקורוס
ודע לפני מי אתה עמל • ומי הוא בעד
מלאכתך • שישלם לך שכר פעולתך •
כ רבי טרפון אומר • היום קצר • והמלאכה

חסדי אבות

הלכה כ היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים ענלים
והשכר הרבה • כ"ל בס"ד תנא דידן הכא לכל
הזמן של חיי האדם בעו"ה קרי ליה כשם יום אחד • והטעם
כדי ללמדנו מוסר גדול בזה שלא יראה האדם את שנות חייו
שהם מספר שבעים או שמונים שנה ויהיו מרובין כענינו שעי"כ
יאמר עדיין יש עת כדי לעשות לה' • אלא לריק שיראה כענינו
כל חייו בעו"ה הוא רק יום אחד ולא יש לו יותר מיום אחד
שהוא עומד בו. וכמ"ס ר"א ושוב יום אחד לפני מיתתך ואמרנו

**מַרְבָּה * וְהַפּוֹעֲלִים עֲצָלִים * וְהַשָּׂכַר הַרְבֵּה
וּבַעַל הַבַּיִת רוֹחֵק :**

חסדי אבות

בגמרא רשבת (דף קכ"ג) הכונה כי אין אדם יודע מתי ימות ועי"כ כל ימיו בתשובה כי ישוב היום שמא ימות למחר וכיולא כזה הובא בס' בן המלך והנזיר דף כ"ט וז"ל זכרו הקדמונים כי מלך אחד ולא לאור ליד בימי החוס הגדול והנעדר נושא כליו עמו והיו כי קרב עת האוכל אמר המלך לנער קום קרא מי שיאכל עמי ויקם הנער ויפן פה וכה וירא והנה רועה אחד מרחוק ויביאהו אל המלך ויאמר לו המלך רחץ ידיך ותאכל עמי א"ל הרועה לא אוכל כי קראני מי שהוא יותר טוב ממך והודיתי לו אמר המלך ומי הוא זה אמר הרועה הוא הש"ית ויתעלה קראני לטוס ולמתי לפניו אמר המלך ואיך תלוס כחוס הגדול הזה אמר הרועה אלוס ליום יותר חוס גדול מזה אמר המלך אכול היום לאהבתי ותלוס למחר אמר הרועה אם תהיה לי אתה ערב שאראה מחר לעשה כן אמר לו המלך לא אוכל על זאת וערבך ערבא לריך אמר הרועה א"כ השתדל כמה שתוכל והנח מה שלא תוכל עליו ויבוש המלך וילך הרועה לדרכו עכ"ל ובאמת זה הדבר הוא מוסר גדול אשר כל אדם שיש לו מוח בקדקודו יודה בו כי אין לבשר ודם הכטחה בעו"הו על יוס המחרת ואין לו אלא רק היום אשר עומד בו וכל אדם אשר ישום על לבו הדבר הזה באמיתות בטוח הוא שלא יחטא ולז"א הכתוב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום פירוש איך חהיו דבקים בה' הוא על ידי שתחשבו ותאזרוו בדעתכם כי חיים כולכם רק היום ולא למחר ועי"כ מוכרח שתהיו תמיד בהרהורי תשובה ותדבקו בה' אלהיכם ולא תחטאו :

ובזה אמרתי בס"ד טעם נכון למה שאמר הש"ית לאד"הר כי ביום אכלך ממנו מות תמות והקשו חז"ל והלא לא מת בו ביום אלא חי תת"קל שנים ותלכו כי יומו של

חסרי אבות פ"ב

הק"כה נחשב אלף שנים : שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום
אתמול : ואד"הר לא השלים אלף שנים אלא מת בן תת"קל
שנים נמלא מת בו ביום שלא השלים יום אחד שלם וכך היתה
כונתו יתברך באומריו ביום הכלך ממנו תמות יום שלם : ולריך
להבין למה נקיע רחמנא לאד"הר מדת היום כפי מדת יום של
מעלה : והלא אד"הר דר בעו"הו התחתון אשר מדת היום שלו
הוא כ"ד שעות כדכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד : ובזה
ניחא כי רעה לרמזו לו עלה טובה שיראה בעיניו את חיו
בעו"הו אינם אלא יום אחד ולא יגיעו לא לשבוע ולא
לחודש ולא לשנה :

ובזה פרשתי כס"ד הטעם דהכתוב מכנה שנות הדיוקים
שחיו בעו"הו בשם ימים ולא בשם שנים : כמ"ש ויקרבו
ימי ישראל למות ויקרבו ימי דוד למות מפני כי הדיוקים
מדתם לחשוב החיים שלהם שיעור יום אחד בלבד : ולז"ל
ואברהם זקן בא בימים דייקא שתמיד הוא חושב לעצמו שאין
לו חיים בעו"הו אלא יום אחד בלבד :

והנה ידוע דימות החורף מלבד שהם קצרים בכמותם שאין
בהם שעות הרבה מפני שהלילה נוקח משעות היום
עוד הם קצרים באיכותן שהאדם יראה את השעה קצרה
מן השעה של ימות הקיץ וזה הוא מנסתרות הטבע : דהיינו
אדם יולא לשוק בחורף קודם שקיעת החמה בתשע שעות וכן
בקיץ יולא ג"כ קודם שקיעת החמה בתשע שעות עכ"ל ידמה
בעיניו התשע של ימי החורף קצרים הרבה מתשע של ימי הקיץ
על כן בא רבי ערפון ללמד את האדם ולומר לו אע"פ שידעת
מילתא דרבי אליעזר שאמר ושוב יום אחד לפני מיתתך שריך
אתה לחשוב תמיד שאין לך בעולם אלא רק היום שאתה עומד
בו : אני אומר לך אל תחשוב את היום הזה יום ארוך של ימי
הקיץ אלא תחשוב לזה היום הוא יום קצר של החורף שהוא
קצר בכמות ואיכות :

עוד לימד אותנו ר' ערפון מוסר השכל שריך לראות ולחייך
כדעתנו את מלאכת הקודש הדרושה מאתנו לעשותה
בעו"הו היא מרובה באיכות כי בב' שעות של תפלה וקביעות

תורה שהוא זמן מועט כונה האדם עולמות רבים ועלמים .
 ועל כן לא יחוש ולא ידאג על יגיעתו וטרחו אע"פ שיהיה לו
 בזה יגיעה גדולה וטורח רב ואע"פ שיגיע לו מזה הפקר
 כממונו . עוד יחשוב כלבבו כי במעשה המלאכה הזאת שהיא
 עבודת הקודש הפועלים עללים פי' אנשים אחרים שהם חייבים
 לעסוק במלאכה זו הם עללים ואין עוסקים כראוי . ע"כ יבין
 מדעתו שאם יהיה עוסק בזריות כראוי הרי הוא משוכח
 במלאכה זו ושכרו מרובה למאד מאד עשר ידות על זולתו ולזה
 אמר והשכר הרבה :

ג אמר והשכר הרבה כונתו ע"ד מ"ס רז"ל במדרש אותם
 מ' יום ומ' לילה שעמד מר"עה בהר סיני לא ישן . משל למלך
 שאמר לעבדו מרוד זהובים מכאן ועד למחר וכל מה שתמרוד
 יהיה שלך איך זה ישן והלא פחותה שעה שיסן יפסיד כמה וכמה
 כך אמר משה אם אישן כמה מרגליות מר"ת אפסיד ע"כ וז"ל
 והשכר הרבה . ואינו לפי הזמן שאהה עוסק בו שבזמן מועט
 אהה מרויח אף לפים רוכי רבבות מרגליות . ע"כ אל תדאג
 אם עבר שלש וארבע שעות מן היום כעסק התורה ותפלה .
 שאם היית יולא לשוק בעבור עסק הגשמי מה היית מרויח בזה
 הזמן ובמה נחשב זה הזמן של עסק הגשמי לבני הרווחה שיהיה
 לך מן עסק הרווחי הקדוש אשר אין לו ערך ואין לו חקר הלא
 כעפה מן היס לא יגיע :

ובאמת דבר זה אשר דיבר התנא ר"ע הוא מוסר גדול לכל
 אדם והוא דבר השווה לכל נפש . כי אנחנו רואים
 שהאדם כעסק מלאכת הקודש חושב רגעים של הזמן בערך
 יקר וכסגב מאד כי לרה עיניו אם יאריך החזן בתפלה חמשה
 רגעים יתרים ולרה עיניו אם יתעכב ככ"הכ רביע שעה כדי
 ללמוד אחר תפלה חק לישראל או מזמורי תהלים . והוא חס על
 עתותיו ואינו רואה להעביר מן הזמן שליש או רביע שעה בעבור
 לימוד זה . על כן גוכ רגעים מזמן המיוחד לתפלה דהיינו
 שלומד חק לישראל ומזמורי תהלים כשעת חזרת החזן לתפלת
 העמידה . וגם ברגעים שמרויח מן תפלת העמידה שהוא או'
 התפלה במרוצה זגומר תפלתו קודם החזן כשני רגעים ובאלו

פרקי אבות פרק ב

כא הוא היה אומר • לא עליך המלאכה
לגמור • ולא אתה בן חורין ליבטר

חסדי אבות

הרנעים לומר מזמורי תהלים • וכן גונב רנעים מן אמירת
העקידה וקרבנות שאומרים במרולה • כמלא עתותי הזמן יתרים
הם אללו וחס עליהם שלא יולאם בעסק התורה ומלאכת הקודש
ולחפץ תמלא לו כענייני עו"הו שמוכר שעות היום ככעלה •
וזורק עתותיו לבהלה כזורק שברי חרסים כי תמלאהו לפעמים
יושב ומדבר שיחה כטילה שאין בה לורך ולא לעזר ולא להועיל
כלל ועיקר והנה הוא משליך ב' וג' שעות לאיבוד וזורקן לאשפה
ועל חצי שעה של זמן תפלה ושעה א' של עסק התורה לרה
עיניו מאד :

עוד לימד אותנו ר"ט מוסר השכל באומרו ובע"הב דומק •
והוא דאר"זל לה פקודי המשכן משכן העדות שנתמשכן
כי חרבן ב"המק היה בתורת משכון בעד חוב ישראל וכמ"ש
אנשי כנ"הג ככול חבלנו לך ואין חכול שא משכון שנאמר אם
חכול תחכול שלמת רעד עד בא השמש תשיכנו לו וכנו' במד'
ר"זל • והענין הוא כי הש"ית חס על ישראל שלא יאכרו בעו"הר
ושיכך מד"הר ע"י חרבן ב"המק ואם כן אל תאמר להתנא אם
אנחנו עגלים בעסק מלאכת הקודש מה אכפת לך בזה הלא זה
הנוק הוא נוגע לנו • שע"י העללות שלנו מתארך הגלות יותר
ואח"ז מוכרח הארמון על משפטו ישב • לז"א דע לך כי בעל
הבית דומק • כלומר הק"כה שהוא בע"הב אשר ממושכן הבית
שלו כעבור עוונותינו דומק ורולה שגשלים מלאכתנו כעבודת
הקודש כדי שתחזור עטרה ליושנה וארמון על משפטו ישב ועד
מתי יהיה ממושכן ביתו הקדוש וכמ"ש שאוב ישאג על נוסו
ואין זה נוגע לך דוקא שתאמר אם יתאחר הדבר כמה שנים
מה בכך :

הלכה כא הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא
אתה בן חורין ליבטר ממנה • פירוש מלאכה

מִמְנָה * אִם לַמִּדַּת תּוֹרָה הִרְבָּה נִוְתַנִּין לָךְ
 שָׁכַר הִרְבָּה * וְנֶאֱמַן הוּא בַעַל מְלֹאכְתְּךָ *
 שִׁישְׁלֵם לָךְ שָׁכַר פְּעֻלָּתְךָ * וְדַע מִתָּן שִׁכָּרְךָ
 שֶׁר צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבֹא : רַבִּי חֲנִינִי

הגשמית של מ"מ ושאר עסקים אין הגמר שלה בידך לא בירי
 שמים * שאם אדם קנה סחורה ולא הזמין לו הק"כה לוקח
 שיקנה אותה ממנו בריוח מה הועיל דאפשר שיפסיד * על כן
 אם תרצה להעביר כל שעות היום מן הכוקר עד הערב בעסק
 הגשמי והק"כה לא יזמין לך הריוח שזהו הגמר של העסק מה
 הועילו לך שעות שעסקת בהם * על כן למה לרה עיניך בשעו'
 שאין אתה עוסק בהם בעסק הגשמי * וא"ת כיון שהעיקר בירי
 שמים שיזמין לי הק"כה ריוח מעסקי יהיה כל עסק שלי נעשה
 ע"י אחרים והק"כה יזמין לי ריוח ואתפרנס ממנו ואעסוק כל
 היום בתורה * לז"א ואין אתה בן חורין ליבטל ממנה פירוש אין
 מעצור בדבר זה שאתה מבקש * אך החסרון הוא מזידך שאין
 אתה בן חורין מינ"הר כמו רש"בי וחבריו כדי שתזכה לכך *
 שתהיה תורתך אומנותך ומלאכתך נעשית ע"י אחרים * וזהו
 אין אתה בן חורין מינ"הר כדי שתהיה בטל לגמרי ממלאכה
 הגשמית * לא לריך אתה לעשות כר' ישמעאל דאמר אחוז בזה
 וגם מזה לא תנח ידיך דהיינו שתעסוק בעסק הרוחני וגם
 בעסק הגשמי וזאת עלתי לך שאם למדת תורה בזמן הרבה זומן
 שאתה עוסק בו בעסק הגשמי נותנין לך שכר הרבה על היתרון
 שעשית בזמן של עסק הרוחני שהוא לימוד התו' עץ החיים :

פרק שלישי

עֲקֵבִיא בֶן מְהֻלָּל אֹמֵר • הִסְתַּבֵּר
בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים • וְאֵין אֶתָּה בֵּא
לְיָדֵי עֵבִירָה • דַּע מֵאֵין בָּאת • וּלְאֵן אֶתָּה
הוֹלֵךְ • וּלְפָנַי מִי אֶתָּה עֲתִיד לִיתֵן דִּין

חסדי אבות

הלכה א דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה
עתיד ליתן דין ומשכון • הדקדוק ידוע כאן למה
שנה תחלה סתם והדר מפרש והול"ל מעיקרא מאין באת מטיפסה
סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר וכו' • ונ"ל בס"ד תחלה
נקט שלשה שו בשביל הנפש ואח"ך נקוט בשביל הנוף והכונה
הוא אם יאמרו לאדם השתדל והזדרז להיות קדוש • כדכתיב
קדושים תהיו ושיב איך תבקשו ממני להיות קדוש והלא בעולם
השפל שהוא חומר עכור אכזי יושב • ועוד יש לו טענה אחרת
לומר אני יושב בין העכו"ם שהם טמאים ובערכם אני נחשב
קדוש בהיותי פורש מכמה דברים טמאים אשר העכו"ם
מתטמאים בהם • ושל"ית איני אוכל השרץ והעכבר ובהמה
טמאה כאשר אוכלים העכו"ם • והנה בודאי מחשבה זו היא
מפוגלה ותכובלת הולך היא זו שמכניס בלבו מחשבה רעה
זו שממנה מושכו מעט מעט לעשות רע מוחלט ולהתטמאות
בשאר העכו"ם • ומחשבה זו וכיוצא נקראים ידי עבירה ובעבור
להסירו ולנתקו ממחשבה זו ח"ל כנגד הנפש דע מאין באת •
כלומר רע"פ שאהה רואה עלמך עם הנפש שלך בעו"הו השפל
החמרי דע מאין באת ר"ל מאין באת הנפש שלך והלא נחמכה
ובאה ממקום קדוש ולא תזיק לה ירירתה בארץ השפלה הזאת
ולא תשחת מן עבירות חומרה • כי אכן טובה אפי' אם תהיה
טבועה כטיט ובלואה שנים מרובות אין נשחת וזהו שלה ולא
יתקלקל חשיבות שלה • ועל כן מה שטענת מנר ושיכתך בארץ
השפלה וחומרה העכור ח"ה שתוכל להיות קדוש אין כדרכך

וְחִשְׁבוֹן * מֵאֵין בֵּאת מִטְפָּה סְרוּחָה * וּלְאֵן
 אֲתָה הוֹלֵךְ לַמָּקוֹם עֵפֶר רִמָּה וְרִתּוּלָעָה *

חסדי אבות

ממש כי הנפש היא מוכנת לקדושה ממקום שחולבה ונס
 היותה בגופך תוכל להיות קדוש ועל טענה השנית אשר
 מלמדך היתה"ר לומר די לך שתהיה נחשב קדוש לגבי הע"כוס
 הטמאים ביותר גם זה הכל כי הבט נא לאן אתה הולך כלומר
 נפשך אין ישיבתה בין הע"כוס ישיבה תמידית לא היא סופה
 ללכת בארלות החיים לושב שם עם הדריקים הראשונים ואחרונים
 ועל כן אפילו אם תהיה קדוש בערך אחיך שהם ישראלים אשר
 בדורך גם זה לא יועיל לך כי אין אתה סופך לדור כנ"ע עם
 אנשי עירך ודורך בלבד כדי שיהיה ערך לקדושתך לגבי אחרים
 ותמלא שלם לא אתה דר כנ"ע עם כמה דריקים ראשונים
 ואחרונים ואם לא תהיה שלם בקדושה מחד עלמך ניכר חסרוך
 לגבי דריקים אחרים שלא תהיה נחשב לבלום וכמה בושא וכלימה
 יגיע לך בעבור זה שתהיה נראה כמו נר של חרס העומדת
 אלל נר זהב וכמו חדר חושך העומד אלל חדר מלא אורה לבן
 אר"ז חייב אדם לחשוב ולומר תמיד מתי יגיעו מעשי למעשי
 אבותי והנה עוד יש תחבולה אחרת ליוטה"ר שיכשול את האדם
 בהרהורים רעים באומרו לוי הרהור אין בו ממש ואין מכירין
 בו אפילו המלאכים ואין אתה חושש מן קטרוגים שיקטרגו
 עליך כי אין מכירים ויודעים בהרהור וכוונתו לטמאו בהרהורים
 רעים ימים רבים ואז עי"כ יוכל לטמאו במעשים רעים כי
 ברבוי הרהורים הרעים בלבו בהתמדה יטמא גופו ואז בקל
 יבא לידי מעשה רע בפועל ועל זה אמר התנא הסתכל לפני
 מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון כלומר כשיבא יל"ה לטמאך
 בהרהורים רעים כאמור תאמר לו אם אין המלאכים מכירין
 בהרהור ולא יקטרגו בעבורו הנה הק"בה מכיר ויודע ורואה
 את כל הרהורים רעים של אדם כמו שרואה את המעשים שלו
 ובראיו הוא יתברך יעשה דין וחשבון על כל הרהור רע ואין

פרקי אבות פרק ג'

וּלְפָנַי מִי אֶתָּה עֵתִיד לִיתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן לְפָנַי
מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא :

חסדי אבות

דרך לעדות המלאכים שיעירו ולא לטענה ותביעה של
המקטרגים ויקטרגו לתכובע דין ומשפט על המהרהר ואנה
אכרח מפניו יתברך להגלל מרעת ההרהור :

ועוד כ"ל הכונה כי מה שאמר לך היתה"ר ל תירא בדברים
שכלב אינם דברים הנה אם תקמוך על טענה זו אתה
מפקיד כמה וכמה מלך תורה ומלות כי האדם אם מהרהר
דברי תורה בלבו לוקח שכר וכחשב לו כשו למד בפיו ואם
יקמוך מלך העונות לומר דברים שכלב אינם דברים א"כ אזדא
מיניה כל תורה שלמד בלבו בלעד שעיין בקשר דוקא ולא
הוציא מפיו כלום או ששמע תורה מפי חכם הדורש כד"ת דכל
זה יאמרו לו דברים שכלב אינם דברים ואין לך שכר לימוד
וה"ה נמי בחושב לעשות מלטה ונאנס ולא עשאה דבדין הוא
שאין לו שכר כלום ולז"א ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון
דהיינו דין על ההוריים רעים של עבירות וחשבון על ההוריים
של תורה ומלות ואם אתה קומך בענין הדין שהוא על ההוריים
רעים כקברא זו של דברים שכלב אינם דברים א"כ תפקיד מלך
אחר בחשבון של ההוריי תורה ומלות שלא נחשבים כלום :

ואחר שאמר שלשה דברים שיקטל האדם בהם מלך הנפש
למעליותא חזר ואמר שלשה דברים שו שיקטל בהם
האדם מלך הגוף לגריעותא והענין הוא כי התנא אמר
במסכתא זו התנאה והתנאה והכבוד מולאין את האדם מן
העולם לכן כנגד שלשה רעות שו אמר ג' דברים להגילו מהם
ואמר הקטל מאין באת מטיפה קרוחה ובהסתכלות זו תגלל
מלרדוף אחר הכבוד התנאות בו וכמ"ש הקכס מי שעבר במעבר
השתן פעמים כמה נחשב הוא לבקש כבוד הלא התולעים חשובים
יותר ממנו כי יש תולעים הרבה שכולדים מן המים הטוב ולא
גולדו מטיפה קרוחה למי יאות לו הכבוד לו או להם :

ואמר עוד ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה .
 בהסתכלות זו תגלה מן מדה רעה של קנאה והוא כי
 האדם רואה אלל חברו עושר וגדולה ומתקנא בו שרואה שיהיה
 לו לעצמו ג"כ עושר וגדולה של זה . והנה באמת אם חיי
 האדם בעו"הו נלקים ותמיד אללו הגדולה והעושר יש לו
 טעם להתקנאות בכך . אך מאחר כי חיינו מועטין ונחשבים
 כאל וכתו' כלל ימינו עלי ארץ וכן אמר אדם להכל דמה ימיו
 כאל עובר ובמותו עוזב לאחרים עשרו וגדולתו ובמקום
 הקבוע שדריס בו שנים מרובות שהוא הקבר שם שוים הכל
 ביחד . הן מלך הגדולה והן מלך המלבוש הן מלך העושר על
 מה יתקנא ועל מה ירדוף להשיג דאין לו קיום אללו וכל
 העומד להגזז כגזוז דמי כי ידיו יהיו רקניות מכל טובה
 של עו"הו :

והנה עושר עו"הו והגדולה שהאדם מתקנא בחבירו כעבורם
 ידמה לאחד שהיה עובר בשוק וראה חבורת אנשים
 עומדים יחד במקום אחד . ומנהיגם הפקח הלך מאללם וראה
 האיש לנחק ולהתעולל בהם וקרב אלל אחד מהם ואמר לו הא
 לך דינר זהב זה בשביל כלכם ותתן לכל אחד מחבירך חלקו .
 ובאמת הוא לא נתן כלום והנה כולם לוועקים איה הוא חלקי
 שכל אחד סובר שנתן הזהב לחבירו והיו מריבים זע"ז וקול
 לווחה גדולה ביניהם . ומשל זה הביאו הרב קול יעקב ז"ל בריש
 קהלת על ענין אחר והמשלתיו על דבר זה :

וכן הענין כאן בני אדם רואין איש עשיר ומתקנאים בעושר
 שלו מפני שהם רקנים מזה העושר ומכח הקנאה באים
 לירי כמה איסורים . ובאמת זה האדם אין בידו עושר ובאלו
 אין לו כלום וריקס הוא כמותם . יען כי אחר איזה ימים מעט
 או הרבה יבא יום פקודתו ויעזוב לאחרים חילו וישאר ריקס
 בקבר אפילו פ"ק אין בידו . וא"כ למה יתקנאו בו הלא הלכה
 היא בכ"מ אמרינן כל העומד להגזז כגזוז דמי . ועל כן אם
 יסתכל האדם במקום שהולך שהוא מקום עפר רמה ותולעה
 ואין שם לא כסף ולא זהב ולא מלבושים יקרים ולא שררה
 וגדולה שהוא דבר השוה אלל כל האדם אז לא יבא לירי מדה

חסדי אבות פרק ג

רעה זו של הקנאה :

ואמר עוד לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הק"ב"ה : הגה בהסתכלות זו ונכל ממדה של התאוה : והוא כי המפרשים ז"ל הקשו למה אמר דין וחשבון ותראו הכונה שבתחלה שאלוין אותו דין בעלמא כראובן ושמעון דהיינו כל עוונות שעשה בכל מיני איסורים שאלוין אותו על עיקר הדין במעשה אחרים ולא במעשים שלו : והנשמה תשיב פסק דין כפי האמת והלמדק ואחר שתשיב פסק הדין אז עושין עמו חשבון על מעשים שלו שאומרים לו מאחר שהדין כך ארך עברת על הדין ועשית כך וכך עכ"ד ז"ל :

והנה מנהג זה שנוהגין בכ"ד של מעלה עם הנשמה הוא טוב לאדם שיתנהג בו בהיותו חי בעו"הז : דידוע מ"ש הרב אהל יעקב ז"ל בהיות האדם מסתכל במעשה רעהו יבחין האמת ויכיר הדרך : יען כי כאשר יביט ויסתכל תחלה במעשה עלמו אז התאוה שלו מטעה אותו להוליכו בתוהו ואין רואה חובה לעלמו אלא עושה לו נרדי היתר לעלמו בשקר אבל אם יראה המעשים שלו באחרים ויתבונן בהם באמת יראה החובה שלהם ויבין כי ברע הוא : ולכן אמר הכתוב עיניך לנכח יביטו ממך והלאה להתבונן על מעשה זולתך : ואח"כ עפעפוך ייסירו נגדיך כי אז תוכל לשפוט בעלמך עכ"ד ונדע כי מדת התאוה קשה מאד וכאשר תתגבר על האדם תטעה אותו לכלתי יכיר רעת הדבר : וכמ"ש הכתוב נפש רשע אותה רע לא יוחן בעיניו רעהו : אך כמה יוכל להפחד ממנה שיכיר החסרון הרע שלה על ידי שיזייר הדבר הזה אל אחרים וישפוט מעשיהם בשכלו אז יבין כי ברע הוא : והוא ממש מנהג כ"ד של מעלה שמימימים אותו תחלה לפסוק דין על אחרים ואח"כ יתן חשבון על מעשה עלמו : על כן אם ילמוד האדם להתנהג בהיותו בחיים בעו"הז ער"ז שאמרנו אז בזה יכיר ויבין ברעת תאוותו ולא יכשל בה לעשות נרדי היתר בשקר לעלמו : וגו"א על ביטול התאוה המטעה את האדם שיהיה מסתכל לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון שאז גם הוא יתנהג בכך לתת דין על מעשים של אחרים ואח"כ יעשה חשבון כינו לבין עלמו

על מעשים שלו ונמנא בשלשה מיני הסתכלות אלו ינצל משלשה
רעות שהם הקנאה והתאוה והכבוד שמוציאין את האדם
מן העולם :

ונראה לרמוז בס"ד שלשה זכרונות אלו שהם ר"ת קרחון
עפר דין הס ר"ת סע"ד שמהם יהיה סע"ד לאדם
בעבודת הקודש שבשלשה אלה שהאדם זוכר אותם ומסתכל בהם
יהיה לו סיוע שלא יחטא . וכמ"ש התנא הקתל בשלשה
דברים ואין אתה בא לידי עבירה :

והנה השלש הסתכלות אלו אחת על זמן שעבר ואחת על
העתיד לבא והי"ל"הר מטמטס לבו של אדם ואינו
מניחו להסתכל בשלש אלה שהם על העבר ועל העתיד כדי
שלא יפרוש מן החטא על ידם . ובזה יוכן מ"ש אנשי כנ"הג
בתפלה והסר טען מלפנינו ומאחרינו תסיר אותן המונע
אותנו מלהסתכל כמה שהיה לפנינו קודם שילאנו לאויר העולם
ובמה שיהיה לאחרינו דהיינו אחר פטירת האדם מן העולם
שילך למקום עפר רמה ותולעה ויתן דין וחשבון לפני הק"כה
ולפ"ז נמנא הסתכלות האדם בראש מביאה את האדם לידי
ענוה ועי"ז סר מרע . ובזה יוכן בס"ד וירא ה' כי סר לראות
ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה וגו' . ויאמר אליו אל תקרב
הלום כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא .
והכונה כי מר"עה היה עניו מאד והיה דרכו להסתכל בראש
לומר מאין בא ובסוף לאי זה מקום הולך כדי שבוה יתקשר
במדת הענוה ביותר וגם כדי שיהיה נשמר מן החטא שלא
יחטא ח"ו . וז"ש כי סר לראות שהיה רואה ומביט תמיד בסוף
וירא ר"ת ס"ר . וא"ל הק"כה אל תקרב הלום כלומר אין אתה
לריך להסתכל בזה כי המקום אשר אתה עומד עליו אחר
פטירתך אדמת קודש הוא ואינו מקום עפר רמה ותולעה על
כן אין אתה לריך להסתכל בהסתכלות של הסוף גם של נעלך
מעל הגלך כי הסתכלות של מאין באת מטפה סרוחה
אין אתה לריך לה וגם לא שייכה כך כי אתה נפשט מן עבירו'
חומר ואין בה קרחון ולא סיגים וזהו של נעלך רמו
לסיגים וחומר עכור :

חסרי אבות פרק 1

ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לריד להבין דין וחשבון
כראין חרף מלתא כינהו ולא פליג להו כחתי ופיינו
דין היינו חשבון ונ"ל כס"ד אס ארס גנב וגזל מחבירו כמה
פעמים והביאו למשפט הנה השופט יגזור תחלה שיטלס פי
שנים וזהו דין ואח"כ יעשה עמו חשבון בעד גזלה פ' לריד
לשלם כ"ך ובעד גזלה פ' כ"ך וכן הענין אס גזל וגנב
מהרבה בני אדם אמנם כל זה לא אפשר לעשות אלא בהיכא
שיש בידו לשלם לכל אכל אס אין לו לשלם אכד חשבון וכן
הענין כדיני נפשות שאס הרג ארס אחר יהרג הוא ואס הרג
עשרה בני ארס אכד חשבון דא"א להרגו אלא בעבור ארס אחר
ולא יוכלו להפרע ממנו בעבור התשעה אמנם הש"ת יעשה
דין להרוג את ההורג להיות נפשו תחת נפשו וגם יעשה חשבון
שאס הרג עשרה נפשות יסבב לו הריגה בשביל שהרג אחר
ואח"כ יביאחו בגלגול ויסבב לו הריגה אחרת וכן עז"ה וכן
אס נתחייב על ארבעה עבירו' ארבע מיתו' כ"ד א"א לב"ד
של מטה ליפרע ממנו את הכל אלא רק אחת מהם אכל
הק"כה יפרע ממנו הכל אחת לאחת למטא חשבון ע"י איזה
המלאה שיעשה ויסבב אליו :

ובזה יובן כס"ד המאמר בגמרא דסנהדרין דף ק"ד מפני
מה לא מנו את יהויקים עם אותם שאין להם חלק
לעו"הב משום דאמר רבי חייה בר אבוה כתוב על גלגלתו של
יהויקים זאת ועוד אחר' זקינו דרבי פרידא אשכח גולגלתא
דהוה קא שריא בשערי ירושלים וכתוב בה זאת ועוד אחר'
קברה ולא אקברה קברה ולא אקברה אמר גולגלתו של יהויקים
היא דכתיב ביה קבור' תמור יקבר סחוב והשלך וכו' אמר
מלכא הוא ולא כשר לזלוזלי ביה כרבא בשיראיו ואותבא כסיפתא
אחיא דביתא חזיתא נפקא אמרה לה לישבכתא אמרה לה
שיבכתא ההיא דאתתא קמיינתא הוה דלא קא ננשי לה שגרא
תנורא וקלתא כי אתא וחזא הכי אמר היינו דכתיב זאת ועוד
אחרת כלומר נעשית בה נקמה כבר ועוד אחר' תיעשה בה :
ובזה המאמר יש לרדק בו דנראה ודאי שריפת גולגלתו של
יהויקים מן השמים היתה למה גלגלו מן השמים את

השריפה שלה כאופן זה שהוא ארוך מאד יסכבו לה השריפה במקום שהיתה מושלכת בו כחון בשערי ירושלים שיהיה אדם דולק אש באוחו מקום ותשרף ולמה גלגלו לה השריפה כאופן זה דזקנו של רבי פרידא יהיה חושש על כבודה ויביאה לביתו ויכרכנה בשיראי ויטמינה בארגו ותבא לחשוב מחשבות רחוקות לומר זו של אשתו הראשונה וירע בעינה הדבר ותעלה חמתה להדליק התנור ותשרפנה הפך דעת בעלה . ועוד קושיא לזקן איך נתחכם להצילה כגד רזון שמים אחר שידע כי גורה זו כגורה עליה מן השמים שאמרה הנבואה עליו קבורת חמור יקבר . אמנם על פי האמור שהק"כ הוא עושה דין וחשבון יתיישבו דברים אלו על נכון והיינו כי על הרעה אשר עשה כגור על גולגלתו ב' גורות האח' שתבזה להיות מושלכת כמה שנים על פני האדמה ותהיה מדרס לרגלי בני אדם ולרגלי הבהמו' ואחר שתהיה בכזיון זה שנים ידועים עוד תבזה בשריפה אשר תשרף . ואם היתה נשרפת במקומה במקום מדרס כל רגל שהיתה מושלכת אין שריפתה זו נחשבת לכזיון אלא לכבוד רכיון דנשרפה ונעשית אפר לא נשאר בה סימן שהיא גלגולת יהויקים ובה נלולה מאותו הכזיון העלום שהיתה בו שהוא קבורת סחוב והשלך וכו' . ואם כן דין שריפה שנגזר עליה בטל הוא דאין זה דין אלא עובה גדולה וכבוד בשבילה ולכן תחלה בהשגחת שמים נתעורר זקנו דרבי פרידא להצילה מן הכזיון הזה ולקחה והביאה אל ביתו וכרכה בשיראי והניחה בארגו הרי עתה עומדת הגלגולת בכבוד גדול יותר טוב מקבורת המתים בעפר ואחר שעמדה בכבוד אז גלגלו לה השריפה מן השמים שאשתו סיפרה דבר זה לשכינתה והגידה לה שזו של אשתו הראשונה והאמינה לדבריה וחרה לה והדליקה התנור ושרפה הגלגולת באש כמו הדלקת קולין וברקנים . ונמלאת שריפה זו היא דין שנתבוית בשריפה זו כשאר חייבין הנשרפים . ועי"כ נעשה ביהויקים דין וחשבון שנפרע ממנו ככזיון הקבורה וכזיון השריפה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד מ"ש דין וחשבון והוא דאמר רי"בז לתלמידיו לאו וראו אזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם

פרקי אבות פרק ג

ב רבי חנניה סגן הכהנים אומר * הוי
מתפלל בשלומה של מלכות *

חסדי אבות

ואר"ש הרואה את הנולד ופרשנו כס"ד הכונה כי יש דבר שאין
אתה רואה בו רע ואין אתה יכול לקרותו רע אבל אם עשית
אותו דבר ונולד ממנו רע לריך אתה לקרותו רע מתחלתו
ותתרחק ממנו כי אע"פ שאין נראה בו בתחלתו רע כיון שנולד
ממנו רע הרי זה מתחלתו נחשב ואם תעשהו פעם אחרת אתה
עובר מצות המלך ותתחייב כאלו עשית רע והיינו כענין לוט
עם שתי בנותיו דקרו ליה פושע אע"ג דשמה יין שאינו אסור
אלא בכלל דברים המותרים עכ"ז כיון שראה בלילה הראשונה
שילא מן שתייהו רע שעי"ב שכב עם בתו דארז"ל אע"ג דלא
ידע בשכבה ודע בקומה ועל כן נקרא פושע בלילה השני'
שהביאה לו יין ושמה דהו"ל למנוע שתייתו כיון שידע שכראשונה
נולד ממנו רע ולו"א חיוהו חכם הרואה את הנולד כי יש דבר
שהוא אינו רע והוא בכלל דברים המותרים וכמו היין ששמה
לוט אשר בעת ששמה לא נמנע כי אמר דבר המותר הוא זה
ולא ראה והכיט את הנולד ממנו בלילה ראשונה שאם היה רואה
את הנולד ממנו היה נמנע מלשתות בלילה השנית וכן הענין
כאן הק"כ"ה יעשה לאדם דין וחשבון דהיינו דין על דבר שהוא
רע ונראה בו הרע להדוה וחשבון על דבר שאינו רע ורק נולד
ממנו רע וכמו ענין לוט ששמה היין ונשתכר וע"י שכב עם
בתו ידע את הנולד מזה בלילה ראשונה ולא פירש ממנו
בלילה השניה :

הלכה ב' הוי מתפלל בשלומה של מלכות שללמלא מוראה

איש את רעהו חיים בלעו * כ"ל כס"ד דהשכינה
מכונית בשם מלכות כנודע וארז"ל כל מקום שנלו ישראל
שכינה עמם והטעם כדי שיהיה להם שמירה מן האומות
דאיך אפשר לכבשה אח' לדור בין שבעים זאבים * ואיתא
במדרש רז"ל פעם אחד הטיץ טיטוס הרשע מאשכנז שהיה

שאלמראה מוראיה * איש את רעהו
חיים בקָעו :

חסרי אבות

בנוי על מקום השוק וראה המון עם רב מן או"הע וישראל
אחד היה ביניהם ואין אחד פוזה פיו עליו כלל ותמה על זה
מאד כי הוא יודע שכולם שונאי ישראל הם ואם היו דורסים
אותו מי תובע דמו מירם ותכף קרא לרבי עקיבא וא"ל ראיתי
היום פלא עצום מאלף אלפי אריות ונמרים וזאבים עובדים
וכבשה א' עוברת ביניהם ולא הזיקו לה והבין ר"ע דבריו וא"ל לא
מחמלתם עליה לא הזיקה רק מפחד הרועה ותמה על התשובה
הזאת וכוה פירש הרב מקור ברוך ה' רועי ועל כן לא אחסר
כי דובים ואריות מפחדם מהש"ית שהוא רועה אותי לכך לא
יוקוני וו"ש הוי מתפלל בגלות בשלומה של מלכות היא
השכינה אשר בקרבנו והיא השומרת אותנו שאלמלא מוראה
על ע' אומות למטה ושריהם למעלה אז איש רעהו זה עשו
שנקרא איש שדה ורעהו ישמעאל שנתחבר עמו כדכתיב בעשו
ויקח את מחלת בת ישמעאל אז את ישראל שנקראים חיים
ככתוב חיים כולכם היום בלעו שהיו בולעים אותם ח"ו :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד הכונה כי האדם יחשוב שהמלכות
שהיא ממשלה התחתונה היא אוכלת ממונם של בני

אדם במקום וארכוניות וכיוצא בכמה מיני חוקים שהממשלה
מטלת על ממונם של בני אדם ועי"כ קורא תגר על המלכות
ומתערעם ח"ך אוכלת ממונם של בני אדם בכמה מיני עניינים
אמנם המשכיל יבין כי אדרבה מן האוכל ולא מאכל כי לולי
מוראה של מלכות היו באים הכרוונים הגזלים וממקנים
ואוכלים ממונם של העשירים כולו וענין זה ירמז למעשה
שמספרים פעם אחד נראו לפרים הרבה בחלק אחד מן חלקי
העולם והיו מספר רב מאד והיו יראים מבח רבויים העלום
יאכלו כל התבואה כולה בעודה בשבלים ואלא מאמר המלך
שכל א"ו חייב להביא בכל יום כ"ב לפרים לתוך חצר

פרקי אבות פרק ג

ג רבי חנניה בן הירדיון אומר * שנים
שיושבין ואין ביניהם דברי תורה
הרי זה מושב לצים שגאמר ובמושב לצים

חסדי אבות

הממשלה ומי שלא יבוא יתחייב זהב א' וכונת המלך כדי
לאבד הפפרים קודם שיגדלו השכלים ויראו על פני האדמה
והנה סוף דבר מקומות אשר הגיע דבר המלך ודתו שהמיתו
כל הפפרים נראה בארץ תולעים אשר היו כורתים ומוללים את
שרשי השכלים ועי"ז היה חסרון גדול בתבואה ולא נמלט ממנה
אפילו שיעור עשירות שלה והיה שם רעב * ובמקום שלא הגיע
דבר המלך שנשאר שם הפפרים ברבוי היו הפפרים אוכלים
אותם התולעים כי היה מאכלם ערב ונמלטה התבואה והיה
אללם שבע ולא לקחו חרפת רעב ע"כ * וכן הענין כאן אם
אתה רואה המלכות אוכלת מן ממון של בני אדם הנה היא
שימרת ממונם שהיו הגולמים כולעים הכל כאשר בלעו
התולעים את התבואה והביאו רעב לאותם המקומות אך ע"י
הממשלה נשמר ממונם של בני אדם כמו אותם הפפרים
במקום שלא אבדו אותם ונשאר ברבויים אע"פ שמחמת רבויים
ודאי אכלו מן התבואה הנה הם הלילו את התבואה מהתולעים
שהיו מאכדים הכל * וז"ש אלמלא מוראה של מלכות איש
את רעהו חיים בלעו :

הרבה ג' שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה
מושב לצים * כ"ל בס"ד גוף האדם לבדו נקרא
כלי ונקרא טנא * ואם הטנא ריקן מה יועיל ולכן לריך
למלאתו מר"ת ולכן כתיב ולקחת מראשי' כל פרי האדמה רמו
לתורה שנקראת ראשי' שהיא כוללת כל פרי האדמה שאין דבר
בעולם שאין לו רמו בתורה * וכמ"ס התנא הפוך בה והפוך
בה דכולא בה ושמת בטנא זה הגוף * ולכן מביאים בטנא
משבעת המינין כנגד התורה שיש בה שבעה ספרים וכיון
דגוף האדם נקרא טנא א"כ שנים שיושבין שהם שני טנא ואין

לא יִשָּׁב • אֲבָל שְׁנַיִם שְׂוֹשְׁבֵינִי וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם
 דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם שְׁנֵאמַר
 אִזְנֵי נִדְבָרוּ יִרְאֵי יְהוָה אִישׁ אֶרְעוּ וַיִּקְשַׁב
 יְהוָה וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתַּב סֵפֶר זְכוֹרֹן לְפָנָיו לִירְאֵי
 יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ • אִין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם •
 מִנֵּין שְׁאֵפְלוּ אַחַד שְׂוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה
 שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂבַר שְׁנֵאמַר
 יֵשֵׁב בְּדָר וַיְדוּם כִּי נָטַל עָלָיו :

חסדי אבות

ביניהם דברי תורה להניח תוך הטנא נמלא כל אחד ענא שלו
 ריקן וב"פ טנא גי' ק"ך מספר לך ה"ז מושב לנים :
אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה
 ביניהם • יוכן בס"ד דאיתא במסכת תמיד סוף פרק ד'
 תנא רבי חייה כל העוסק בתורה כלילה שכינה כנגדו שנאמר
 קומי רוני כלילה לראש אשמורות שפכי כמים לכך נכח פני ה'
 ופרשתי בס"ד מספר אדם ומספר לילה עולה ק"ך ורף עס זה
 מספר רינה שהוא כינוי לתורה שנקראת רינה עולה סך הכל
 מספר שכינה • וז"ש כל העוסק בתורה כלילה שכינה כנגדו
 דהיינו מספר שכינה • ולז"א הכתוב קומי רוני כלילה וכו' אז
 נכח פני ה' • ולכן אמר כאן שנים שיושבין שהם ב"פ טנא ויש
 ביניהם דברי תורה להניח בטנא אז מספר שכינה כי מספר
 אדם ומספר לילה הוא ק"ך ועס מספר רינה עולה
 מספר שכינה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ישראל קרויין אדם דכחוב אדם אתם
 אך בשם אדם יש אות ד' באמצע שהוא לשון דלות
 אבל אם תניח בתוך ד' אות ו'אז שרמזו בו התורה הקדושה
 יהיה אות ה' שרמזות לשכינה ויהיו אותיות אדם לאותיות

פרקי אבות פרק ג

ר רבי שמעון אומר • שלשה שאכלו ער
שלחן אחד • ולא אמרו עריו דברי
תורה • כאלו אכלו מזבחי מתים שנאמר
כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום

חסדי אבות

מאה • ולכך זכה יחזק הע"ה למאה שערים כי ע"י עסק התורה
שלו הניח אות וא"ו בתוך ד' ועשה אדם אותיות מאה • ובזה
וכן כס"ד ומאה מכס רבבה ירדופו שכל אחד ירדוף מאה ע"י
עסק התורה שיהיו אותיות אדם לאותיות מאה • ובזה יוכן
עשה עמי אות לטובה שיהא אות ד' לאות ה' • וז"ש שנים
שיושבין ויש ביניהם ד"ת כי השנים כל אחד נקרא אדם ואם
יש ביניהם ד"ת הרמוזה באות וא"ו אז שכינה שהיא סוד ה'
אחרונה שרויה ביניהם כי עתה יבא אות וא"ו הרומז לתורה
ויכנס בתוך אות ד' ויהיה ה"א ואז תשרה שכינה שה"ס ה'
ביניהם ר"ל בין אותיות אדם כי יסתלק הדלת ויהיה כאמנע
אות ה' ולא אות ד' :

הלכה ד' רש"א שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו
עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים ו"ל
למה נקיט שלשה ועוד הול"ל שאכלו על השלחן ולמה פירש
ואמר שלחן אחד ועוד מה שייכות יש לשתיים בדבר זה • ונ"ל
כס"ד דידוע שכל ישראל יש להם אחיזה ודבוק באות אל"ף
שמספרו אחד ובתיב בישראל גוי אחד בארץ והנה אות אל"ף
מילואו פ"ל שהוא לשון מפלה • וכמ"ס רז"ל בגמרא על שם
אמרפל זה נמרוד שאמר והפיל את אברהם לכבשן האש ואות
השפוט של אלף רומז לתורה לרמז אס יהיו ישראל פורשים מן
התורה שרמוזה באות ה' יסתלק אות א' מן פלא וישאר פל
בלבד שהוא מפלה שיפלו שונאי ישראל • ולז"א שלשה שאכלו
על שלחן אחד כלומר אכלו על שלחן של אדם אחד הרי נעשו
ארכבעה ולא אמרו עליו דברי תורה הרמוזה באות א' אז יסתלק

אֲבָל שְׁלִישֵׁה שְׁאָכְלוּ עַל שִׁלְחַן אֶחָד וְאָמְרוּ
עָלֵינוּ דְבַרֵי תוֹרָה • כָּאֵלוּ אָכְלוּ מִשֵּׁךְ חֲנוּ
שֶׁל מָקוֹם • שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשִּׁלְחָן
אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה :

חסדי אבות

מכל ה"א נאכלו הארבעה אות ה' וישאר אכלו המלוי בלבד
שהוא אותיות פ'ל שהוא לשון מפלה : כמ"ס רז"ל בשם אמרפל
ואלו אותיות פ'ל לבדם עולים מספר ק"י וד"פ ק"י של ארבעה
אנשים אלו עולים מספר מת ולז"א כאלו אכלו מזבחי מתוס •
ולכן הביא על זה פסוק כי כל שלמות מלאו קי"א וראה כי לו
שהם היו אחוים כל אחד באות אלף במילואו נהפך להם
מספרו לאותיות קי"א וראה :

אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד כלומר שלחן של אדם אחד
הוא הבע"הב שנעשו ארבעה ואמרו עליו דברי תורה
כאלו אכלו משלחנו של מקום : דהיינו אלו יתעלו ע"י עסק
התורה שיהיו נחשבים כל אחד במאה כדרכיב ומאה מכס
רבבה ירדופו : נמלא כל אחד מישראל נחשב במאה כי נשמות
ישראל הם מעולם הבריאה והתורה היא נתנה מבריאה כמ"ס
רבינו האר"י ז"ל במאמר ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ונתן
לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו : וידוע כי החשבון
בבריאה הוא מאות ולכן בעבור שעוסקים בתורה ברוך אותם
ומאה מכס רבבה ירדופו שכל אחד נחשב במאה : ולכן אלו
השלשה שאוכלין על שלחן בע"הב אחד ויש ביניהם דברי תורה
נחשבים בארבע מאות שכל אחד חשוב במאה וכזה מגרשים
מן השלחן כחות הסט"א שהם ארבע מאות : כמ"ס בר"ח על
פסוק והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו וכיון שנתגרשו
כחות הסט"א כולם בזה נעשה השלחן שהוא שלחנו של מקום
ולכן אמר כאלו אכלו משלחנו של מקום : וכמ"ס ויבא אהרן
וזקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים דארו"ל
כאלו אכלו לפני האלקים :

פרקי אבות פרק ג

ה רבי חנינא בן חכינאי אומר • הניעור
בלילה • ורמהלך בדרך יחיד •
והמפנה לבו לבטלה • הרי זה מרתחייב
בנפשו :

י רבי נחוניא בן הקנה אומר • כל המקבל
עליו עול תורה מעבירים ממנו עול
מלכות ועול דרך ארץ • וכל הפורק ממנו
עול תורה • נותנין עליו עול מלכות
ועול דרך ארץ :

י רבי חלפתא איש כפר חנניה אומר •
עשרה שיושבין ועוסקין בתורה •
שכינה שרויה ביניהם • שנאמר אלהים נצב
בעדת אל • ומנין אפלו חמשה שנאמר
ואגדתו על ארץ יסדה • ומנין אפלו שלשה
שנאמר בקרב אלהים ישפוט • ומנין אפלו
שנים שנאמר אז נדברו יראי יהוה איש א
רעהו ויקשב יהוה וישמע ומנין אפלו אחד
שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי
אבוא אליך וברכתך :

קמחא דרבי חנינאי
עליו עול תורה
מלכות ועול דרך ארץ
ועול מלכות
ועול דרך ארץ

ח רבי אלעזר איש ברתותא אומר • תן לו
 מִשְׁלוֹ • שְׂאֵתָהּ וּשְׁלַךְ שְׁלוֹ • וְכֵן בְּדוֹד
 הוּא אֹמֵר כִּי מִמֶּךָ הִפְלֵ וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ •
 ט רבי שמעון אומר הַמְהִילְךָ בְּדַרְךָ וּשְׁנֵנָה •
 וּמִפְּסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאֹמֵר • מַה נָּאָה אֵילָן זֶה
 וּמַה נָּאָה נֵיר זֶה • מַעְלָה עָרְיוֹ הִכְתּוּב
 כְּאֵלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ •

י רבי הוּסְתָאֵי בַר יִנְאִי מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר
 אֹמֵר כָּרְ הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אַחַד
 מִמִּשְׁנָתוֹ • מַעְלָה עָלָיו הִכְתּוּב כְּאֵלוֹ מִתְחַיֵּב
 בְּנַפְשׁוֹ שֶׁנֶּאֱמַר רַק הַשְּׁמֹר לָךְ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ
 מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ

חסדי אבות

הלכה ח' תן לו משלו שאתה ושלך שלו • כ"ל כס"ד הדבור
 הוא מעשרה דברים שנותן הקב"ה באדם ואינו
 מן חמשה וחמשה שנותנין בו אביו ואמו ולכן ואמר על הדבור
 הוא שלו יתברך • גם עוד ידוע שכוראין בני אדם כספר יצירה
 ורק דבור אין יכולים לבראות באדם ולכן יתייחס הדבור אליו
 וידוע שהאדם מקבל טובות מרובות מאתו יתברך ומה יביא
 להש"ית דורון כנגד הטובה אין לו להביא אלא הודאות ותשכחות
 שהם כדיבור • וז"ש תן לו להקב"ה משלו דהיינו הודאות
 ותשכחות שהם בדבור שהוא שלו • ובאמת אתה הגוף ושלך
 היא המעשה שלו שאם אין נותן לך חיות איך יתקיים גופך
 ואיך תעשה מעשיך • או יוכן תן לו הודאה ושכח כדיבור

פרקי אבות פרק ג

עֵינֶיךָ • יְכוֹר אֶפִּילוֹ תִקְפֶּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ •
תִּלְמוּד לֹמֵר וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבַבְךָ כָּד יִמִּי
תֵּיךְ • הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ עַד שִׁישֵׁב
וַיִּסִּירֵם מִלְּבוֹ :

יֵא רַבִּי חֲנִינָא בֶן הוֹסָא אוֹמֵר כָּד שִׁירְאַת
חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לְחֲכָמְתוֹ חֲכָמְתוֹ
מִתְקַיֶּמֶת • וְכָד שְׁחֲכָמְתוֹ קוֹדֶמֶת לִירְאַת
חֲטָאוֹ אֵין חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת :

יב הוּא הָיָה אוֹמֵר כָּד שְׁמַעְשׂוּ מְרוֹבֵין
מִחֲכָמְתוֹ • חֲכָמְתוֹ מִתְקַיֶּמֶת • וְכָד

חסדי אבות

שהוא שלו ומה היא הסודאה אשר תתן היינו שתורה שאתה
ושלך שלו • וכמ"ש דוד הע"ה כי ממך הכל ומידך נתנו לך
ובאשר האריך רבוננו מהר"ם אלשיך ז"ל בריש פרשת כי תבא :
הלכה י"א כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו
מתקיימת • וכו' ידוע דהיראה דמו אותה רז"ל
למלבושים • וכמ"ש רבי מאיר ומלבשתו ענוה ויראה אבל
התורה דמו אותה לעטרה כמ"ש רז"ל ע"פ זר זכה ויראה נעשית
לו זר לא זכה וזה הימנו • ודרך העולם ללבוש חלוק וכחונת
קודם שילבש המלנפת ואם ילבש המלנפת בהיותו ערום תהיה
המלנפת זרה היא לו וחולין היא לו ורק אם ילבש המלנפת
אחר שלבש לבשו תהיה המלנפת כתר ועטרה • וכן הענין כאן
אם יראתו שדומה למלבושו כמ"ש ומלבשתו ענוה ויראה
קודמת לחכמתו שדומה למלנפת ועטרה אז חכמתו מתקיימת
שתהיה כחשבת נור ועטרה אבל להפך אין מתקיימת כי תהיה
חכמתו זרה לו וחולין היא לו :

סח
פרקי אבות פרק ג
שְׁחַכְמָתוֹ מְרוֹבָה מִמַּעֲשָׂיו * אֵין חֲכָמָתוֹ
מִתְקַיֶּמֶת :

יג הוא הָיָה אוֹמֵר כָּל שְׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה
הַיְמָנּוּ * רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנּוּ *
וְכָל שְׂאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הַיְמָנּוּ * אֵין
רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הַיְמָנּוּ :

יד רַבִּי דוֹסָא בֶּן הֶרְפִּיָּנָס אוֹמֵר * שְׁנֵה שָׁל
שְׁחָרִית * וַיֵּין שָׁל צְהָרִים * וְשִׁתַּת

חסדי אבות

הלכה י"ד שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת ולדים
ושיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מויליאין את
האדם מן העולם * הנה הרואה יראה שדברים אלו מזל עצמן
אין נראה בהם דופי כ"כ שיחוייב לומר עליהם מויליאין את
האדם מן העולם * אך באמת הם יהיו סיבות לקלקולים אחרים
הנולדים מהם שאותם הקלקולים שהם תולדות שלהם הן אשר
מויליאין את האדם מן העולם וכבאדם אחת לאחת :

שינה של שחרית הנה זאת המדה מולדת לאדם מדת העללות
ותרחקנו ממדת הזריוות כי כמשך טבעו לעללות שתיעלל
ככל דבר הנוגע לנפש ואתיוא מכללא גם לדברים הגופניים
נודע כי מדת העללות אם תהיה קשורה באדם מולדת לו כנים
רכים בקלקולים הן בעסק התורה הן במעשה המלות כי זה
כלל גדול בתורה עת לעשות לה' הפרו תורתך ר"ל אם תחשוב
בלבבך עת לעשות לה' כלומר תתעלל בעסק התורה והמלות
ותאמר הן עור היום גדול אז מעתה אני אומר לך הפרו
מחשבות אלו את תורתך שלא תעשה כלום ולא תלמוד כלום *
ושמעתי עושים משל דרך מליצה אחד היה אהוב לוי"הר וכנס
לבייתו ומלא בביתו מניפה שקורין (מרווח'ה) גדולה ועוד מלא

הַיְלָדִים • וַיִּשְׁבֶּת בְּתִי בְּנִסְיוֹת יְשׁוּ עַמִּי
הָאָרֶץ • מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹרָם :

חסדי אבות

מלבוש מעור של חיה שקורין (פ'רווה) וישאלהו מה תעשה בשנים אלה ויאמר לו זה המלבוש אני מלביש את אהובי בימי החורף בשינה של שחרית לחמם את גופם על מטתם ותהיה ערכה להם שכיבתם במטה מאד ויתעללו לקום לתפלה ולימוד תורה בבקר השכם • וזאת המניפה שקורין מר'ז'חה אני מניף להם בה בשינה של שחרית בימי הקיץ ואביא להם בה רוח טוב ותערכ להם שינתם ואין קמים ממטתם כי יתעללו לקום ובשני כלים אלו אני נשירש בלבותם מדת העללות :

מעשה בשנים שהיו נשכרים למלאכה אלל אדם אחר והוא

אחד מהם דרכו לקום בזריזות בבוקר בבוקר והולך לבית הכנסת ומתפלל ולומד חק לישראל וכה לביתו ואוכל ומברך ברכת המזון והולך למלאכתו ומחמת זריזות שהיה לו גומר מלאכתו הקטובה לו קודם שתי שעות ואז באלו שתי שעות קודם הערב עוסק בעסק אחר ומרויח בו ומתפלל מנחה וחבירו היה עלל מאד ואינו קם ממטתו אלא עד אחר זריזת השמש בשתי שעות ולא נשאר לו זמן להתפלל וללבוש זיזת ומוכרח היה רץ למלאכתו תכף והיה אוכל בחפזון גדול את סעודתו ומחמת שהורגל בעללות לא היה מקיים מלאכתו אלא עד הלילה ולא היה לו ריוח מעסק אחר בחבירו כמלא העללות קשה מאד לנפש ולגוף וכולד ממנה קלקולים רבים ולכך אמר מוטיאה את האדם מן העולם :

והב' היא יותר קשה מן הראשונה והוא יין של להרים, הכונה

כי השכרות גורמת כמה נזקין הן כנפשיות הן בגופניות כי מלכד שמזקת. בעניני הנפש בעבודת הבורא עוד עושה נזקין בגוף האדם שמתהווה בו קלקולים באיברים הפנימיים כמות וככבד ובלב ולפעמים יתקלקל ג"כ כח המוליד ולא תועיל הזרעתו להיות ממנה הריון לאשתו וכל שכרות של יין שנעשית

בלילה סמוך לשינת האדם אפשר שימלא השותה טעם לעצמו
 לומר הוא מוכרח לשתות יין שיעור המשכר כדי שיוכל לישן
 ואם לא ישתה הרבה שיעור המשכר נודדת שינתו מעיניו ואינו
 יכול לישן וכן אם ישתה מעט בבוקר בשחרית יאמר שהוא
 מוכרח לשתות בשחרית כדי שיחיישב דעתו כי דרך השותה יין
 או שכר הרבה בלילה ויקום בבקר ראשו יהיה כבד עליו וינח
 ע"י שיחזור וישתה וקורין לזה בלשון ערבי (כ'מאריי) והגם
 כי לזה די לו מעט עכ"ז יעשה התללות כיון ששתה נמשך
 ושתה הרבה. אמנם יין של להריים שהוא מזומן אחר חמשה
 שעות מזריחת השמש אין להשותה טעם להתלל באותה שתייה
 כי העושה כן נמלא כל כ"ד שעות היום הוא שכור ומן השכרות
 נולד כמה קלקולים הן בענייני הנפש הן בענייני הגוף הן
 בממון אשר קלקולים אלו הם כדאיים להוסיף את האדם
 מן העולם :

והוא'ר ודברנו בפסקא זו בענין יין המשכר אביא כאן
 נועם מוסריו של רבינו מה"רם אלשיך ז"ל שדבר
 כנזקי היין והשכר. ואלו הם דבריו כי נעמו בפרש' נשא והנה
 מכל דברי התורה הזאת תוכח' מגולה לסוכאי יין וזוללי בשר
 גם בקרב ביתם. ומה גם למתקדשים ומתועדים אל הנכות.
 כי יקראו איש אל רעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה. ותחת
 כל עץ רענן על עין המים. באמור אליו. לכה נרוה דודים
 עד הבקר מיין הרקח. ונתעלסה באהבים. באשישו ענבים.
 כי כמה יודע איפה כי אנשים אחים אהנו באהבה מסותרת.
 אם לא נגילה ונשמחה ביין ישמח לבב אנוש. כי כוס בידך
 מלא מסך. אף שמריה אשתה למען בריתך וגם עליך תעבור
 כוס רויה. ולקחת מנחתי מידי למעני. ויהיה הקשר אמין
 ביני ובינך אהבת עולם מעתה ועד עולם. כי נזכור לנו ואתה
 יושבים למדים שותים במזרקי יין. כוס מלא ברכת ה'. מלא
 הין. וגם אתה אלי. על הין הין. פי פערתי ואשאפה פעם
 אחר ולא אשנה. כי לזאת יקרא חפזי כך. וגם אתה קובעת
 כוס חמתי שתייה מנתי. ומי כמונו רעים אהובים אהבת עולם
 לא תשכח. ויקומו ויעשו כן המה ורעיהם כיולא בהם. ויחמו

חסדי אבות פרק ג

בבואם לשאו' שתו ולעו וירס לבס' ויהי כל איש מהם כמוהו
כפרעה חשוב בעיניו כמלך · כי תירוש יוכב ויין חמר · אל
מי תדמינוי יאמר · ובנוכה לבו ישתרר גם השתרר על השתיה
כדת גבורים לשאו' יין · והנה אשר יראה הרוחא אותם בראשיתם
לידה כרך יכרך · כי יראה על כל כוס וכוס חלי תלוס של ברכו' ·
זה יאמר בנטותו ידו אל גביע הקלף · כה לחי תעמוד חי
בשמנתך יוס חתונתך · וזה ישיב ויאמר · גם היתה כדס
בריתך · וכהנה וכהנה מהה ברכות · הערוכות בפיהם
ושפתותיהם · אך כמרעיתם וישבעו · ילא לבס · ויחלו לשותק
בכלים מכלים שונים רבים ונכבדים מראשונים · וימלאו את
כליהם כאשר יוכלון שאת עד שמריה יגר מזה · ואז יתהלל
המתהלל באמת · באמור מי כמוני גבור לשותק יין במדה טובה
מרוכה · ובמדה שאדס מודד לו כה מודדין לכל אחד מהמסובין
עד אשר ילא מאפס ומכל היולא מפיהם · כל שלמות מלאו
קיה לואה · ואז למי חוי למי חבוי · זה כופל כשוכב בלב יס ·
וזה קס והכה את רעהו באבן או באגרוף · וזה ילא יוא ומקלל
אשר שתו וישכרו עמו · עד שהשמחה לתונה וגם אהבתם כבר
אבדה · וימירו את כבודם כפי חזיר כלואה עוברת · ונתת
שלחנס לואה בלי מקום עד אפס מקום וכו' · וגם לך היין
הומה זמה · כי מפנק ביין את בשרו · האספסוף אשר בקרבו
יתאזה תאזה לגלות כשר ערוה · כי בהשליך נפשו אחרי גוו ·
כמשל כבהמות נדמה רודפי זמה :

ואף גם בטוב לבס יבחרו כשירי זמרה זני זמרה · והיה כנור
וכבל ותוף וחליל ויין משתיהם · שובע שמחות ישיתו
בטוחות ועל ערכים שירי עגבים ישאו קולס יחדיו וינגו · כי
יששו בני מעיהם בכל היולא מפיהם כדבר אחת הנבלות · ומה
ירמוזן עיניהם אשר הם זונים אחריהם · כי יחמדו לבותם
ויפעלו גויותם · והן אלה קלות דרכיהם ומה שמן דבר
מרעיותיהם · כי מי שלח ידו ביין ונקה · כי שאל כל לימים
הראשונים כי חבינו הראשון חטא וכו' עכ"ל ז"ל :

והג' שיחת הולדים זו קשה מאותם השמים והיא שיחה של
דופי ולשון אינו נקי ונכללת שיחתם בדברי שחוק ושיחה

חסדי אבות פרק ג

ע

זו קופה להיות ליצנו' ונבלות עד שיזירו לעשות מפקוקי תורה ומן מאמרים של רז"ל דופי וליצנות דרך הללה ובכלל דברים אלו הם דברי ספר תחכמוני וספר עמנואל אשר אשר מרן ז"ל ללמוד בהם והתולדות של אלו מוזיאין את האדם מן העולם כי הליצנות מביאה יסורין על האדם כמ"ש הכתוב ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוקריכם :

והד' הקשה מכלום הוא ושיבת בתי כנסיות של עמי הארץ דהיינו מקום כנסיה שעם מתכנסין לדבר זע"ז כמו בתי הקהו"א וכו"ל ששם מטיילין בשיחה בטלה זע"ז ומזכירין קלון אחרים וגם מדברים בעסקי משא ומתן של בני אדם זה עסק בעסק פ' וזה בעסק פ' זה הרויח כ"כ וזה הפסיד כ"כ וכו"ל בעניינים אלה רבים המה ואין לך מקום כנסיה של עמי הארץ שאין מדברים בה בבזיון ת"ח ומלעיגים על לומדי תורה ועל אנשי מעשה וכל דבריהם הם קו"ט וברקנים ונחשים ועקרבים בענייני התורה ועבודת הקודש ומרעה אל רעה ילאו בדבורים שלהם עד שנראה מתוך דבריהם שהם פורקים עול תורה לגמרי :

מעשה באדם אחד שבא לפני הרב של המדינה נאנח בשברון מתנים על אשר שמע מפני אחד מנכבדי העיר דברים לא טובים לפקפק במנהג ישראל קדושים אשר דרכם להקטיל קהילות ברבים בבית הכנסת לדרוש להם דברי מוסר והלכות ואגדות כנהוג בכל שבת ושבת באומרו מה הדבר הזה אשר עושים החכמים לעם להטריחם באסיפה ביום שבת קודש בבית הכנסת בימי הקור וימי החום אשר חום היום קשה בווער כתנור והנאספים רבים הם ונדחקים זה בזה דמה תועלת יש לאלו מן הדרשה הזאת שדורשים לפניהם ויותר טוב לקרות לפניהם גאזיתא שידעו מן המעשים אשר נעשים תחת השמש בעיר פ' ובעיר פ' ויש בו כמה שיחות מינים ממוינים שונים והשומעים ירויחו לידע כמה מיני ידיעות מענייני העולם ויהיה להם בזה כמה תועלויות ככה דיבר אותו אדם שהיה מנכבדי העיר וזה האיש שמע וחרה לו מאד על דברים הרעים האלו אשר ילאו מפיו של זה ולכך נאנח לפני הר' על זאת

חסדי אבות פרק ג

כשכרון מתנים :

וַיֹּאמֶר לו הרכ למה אתה חושש כ"כ לדבריו של הכלב המת
הלא תדע פעם אחת היה הירח מאיר בכל תוקף
אורו והדרו על פני הארץ והיה האויר זך מאד ובני האדם
ששים ושמתים ביקרת אורו הזורח על פני האדמה ובכלל היה
מאיר על פני נהר הגדול הרחב מאד אשר עיני בני האדם
משתעשעים מאד בזריחתו על פני המים הנראית להם והיו
שנים ושלש כלבים עומדים על שפת הנהר והיו רואין זורת הירח
תוך המים והכלבים עזי נפש התחילו לנבוח בכל כוחם על
הירח המזווייר לעיניהם כדרכם לנבוח על האדם אשר בא
לפניהם ויאמרו הכוכבים אל הירח אסוף נגהך ולא תזריח
ראה נא כי הכלב עז נפש נובח הוא עליך ויען להם הירח
וַיֹּאמֶר הלא לבני אדם אני זורח ולמה אחדל מלהאיר מפני קול
הכלב הנובח על כן על זאת אני אומר לך הנה הדרשן מקהיל
קהילות ודורש הדרשה לבני אדם ומה אכפת לו קול הכלב
הזה הנובח לבטיל ולהוי כעפרא דארעא :

וְאִם אתה חושש פן ישמעו דברי הכלב המת הזה לבני אדם
ויתרשלו לבא לבית הכנסת לשמוע הדרשה מפי הדרשן
דע כי האדם אשר מנהגו לבא לבית הכנסת לפרקא לא יתכן
לעזוב את מנהגו הטוב ולא יתדל מפני קול דברים של הכלב
המת הזה ואפילו אם יוקיף לדבר בפלי כפליוס ממה שדבר
לא ירעו ולא ישחיתו דבריו את לב בני האדם הבאים לדרשה
הלא תדע כי בשכונה שלנו יש יותר מעשרה כלבים מלומדים
לשכב ברחוב של השכונה והכלבים האלה הם עזי נפש הרבה
ובל אדם אשר עובר ברחוב ההוא בבקר השכם בעוד החשיכה
שלא האיר היום עומדים הכלבים ונובחים כנגדו עד שנשמעה
גכיתתם למרחוק כאופן שהעובר מתבלבל הרבה מקול נכיתתם
וגב"ז מי שדרכו לילך בבקר השכם קודם אור היום לבית
הכנסת אינו שם לב על אלו הכלבים ולא עוב ולא ביטל מנהגו
אלא עושה כמנהגו להקדים ואע"פ שיודע דהכלבים נובחין
כנגדו וכן גמי דברי הכלב הנובח לא יועילו לו לקלקל
כמנהגן של ישראל :

טו רבי אֶלְעָזָר הַמּוֹדֵעִי אֹמֵר • הַמְחַלֵּל אֶת
הַקִּדְשִׁים • וְהַמְבִיזָה אֶת הַמוֹעֲדוֹת •
וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֵבְרוֹ בְּרַבִּים • וְהַמְפַר בְּרִיתוֹ
שֶׁל אֲבֵרָהֶם אָבִינוּ • וְהַמְגַלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה
שֶׁלֹּא בַּהֲלָכָה • אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בִּידוֹ תּוֹרָה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים • אֵין לוֹ חֵק לְעוֹלָם הַבָּא :

חסדי אבות

ואם אתה תמיה חידך זה האדם שהוא מנכבדי העיר ווליא
דברים אלה מפיו אין זה חידוש שראוי להתפלא בו כי
דבריו של זה אתה קורא וחומר אותם כלול חג המנוחות • כמ"ט
המגיד רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם פירוש זה
הרשע בלבד פוקד הוא בתורה ומנוחות ובדברי חכמים אבל אינו
מגלה פקרות שלו בפרהסיא תחלה אלא עושה עלמו מתקנה
על לערן של רבים ומבקש טובתן ותועלתן ולז"א מה העבודה
הזאת לכם כלומר לך לי עליכם כי רואה אני עבודה קשה
העמסתם עליכם שהתם נאספים ביום המנוחה במקום אחד
אנשים ונשים זקנים ונערים ונרחקים ז"בו ובפרט בימי הקום
ומה תועלת יש לכם בעבודה הקשה הזאת שהתם סובלים
עבודה לער גדול ומס אני עליכם • ואמר המגיד הסתכל
אתה בדבריו של הרשע וראה כי אמר לכם ולא לו ר"ל לא אמר
מה העבודה הזאת לנו להיות מערב עלמו עם הכלל ומאחר
שהוא יהודי ומנהג זה הוא מנהג אבותיו למה אמר לכם דאיכא
למידק מינה לכם ולא לו • ולפי שהוליא את עלמו מן הכלל
בדבריו פיו זה הוכחה שהוא כופר בעיקר משרשי לבדו ואין
כונת לבו שאומר כן בשביל להביתו לבני עמו אלא ה"ז כופר
בעיקר ולכן היום אומר שהוא חס על בני עמו על זמן הדרשה
ולמחר יאמר למה לריך לטרוח ולאחד זמן בקריאת הפרשה של
השכוע בליבור • ואח"כ יאמר למה לריך להתפלל שלשה פעמים

פרקי אבות פרק ג

נו רבי ישמעאל אומר יהוי קל לראש
ונוח לתשחורת יהוי מקבל את
כל האדם בשמחה :

חסדי אבות

ביום ואח"כ יאמר חללו שבתו' כשכיל הפסד ממון ועשה שבתך
חול ואל תצטרך לבריות לכן אף אתה הקהה את שיניו לזערו
בתשובה נחת ולומר לו בעבור זה עשה ה' לי בלאתי מממרים
לי ולא לו וכו' :

הלכה טז הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את
כל אדם בשמחה כ"ל בס"ד אדם שהוא ראש

הכל ישרתוהו ויעשו לו חפצו ורצונו ואם אתה תעשה לו שירות
לא יש לך רבותא בשירות שלך ואינו מחוייב לך טובה כ"כ לכן
השתדל לעשות לו חפצו בזריוות ובוה יחוייב לך טובה כי עיקר
השירות יש לו כמה בני אדם לעשותו לו ועל זה נתן עלה
טובה התנה באומרו הוי קל לראש מי שהוא ראש ויש לו
משרתים הרבה תהיה קל בשירותו ובוה יחוייב לך טובה ותמלא
חן בעיניו ונוח לתשחורת מי שהיה עשיר והעני אשר עולם
חשך בערו שיש לו תשחורת תהיה נוח לו בטבעך שלא תקון
מרכוי דבריו ושאלותיו ולא תקפיד על דבריו כי זה נקוט בלביה
מאד הפילו על דבר קל ותמיד דמעתו מלויה ואונאתו מרובה
גם מלמדנו ענין שלישי והוי מקבל כל האדם בשמחה כלומר
יש לך שמחה בביתך של נשואין וכיוצא לה תסגור הדלת לפני
האורחים אלא תזמין כל אדם מקרוביך ומכיריך ביום השמחה
שתהיה בביתך דכל אדם שהוא קרוב או מן ריעים ואוהבים
שנעשה אלל אדם אחר שהוא קרובו או אהובו ולא הזמינו
ליום שמחה קפיד מאד וקשה עליו דבר זה :

ובאשר כמלא ריש מדרש קהלת רבי עשה סעודת משתה
כנו הזמין ר' לכל רבנן ושכח להזמין לבר קפרא
הלך בר קפרא וכתב על השער של ר' אחר כל שמחתך מות
ומה יתרון לשמחתך וכשראה ר' דברים אלו כתובים על השער

חסדי אבות פרק ג

עב

שלו אמר ר' מי עשה לנו זאת אמרו לו זה בר קפרא לפי
 ששכח לקרותו ולזמנו והיה לו לער וכיוש קס ר' ועשה
 סעודה אחרת וקרא לכל רבנן וקרא ג"כ לבר קפרא והס היה
 דרכם להביא התבשילין כל מין בפ"ע לבדו שיכניסו לפני
 האורחים מין אחד ואחר שאוכלים ממנו מכניסים מין השני וכן
 עז"הד ובאשר כוהנים עתה בערי אירופ'א מה עשה בר קפרא
 על כל מין תבשיל שמניחים לפניהם היה אומר מוסר ודרך ארץ
 מן שלש מאות משלים של שועלים והיה ערב הדבר לכל המסובין
 כי היה משלים מוסר ודרכי חכמה ומפני שהיו המסובין מטין
 אזנם לשמוע דבריו היה מטטנן התבשיל ואחר שישלים הדברים
 לא היו יכולין לאכול מן התבשיל כלום כי נלטנן והיו המשרתים
 מסלקים התבשיל ומביאים מין אחר וג"כ היה עושה כך ודורש
 עוד ולא היו אוכלים מן התבשיל כי נלטנן והנה רבינו הקדוש
 לא היה מסב עמהם אלא היה יושב לבדו במקום אחר והוא
 רואה שכל התבשילין מחזירים אותם כמו שהן אין חקר מהם
 כלום וישאל למשרתים על זאת ויאמרו לו יש זקן אחד יושב בין
 המסובין וכיון שרואה התבשיל נכנס מתחיל לדרוש משלש מאות
 משלים של שועל וכל המסובין מטין אזנם לו לשמוע דבריו כי
 ערבים להם ואחר שיטטנן התבשיל מקיים דבריו ושותק וממילא
 אין המסובין יכולים לאכול כלום נכנס אללו רבינו הקדוש
 למקום המסיבה ואמר לו למה אתה עושה כן תניח המסובין
 לאכול הסעודה והשיב לו בר קפרא עשיתי כן כדי שלא תאמר
 בשביל תבשילין שלך באתי אמש לכתוב אותם דברים על הפתח
 אלא לא עשיתי כי אם בעבור שלא הזמנת אותי עם חבירי
 ע"כ ע"ש ועל זה פרשנו דברי התנא כיון שכל ללמד שיהיה
 מקבל את כל אדם שהוא מקרוביו או ריעיו וחביריו ומכירו
 בעת השמחה שיהיה לו בביתו כנשואין וכיוולא דרך הקרובים
 והחבירים להקפיד על זאת וכדהקפיד בר קפרא במעשה הנז"ל :
ועוד כ"ל בס"ד לרמזו הוי קל לראש ונוח לתשחורת ע"פ
 מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער ההקדמות שיש שלשה
 בחינות של הארות והם ע"ב וק"ל ונ"ח והעפעפים מאירים
 מן אורות ע"ב והעין מן אורות ק"ל שהם מספר עין וכת עין

פרקי אבות פרק ג

י" רבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר • שְׁחֹק וְקִלּוֹת רֵאשִׁי •
מִרְגִּילִין אֶת הָאָדָם לַעֲרוּהָ •
י"ח הוּא הִיָּה אֹמֵר • מִסּוּרֵת סִיג לַתּוֹרָה •
מֵעֲשָׂרוֹת סִיג לַעֲוֹשֶׁר • נְדָרִים סִיג
לַפְּרִישׁוֹת • סִיג לַחֲכָמָה שְׁתִּיקָה •
י"ט הוּא הִיָּה אֹמֵר • חֲבִיב אָדָם שְׁנִבְרָא
בְּצֶלֶם • חֲבָה יִתְרָה נֹדַעַת לּוֹ
שְׁנִבְרָא בְּצֶלֶם • שְׁנֵאמַר כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
עָשָׂה אֶת הָאָדָם •

חסרי אבות

שהוא מקום השחור שבעין שנקרא בת עין מאיר מן כ"ח אורות
ע"ש וז"ש הוי קל לראש כי העין שהיא ראש לכל איברים שבנוף
תמשיך להם הארה מן ק"ל אורות ונוח לתשחורת דהיינו בת
עין שהוא מקום השחור תמשיך לו הארה מן כ"ח אורות והוי
מקבל כל אדם בשמחה כהפוך אתוון המשה הם חמשה ימים
טובים של שלש רגלים והם סוכות יום ראשון ושמיני עלת
ופסק יום ראשון ויום זש"פ וחג השבועות יום אחד וכאלו מריך
לקבל כל אדם שיבואו לכרך זא"ו בכרכת תזכה לשנים רבות •
ובאופן אחר כ"ל בס"ד הוי קל לראש ונוח לתשחורת •
דהעונות ידמו למשא כבד • כמ"ש כי עונותי עברו
ראשי כמשא כבד וכברו ממני • ומי שיש לו מחשבות רעות
בראשו למאד מאד ידמה למי שנושא משא כבד על ראשו וטבעו
רגליו כטיט רחין יכול לשלוף רגליו מן הטיט כל זמן שמשא
הכבד הוא מונח על ראשו אבל אם יסיר המשא מעל ראשו
כנקל ישלוף רגליו וינצל מן הטיט • וז"ש הוי קל לראש שתסיר
משא הכבד מעל ראשך שהוא רבוי מחשבות הרעים ואז בזה

פרקי אבות פרק ג

עג

כ **חֲבִיבֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּהוּם** •
חֶבְהָ יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ
בָּנִים לַמָּקוֹם • **שֶׁנֶּאֱמַר בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה**
אֶרְהִיבֵם :

כא **חֲבִיבֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְּנָן לָהֶם בְּרֵי חֲמֻדָּה** •
חֶבְהָ יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּתְּנָן
חֲסְדֵי אֲבוֹת

תהיה נוח לתשחורת רמז לתשובה מלשון אשחר פניך שכןקל
תוכל לעשות תשובה :

הלכה ב חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חיבה יתירה
נודעת להם • כ"ג בס"ד בהקדים מ"ג כוז"הק
פרש' שמו' דף ק' לעליונים לא קרא בנים לתחתונים קרא בנים
דכתי' בנים אתם לה' אלהיכם • והקשה הרמ"ק ז"ל והא כתיב
הבו לה' בני אלים • ודרשו רז"ל מהאוי קרא דמלאכי השרת
נקראו בנים וכן כתי' ויבואו בני האלקים להתישב ותירץ דהן
אמת דמ"הש נקראו בני שמים ונקראו בני אלקים לא נקראו בנים
לשם הוי"ה • אבל בישראל כתי' בנים אתם לה' אלהיכם עכ"ד
ואמרתו בס"ד מאחר דישאל נקראו בנים זכו לשלשה כתיים
שהם כתר תורה שנקנה במ"ח מעלו' וכתר כהונה בכ"ד וכתר
מלכות בשלשים סך הכל הם ק"ב מעלו' כמנין בנים • וידוע
ששם הוי"ה עולה מספר מקו"ס כמ"ג בתיוקונים • וז"ש חביבין
ישראל מן מ"הש מפני שנקראו בנים למקום כלומר לשם הוי"ה
שעולה מספר מקו"ס • מש"כ המלאכים לא נקראו בנים לשם
הוי"ה ועי"ב שנקראו בנים שהוא מספר ק"ב • לכן חיבה יתירה
שהיא שלשה כתיים תורה כהונה מלכו' נודעת להם כי באלו
יש מספר ק"ב כמנין בנים :

הלכה כ"א חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חיבה
יתירה נודעת להם וכו' • כ"ל בס"ד בהקדים

פרקי אבות פרק ג

לָהֶם כְּלֵי חַמְדָּה • שֶׁבּוּ נִבְרָא הָעוֹלָם •
שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִּי •
אַל תִּעְזוּבוּ :

חסרי אבות

מ"ט מהר"ם אלשיך ז"ל ברכ פנינים סי' ג' בפסוק אֲשֶׁר־י אָדָם
מִצָּא חֲכָמָה וְאָדָם יִפְּיֵק תְּבוּנָה : כִּי טוֹב סַחְרָה מִסַּחֲר
בְּסֶף וּמַחְרוֹץ תְּבוּאָתָהּ : יִקְרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכִד חֲפָצֶיךָ
לֹא יִשּׁוּ בָּהּ : והכונה הוא כי מצינו בתורה שאסור ללמד

בשכר וכמ"ש רז"ל בפסוק כאשר טווי ה' אלהי מה אני בחנם
אף אתה בחנם ולכן כתי' הוי כל למא לכו למיס וכו' ושתו
בלא כסף ובלא מחיר ויון וחלב והנה דרכו של עולם כי הנקנה
בדמים יקרים הוא חשוב מהניתן בחנם כי לכן נחשבים מאד
יקר חרוץ ורב פנינים מחמת גודל מחירם וערכם אך התורה
מה שניתנה בחנם הוא לרוב עולם ערכה שאין שום דבר בעולם
שיהיה שוה כנגדה ואין מי שיוכל לשלם ערכה ולכן אם תמכר
אפילו בכל ממון שבעולם זה הוא פחיתו' לה דבאמת אין הכל
שוים כנגדה כלום ועל כן מוכרח שתנתן בחנם וז"ש אשרי
אדם מלא חכמה ר"ל שמלאה בחנם כדונה ואדם יפיק מעצמו
תבונה בלא כסף ובלא מחיר אך אין זה לקוטן ערכה חלילה
תנתן חנם כי הן אמת טוב סחרה מסחר כסף כלומר אם היה
קונה אותה בכסף בסחורה טוב הוא לקנותה מקנות מסחר
כסף וכן תבואתה היא תורה שבע"פ היא טובה מחרוז ועתה
שניתנה בחנם אל תחשוב שהיא בלתי יקרה כי באמת יקרה
היא מפנינים אך מה שנתנה בחנם הוא מפני כי כל חפצך לא
ישוו בה כלומר מי יוכל לשלם ערכה באמת כי הלא כל חפצך
הכולל כסף וזהב ורב פנינים בלתי שוו לפניו ומה דמים
יערכו לה עכ"ד ז"ל ע"ש :

ובזה יוכן חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה ניתן דיוקא
במתנה ולכן גם הם מוסרים זה לזה את התורה במתנה

וכמ"ש מה אני בחנם אף אתה בחנם ואם תאמר והלא
מנהגו של עולם הנקנה בדמים יקרים חשוב יותר מהניתן
בחנם לז"א חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה
שבו נברא העולם ומאחר שכל העולם ומלואו נברא בה כמלא
אין העולם ומלואו שיה כנגדה כלום מאחר שכברא בה ונולד
מכחה ועל כן ניתנה במתנה כי מי יוכל לשלם מחירה ומה
דמים יערכו לה כיון דעולם ומלואו עלול ממנה ונמלא זו
היא הסיבה שניתנה במתנה שהיא מחמת גודל ועוצם ערכה
שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם כלומר מפני שהוא לבדו יקרא
לקח טוב ואין שום דבר בעולם שיקרא טוב כנגדו לכן נתתי
אותו לכם במתנה ולכן תורתי אל העוזבו מפני שאתם רואין
שנתנה לכם במתנה כי אדרבה מזה תבינו גודל ערכה :

ואמרת בס"ד משל על זה לאדם שנתן לו המלך מתנה
את חרבו אשר חקוק עליו שם המלך באבנים
טובות וניכר ונודע לכל רואיו שהוא חרב של המלך וזה החרב
א"ל לשם הדיוט לחגרו עליו מפני כי הוא מכלל בגדי מלכות
ורק נתנו לו לשם ולתפארת וזה הניחו בקופסא שלו עם שאר
חפציו וחזר לעירו ויהי איש אחר מאנשי עיר המלוכה קנה מן
השוק בעיר המלוכה חרב מפואר מאד וקנהו בדמים יקרים
וג"כ הניחו בקופסא שלו וחזר לעירו ושניהם הלכו בספינה
א' ביחד לאותה העיר וכשהגיעו לעירם פתחו בבית המכס את
קופסא שבה חרב המלך וראו אותו דשל המלך הוא וידעו כי
ניתן לזה בשביל כבוד ותפארת ולא לקחו מכס בעבור החרב
והחזירוהו לקופסא וכשפתחו הקופסא של השני ראו את החרב
שקנהו בדמים יקרים ושמו אותו באלף זהובים ויאמרו לו אתה
חייב לשלם דמי המכס שמונים זהוב כי כן דרכם ליקח מכס
שמונה למאה וילעק האיש ההוא ויאמר מה העול הזה אשר
אתם עושים הלא אותו האיש החרב שלו הוא יקר יותר מזה
החרב ושוק עשר ידות ולא עוד אלא שניתן לו במתנה פטרתם
אותו ואני שקניתיו החרב במעותי תחייבו אותי בדמי המכס
א"ל שטתה היא הכותנת אותו החרב חגר אותו המלך על מתניו
ושמו חקוק עליו ונעשה זו החרב אין לו ערך ומי יוכל לתת

חסדי אבות פרק ג

ערך לכבודו של המלך וכיון שאין לו ערך לא נוכל ליקח ממנו
מכס שהמכס לריך לחיות על הערך וכל מה שניקח מכס דהיינו
אם נקח שמונה אלפים מכס נמלא עשינו ערך לכבודו של מלך
מאה אלפים והוביס והרי מיעטנו בערכו של כבוד המלך וכן
אם נקח עוד כפלוים על זה ג"כ כך הוא ולכך מוכרח שלא
נעשה לו ערך וכיון דאין עושין לו ערך איך נקח דמי מכס
משא"כ אתה שקנית חרב מן השוק הא ודאי יש לנו לעשות לו
ערך ונקח דמי המכס על הערך שעשינו וכן הנמשל מוכן
מאליו על ענין לימוד התורה דאם יתנו שכר על לימודה נמלא
עשו לה ערך שכ"כ שזה לימוד שלה ועל כן מוכרח
למסרה בחנם :

והנה כזה מוכן בס"ד טעם נכון למה שאמרו בגמרא
דקדושין דף ל' לפיכך נקראו סופרים שהיו סופרים
כל אותיו' שבתורה שהיו אומרים וא"ו דגחון חזיון של אותיו'
שבתורה דרש דרש חזיון של תיבות ויהתגלח חזיון של פסוקים
יברסמנה חזיר מיער חזיון של תהלים והוא רחום יכפר עון
חזיון של פסוקים ע"כ והדבר יפלא שקראם הכתוב סופרים
כמ"ש וממשפחו' סופרים יושבי יעבץ וגם הנחנו קוראים אותם
תמיד בשם סופרים שזה השם נעשה להם תדירי יותר משאר
שמות בעבור פרט אחד קטן שהיה להם בעסק התורה שהיו
סופרים כל אותיו' שבתורה אע"פ שאין יולא שום דין והלכה מן
הספירה הזאת וגם אין יולא שבת מן המספר הזה לתורה ויותר
טוב היה לכנותם בשם למדנים או רבנים או מפולפלים או
מבארים או מקבלים כי כל שמות אלו יורו על רבוי חכמתם
וטרחתם וגייעתם בעסק התורה אמנם ע"פ מ"ש יבא הטעם
נכון כי מאחר שהחכמים מלמדים תורה לאחרים בחנם כמ"ש
מה אני בחנם אף אתה בחנם אפשר לאיש שוגה ופתי לחשוב
כי מחמת גריעות שלה ח"ו אינם מוסרים אותה ומלמדים
אותה במתן אלא בחנם ובאמור לעיל לכך הם הראו כבוד
התורה ויקרתה אללס ע"י המספר שסופרים הפסוקים והתיבות
ואפילו האותיו' שלריך לזה המספר יגיעה רבה עד מאד ואם
היא אינה יקרה מאד לא היו נטפלים למנות אפילו האותיו'

שצריך לזה יגיעה רבה ונמלא מכח המספר כתברר ונודע
 יקר וחבוב התורה ולכך נקראו סופרים על שם זה המספר
 שעשו לתורה מפני שזו מתברר וניכר ונודע שבתה של
 תורה ויקר תפארתה :

ועד"ז נמלא טעם לענין אשר קרה לרבינו סעדיה גאון ז"ל
 כנזכר בס' שם הגדולים ח"ב מע' הקמך אות ט'
 דברדך כדירות שאל הגאון ר' סעדיה ז"ל למו שהביא לו הכנר
 שתפר בשכילו כמה תפירות יש בכנר הזה ויענהו החייט
 כמה נחשב הכנר כדי שתספור התפירו' שלו לידע כמה הם
 אך אני שואל למעלתך על תו"ק שהיא חביבה עליך ועל כל
 ישראל כמה אותיו' יש בה וישתומם הגאון על דבר זה שלא ידע
 להשיב אח"כ אמר דברי החייט טובים ונכוחים כי התורה
 שהיא יקרה בעליונים ותחתונים בכל אות ואו' שלה הא ודאי
 חובה עלינו לידע מספר אותיו' שבה בכיוון להורות על יקר
 חשיבות שלה אללינו שאם האדם יש לו חוט אחד של מרגליות
 היתכן שלא ישים על לבו למנותם לידע כמה הם וכ"ש וקל
 וחומר לאותיו' התורה ועל כן ישב הגאון ישיבה שיש בה
 סמיכה למנות האותיו' ולא עלה בידו לכיון המנין מתחלה
 וע"ס כי היה מחבלבל באמצע המנין ואכזר חשבון ממנו עד
 שהשביע כשם ובא מלאך וגילה לו ושמת מאד על הדבר ובספר
 נובלו' חכמה הביא מנין האותיו' לרבינו סעדיה והשיר שעשה
 עכ"ד ע"ש ונראה כי מן השמים לא היה לו סיוע בתחלה
 לכיון המנין כדי שיטרח יותר ועד שהולך לעשות השבעה
 והיינו כדי להוסיף זכותו שיהיה ניכר מיגיעתו זו שהוא מחשב
 התורה דעל כן טרח לידע מספר אותיו' שבה ולכך יבא נכון
 הטעם שכתבו שנקראו סופרים בעבור שטרחו ויגעו למנו'
 הפסוקים והתיבות והאותיו' של התורה שזו ניכר ונודע
 ונתברר יקר תפארתה וחשיבותה של התורה אללם :

ובזה יוכן בס"ד הספרה אל חק ה' אמר אלי בני אתה פי' כיון
 שאני סופר את התורה הנקרא' חק בפסוקיה ותיבותיה
 ואותיותיה אז ה' אמר אלי בני אתה כלו' שאתה כבדת את התו'
 במנין ומספר שעשית לה גם אני אכבדך לקוראך כן ולא עבד :

פרקי אבות פרק ג

כִּי הַכֹּל צָפוּי וְהָרִשּׁוֹת נְתוּנָה וּבִטּוֹב הָעוֹלָם
נִדְוָן • וְהַכֹּל לְפִי רוֹב הַמַּעֲשֵׂה :

חסרי אבות

הלכה כ"ב הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נידון

כ"ל בס"ד ע"פ מעשה בעשיר א' שעשה מסיבה גדולה והזמין עשירים והזמין חכמים ואת העשירים שהיו חסרי מדע וריקנים מכל חכמה הושיבם בראש המסיבה ואת החכמים המלאים חכמה ומדע הושיבם בסוף חדר המסיבה ויכנס אחד אהוב של בע"הב והיה אדם טוב ומכין ויבטו בישיב' האורחים במסיבה ההיא וחרה לו מאד על הדבר הזה וילא והביא מאזנים גדולה ויתלה אותה בחבל הקשור בתקרה ויורד באמצע החדר לתלו' בו מכורה והוא תלה המאזנים בחבל בעוד הכפות של מאזנים ריקנים ויעלו זה כנגד זה בשוה אח"כ הניח דבר כבד בתוך כף אחת של המאזנים ויירדה הכף זו למטה הרבה ואותה הכף הרקנית עלתה למעלה למעלה א"ל הבע"הב מה עשית בזה א"ל עשיתי כאשר עשית אתה שהושב' בני אדם הרקנים מכל חכמה ומדע למעלה והמלאים חכמה הושבת אותם למטה למטה • וז"ש הכל צפוי ר"ל כאן בעו"הו הריקן עולה למעלה והכבד יורד למטה כמו ענין כלי עץ שהוא ריקן קף על פני הנוים אבל אם אותו הכלי מלא הוא יורד למטה בתוך המים • כן העולם מכבדים העשירים ומושיבים אותם למעלה בראש משא"כ החכמים שמלאים חכמה מושיבים למטה ועוד יש חסרון אחר בהנהגת העשירים בעו"הו כי הרשו' נתונה דהיינו אם יבא העשיר לבית אחד שהזמינו אותו אינו עומד עד שיושיבו בידים לומר לו שב אלא הוא מאליו עולה ויושב בראש כאלו ניתנה לו רשות מן בע"הב מקודם שישב כאן • גם עוד יש אצל העשירים דבר שקשה עליהם והוא כי בטוב העולם נדון כלומר אם יש לו טוב עו"הו יהיו נדונין למעלה בכל ימים תמיד שאומר המקטרג זה האדם נהנה הנאות גדולות מן השפע של הקב"ה ואינו נוהר בקיום תורתו ומנותיו אלא הוא עובר

חסדי אבות פרק ג

עו

וחוטא מכח הטובה שנותן לו הקב"ה ע"ד מש"ה וישמן
ישורון ויבעט :

ואמר עוד דבר אחר השייך בעשירים כי העשירים שבחן
וכבודן אלל העולם הוא מחמת שנותנים זדקה לעניים

אך אם העשיר נותן זדקה לעני אחד פעם אחת וכשיבא אללו
פעם שנית אע"פ שרואה אותו לריק מאד אינו נותן אלא לשליש
ורביע מנתינת ראשונה וכשיבא פעם שלישי אינו נותן כלום
אין זה העשיר ראוי לשבח ולכבוד בשביל מלו' הזדקה הנמלאת
אללו אבל עיקר הכבוד והשבח שייג העשיר מן מלות הזדקה
המיוחדת לו מחמת עשרו הוא לפי רוב המעשה דהיינו מעשה
זו שעשה עם העני בפעם אחת ירבה לעשותה כמה פעמים :

ובאופן אחר נ"ל כס"ד הכל לפי והרשו' נתונה וכו' דידוע
כל יום אכחנו מברכין רוקע הארץ על המים והטעם

לברכה זו הוא על חסד שעשה הק"ה בה בדבר זה שרקע הארץ
על המים הוא חסד כפול מלבד שהוא תועלת לגופים שא"א
להם לשכון בתוך המים עוד תועלת לגופים שלא יתאחזו בהם
כחות הטומאה הדבוקים בעפר הארץ ותועלת לנפשות שעי"כ
לא נתערבו בחומר העכור של הארץ שבו תסתלק ותפגם
קדושתם כי מאחר שיהיה הגוף חומרו זך אפשר לו שימשך אחר
קדושת הנפש ותשאר הנפש בקרבו בקדושתה ואדרבא הוא
עלמו ג"כ יתקדש ויהיה קדוש וע"ז אמר הכתו' והתקדשתם
והייתם קדושים כלומר והתקדשתם זו קדושת הנפש והייתם
קדושים זו קדוש' הגוף כי שתי קדושות הם אחת לנפש שתשאר
בקדושתה וא' לגוף שיתהווה בו קדושה ולו"א והייתם קדושים
שיתהווה לכם קדושה לגוף שהוא חמרי ושתי קדושו' אלו
רמוזים באותיו טוב דהיינו בתוך האותיו של טוב כלומר
במלוי שלהם כי עי"ת מלוי שלה מספר קדוש ובי"ת מלוי שלה
מספר קדוש והס' א' קדוש' הנפש וא' קדוש' הגוף והוא ו'ז
באמצע אשר מלואו הוא ו' שרומז לעו"הו שיש בו ששה קלוות
שהם ד' רוחות ומעלה ומטה אשר שתי קדושו' הנו' נקונים
בהם דע"י מעשה טוב שיעשה האדם נעשה זה ולכן כאמר
בבריאת טוב :

חסרי אבות פרק ג

והנה זה החסר שעשה הק"כא אשר רקע הארץ על המים
הוא חסר כפול שנעשה בזה תועלת לנפש שבאה
לעו"הז שנשאתה בקדושתה ולא כפגמה : ותועלת ג"כ לגוף
שמזדכך ע"י הטוב שיעשה ויהיה גם הוא קדוש כאמור : והענין
הוא כי העפר מלד עלמו הוא חומר עכור בתכלית והאדם
השוכן עליו מוכרח שיתעכר גופו וימשך לעכירות העפר הקשה
מאד וא"א שזדכך ויתקדש : ולא עוד אלא גם הנפש שהיא חלק
אלוה ממעל והיתה קדושה בתחלתה הנה כגוף האדם שהוא
חומר עכור הנמשך אחר עכירות העפר היתה קדושתה
מתחלל' וכפגמת בטומא' הארץ : אמנם ע"י חסד זה שעשה
הקב"ה שרקע הארץ של המים בזה מזדכך עפר הארץ ונטהר
מטומאה הדבוקה ונאחזת בו : דקו"ל בעלמא בכ"מ תתאה
גבר והמים טהורין ומטהרין אחרים : וכיון שהמים טהורין
הם ומושגם חמת עפר הארץ אז תתאה גבר לתת חלק טהרה
לעפר הארץ שיהיה גם הוא טהור מטומאה הנאחזת בו ונטהר
מטומא' הנחש הנאחזת בו : כמ"ס ונחש עפר לחמו וכיון
דנרחה כח הטומאה מן העפר מחמת מים טהורין שתחתיו
אז גופ האדם השוכן על הארץ חין נאחזים בו כוחו' הטומאה
העלומים של נחש הקדמוני וממילא אפשר לו לקבל זכות
החומר וקדושה מכח מעשה הטוב אשר יעשה דאז גם הגוף
עלמו יהיה קדוש וממילא גם הנפש תשאר בקדושתה ותוסיף
קדושה על קדושתה : וכאשר נרמזים ב' קדושו' אלו בתוך
אותו' טוב שהוא עו"ת ר'ו ב'ית וכאמור :

ובזה יוכן כס"ד הכתוב לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה
כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יבוננה : כלומר
רקע הארץ על המים דעו"כ תתאה שהוא המים הוא גבר ובוה
אפשר לגופ האדם להיות זדוק ולא נטמע בטומא' הארץ ולא
כלכד ברשתה וקליפתה : על כן אומר אני לכם מי יעלה בהר
ה' ומי יקום במקום קדשו כי עו"ז אשר רקע הארץ על המים
והוא על ימים יסדה בזה יש תקוה שיתקדשו הגופים וישארו
הנפשות בקדושתם :

ובזה יוכן הכל לפיו כלומר הארץ וכל אשר עליה הם נפים

ע"פ המים של התהום וכוזה תתאה גבר לרחות כוחות הטומאה
 מן העפר כי המים הם טהורין ומטהרין וממילא גופים של בני
 אדם לא יהיו מוכרחים להמשך אחר טומאת נחש הקדמוני
 שיקיו מוכרחים לחטוא. אלא הרשות נתונה ביד האדם להטות
 לדרך אשר יחפוץ כי אין כנגדו כח טומאה לטמאו ולהכניאו
 לידי חטא בעל כרחו. ולכן בטוב העולם נידון בי"ת של בטוב
 היא בי"ת התוך שמשמשת במקו' מלת תוך כמו מי בחצר כלומר
 כמה שרמוז בתוך אותיות טוב שהוא על שתי קדושות הנפש
 והגוף שצריך האדם להתקדש בהם בעו"הו הרמוז במלוי אות
 ו' העולם נידון שיתן דין וחשבון על אשר לא נזהר ולא השתדל
 להתקדש בשתי קדושות אלו. מאחר כי אין לו כוח טומאה
 הדבק בו מתחלתו שמתמאו בע"כ ומכריחו לחטוא. אמנם
 אע"פ שהאדם נידון על מעשיו דינו תלוי ברוב דאס רובו
 זכויות מטין דינו כלפי חסד לקבלו בתשובה ואם להפך שרובו
 עוונות א"ה לפטרו בלא פרענות ועונשים :

ועוד כ"ל בס"ד הכל לפיו והרשות נתונה. ע"פ מ"ש בגמרא
 דסוכה סוף פרק ה' ואל הע"ה קראו לו"הר לפוני
 שנאמר ואת הפוני ארחיק מעליכם ע"ש. וידוע כי ארסו של
 נחש הוא בראשו ולכן נחש הקדמוני כוחו הרע היה באות נו"ץ
 של ראשית שמו ולכן הו"הר שהוא נמשך מן נחש הקדמוני
 ג"כ כוחו העיקרי הוא באות נו"ץ ונרמוז באות נו"ץ של שם לפוני
 שיש לו ואותיות לפו' הנשארים בשמו אין בהם רע אלא הם
 מורין על חומר שהוא גוף הו"הר אך נפשו של יו"הר שכה
 כוחו הרע היא באות נו"ץ ונמצא שם לפוני של יו"הר הוא שם
 כלול בו גוף ונפש שלו דאותיות לפו' הוא גוף שלו ואין הגוף
 מוזק ואות נו"ץ של לפוני הוא נפש שלו שהוא עיקר הרע שבו
 והוא המזיק ב"מ :

ער כן בני האדם בתחלתם דהיינו מתחילת לידתם אע"פ
 שמתלבש בהם יו"הר שהוא נקרא לפוני כי הוא בא לאדם
 מעת הלידה. דכתיב לפתח חטאת רובץ אינו מתגלה ממנו
 באדם אלא אותיות לפו' שהם שם הגוף שלו. אבל אית נו"ץ
 של לפוני שהוא נפש שלו אינו מתגלה באדם בתחלתו ואינו

חסדי אבות פרק ג

גובר בו דאס היה מתגלה וגובר בו גם כוח הנפש של י"ה"ה
שהוא בלות נו"ן היה האדם מוכרח לחטוא וכמלא אין באדם
דין עונש על חטאיו. לכן מוכרח שאינו מתגלה ומתגבר בו
אלא רק אותיות לפו"י שהוא הגוף של י"ה"ה. אבל נפש הי"ה"ה
שהוא אות נו"ן נעלם ואינו מתגבר ומתגלה באדם וכמלא
מתחלתו שוכן הי"ה"ה באדם גוף בלא נשמה ואז אם תהיה
בחירתו לזר הטוב והקדושה ישאר אות נו"ן שהוא נפש הי"ה"ה
שקוב וכבוש תחת יד האדם ואין הי"ה"ה פועל באדם תאזה
חמרית רעה אלא פועל תאזה חמרית טובה הן באכילה ושתיה
שלא יאכל וישתה דברים אסורים אלא דברים כשרים שעושה
בהם בירור באכילתו ושתיתו וכן לא יתאזה לתשמיש של איסור
אלא רק לתשמיש של היתר שהוא של אשתו לקיים מצות פ"ור
ולהוליד נשמות כי אלו האותיות של לפו"י משם לפוני המתגלים
וגוברים באדם אשר מספרם מספר פועל לא יעשו פועל רע
לא פועל לזק כי הרע אינו יולא לא מאות כ' של לפוני שהוא
או' הנפש של י"ה"ה והוא המזיק אבל הגוף אינו עושה נזק :

ולכן הכתיב הק"כ"ה את ישראל ואת הלפוני ארתיק מעליבם
והו"לל והלפוני ארתיק מעליבם ולמה אמר ואת' אף
רמז במלת ואת מלת אות כלומר אות אחד מן הלפוני ארתיק
מעליבם שהוא אות של נפש י"ה"ה ולא כל אותיות הלפוני
דאותיות לפו"י שהם שם של הגוף תשאר אלליבם דאס גם אלו
יסתלקו לא יהיה לכס תאזה של פ"ור ולא תאזה של אכילה
ושתיה של מזה והיתר :

נמצא כל בני אדם מתחילתם מעת לידתם אין נגלה בהם
מן הי"ה"ה אלא אותיות לפו"י שהם שם הגוף שלו בלי
נשמה. ולכן הרשות נתונה ביד האדם לנטות על ימין או על
שמאל דאינו יכול לומר מה אעשה י"ה"ה הכריח אותי מאחר
כי י"ה"ה בתחלת ביאתו יהיה אלל האדם כגוף בלי נשמה
ואין בו כח להכריחו לדרך רע :

ואמר עוד וכטוב העולם נידון והכל לפי רוב המעשה. כ"ל
בס"ד דארו"ל לדיקים י"ה"ה שופטן רשעים י"ה"ה
שופטן גם ארו"ל העולם נידון על פי רובו שאם היה רובן זכוות

כג. הוּא הִיָּה אֹמֵר • הַכֵּל נָתַן בְּעַרְכוֹן •
וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים •

הַחֲנוּת פְּתוּחָה • וְהַחֲנוּנִי מִקִּיף • וְדַּפְּנִיקָס
פְּתוּחִים • וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת • (וְכֹל הַרוּצָה לְלוּוֹת
יָבֵא וְיִלְוֶה) • וְהַגָּבֵאִין מַחֲזִירִין תְּדִיר בְּכָל
יוֹם וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם בֵּין מִדַּעְתּוֹ וּבֵין שְׁלֵא
מִדַּעְתּוֹ • וַיֵּשׁ לָהֶם עַל מַה שֵּׁיִסְמוּכוּ • וְהַדִּין
דִּין אָמֵת • וְהַכֵּל מִתּוֹקֵן לְסַעוּדָה :

כד. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר • אִם אֵין
תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ • אִם אֵין דֶּרֶךְ
אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה • אִם אֵין חֲכָמָה אֵין יִרְאָה •

חסדי אבות

נחשכים בכלל לדיקים גמורין דאז יז"הט שופטן ואס רובס
עונות בכלל רשעים גמורים דיז"הר שופטן • ולז"א וכטוב ר"ל
בס כולר טוב העולם נידון • אמנס הכל לפי רוב המעשה אס
טוב ואס רע דאס הרוב טוב יזר הטוב שופטן ואס רוב
רע יז"הר שופטן :

ועוד כ"ל בס"ד אומרו והכל לפי רוב המעשה • דקשה הול"ל
לפי רוב המעשים אך נראה שרמז התנא לפי דרכו
דעיקר שבחו של אדם במצות הוא מה שיעשה יותר מכדי
חייבו כי החיוב גזרת מלך הוא ואיך יפטור עלמנו ממנה והנה
הדור מצוה הוא דבר הנוסף על החיוב וקי"ל הדור מצוה עד
שליש במצוה • וזה כרמזו באותיות המע'שה שהוא ר"ת הדור
מצוה עד שליש המצוה ולכך לא אמר המעשים אלא המעשה
ללמד אותו על הדור מצוה שנוהר בו כי הוא יתר על החיוב
וכל מה שיגדל ההידור יגדל שבחו ושכרו בארלות הקיים :

פרקי אבות פרק ג

אם אין יראה אין חכמה • אם אין בינה אין דעת • אם אין דעת אין בינה • אם אין קמה אין תורה • אם אין תורה אין קמה :

כס הוא היה אומר * כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה • לאילן

שענפיו מרבין ושרשיו מועטין • והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו • שנאמר והיה בערער בערבה • ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו רמה הוא דומה • לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרבין • שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אורתו ממקומו • שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג • ולא ימיש מעשות פרי :

כי רבי אלעזר בן חסמא אומר • קנין ופתחי הן הם גופי הרכבות • התקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה :

פרק רביעי

בן זומא אומר • איזהו חכם הלמד מכל
אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי בי

חסרי אבות

איזהו חכם הלמד מכל אדם • כ"ל בס"ד דארו"ל אין הק"כ
נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר יחב
חכמתא לחכימין והקושיא ידועה • ה"כ חכמה שהיתה לו
בתחלה מהיכן זכה לה • ופירשתי בס"ד שיש שני מיני חכמה
בעולם • והם הא' שיש לו שכל לידע ערכו שמכיר בעצמו שאין
לו חכמה בשום דבר ובכלהו מילי לריך לו לימוד שילמוד
מאחרים והוא לית ליה מגרמיה כלום והמכיר ערכו זה נקרא
חכם בדבר זה • יען כי יש אדם טפש גמור וחושב עלמו חכם
ואינו מכיר ערכו נמלא זה שני מיני טפשות יש לו • וכמ"ש
המפרשים ע"פ ואני בער ולא אדע פו' אני מלד עלמי בער
ולא אדע שאני בער אלא אני חושב עלמי לחכם • אז בהמות
הייתי עמך בהמות תרתי שנחשב הוא שתי בהמות ולא בהמה
א' עכ"ד • על כן המכיר עלמו שהוא טפש זה יקרא חכם על
הכרת עלמו • ויש מין חכמה שנית שהיא חכמה באמיתות
שיודע ומבין בחכמת התורה ויודע לפלפל ולהורות וחריף ובקי
גם בשאר חכמות • ועל זה אמרו רו"ל אין הק"כ נותן חכמה
לאדם היא חכמת התורה שמחכים אותו בה אלא למי שיש לו
חכמה • והיינו חכמה מבחון שהוא חכם בהכרת עלמו שיודע
בעצמו שהוא ריקן ולית ליה מגרמיה כלום ונלך ללמוד
מאחרים כי הוא אינו טפש לחשוב עלמו חכם השלם ככל דבר
חכמה וזהו יחב חכמתא היא חכמת התורה הפנימית לחכימין
לאותם שיש להם חכמה מבחון שידעו ערכם שהם רקנים
דהם אינם טפשים לחשוב עלמם לחכמים ואין חסרים כלום
מן החכמה :

ועל זה בא התנא בן זומא ללמדנו איזהו חכם בחכמת
התורה דנחליט לו החכמה מאת הש"ת מי שהוא למד

פרקי אבות פרק ד

עֲדוּתֵיךְ שִׁחָה לִי • אֵיזְהוּ גִבּוֹר הַכּוֹבֵשׁ אֶת
יָצְרוּ • שֶׁנֶּאֱמַר טוֹב אַרְךְ אַפִּים מִגִּבּוֹר •

חסדי אבות

מכל אדם קטון וגדול וכיון דאנו רואין אותו שיכא גם לפני
הקטן ללמוד ממנו הרי זו הוכחה גדולה שהוא חושב עלמו
ריקס ראפילו דברים קטנים אינו יודע אותם ולריך ללמד
מאחרים • והראיה שכל ללמוד גם מן הקטן אשר ודאי זה הקטן
אין לו ידיעה והשגה בדברי חכמה שהם רבים באיכות אלא
ידיעתו בדברים קטנים בלבד וכיון שזה משפיל עצמו ללמוד
ממנו מוכרח שהוא רואה עלמו ריקס שאפילו דבר הקטן
אינו יודע להשיגו מדעתו על כן בא ללמוד אותם מאחרים
הנה אדם זה ודאי הוא חכם בחכמה העקרית הפנימית שהיא
חכמת התורה יען כיון שהוא חכם בהכרח עלמו שידע ערכו
מוכרח בודאי שהק"ב יתן לו חכמה בחכמת התורה דהא כתיב
יהיב חכמתא לחכימין • וכיון שהק"ב מחכים אותו ויהיב ליה
חכמה הנה בודאי הוא נעשה חכם בחכמת התורה ודאי
לקרותו חכם • ומביא על זה פסוק מכל מלמדי השכלתי כי
עדותיך שיחה לי • פירוש לא מבעיא דברים שאינם מפורשים
בתורה ושאר ספרי הקודש דודאי אני רואה עלמי חסר מהם
ולריך אני למלמדים שילמדו אותי בהם אלא אפילו דברים
המפורשים בתורה וספרי הקודש ג"כ אחשוב שאין אני יכול
ללמוד אותם ולהבינם מעלמי אלא אל המלמדים ללמד
אותי ואז אשכיל מלידם ואדע דברים שלא הייתי יכול להבינם
מן הספרים • וכמ"ש המשורר בחר פי סופרים לא פי ספרים
וזהו מכל מלמדי שאכופך ראש לבא לפניכם ללמוד תור' השכלתי
שאוסף דבר חכמה שלא הייתי יכול להשיגו מעלמי ואפילו כי
עדותיך הם ספר התורה ושאר ספרי הקודש שיחה לי שמפרשת
לי דברי חכמה שאני מחזר בעבורם ללמוד מפי סופרים •
ובאופן אחר נ"ל כס"ד אזהו חכם הלומד מכל אדם • כי
שבה מדות הטובות אינו שזה אלל כל אדם • יש

פרקי אבות פרק ד

פ

וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מְלוֹכֵד עֵיר • יֵאֱיָזְרוּ עֲשִׂיר
הַשָּׁמַיִם בְּחִלְקוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי תֹאכַל

חסדי אבות

אדם משבח מרת הנדיבות והלדקה במאד מאד יותר מכל מדות
 הטובות מפני שהוא מן המקבלים ואינו מן הנותנים כי עני
 הוא ומכיר ערכה יותר מאחרים שאינם נלרכים לכך • משא"כ
 העשיר שהוא מן הנותנים לא ישבחנה אחד מאלף משבח אשר
 ישבח העני • ומדת הנאמנות ישבחנה העשיר יותר מן העני
 אלף פעמים כי הוא לריק לה כי ממנו מסור ביד אחרים
 ושמירת ממנו תלו בכאמנות • משא"כ העני אין לו ממון כל
 והוא ביד אחרים אלא אדרבה ממון אחרים מסור בידו הן
 לשמירה הן לעסק ומלאכה והי"ה מפתחו כל שעה לנכס
 למלאכת נפשו ונפש בני ביתו על כן תהיה הנאמנות רופפת
 בקרבו • וכן מלות השבת אברה ישבחנה העשיר אלף פעמים
 על העני כי העשיר יש לו ממון הרבה שהוא לריק למנוה זו
 דהשבת אברה • אבל העני אין לו שום דבר שיהיה נאכד ממנו
 וישיבו אותו לו ואדרבא קרוב שהוא תודמן לפניו מנוה זו
 דהשבת אברה והי"ה מפתחו לעבור על מנוה זו ולא ישיב
 אברה באומרו טוב שתפרנס בה ביתך העטופים ברעב ושמה
 בעל אברה זו הוא עשיר גדול אשר זו לא נחשבת אללו כלום • גם
 הכנסת אורחים ישבחו אותה עובדי אורח אלף ידות על בעלי
 בתים שהם תושבים כי הבעלי בתים אדרבה יקולו בה ואין נח
 להם שיכניסו אורחים בביתם יהיה מי שיהיה • וכן עו"הד יש
 כמה מיני מנוח ומדות טובות שהם נגדיים לאנשים לו ונוחין
 לאנשים אחרים ויש להפך • ואזהו חכם הלמד שבת המלות
 ומדות טובות מכל אדם דהיינו שבת ג"ח ונדיבות ולמד מן
 העניים הכלרכים אשר ישבחו אותה ויגידו ערכה ותפארתה
 מחמת מאורעות שארע להם בדוחק ובלעבר הפיסקה ולא יטה
 אזנו לרכי העשירים אשר מהרררים ומזולזלים בזה • והנאמנות
 ילמוד שבתה מן העשירים המספרים בכבודם ומעלתם ולא

פרקי אבות פרק ד

אִשְׁרֵיךְ וְטוֹב לְךָ • אִשְׁרֵיךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב
לְךָ לְעוֹלָם הַבָּא • אִיזְהוּ מְכַבֵּד רַחֲמֵיכֶם

חסדי אבות

מן העניים אשר מקילים בתפלתה ומנדרים נדרי היתר
בנזלותא • ושבת השבת חבירה ילמוד מן העשיר ולא מן העני
המראה נדרי היתר בביטולה • ושבת הכנסת אורחים ילמוד מן
עובדי אורח ההולכים ממקום ולא מן בעלי בתים אשר קמה
נפשם באורחים • וכן שבת מצות שבר שכיר ילמוד מן השכירים
ולא מן המשכירים • וכן כל כיוצא בזה שילמוד כל דבר מבעליו
היודעו ומכירו ואינו נדרי אליו כדו שזולז בו בטענות של
הכל שאין בס ממש והס דברי כסיל שאז גם הלומדין יהיו
לומדין בכסלות וילכו אחרי ההבל ויהבלו • ולז"א מכל מלמדי
השכלתי כי למדתי כל דבר מן בעליו שהלימוד שלי הוא נקרא
השכלה ואינו נקרא כסלות והדברים נכנסים באזני ושמונים
הס אחי שלא אזוו כי אני חושב עדותיך התורה היא עלמה
משיחה עמי ולא זה המלמד שהוא אדם כמוני על כן יהיו
הדברים נכבדים אללי ולא אזוו מהם :

ועוד

כ"ל בס"ד באופן אחר אזהו חכם הלמד מכל אדם
דכללות בני אדם בהנהגתם בעו"הז הם ארבעה חלוקות
והן הן ששאל וחקר עליהם מרע"ה מהקב"ה נדיק וטוב לו
נדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו • והנה מכל אחד
מארבעה מיניו אלו יש לאדם ללמוד חכמה ומוסר והוא כי
מן נדיק וטוב לו הלימוד פשוט הוא שאומר למה זה זכה
לטובה מרובה מפני שהוא נדיק תהיה נדיק ואל תהיה רשע
וכן מן רשע ורע לו ילמוד למה זה ראה רעות רבות מפני
שהוא רשע על כן אל תהיה רשע כדי שלא תלקה ברע אך
מן נדיק ורע לו ורשע וטוב לו נראה לכאורה שאין עולה
מהס לימוד טוב אלא להפך ס"ו אמנם באמת גם משני
מיניו אלו יש לימוד טוב ללכת בדרך טובים והוא ע"פ
מדרש רבא פרשת תולדות פסח ס"ד יקום איש לררות

פא
פרקי אבות פרק ד
את הבריות • שנאמר • כי מכבדי אבד
ובווי יקלו :

חסדי אבות

היה בן אחותו של רבי יוסי בן יועזר איש גליליה והיה יקום
רוכב על הסוס בשבת כי ילא לתרבות רעה והיו מוליכין
לפניו את הקורה שהיו רוטין לתלות את רבי יוסי עליה כי
היה זמן שמד והיו מוליכין את רבי יוסי עם הקורה לתלותו
עליה בשביל שעסק בתורה אמר לו יקום לרבי יוסי ראה
הסוס שהרכיבני עליו ארוני (הוא השטן וי"ל"הר) וראה את
סוסך שהרכיבך עליו ארוניך (הוא הו"ל"הט) שהם רוטין לתלות
אותך עליה כלומר אני הלכתי בתאות לבי ועלתה לי שהללתי
ואתה עמלת בתורה כל ימך וסופך נתלה • אמר לו רבי יוסי
ליקום אם למכעיסיו כך קל וחומר לעושי רטונו כלומר אם
כך טובה ושלוה נותן הקב"ה למכעיסיו שמשלם להם שכר
של מקאת טוב שעשו בעו"הז קל וחומר לעושי רטונו שיש
בידם תורה ומצות הרבה שישלם להם שכר שאין לו קץ וערך
אמר לו יקום לרבי יוסי כלום עשה אדם רטונו יותר ממך
וקרי עתה משלם לך רעה אמר לו רבי יוסי אם כך לעושי
רטונו קל וחומר למכעיסו כלומר אם כך רעה מגיע לעושי
רטונו על קאת כדגור חטא ודבר קל כחוט השערה שנמלא
בידם כי אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא קל וחומר
למכעיסיו כמה וכמה רע יגיע להם על עונותיהם הרבים
והעלומים • ונכנסו דברים אלו ביקום בארס של עכנא כי
נתפעל מדברים אלו לעשות תשובה ונתחרט והלך וקיים
בעלמו ארבע מיתות ב"ד וכו' נתנמנס רבי יוסי בן יועזר
(פירוש קודם שנתלה נתנמנס) וראה מטתו של יקום פורחת
באוויר אמר בשעה קלה קדמני זה לג"ע ע"כ ע"ש • נמלא
לפ"ז מן לדיק ורע לו ילמוד האדם לומר אם כך לעושי רטונו
קל וחומר למכעיסיו וכן מן רשע וטוב לו ילמוד אם כך
למכעיסיו קל וחומר לעושי רטונו • ומן אותם שתי חלוקות

חסדי אבות פרק ד

של זריק וטוב לו ושל רשע ורע לו ג"כ יש לימוד פשוט
כאשר כתבנו לעיל נמצא מכל מיני אדם הנו' שפרט אותם
מר"ע לפני הקב"ה ולמד אדם חכמה ותוכחה מוסר וז"ל
איוהו חכם הלמד מכל אדם מכל ארבע מיני בני אדם הנו' :
ובאופן אחר כ"ל בס"ד איוהו חכם הלמד מכל אדם כי
ידוע מ"ש רבותינו הראשונים ז"ל פסוק אחד

אומר חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה דמשמע
דברי תורה נאמרים בגלוי ופרסום וכתוב אחד אומר חמוקי
ירכיך כמו חלאים ללמד מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר
ומתלצים כאן בלימוד חלק הפשט של התורה ועל זה נאמר
חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה ובאן בלימוד חלק
הסוד של התורה שזה ראוי להיות בסתר בירך שהוא בסתר ועל
זה נאמר ואת לנועים חכמה ומתוכן אתה למד חילוק זה מן
העבודה של ב"המק שכל עבודה בחוץ דהיינו במזבח החיצון
עושין אותה בכנופיה ופרסום גדול כהנים בעבודתם ולוים
בדוכנם וישראל במעמדם אבל עבודה הנעשית בפנים כהיכל
ובית ק"ק כגון הקטרת קטורת על מזבח הפנימי בכל יום וכן
הקטרה בבית ק"ק ביו"הב לריכה להיות בהלנע ובסתר דכתיב
וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש שהכל יוצאין
בעת שעושה עבודה לפני ולכן גם התו' שהיא במקום עבודה
חלק הפשט שבה שהוא חלק החיצון יהיה בפרסום ובגלוי כמ"ש
חכמות בחוץ תרונה אבל חלק הסוד הפנימי יהיה בהלנע
ובסתר בירך שהוא בסתר כמ"ש וכל אדם לא יהיה באהל מועד
בבואו לכפר בקודש עד לאתו כי זהו עבודה של תורה :

והנה ידוע מ"ש בחגיגה פ"ב אין דורשין במרכבה ביחיד
אל"כ היה חכם ומבין מדעתו נמצא בדרוש המרכבה
שהוא חלק הסוד הפנימי אין ראוי ללמוד אלא רק מי שיש לו
תואר חכם כדתנן אל"כ היה חכם ומבין מדעתו וכו' וכן
איוהו חכם דהיינו ראוי להיות נקרא חכם שיהיה ראוי ללימוד של
חלק הסוד דמעשה מרכבה זה הוא הלמד תבסוס הלימוד של
חלק הסוד מהפסוק של כל אדם האומר בעבודה של פנים אשר
במקדש דכתיב בה וכל אדם לא יהיה באהל מועד

וכו' וכיון שהוא למד מן הכתוב הזה תכסין הלמוד של הסוד
להתנהג בו כסתר והלנגע זה ראוי שיהיה נקרא חכם ומבין
מדעתו ללמוד במעשה מרכבה שהוא חלק הסוד :

ועוד כ"ל בס"ד אזהו חכם הלמד מכל אדם דאמרו בגמרא
דסוטה אדם ר"ת אפר דס מרה וכתבתי בס"הק כן איש
חי כפר' ויקרא בפסוק אדם כי יקריב מכס . כי נרמזו בשם
אדם שלשה דברים שאמר עקבוב בן מהללל להסתכל בהם כדי
שלא יבא לידי עבירה והם מאין באת מטפה סרוחה . וזה
רמזו באות ד' של אדם כי ד' הוא ר"ת דס ועוד לאן אתה הולך
למקום עפר והיינו אות א' דאדם כי אפר ועפר חדא נינהו
ועוד אות ע' יתחלף באות א' באח"הע וכן כי ר"ח קורין
לאלפין עיינין וכנו' בגמרא ועוד לפני מי אתה עתיד ליתן
דין וחשבון . וזהו מ"ס של אדם שהוא ר"ת מרה דאין מרירות
בעולם כמרירות יום הדין ועליו נאמר ואחריתה מרה כלענה
וכזה פרשתי בס"ד שם גאות אדם השפילנו חלק מלת גאות
לשתיים וקרי בה ג' אות ר"ל ג' אות של שם אדם תשפילנו לאדם
כי ממנה ילמד שפלותו . וכזה פרשתי כי בער אנכי מאיש
ולא בינת אדם לי כלומר לא נתכוננתי ללמוד מוסר מן אותיות
אדם שרמזו בהם שלשה דברים הנו' :

והנה יודע מ"ש הרב בית אהרן ז"ל במאמר הסתכל בשלשה
דברים הנו' . דלמאי אלטרוד למנקט מניינא ופירש
ללמדניו כי בדבר אחד של מאין באת לא יספיק מפני דהי"ה
יבא לפתותו בזה לומר אדרבה כיון שהאדם קורץ מחומר עבור
כזה מוכרח שיטעא ואנוס הוא כחטאו . וגם דבר של לאן אתה
הולך לבדו לא יספיק כי יאמר הי"ה הר"ה"כ העושה שתי עבירות
והעושה אלף עבירות הכל שזה כי סוף כל אדם להיות עפר .
אמנם נריך לרף עם שתיים אלה . הבטה שלישית שישתכל לפני
מי עתיד ליתן דין וחשבון ואז בזה לא יבא לידי עבירה לפיכך
נקיט מניינא שאמר בשלשה דברים ללמד נריך שיהיה
ההסתכלות בשלשה ביחד עכ"ד . ולפי מה שאמרנו דאלו השלשה
רמזוים באותיו' אדם שהם ר"ת אפר דס מרה ונריך שישתכל
בכל השלשה ולא סגי בחדא או תרתי לז"ה כן זומא אזהו חכם

חסדי אבות פרק ד

שיוכל להגלל שלא יבא לירי עבירה דאז נקרא טפס . כמ"ש רז"ל
אין אדם חוטא אה"כ נכנס בו רוח שיטות על כן להפך מי
שאינו חוטא נקרא חכם ומי הוא זה שיהיה ניגול מן העבירות
שיהיה נקרא חכם אמר זה הלמד מכל אדם כל דיוקא דהיינו
שילמד מכל השלשה הרמוזים באותיו אדם :

ובאופן

אחר נ"ל בס"ד אזהו חכם הלמד מכל אדם בהקדים
מ"ש בשמואל סי' ט"ז וישלח ויביאהו והוא אדמוני
עם יפה עינים וטוב רואי ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא :
א"ר שמואל בר נחמני זה הוא בעו"הז וזה הוא לעו"הב . ופירש
הרב בינה לעתים ז"ל כי שמואל הע"ה חשב שאין ראוי להיות
מלך רישא דעמא אלא רק מי שהוא איש זקן מפני שהכל יהיו
נגררין אחר מעשיו ומהלכו ואין ראוי לזה מי שהוא נער
אדמוני ויפה עינים לכך בראותו את דוד נער אדמוני ויפה
עינים חשב שאינו ראוי להיות מלך רישא דעמא . אמנם
הקב"ה הראה לו הסברה להפך . והטעם מי שהוא זקן הנה
מלך טבעו ומזגו אינו נגרר אחר מכשירי עו"הז ותענוגות
בני אדם ואינו נריך למלחמה ללחום את יצרו וקדושתו ופרישותו
היא אללו בנקל ואין לו שכל כ"כ בזה . אמנם אשרי איש ירא
ה' אשרי ירא ה' בעורו איש שעומד בתוקף החומר ובבורתו
שילרו נלחם עמו לפי מזגו והוא גובר עליו ומקדש עלמו
ופורש מהנאות עו"הז ותענוגיו אשר הם חמורים מאד כפי
תוקף החומר שבו . ולכן זה יאות להיות רישא דעמא שאז כל
העם יראו מעשיו וילמדו ממנו פרישות וקדושה ומהלך טוב
ואם הוא זקן יאמרו הבחורים זה קדוש ופרוש מחמת זקנה
ואין אכחנו הבחורים נהיה נגררים אחריו עתה בזמן בחרותינו
ותוקף חומרינו . אבל מה יאמרו על בחור כארוז ותקיף
חומרנו כאלונים אשר עכ"ז הוא קדוש ופרוש על כן בע"כ גם
הם יקיו נגררים אחריו . וז"ש זה הוא בעו"הז כלומר עורנו
תקיף וחזק בחומר עו"הז ועכ"ז באשר הוא שם תמלא אמיץ
וחזק בענייני עו"הב וע"כ הוא ראוי יותר להיות ראש עב"ד :
ובזה פירשו רבני אשכנז ז"ל מאמר רז"ל בנרב ואביהוא
שאמרו על מרע"ה ואהרן אביהם מתו ימותו שני זקנים

הללו ואני ואתה נטיל שררה על הזכור והדבר קשה לפי פשוטו
 מאד איך לדיקים הללו יתקנאו מגדולת דורם ואכיהם הקדושים
 ויהיו מלפוס על מיתתם ח"ו וכפי האמור מוכן שפיר דכונתם
 לומר מנהגו של עולם העם רואין הראשים שלהם ונגררין
 אחריהם במהלכם ומעשיהם לכן אם יהיו הראשים זקנים מופלגים
 יש דרך לז"ה להעלות בלב העם שעדיין לא הגיעו לזקנה
 שלא יהיו נגררים אחר הראשים הזקנים כי יאמרו הזקנים
 יכולים להיות פרושים וחסידים מלד טבעם ומוזגם ואין לנו
 הבחורים להיות נגררים אחריהם ולדמות להם וזה"ל כשנגיע
 לזקנה לימים אשר אין בהם חפץ אז נדמה להם ולנהוג כמנהגם
 של הראשים הזקנים ולכך אמרו טובת העם הנפשיית היא אם
 נהיה אנחנו הבחורים מנהגים וראשים על העם דבזה יתפעלו
 יותר להיות גם הם נוהגים כמונו והולכים במהלכינו ועושים
 כמעשינו כי יקחו קל וחומר מלדינו עכ"ד :

והנה באמת תלמודים אלו שיש לאדם ללמוד מאחרים בעניינים
 הנפשיים אינם שוים בזקנים ובחורים דיש לימוד יולא
 מן מנהגן של זקנים אשר לא ימלא בבחורים ויש לימוד יולא
 מן הבחורים אשר לא ימלא בזקנים וזהו כי מלות אשר עולם
 קשה וכבד ולריך להם כח גדול לעשותם כמו עסק התורה
 בתמידות ימים ולילות ובקור ובחוס וכן מהלך לבית הכנסת
 בגשמים וקור או חוס וכל כיוולא בזה שריך להם כוח גדול
 לסכלם והזקן לפי טבעו ומוזגו קשה עליו עשייתם וקיומם
 ועכ"ז הוא משתדל בקיומם ועשייתם כמו הבחורים ועוסק
 בכל מלאכת הקודש הכבדה על החומר כאלו חזק כאלונים
 ובחור בארזים ואינו קץ בהם הא ודאי בעניינים אלו יפה
 הלימוד שילמוד האדם מן לדיקים הזקנים השלמים בזה עשר
 ידות ממה שיש ללמוד מן לדיקים הבחורים וכמו כן ארו"ל
 על רבי עקיבא ומה בזקנותו כך בילדותו על אמת כמה וכמה
 ויש עניינים נפשיים של פרישות וחסידות ומאוסות כמענוגי
 עו"ה ומותרותיו שהאדם ילמוד בהם מוסר השכל מן לדיקים
 הבחורים אשר גם בהיותם בתוקף החומר פורשים מתאוות
 הגופניות ורבו התאוה ותענוגי עו"ה שקשה לחומר בעורו

חסדי אבות פרק ד

בתקפו וגבורתו להיות פורש מאליו התאוות ותענוגים · אבל
לדיקים הזקנים פרישותם מזה היא טבעית לפי מזגם כי חומרם
חלש ותש כחו ואין לו עריכות למותרות עו"ה · וכמ"ש ברזלי
לדוד הע"ה בן שמונים שנה חנכי היום האדע בין טוב לרע
אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה אם אשמע
עוד בקול שרים ושרות · ובגמרא למדו מדברים אלו של ברזלי
על טבען ותשות חומרם וכוחן של זקנים :

נמצא לפ"ז יש תלמודים בעניינים הנפשיים שיותר יאות
וככו ללמד מן לדיקים הזקנים ולא מן הבחורים ויש
תלמודים שיותר ככו ויאות ללמד מן לדיקים הבחורים · ולז"ל
איזהו חכם הלמד מכל אדם כלומר איזהו חכם השלם בכל
חכמת הלימוד זה הוא הלמד מכל אדם דהיינו יש עניינים
שילמוד אותם מן הזקנים ולא מן הבחורים · ויש עניינים
שילמוד אותם מן הבחורים ולא מן הזקנים ועי"כ נמלא הוא
חכם שלם בכל ענין וענין · שנאמר מכל מלמדי השכלתי כל
דייקא הן מן הזקנים הן מן הבחורים · השכלתי ללמוד מכל
אחד דבר הראוי ללמדו ממנו שאקח קל וחומר מן הזקנים
לענין אחד ומן הבחורים לענין אחד :

ובזה יוכן בס"ד טעם למנהגם של סבי דבי אתונא שהיה
מנהגם להשיב בבית מדרשם את הבחורים ולמד אדם בעניינים
הנפשיים השייכים למעלה שלא יעסוק ויטרח בהם אלא בעורו
בחור שיש לו כח לסבול לימוד בזמן הקור והחוס ובתמידות
הלימוד ימים ולילות שהטבע שלו מקשיעו לזה ומושב הזקנים
למטה ללמד את האדם בעניינים הגופניים המתחייקים למטה
שלא יהיה פורש מן תענוג עו"ה ומותריו אלא רק בהיותו
זקן שהטבע מקשיעו והם עשו סדר זה ללמוד ממנו דברים
אשר הם כנויים ע"פ עלת היל"ה כי הם היו פלוקופים
חכמים המה להרע ואין כנויים כנין אמת :

איזהו גבור הכובש את ילדו כל"ל בס"ד לרמזו אותיו י"ד
שהם ג' אותיו' אם תכבוש מקפרם לעשותם אות
אחד אז יהיו אות ש' וכיון דנעשו ש' נכנעים מן אות ש'

חסדי אבות פרק ד

פר

של תפילין דכתיב והיה שדי כלריך וז"ש איזהו גבור הכובש את ילדו שכובש את ג' אותיו ילד לעשותם אות ש' כן יש לומר דרך רמו :

ועוד כ"ל איזהו גבור הכובש את ילדו דק' הו"לל המתגבר על ילדו ולמה נקיט לשון כובש וכי בכובש כבשין איירי הכא ונ"ל בס"ד ואקדים תחלה מוסר בדרך משל ומליצה לאדם א' שבא אלל חסיד א' ויאמר לו ר' יש לי ג' נשים קשים וקזקים עלי והם יולאים וחולות בכרמים והולכים אנה ואנה ומושכין אותי לכל אשר יתפלו ומכריחים אותי לעבור על חקי השמים ותורתיו הגידה לי מה לעשה ויענהו ויאמר לו הגד נא את שמותם ויאמר לו א' שמה תאוה וא' שמה קנאה וא' שמה כבוד א"ל החסיד בני הלא שמעת מ"ש התנא התאוה והקנאה והכבוד מוליאין האדם מן העולם א"כ קודם שיוציאוך הקדש להוציאם ולגרשם א"ל ר' קשה לגרשם מפני כי אני לריך לשלשה מיני סממנים בשביל קיום גופי ואלו כל א' יודעת לעשות לי סס א' ואם אגרשם מי יעשה לי ונס אם אני מניחם אללי ואפייקס סיהיו נוחין עמי לא אוכל ללאת י"ח עמהם לרעותם מפני כי כתוב עלי בכתובה שלהם תנאים כבדים למאד מאד :

אמר לו החסיד מה הם התנאים שהם כבדים עליך ויאמר הראשונה ששמה האוה כתובה קוראה תנאי א' שאני חייב למלאת לה הכיס שלה דינרין א' אך דא עקא כי אם אטרח ואביא דינרי ואמלא את הכיס לקיים התנאי לא אלא ידי חובתי יען כי הכיס שלה עשוי לאס' תיג' ואחר שאמלאהו עד פיו תמשוך אותו בידה ויהיו כל הדינרין שכתובו מניעים עד חלו דוקא ומלא חלו ריקס' ואז אטרח להביא עוד דינרין למלאת את הריקן שבו עד פיו תחזור ותמשוך הכיס עוד ויהיו כל הדינרין מניעים עד חלו של אותו הזלק הריקן ואם אוסיף עוד דינרין למלאת חלק הריקן עד פיו תחזור ותמשוך אותו ויגיעו הדינרין עד חלו הריקן וכן עו"הד מאחר שהכיס עשוי לאס' תיג' כמלא אין אני יולא י"ח עמה לקיים התנאי ההוא הכתוב עלי בכתובה מה לעשה לזאת האשה א"ל החסיד כניס דברך כי כן אמרו חכמים אין אדם מת וחלי תאותו בידו

חסדי אבות פרק ד

יש לו מנה רועה מאתים יש לו מאתים רועה ד' מאו' וכן על
זה הדרך חזן לדבר סוף :

והשנית ששמה קנאה כתוב בכתובתה תנאי א' שאני מחויב
לעשות לה בגדים ותכשיטין כאשר נמלא אלל נשים

החשובות : ודא עקא כי זאת האשה בביתה לא ישכנו רגליה
הולכת ומסבבת בבתי נשים החשובות וגם בבתי משתאו' ששם
נמלא רבות בנות כולם מקושטים בגדים נאים וחפצי זהב
ומרגליות וכל עת שרואה בגד חדש ותכשיט חדש רועה ממני
לעשות לה כמותם כפי התנאי ההוא ואם אעשה ג"כ חזן אני
יולא י"ח כי אח"ך תחזור ותראה עוד חדשות בגדים ותכשיטין
ורועה ג"כ לעשות לה כפי התנאי וחזן לדבר סוף : מה אעשה
לזאת : א"ל החסיד כן דברת דחזן קץ וסוף לקנאה וחזן אדם
יכול להשלים משאלותיה ובקשותיה :

והשלישית ששמה כבוד כתוב תנאי א' בכתובתה שאהיה
חייב לעשות אותה מכובדת גדולה על כל בעלי

הכבוד למיניהם ולכן רועה שאעשה לה אופן תיקון שאם תהיה
יושבת עם נשים המכובדים בעשרם מתמת מלבושן ותכשיטם
תהיה היא מכובדת יותר דהיינו שיהיו היושבים שם מכבדים
אותה יותר מן הכל : ואם תשב עם נשים משכילים ונבונים
יכבדוה יותר מכולם : ואם תשב עם נשים החשובות מלד היחוס
והמשפחה יכבדוה יותר מכולם : ואם תשב עם נשים יפושיות
ג"כ יהיה כבודה למעלה מהם וכבדוה יותר מכולם * ודא
עקא דחזן אוכל לקיים התנאי הנז"ל דבשלמא בכבוד הנעשה
מלד העושר אוכל לעשותו לה שלבים אותה בגדים יקרים וגם
תכשיטין יקרים של אבנים טובות ומרגליות ואז נתשבת עשירה
גדולה ואם תשב עם העשירות יכבדוה יותר מכולם כי דברים
לו אוכל לקנות מהשוק ואביא לה ותתכבד על ידם : אבל
כבוד הבא ונעשה מלד השכל וההכנה בהיותה יושבת בין נשים
משכילים ונבונים והיא שומה ופתאית האוכל לקנות לה דעת
והשכל מן השוק ואביא לה וכן כבוד הבא ונעשה מלד חשיבות
היחוס והמשפחה והיא יחוסה מנונה ומשפחתה פנומה האוכל
לקנות לה זה מן השוק : וכן כבוד הבא ונעשה לנשים מלד

עולם ויפין בתואר ומראה שלהם האוכל לקנות יופי מן השוק
ואשנה לורתה . ועל כן איך אפשר שאלא ירד חובתי בקיום
התנאי הקודם הכתוב בכתובתה :

על כן הנידה לי מה לעשה לאלה כי לברשם א"ל מפני
שצריך אני להם ולפיוסם בקיום התנאים ההם כדי שיקו
נחמין עמי ג"ו א"ל מחמת טעמים הנז"ל שאמרתי :

אמר לו החסיד ירעתי בני ורעתי כי נשים אלו א"ל לברשם
ולהוליאם לגמרי מביתך כי צריך אתה להם וגם א"ל
ללאת ו"ח עמהם . אך אנוד לך הדרך אשר תלך בו ועוב לך .
והוא כי יש באדם שני יצרים הא' נקרא יצר הטבעי ואחר נקרא
יצר נפשוי והיינו יצר הטבעי הוא מתהווה ממדות הטבעיות
גופניות שמתהווים בנוף האדם מלד הטבע מיום הולדו והם
הולכים וגדלים בקרבנו ולכן זה היצר המתהווה מהם נקרא יצר
הטבעי . אבל יצר הנפשוי הוא מלאך רע הנמשך מן הקליפה :
והנה מן יצר הטבעי ילא פועל טוב לקיום המלות כי א"ל
להיות פריה ורביה בעולם בלעדו . וכן עונג שבת
ויו"ט באכילה ושתייה יהיה על ידו כי מן יצר הטבעי יהיה כח
תאוה לאדם להזקק לאשתו ולהתענג באכילה ושתייה ומלבוש
בשבת ויו"ט . כמלא יש ביצר הטבעי לורך מלוא כי התאוה
ללורך מלוא כמשבת ממנו :

וכן הקנאה ג"כ כמשבת מן יצר הטבעי ויש בקנאה לורך מלוא
כי קנאת סופרים תרבה חכמה ואם לא יהיה לאדם כח
קנאה שיתקנא מן החכמים עגלי תורה ומן הצדיקים העוסקים
במלות ומע"ט לרוב היה מסתפק במעט לימוד תורה וכמעט
מלות ומתרגל להרבות בהם . אך ע"י הקנאה שהוא רואה
אחרים מרבים בעסק התורה ימים ולילות ומתחכמים בה וכן
רואה אחרים רודפים אחר מלות ומרבים בהם אז הוא יתקנא
מהם וירדוף אחר לימוד התורה ומעשה המלות :

וכן אהבת הכבוד כמשך מן יצר הטבעי ויולא ממנו פועל טוב
לעבודת הקדש כי מזדמן פעמים הרבה שנמנע האדם
מעשות רע מחמת הכבוד כי יחוש על כבוד עצמו שלא יתבזה
בין בני אדם לקרותו רשע . על כן אלו הנשים אשר דברת בהם

חסדי אבות פרק ד

שהם תאוה וקנאה וכבוד ה"א לנרשם לגמרי מקרביך כי אתה
לריך להם בעבור הטוב היוצא ונעשה מזלם :

אמנם הלא תראה בחזרו וביתו של אדם ימלא תרנגולים

הרבה אשר אלו כל יום יולידו בלום וילא מהם פרי

אך אם אלו התרנגולים יוליאם מתוך הכלוב והחזר שלהם

ויתפזרו בבית ובחצר אע"פ שהם מולידים בלום ועושים פרי בכל

יום וילא מהם נזקין כפלי לפלים על הרווחה הבאה מהם ועין

שאם ימדרו וילאו ממקום מאסרם יתפזרו בחצר ויכנסו בכל

חדריו זה מטכף המטה וזה שופך הקערה וזה משבר הכלים

ובואת ובואת כמה נזקין ומכשולות יגיע מהם מאחר שהם

נעזבים ושטים כחפלים : אבל אם יהיו אסורים תוך הכלוב שלהם

יעשו שם פרי ואינו מגיע מהם שום נזק כלל :

וכן הענין ביאר הטבעי אשר התאוה והקנאה והכבוד יולאין

ונעשין ממנו אם יהיה היצר הזה כוחו ככוש תוך הכלוב

שלו שהוא הגוף ולא ילא כוחו בחוץ להתפשט על הדברים

הנמצאים בתבל להיות לאדם בהם תאוה וקנאה וכבוד הנה זה

יעשה פרי ופועל טוב בקרב האדם בלבד שיהיה מוליד באדם

תאוה וקנאה וכבוד בדבר מזוה בלבד :

וז"ש התנא בן זומא איזהו גבור הכובש את יצרו כבישה זו

עניינה מאסר שיהיה יצר הטבעי אסור בקרבו ולא ילא חולה

להתפשט ולנחש על הנמצא בתבל לעורר לב האדם במידת

התאוה והקנאה והכבוד בדברים הגשמיים שילא מהם נזקין

וחבלות לנפש האדם : שאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל

ברוחו מלוכד עיר : פירושו מושל ברוחו הוא יצר הטבעי לאסור

אותו בקרבו שלא יתפשט בחוץ אנה ואנה זה ישובח יותר

מלוכד עיר כי אות מ'ם של מלוכד היא מ'ם היתרון כמו טוב

פריי מתרון וכן לאחותה הטובה ממנה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד לפרש איזהו גבור הכובש את יצרו

כי יש הפרש בין אסור לבין כבוש כי האסור אע"פ שאינו

יכול ללאת חולה יתנובע אנה ואנה בתוך מקום מאסרו אך

לשון כבוש מורה על מי שאינו יכול לנוע עצמו כלל אפילו כל

שהוא כי הנתון תוך המכשם אינו יכול לזוז ממקומו אפילו

במלא נימא והרי הוא כאבן זו הקבועה בכנין שבכותל . וכן
הענין בתגבורת האדם על יארו שיט מתגבר על יארו תגבורת
גדולה עד שיהיה יארו אללו בסוג כבוש כדאמרן . ויש אדם
אשר יארו אללו בסוג אסור ולא כבוש . והענין של שני דמיונים
אלו של כבוש ושל אסור הוא שיט אדם מקללים ומחרפים אותו
ויארו בווער בקרבו כעס גדול ומתעורר הכעס בלבו שמפרכס
ורוצה ללאת לחוץ לקלל ולחרף ולהכות את זה המקלל ומחרף
אך הוא מתגבר על היאור ואוסרו בקרבו ואינו מניחו ללאת
חולה לעשות רע או לדבר רע בפועל להשיב חורפו דבר אלא
שותק ואינו מדבר ואינו עושה כלום והרי זה יארו אללו בסוג
אסור כי לא נתבטל אלא הוא עורנו בתקפו בקרב האדם ובווער
בתגור ולא כבה אש חמתו ואין זו תגבורת שלימה וגדולה מאחר
כי היאור עושה רושם בלבו כי קרבו מלא כעס . ויש אדם
מתגבר על יארו תגבורת שלימה שאפלו בקרבו אינו עושה רושם
ואין לו תנועה כלל דאפילו בלבו אינו מתכעס על דברים
שחרפו אותו בהם . וכן בשאר עבירות של נאוף וכיוצא יש
מתגבר על יארו שאינו עושה פועל בכוחו בחוץ אך לבו מלא
הרהורים רעים ומלטמק ורע לו באש התאוה הבווער בקרבו
ויש מתגבר על יארו תגבורת שלימה שגם לבו נקי מן הרהור
רע ואין יארו עושה רושם בקרבו כלל דנמלא זה אין יארו אסור
בקרבו אלא הוא כבוש בדבר הנתון תוך המכבש שאינו זו
ממקומו ואין לו שום תנועה כלל וכמו האבן הכבושה בכנין
שאינה מתדנדנדת אפילו בחוט השערה :

ו"ש איזהו גבור הכובש את יארו כובש דייקא שאינו בסוג
אסור אלא בסוג כבוש שאפילו בקרבו אינו עושה שום
תנועה ורושם כלל . שנאמר טוב ארך אפים מגבור שלא אמר
אך אף אלא אפים תרתי משמע ר"ל כעס חיוון וכעס פנימי
כעס נגלה וכעס נסתר זה טוב מגבור דעלמא במלחמת איש
באיש ומושל ברוחו הוא הרהור הלב שגם הרהור רע אשר רוח
הוא באנוש אין לו זה ערוף מלוכד עיר בפועל :

איזהו עשיר השמח בחלקו . כ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בספר
משפט זרק אות קע"ב בשם ספר מעלות ומדות וז"ל

חסדי אבות פרק ד

ידוע שהק"כה מעניש תמיד מדה כנגד מדה והנה לעתיד
 כשיביא לדין את האדם שלא היה לו מדת הסתפקות בעו"ה
 אלא היה לו חשק בתאוות עו"ה אז מאד יאמר לו הק"כה כמו
 שאתה רצית תמיד בחיידך זהב וכסף הרבה מלבושים הרבה
 אכילה ושתייה הרבה כן הראה לנו תורה ומצוות הרבה שעשית
 כל ימי חלדך וכודאי חשך משחור תארו כי אין לו כפי החיוב
 המוטל עליו לא תורה ולא מצוות ויולא דינו קשה אבל אם
 האדם היה לו בחייו מדת הסתפקות והיה מקבל כל דוחקו
 וצערו מאהבה ואומר טוב ה' על כל מה שחננו ולא היה מבלם
 ימים לקנות הון אזי אחר פטירתו כשיביא לדין לפני כ"ד של
 מעלה אומר הק"כה לב"ד של מעלה תגמלו חסד עמו ונקל
 בדינו כמו שהטוב המעט שהייתי מטיב לו היה מסתפק בו
 ונחשב בעיניו לרוב כן מעט ת"ת ומעשים טובים שעשה
 יספיקו לו וכדון אותו לכף זכות מדה כנגד מדה עכ"ל ע"ש
 נמצא מי שיט' לו מדת ההסתפקות ששמח בחלקו ואע"פ שהוא
 מעט מן המעט נחשב בעיניו לרוב ירווח בעו"ה הב שיחשבו לו
 מעט זכיות לרוב וגם בעו"ה טוב לו שיהיה לכול מכמה דאגות
 ועלבוניות כיון דאינו נותן עיניו בשל אחרים כדי שיהיה לו
 דאגות ועלבוניות הרי בעל ההסתפקות אשריו בעו"ה שלא יהיה
 לו דאגות וטוב לו לעו"ה הב דיואל י"ח במעט זכיות וז"ש איזהו
 עשיר השמח בחלקו יהיה מה שיהיה יסתפק בו וישמח באלו
 בידו עושר מופלג ששמח בו שכל יגיע כפיך כי תאכל ר"ל
 אין אתה נותן עיניך בשל אחרים אלא עיניך וביטו ביגיע כפיך
 באלו אין בעולם יותר חשוב מחלקו הנה זה אמרו לו אשריך
 וטוב לך אשריך בעו"ה אזי שאין אתה דואג ועובד כלל מאחר שאתה
 נהנה במדת ההסתפקות ועוד טוב לך לעו"ה הב כי יאמר ה'
 לדונו לכף זכות מדה כנגד מדה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד איזהו עשיר השמח בחלקו בהקדים
 מ"ש בגמרא דסנהדרין בשחלה ר"א ככנסו תלמידיו
 לבקרו אמר להם כמה עוה יש בעולם התחילו הם בוכים ורבי
 עקיבא משחק אמרו לו עקיבא אנתנו בוכים ואתה משחק אמר
 להם למען אתם בוכים אמרו לו ספר תורה שריו בלעז ולא נככה

אמר להם לכך אני משחק שכל זמן שאני רואה את רבי שאין
 יינו מחמוץ ואין רבשו מדביש ואין שמנו מבאיש ואין פשתנו
 לוקה אמרתי שמא ח"ו קבל רבי עולמו אבל עכשיו שמח אני
 אמר לו ר"א עקיבה כלום חסרתי מה מן התורה ח"ל למדתו
 רבינו כי אין לריק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ע"ש. וכיוצא
 בזה אמרו בגמרא דע"ז דף פ"א אמר רבא מ"ד אנכי אפרס
 והמה דברו עלי כזבים. אני אמרתי אפרס בממונס בעו"הו
 כדי שיזכו לעו"הב והמה דברו עלי כזבים. והיינו דאמר רב
 פפי משניה דרבא מ"ד ואני יסרתי חזקתי ורועותיהם ואלו
 יחשבו רע. אמר הק"בא אני אמרתי הייסרס ביסורין בעו"הו
 כדי שיתחזקו ורועותם בעו"הב ואלו יחשבו רע. וכן אמרו
 בספרי ר"א בן יעקב אומר כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין
 מתכפרין לו מעוונותיו כלום וע"י יסורין מתרצה לפני המקום
 ב"ה. שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח:

ורבן מאמר שיסורין הבאים על האדם בעו"הו הם לעובתו
 כדי שלא ינוכה משכר עו"הב כלום. וגם כדי להחילו
 בעו"הו מדבר קשה ביותר שהוא מיתה והדומה אליה. כמ"ש
 אפרס בממונס בעו"הו עשיר בשורו. עני בשיו. אלמנה
 בתרנגולתה. על כן לריך האדם לקבל לרתו בשמחה וברצון לב
 ולא יתרעס ח"ו. ובזה כתב הרב אלמושנינו ז"ל בביאור מאמר
 רז"ל בגמרא מעשה בהלל הזקן שהיה מהלך בדרך ושמע קול
 לוחה בעיר אמר מובטחני שאין זה בכיתי. והקשה והלא הלל
 היה עניו מאד ואיך אומר כן שנראה שהוא דרך גאווה ח"ו.
 ותירץ שאין מדבר כן מלך גאווה חלילה לאלה אדרבא מלך ענוה
 הוא זה כי הוא מרוב ענותו כשרואה יסורין מחליט שבאו עליו
 דרך כפרה בעבור חטא ולכן לא היה לוח על יסורין אלא שמח
 כיון שבאין לכפר עליו וכדרך זה לימד לבני ביתו להיות גם הם
 יחליטו היסורין הבאים עליהם בשביל חטא הם באים ולכן ודאי
 לא לוחי עליהם וכששמע לוחה אמר ודאי אין זה בכיתי כי לא
 הורגלו ללעוק אלא מקבלים הלכות בשמחה עכ"ד:

ולפ"ז העשיר כשרואה לרות של הפסד ממונו לריך לשמוח
 יען דאם הוא עשיר ואין לו לרה לריך לחוש שמא

חסדי אבות פרק ד

עשרו זה בא לו משכר עוה"ב ונמלא אוכל עולמו בחייו וכמ"ש
רבי עקיבא על ר"א לכן העשיר כשרואה לרות לרה אחר לרה
לדיק לשמוח על זה וזה כרמו במספר עשיר שעולה תק"ף
ואם תחלק מספר תק"ף לשני חלקים יהיה כל חלק מספר ל"ר
נמלא עשיר הוא מספר ל"ר ל"ר לרמו שהעשיר טוב לו לרות
לרה אחר לרה ולא ידאג על זה ולא יתרעם שאם לא יראה
לרות יש לו לחוש שמא אכל עולמו בחייו וכמ"ש רבי עקיבא
על ר"א כל זמן שאני רואה את רבי שאין יינו מחמיץ ואין דבשו
מדביש ואין שמנו מבאיש אמרתי שמא קיבל רבי עולמו אבל
עכשיו שמח אני ובזה יוכן מאמר התנא אזהו עשיר השמח
בחלקו ר"ל בחלוקת מספר שם עשיר שהוא ל"ר ל"ר המורה על
לרות שבאים עליו לרה אחר לרה שאם הוא עשיר ואינו רואה
שום לרה אין זה נחשב עשיר דו"ל זה אוכל עולמו כאן בעו"הו
שאין לו קיום ועמידה לא סופו לעזוב לאחרים ונמלא אין זה
עושר לא עובי ב"מ וזה דומה לראובן שהיה חייב לשמעון
לא דברים ופרע לשמעון במקום סכנה של לטעים דאין זה
נחשב ממון כיון דאחר טעה באים לטעים ושוללים אותו וכשאר
ערום לגמרי ועל זה מביא הפסוק שאמר יגיע כפיך כי
תאכל כלומר אכילתך בעוה"ז אין אתה משיג אותה בשלום
ומנוחה לא ע"י יגיעה של יסורין הנה אז בטוח אתה שאין
אתה אוכל עולמך הנלחי כאן נאמר עליך אשריך בעו"הו שבאו
היסורין שיש לך בהשגת אכילתך אתה ניזול ממיתה ומדבר קשה
ביותר וכמ"ש אפרס בממונס בעוה"ז עשיר בשורו עני בשיו
וכו' וגם טוב לך לעוה"ב שלא אכלהו וכלית אותו בעוה"ז לא
נשאר כולו שמור לך לעוה"ב :

ועוד כ"ל בס"ד אזהו עשיר השמח בחלקו ע"פ דברי רז"ל
בגמרא בפסוק והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמה
ודעת והיינו דעת זה קדר טהרות ע"ש ולפ"ו הלומד בסדר
טהרות ראוי שיהיה נשפט מן ספירת הדעת וידוע כי העושר
נמשך ומשתלט מן הדעת דכתוב וכדעת חדרים ימלאו כל הון
יקר ונעים וידוע שיש עושר בא מפאת המזל ואין עושר זה
יתייחס לאדם עצמו לא למזל כי המזל שכולד בו גרם לו העושר

אבל עושר הבא מבח זכות התורה כנ"ל זה ויתייחס לאדם עמו
 כי הוא הזוכה בכך ע"י לימוד שלמד וז"ש איזהו עשיר שיהיה
 העושר אליו ולא למזל זה השמח בחלקו קרי בה בחלק ו' שהוא
 סדר טהרו' שהוא ששי שנקר' דעת כאמו' ועל ידו נמשך לאדם
 שפע עושר' מן הדעת בדכתיב ובדעת חדרים ומלאו כל
 הון יקר ונעים :

א' נמי יש לפרש ע"ד הכו' שפרשנו חלקו הוא קאי על סדר
 טהרות שהוא חלק ו' והיינו ידוע העושר בא בשכר השמחה
 שהאדם שמח בתורה ומצות' כמ"ש לך אכול בשמחה לחמך
 ושתה בלב טוב ויניך וכו' ואם האדם שמח בלימוד התורה
 דשייכא לו בשביל קיום המצות דשכיחי בעו"הו אין הוכחה
 שהוא שמח בשביל כבוד התורה אלא י"ל ששמח בלימודו מפני
 שבו ידע להיות מורה הוראה בישראל ויכבדוהו העולם בעבור
 חכמתו' אבל אם הוא שמח בסדר טהרות דאין לו שייכות
 בז"הו ואין הרברים באים לידו מעשה ואין אדם שואל כלום
 עליהם לעת עתה ה"ו מוכחת שמחתו שהיא לש"ס לאהבת
 התורה ולכך ראוי להתעשר בזכות השמחה שיש לו בלימוד
 התורה בדכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב והתורה
 מעשרת דכתיב בשמאלה עושר וכבוד' וכתיב עושר וכבוד אתי
 הון עתק ולדקה האמור על התורה' וז"ש איזהו עשיר שזוכה
 לעושר ויתייחס אליו זה השמח בחלק ו' הוא סדר טהרות דאין
 לו שייכות בז"הו דבוראי שמחתו היא בעבור התורה ומעשרתו :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד איזהו עשיר השמח בחלקו דהכתוב
 אמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך ודרשו
 רז"ל הכונה לומר חלק העני נתתו עמך בממונך באותפות
 שאם אתה נותן מעשר ממונך לדקה אין אתה נותן משלך אלא
 זה מחלק העני אשר שתפתי אותו עם חלקך' נמצא לפ"ז מי
 שאינו נותן מעשר מן ממון שכירו לעניים הרי הוא אוכל ושמח
 בחלק העניים המעורב בממון שכירו' וא"כ אין זה נחשב
 ונקרא בשם עשיר אליבא דאמת' דהא ארו"ל שלשה אין הדעת
 סובלתן וחד מנייהו עשיר ומכחש דאם הוא עשיר איך יגנוב
 ויגזול משל אחרים' דבשלמא עני אם יגנוב אומרים עליו לא

חסדי אבות פרק ד

יכוזו לנכב כי יגנוב למלאכת נפשו כי ירעב · אבל העשיר יש לו ממון הרבה ואינו רעב למה יגנוב על כן אם העשיר גנב אין זה נקרא עשיר כפי הטבע אלא נחשב עני כי הטבע מחייב את העני לגנוב ואינו מחייב את העשיר · וכזה יוכן לזוהו עשיר שראוי לקראו עשיר כפי הטבע זה שהוא שמת בחלקו דוקא שאינו גזול חלק העניים המשותף עמו אלא הוא מפריע המעשר שהוא חלק העניים ונותנו להם ואינו שמת אלא בחלקו הוא ממון הנשאר בידו אחר הפרשת המעשר :

ובזה פרשתי בס"ד טעם נכון אשר עשה הקב"ה ביד האדם חמשה אלבעות ועשה אלבע אחת שהוא הגדול מובדל מן הארבעה אלבעות והיינו כי קנין האדם עושר ממון ונכסים הכל יתייחס לידים כמ"ש כוחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה וכן כתיב יד חרוצים תעשיר ולכן העושר נקרא יגיע כפיים ולכן כל הברכות של הממון נאמרו על הידים כמ"ש למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך וכן מעשה ידיו ברכת וכזה רבות במקראות וידוע כי המעשר המובחר הוא חומש שיתן חומש ממנו לעניים וארבע חלקים לו לעצמו וכן ארו"ל בנמרה אל יבזבו אדם ממנו לדקה יותר מן חומש ולכך בידים שהממון יתייחס לה עשה חמש אלבעות ואלבע אחד שהוא הגדול מובדל מן הארבעה כי הוא כנגד חלק החומש שהוא של עניים וארבע אלבעות הם כנגד ארבעה חלקים הנשארים אלל האדם אחר הפרשת החומש :

ורז"א התנא אזהו עשיר השמת בחלקו הוא מה שנשאר אללו אחר הפרשת החומש ולא ישמת באכילת חלק החומש שהוא של עניים ומביא על זה הכתוב יגיע כפיד כי תאכל בלומר אכילתך והנחתך בעוה"ז תהיה כפי הרמז הרמז כינוי כפיד שבו יש ארבע אלבעות לקור ואלבע חמישי שהוא מובדל ומופרש לחודים ואם אתה עושה כן לאכול ולהנות כפי הרמז הרמזו בכפיד אז אשריך בעוה"ז שאין אתה אוכל מגזלת ממון אחרים וטוב לך לעוה"ב דאע"פ שאתה נתת לעניים משלהם ולא משלך עכ"ז הקב"ה יחשוב לך כאלו נתת משלך ויתן לך שכר טוב על זה לעוה"ב :

אִיזְהוּ מכבוד המכבד את הכריות · כ"ל בס"ד ע"פ מעשה
 בעשיר אחד שהיו כל העולם מכבדים אותו מחמת
 רוב עושרו · אבל הוא לא היה מכבד אנשים שאינו מדבר
 עמם בדרך כבוד ואינו נוהר בכבודם לקום מפני אנשים
 החשובים ולהשיב להם שלום בדרך כבוד · והיה בעירו עשיר
 אחר שאינו כ"כ עשיר כמו זה וג"כ היו העולם מכבדיו אותו
 והוא ג"כ היה נוהר בכבודם לעשות להם קימה ולדבר עמם
 בדרך כבוד ונוהג עמם מנהג דרך ארץ · והנה כזדמן פעם
 אחת שאותו העשיר הגדול עשה משתה לבנו * ועשה סעודה
 גדולה לכל אנשי העיר והביא לפניו שלחן מלא · וגם הביא
 מנגנים בכל מיני כלי זמרה והושיבם על כסאות ובתוך המסיבה
 קם הוא וכנס בחדר אחד וישנה מלבדו וישם מעטופה על
 פניו באופן שלא יהיה ניכר וכודע לשום אדם ויתהלך בהחבא
 אחר כסאות ומטות המסובין לשמוע מה הם מדברים בינותם
 וישמע דהיו המסובין מדברים זא"ז בענין הולאות המשתה
 ההוא ויאמר אחד לחבירו מה תשער בדעתך סך ההולאה שהוליא
 זה הכלב על משתה בנו ויענהו כ"כ וילך עוד ללד אחר וישמע
 אחד שואל מחבירו מה תחשוב בדעתך סך ההולאה שהוליא זה
 החמור על משתה בנו באופן ששמע זה קורא אותו בשם כלב
 וזה קוראו בשם חמור וזה קוראו בשם חזיר ויחר לו כלבבו
 ושתק ולא דיבר כלום וכזדמן בשבוע שאחריו ג"כ היה משתה
 בבית העשיר השני שהיה מכבד את הכריות וגם הוא הזמין
 לכל אנשי העיר וגם את העשיר הגדול ההוא ג"כ הזמינו אך
 לא הלך מפני גאותו · אמנם אחר שעבר שתי שעות קם והחליף
 שמלותיו ויתעטף וילך לבית המשתה של אותו עשיר באופן
 שאין אדם מכירו מי הוא ויתהלך אחר המטות והכסאות לשמוע
 מה הדברים אשר ידברו האורחים בינותם וישמע אחד אומר
 לחבירו מה תחשוב בדעתך סך ההולאה שהוליא העשיר הטוב
 הזה בשביל משתה בנו וילך עוד וישמע מן האורחים אחרים
 מדברים זע"ז והיו קוראים אותו עשיר נכבד זה קוראו אדם
 יקר וזה קוראו אדם נכבד וזה קוראו אדם הטוב ונתמלא חימה
 יותר ויתאפק ויבא לביתו סר וזעף ותאמר לו אשתו מה לך

פרקי אבות פרק ד

בן עזאי אומר • הוי רץ למצוה קלה

חסדי אבות

ויאמר בשבוע שעבר עשיתי משה והולאתי יותר מן ת"ק דינרי
 זהב וכ"ב שמעתי מספרים זה קוראו חזיר וזה קוראו כלב וזה
 קוראו חמור • ופלוני העשיר שעשה משה בשבוע זה אשר לא
 עשה הולאות יותר מן מאה זהובים קוראים אותו בשם הכבוד
 ומכבדים אותו בדברי יקר וכבוד שלא בפניו זה קוראו עשיר
 ככבד וזה קוראו איש יקר וזה קוראו אדם טוב וכיולא ורמי
 עולם הפוך ראיתי ולא אזעף • אמרה לו דבר זה מידך בא לך
 ואתה הגורם מפני שאין אתה נזהר בכבודן של בני אדם ומזולז
 בכבודם על כן אע"פ שתראה שמכבדים אותך כ"ז הוא לפנים
 ומזולזים אותך שלא בפניך • אבל זה העשיר אע"פ שאינו מניע
 לחצי עושרך ולא עשה הולאות רביע שלך מאחר שהוא מכבד
 את הבריות הם יכבדוהו גם שלא בפניו כי הכבוד שעושים לו
 בפניו הוא אמיתי • וז"ש איזהו מכובד כי אין הכבוד ניכר כמו
 שבני אדם מכבדים אותו כי יש מכבדים אותו והם מזולזים
 אותו שלא בפניו וכמו אותו עשיר הראשון הנ"ל • אך איזהו
 מכובד בכבוד שעושים לו הנה זה המכבד את הבריות ואף תדע
 שהכבוד שעושים לו הוא כבוד אמיתי שמתכבד בו • משא"כ
 המזולז בכבודן של בריות אין זה מכובד בכבוד שעושים לו :

ובאופן

אחר נ"ל בס"ד כי נודע כל אדם המכבד לאחרים
 הנה הוא עלמו מתכבד באותו הכבוד שעושה
 לאחרים אמנם זה דווקא אם הוא מכבד לאנשים חשובים אבל
 אם מכבד לריקים ופוחזים ולימים אינו מתכבד בכבוד שעושה
 להם אלא הוא מתבזה בכך כי לא נאזה לבסיל כבוד • וכל אדם
 חשוב נקרא בשם בריה כמ"ש במאמר אני בריה וחיבורי בריה
 וז"ש איזהו מכובד בכבוד שעושה לזולתו זה המכבד את הבריות
 ר"ל לאנשים חשובים שנקראים בשם בריה :

הלכה ב בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן

העבירה • נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל לעולם יראה
 אדם כאלו כל העולם כולו חמיו זכאי וחמיו תיוב • ר"ל במנין

בְּחִמּוּרָה • וּבּוֹרַחַ מִן הָעֵבֶרָה שְׂמִצּוֹרָה
 גּוֹרֶרֶת מִצָּוָה • וְעֵבֶרָה גּוֹרֶרֶת עֵבֶרָה •
 שִׁשְׁבַר מִצָּוָה מִצָּוָה • וְשִׁבַר עֵבֶרָה עֵבֶרָה :
 חסדי אבות

המלות ומנין העבירות עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את
 עלמו ואת כל העולם כולו לכף זכות ר"ל במניינם עשה עבירה
 אחת אוי לו שהכריע את עלמו וכל העולם במניין לכף חובה
 ונראה כי ר"ל כוונו בענין הכטת האדם באופן זה כדי להגילו
 מהערמת הו"ה כי כאשר יראה בזה מצוה אחת ליד האדם
 הוא עושה לו התרשלות שלא יעשנה באומרו אתה מלא מצות
 כרמון ורוכך זכיות ומה יתרון יהיה לך בעשיית מצוה זו והלא
 גם אם לא תעשנה אתה רוכך זכיות על כן מה לך לטרוח בה
 לעשותה • וכן כשיבא לידי אדם עבירה אחת אומר לו עשה
 אותה ואל תירא יען אע"פ שתעשה עבירה זו הנה אתה רוכך
 מצות ואם תהיה נוספת עבירה הנה מנין המצות שלך יותר
 הרבה על מנין העוונות שלך שאם תהיה עבירה זו אשר תעשנה
 נוספת על העבירות אין כאן הפסד ואין הפרש בזה יען כי יש
 לך רוב זכיות רובא במניין שאפילו אם תעשה מאה עבירות
 ג"כ אתה רוכך זכיות ואין האדם נידון אלא ע"פ רובו לכן אמרו
 חכמים מאזנים של מעלה אינה לכל א"ו אפני עלמו דוקא
 אלא יש מאזנים אחת גדולה בשותפות כל העולם ביחד שמונת
 בכף אחת הזכיות של הכל ובכף שניה עבירות של הכל ובשלמא
 במעשים של האדם עלמו יוכל הו"ה להטעותו שיראה עלמו
 רובו זכיות ולכך אומר לו אם תעשה מצוה זו ואם לא תעשה
 ואם תעשה עבירה ואם לא תעשה אין בזה הפרש כיון דאתה
 רוכך זכיות • אך במעשים של כל העולם איך יוכל להטעותו
 דודאי אין שום אדם יודע מצב הכלל של העולם איך הוא עומד
 ושמה עת זו שנודמנה מצוה זו ליד האדם כף המאזנים של
 העולם שקול במניין חצי כנגד חצי ואין כאן רוב זכיות וע"י
 שאדם זה עשה מצוה זו אע"פ שהיא קלה הכריע המאזנים

חסדי אבות פרק ד

שלו ושל כל העולם לכף זכות וכזה ירווח לו ולכל העולם
 המשותפים ביחד · וכן אם באה עבירה אחת לידו שמא אחת
 שעה כף המאזנים הוא שקול במניין חלי וחלי ועשה זה עבירה
 אע"פ שאחת היא הנה הוא גרם שיהיה נוסף עבירה אחת
 בכף המאזנים ומלאה גרם שהכריע עלמו וכל העולם לכף חובה
 דהו"ל רובא עונות נמלא תיקון יפה עשו רז"ל בעלה זו שנתנו
 לאדם באומרו שיראה תמיד המאזנים של כל העולם שקול
 במניין · ואז עי"כ מלוא אחת מרווחת ועבירה אחת מפסדת
 ועל זאת בא בן עזאי להעיר לב האדם באומרו הוי רץ למלוא
 קלה שתהיה זריו לעשות המלוא שבאה לידך אע"פ שהיא קלה
 ואל תתשל ממנה בחשבך רובך זכיות ולכן אם לא תעשה זאת
 המלוא אין בזה הפרש · וכן תהיה בורח מן העבירה אע"פ דאחת
 היא אל תאמר מאחר שיש לי רוב זכיות אין עבירה זו מפסדת
 אותי דגם אם תעשה איוב רובא בזכיות יען דמיני מלוא
 המונחות בכף הזכיות גוררת אללה כל מלוא ומלוא הנעשית
 בעולם ועל כן אולי העולם שקול הוא במניין · ואע"פ דמלוא
 זו שבאה לידך קלה היא גורמת ריוח גדול דהמלות אשר בכף
 הזכות גוררים כל מיני מלות שיהיו נעשים בעולם וכיון שמלוא
 זו תהיה נוספת בכף המאזנים של המלוא נמלאו המלות יתריס
 במניינם על מנין העבירות שבכף השנית · וכן עבירה גוררת
 עבירה כלומר עבירות שמונחים בכף המאזנים דעבירות גוררים
 אלס כל עבירה הנעשית בעולם ואם היה כפות המאזנים
 שקולים במנין ואתה עשית עבירה נמלא הכרעת כל העולם
 לכף חובה כי עתה נוסף מנין העבירות על מנין המלות ·
 והא דנקיט מלוא ועבירה לשון יחיד היינו נקיט על שם המין
 ע"ד ויהי לי שור וקמור :

ואמר עוד טעם אחר על אומרו הוי רץ למלוא קלה מלבד
 אותו הטעם שאמר מלוא גוררת מלוא מפני כי שר
 מלוא מלוא כי ידוע מ"ש המפרשים ז"ל אע"פ דשכר מלות בהאי
 עלמא ליבא עב"ז יש שכר מלוא בהאי עלמא והוא יעזור הק"כ
 לאדם להיות לו שמחה גדולה בעשיית המלוא ע"ד שאמר רור
 הע"ה שש אנכי על אמרתוך כמלאה שלל רב וכדבר הזה וכו'

הקדמונים ז"ל הרבה מאד שהיה להם שמחה נפלאה במעשה
המלות . וכמ"ס בפ"ד דברכות רבי ירמיה הוה יתיב קמיה
רב"ז חזיה דהוה כדח טובא ח"ל וגילו ברעדה כתיב ח"ל
תפלין קא מנחנא . וכוה פירש מו"הר הג' עבדל סומך זלה"ה
כי בשמך יגילון כל היום והיינו שמך אלו תפלין . כמ"ס רז"ל
וראו כל עמי הארץ כי שס ה' נקרא עליך ויראו ממך אר"א לו
תפלין שבראש עכ"ד ז"ל . וכן אמרו בגמרא באותו חכם שסמך
גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מבומיה כוליה יומא . ועד"ז
פירשו במאמר הגמרא בפ"ב דברכות כי הוה מפטירי רבנן מבי
רבי אמרי אמרו ליה רבי תראה עולמך בחייך . והכוונה תזכה
לשמחה גדולה בעסק תורה ומע"ט שזה הוה שבר בעו"הז
מעין שבר עו"הב על כן השמחה שיש לאדם בעור השל במעשה
המלות היא נקראת שבר מצוה בעו"הז . ובאמת השמחה היא
הנאה ועונג גדול לגוף תהיה מה שתהיה . הנה היא באמת
הנאה ועונג גדול לגוף ועכ"ז הקב"ה חושב לאדם את השמחה
שיש לו במלות למצוה גדולה ונותן לו עליה שבר בעו"הב כשאר
מצות וז"ש שבר מצוה שהוא השמחה שהיא באה לאדם בסייעתא
דשמייתא כי הקב"ה עוזרו להיות לו שמחה ואע"פ שהיא הנאה
ותענוג גדול לגוף עכ"ז הקב"ה חושב לו השמחה למצוה ונותן
לו שבר עליה בעו"הב כשאר מצות . וכמלא בזה נתן טעם חדש
על מ"ס הוה רץ למצוה קלה כלומר אע"פ שתראה אותה קלה
בעיניך וכיון שהיא קלה תחשוב גם שברה הוה קל ולכן לא
תזדרז לעשותה לא כן אלא תהיה רץ אחריה לקיימה יען כי שבר
מצוה היא השמחה שהיא שבר של מצוה בעו"הז הנה הקב"ה
חושב אותו לאדם מצוה ונותן לו שבר בעו"הב כשאר מצות ועל
כן אם תבא לירך מצוה אל תקטן בעיניך מפני שתחשוב כיון
דהיא קלה ודאי שברה קל ואינו כדאי ח"ו . הנה עם כל מצוה
קשור ודבוק מצוה אחרת שהיא השמחה הנקראת שבר מצוה
שבעו"הז . וא"כ שמה בזאת המצוה שהיא קלה יהיה לך שמחה
גדולה מאד וזו היא תחשב לאדם בכלל המלות שיקבל עליה שבר
ובל מה שתהיה השמחה גדולה יותר יגדל שברה וא"כ אם מן
גוף המצוה הקלה יגיע לך שבר קל הנה מן השמחה שיש לך

חסדי אבות פרק ד

במזוה הקלה יהיה לך שבר גדול . ומה גם כי כפי הטבע כל
מזוה שהיא קלה על הגוף ואינה כבדה מוכרח שיש לו בה שמחה
גדולה עשר ידות על שמחה שיהיה לו במזוה שהיא כבדה על
הגוף . ולכן אמרתי לך הוי רץ למזוה אע"פ שהיא קלה יען כי
שבר מזוה היא השמחה גם היא נחשבת למזוה ומקבל
עליה שבר :

ואמר עוד ושבר עבירה עבירה פירוש כמו שאמרתי לך כי
הקב"ה לשמחה הנקראת שבר מזוה חושב אותה למזוה
ונותן לאדם שבר בעבורה כן נמי בדרך הרע שבר העבירה
שהיא השמחה שיש לאדם בעבורה היא נחשבת לעבירה בפני
עלמה ונענש עליה מלבד עונש של העבירה גופה :

ובזה יוכן בס"ד וראה בניס לבניך שלום על ישראל . והיינו
כי המזוה נקראים בניס ללדיקים . כמ"ש רז"ל אלה
תולדות נח נח תולדותיהם של לדיקים מזוה ומע"ט . ולפי
האמור השמחה שיש לאדם במזוה אע"פ שהיא הנאה ותענוג
לגוף עכ"ז היא בכלל המזוה ומקבלים עליה שבר הנקרא בשם
שלום כנודע במאמרי רז"ל וז"ש וראה בניס לבניך כלומר בניך
אלו המזוה תראה להם בניס שיהיה נולד מהם שמחה שהיא
ג"כ בסוג מזוה בפ"ע ואע"פ שהיא תענוג לגוף והנאה גדולה
עכ"ז על אלו השמחות שהם בני בניס יהיה שלום על ישראל
שלום היינו שפע ושבר הנקרא בשם שלום . ובוה יוכן בס"ד
איוהו חכם הרואה את הנולד פירוש הנולד מעסק התורה
ומעשה המזוה שהם השמחות דחשיב בני בניס :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הוי רץ למזוה קלה וכו' . כי מזוה
שעשה הקב"ה רמז לרמ"ח מזוה עשה ושם"ה ל"ח
בגוף האדם שיש בו עור אחד הממכר את כל האיברים והגידין
ביחד והיינו כדי ללמד מוסר לאדם שלא יפתהו הי"ד שאומר
לו תרי"ג מזוה יש לכם שהם שרשיות ואם יחסר לך מן העשין
עשר או עשרים ומן הלאוין שלושים או ארבעים אינן זה חסרון
כיבר אף אתה אמור לו רמ"ח עשין ושם"ה לאוין ידמו לתרי"ג
מרבוליות שהם תלוים וקשורים בחוט אחד שאם בא גנב וגנב
מהם שתים או שלש אינן בעל המרבוליות בוכה על אלו השתים

ג הוא ה'יה אומר אל תהי בז לכל אדם .
 ואל תהי מפדיג לבר דבר . שאין

חסדי אבות

או שלש שחסרו מן התרי"ג חלה הוא בוכה על כל התרי"ג יען
 כיון שהם תלויים וקשורים וע"ז בחוט אחד לא אפשר
 שיקח הגנב אחת או שתיים אח"כ יפסק את החוט וכיון שפסק
 את החוט הנה בעתה כל שאר המרגליות עלולים לאבירה שיפלו
 מעט מעט מן החוט ויאבדו . וכן התרי"ג מלות לכולם יש
 חבור וקשר וע"ז וכיון שאדם בעל מלות עשה אחת אז עלול
 להיות חסר מכולם . ואם עבר עבירה א' שהיא ממלות הלאוין
 אע"פ שעבר עבירה קרוב שיעבור על הכל . ולכן הניח הקב"ה
 בתוך עור הגוף של האדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים שיהיה
 עור הגוף רומה לחוט שתלויים בו המרגליות וקשורים
 ומחוברים ביחד . ובזה יובן הוי רץ למטה מן רמ"ח מלות
 לעשותה שלא תחסר ממנה ואע"פ שהיא קלה לגבי שאר מלות
 וגם תהיה בורח מן העבירה שהיא מן שס"ה מלות ל"ת שלא
 תעבור עליה ואע"פ שהיא מטה א' מן מספר השס"ה יען כי
 הרמ"ח מלות עשה ושס"ה ל"ת דומין למרגליות שהם תלויים
 וקשורים בחוט א' ומחוברים בו ולכן אם תחסר מטה א' מהם
 נמלך אתה פוסק החוט אשר מחברים ואז מטה זו שחסרת
 גוררת מטה אחרת למחוק ולחבור . וכן עו"הד עד שחסרון
 כולם או רובם ממך וכן עבירה שהיא משס"ה ל"ת אשר תעבור
 עליה גוררת עבירה אחרת הבאה אחריה שגם תפול ותחסר
 וכן עו"הד עד שיחסרו ממך כולם או רובם :

הלכה ג' אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר
 וכו' . כ"ל בס"ד הכונה דארז"ל כל תפלה שאין
 בה מתפילות פושעי ישראל אינה רטויה שנאמר ואגודתו על
 ארץ יסדה והטעם פרשנו בס"ד שדומה תפלת הרשע המתערכת
 עם תפלת הצדיקים לזה והוא כי אותיות החשבון הם תשעה
 ויש עוד נקודה שקורין בערבי סיפ"ר שהיא מלך עלמה אין לה

פרקי אבות פרק ד
לך אדם שאין לו ישעה י ואין לך דבר
שאין לו מקום :

חסדי אבות

מספר כלל ורק אם ינחו אותה עם אות המספר יתעלה אות
המספר על ידה דהיינו אות א' של המספר שהוא תמונה זו ו'
מספרו אחד ואם תניח סיפ'ר בלירו תתעלה זאת התמונה של
מספר אחד ותהיה נחשבת בעצרה ואם תניח שני סיפ'ר בלירה
תהיה נחשבת במאה ואם תניח שלשה סיפ'ר תהיה נחשבת
באלף . וכן עו"הר וכך הוא בענין תערוכת תפלות רשעים עם
תפלות הזריקים דהא ודאי א"א לאדם אע"פ שהוא ז"ג שיתפלל
תפלה שלימה בלתי שום חסרון או יעשה מזוה שלימה בלי
חסרון דעל זה פרשתי הכתוב אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב
ולא יחטא שהוא מלשון חסרון כמו והייתי אני ובני שלמה
חטאים ר"ל חסרים והיינו שיעשה טוב הן תפלה הן מזוה ולא
יחטא ר"ל שלא ימלא בהם חסרון מזד הכונה והמחשבה או
מזד קטרוג שמגיע לזה מן המעשים ומאחר שיש חסרון בתפלתו
ומזותו של הזדיק הנה או כשיתערב עמו תפלת הרשע תתעלה
תפלת הזדיק מאד מכח הערכה שמערכין אותה ב"ד של מעלה
לבני הרשע . וכמ"ס הרב מהר"י ז"ל ע"פ כענכוס במדבר
מלאתי לי ישראל . ומלא הרשע הוא אינו נחשב לכלום כמו
הסיפ'ר שאין לו מספר לעצמו ורק יועיל אם ירפו אותו אל
אות החשבון יתעלה מספר אותו האות מן אחד לעשר ואם יש
שני סיפ'ר עמו יתעלה מן א' למאה . וכן אם הזדיק יש עמו
רשע תתעלה תפלתו וזקתו ואם שני רשעים תתעלה יותר
בתכלית העולו :

ברם עדיין הלב מהסס בלירוף זה של תערוכת תפלת רשע
עם לדיק איך יתערבו דהא תפלת לדיק היא קדושה
שהיא אש אוכלת ואיך תתערב עמה תפלת רשע הלא זה ידמה
לנעורת של פשתן שאם תשים אלל האש תשרי ברגע כמימרה
ואין לה עוד מזיאות בעולם . כן זאת לא יהיה לה מזיאות כרי

שיעשה הכרעה לתפלת לדיק לגבי דידה . והתשובה לזה כל
 אדם מישראל אע"פ שהוא רשע א"א שלא יהיה לו תפלה אחת
 בשנה שהתפלל אותה בהרהור תשובה רבזה נטהרת . ואם הוא
 חסר מזה בכל השנה וראי יש לו תפלה בהרהור תשובה כיו"ה
 וכיון שבא לו אותו היום הרהור תשובה תפלתו של אותו היום
 נטהרת כי הרשע ע"י הרהור תשובה כלבד נחשב לדיק וכמ"ש
 רז"ל האומר לאשה התקדשי לי ע"מ שאני לדיק אע"פ דירעינן
 ביה שהוא רשע גמור סמוך לקדושין אפ"ה ה"ז מקודשת מספק
 שמה הרהר תשובה בלבו ועל כן אפילו רשע א"א שלא יהיה לו
 הרהור תשובה ביום כפור וע"י הרהור תשובה תפלתו נטהרת
 שנחשבת תפלת לדיק . וכנז' בדיון קדושין ולכן אפילו כל מעשיו
 ותפלותיו רעים הם הנה מלד תפלתו זאת הטהורה תוכל תפלתו
 להתערב עם תפלות הדיקים כי כל תפלותיו הרעים יהיו
 תלוים ועומדים בתפלתו הטהורה ואז יהיה להם מליאות של
 קיום והעמדה ע"י הלטורפות שיהיו ב"ד של מעלה מעריכין
 תפלות הדיקים לגבי תפלות הרשעים כי תהיה תפלה הטובה
 של הרשע ראש לשועלים הם תפלות הרעים שלו שיהיו נתלים
 בה ותהיה ג"כ תפלה זו הטהורה זנב לאריות הם תפלות
 הדיקים והכן זה היטב :

ובזה יוכן אל תהי בו לכל אדם אפילו שהוא רשע גמור אל
 תאמר לא התפלל עמו ולא ארפנו עמי כי איך יתערב
 החול עם הקודש ואיך תגע נעורת באש ולא תשרף כהרף עין
 ועל זה אמר חז"ן לך אדם רשע שאין לו שעה כי לא יבאר בכל
 השנה מהיות לו תפלה בהרהור תשובה ואפילו אם הוא חסר
 מזה א"א שאין לו שעה אחת ביום כפור שיחסר מן הרהור תשובה
 שכודאי יש לו מאותו היום תפלה טהורה שיכולה לעמוד
 בהלטורפות הדיק ויהיו כל תפלותיו הרעים תלוים בה ועי"כ
 יעשו ב"ד של מעלה הערכה לתפלת הדיק שתהיה נחשבת
 בתכלית העלוי :

ואמר עוד אל תהי מפליג לכל דבר פירוש אש רחוק עשיר
 שדרכו ללחם ויש לו עושר מופלג אל תחליט ותפליג

פרקי אבות פרק ד

ד רבי לויטס איש יבנה אומר • מאד מאד
הוי שפר רוח בפני כל האדם •
שתקנת אנוש רמה :

חסדי אבות

את העושר לומר זה יהיה לו לנחלה עד סוף כל הדורות יען כי
אין לך דבר של עושר וטובה בעו"הו שאין לו מקום מוכן לו
להיות ביד אחרים שאם בנה בית ארמון מלכים וישב בו הוא
זרעו זרע זרעו מוכרח לומר כי מעת שכנה אותו נגזר עליו
בשנה פלונית יהיה הבית לאדם פלוני וכן עו"הו ככל קנייני
עו"הו לכן אל תהי מפליג לדברים של טובת קנייני עו"הו
לבעליהן כי אין לך דבר של קניין עו"הו שאין לו מעת שנתחדש
מקום נחלה שיהיה נעתק מזה והיה לאיש אחר בגזרת שמים
וכן עו"הו ככל דבר ודבר כי גם מן מקום השני יהיה נעתק
והיה לאחרים :

הרכה ד' מאד מאד הוי שפל רוח בפני כל אדם • י"ל

למה כפל הלשון מאד מאד • ועוד איך יאמר
בפני כל אדם דמשמע בינו לבין עצמו שאינו בפני אדם מותר
להתגאות ואיך אפשר זה דודאי בכל גוונא לריך להיות שפל רוח
וכ"ל בס"ד ע"פ מעשה שהביא בספר המדות מן מדרש ר"ל
והוא מעשה ברכי עקיבא שהיה בירו מרגלית אחת טובה ויקרה
מאד והיה עס אדם אחד מתרושש בעיני העם שהיה לובש בגדים
בלויים ויושב בבית הכנסת במקום בין העניים וכשראה
המרגלית ביד רבי עקיבא בקש לקנותה ופויס לו שילך עמו
לביתו והלך רבי עקיבא אחריו ותלמידיו עמו עד שהגיעו
לביתו ויאלו עבדיו לקראתו והוסיבוהו ככסף של זהב ורחלו
וסכו אותו מיד נתן דמי המרגלית לרבי עקיבא וזוה לשחוק
אותה עם ששה מרגליות אחרות ולהשיס הכל ברפואות וזוה
להכין סעודה גדולה לר' עקיבא ותלמידיו ויושס לפניהם השלחן
לאכול ויחלו וכשקיימו לאכול ח"ל רבי עקיבא מאחר שחנך

אלהים כל העושר הזה למה תלכש בגדים בוויס ותשפיל² עלמך
 ביותר ותשב בין העניים האומללים אמר לו רבי הכתוב אומר
 אדם להבל דמה ימיו ככל עובר ולא כל מי שקוף עשיר הויס
 עשיר למחר לפיכך ראיתי לי ישיבת העניים טובה מאד שלא
 תתגאה כפשי בכל העושר הזה ולא עוד אלא שאם ידל וירד
 מנכסיו לא ישתנה מקומו בשביל זה ועוד הלא אב אחד לכלנו
 אל אחד בראנו ולמה יתגאה האחד יותר מזולתו ובזמן שיתגאה
 האדם יחטא ביותר וירש גהינם לפי שהק"ה ישגה את הנאים
 וכששמע ר' עקיבא ענייני האיש ומענה פיו וענותותו שכתו
 וברכו וייטב בעיניו ע"כ :

נמצא האיש ההוא נהג בדלות ועניות הן כמושבו הן
 במלבושיו חוץ לביתו דוקא אבל בתוך ביתו נהג
 בעשירות כיד ה' הטובה עליו הן כמושבו הן באכילתו הן
 במלבושיו ועל זה יבא גכון הטעם הראשון שאמר לו הטעם
 שאם ידל ויעני לא יבוש מבני אדם שראו אותו בעשרו ורואין
 אותו בדלותו אבל הטעם השני שאמר אב אחד לכלנו אל אחד
 בראנו ולמה יתגאה אחד על חבירו לא יבא גכון למנהגו שהיה
 נהג בדרך עשירים בתוך ביתו דגם לפני בני ביתו אין ראוי
 לו להתגדל אמנם כאשר נעיון היטב נמצא גם זה הוא מתוקן
 כי בתוך ביתו לא היה לו אגסים זרים בני אדם בעלי שם ויוחס
 אלא רק היה לו עבדים ושפחות כנענים דחשיבו כבסמות ולא
 יתגאה מראייתו אותם :

ורז"א רבי לויטס מאד מאד הוי שפל רוח כפל מאד מאד הן
 במלבושים הן כמושכ תתנהג בשפלות ואין זה בכל
 מקום אלא רק בפני כל האדם דהיינו בחוץ שתמלא שם בני אדם
 ולכן צריך אתה לשמירה דהנהגת השפלות מחמת תרין טעמים
 שאמר אותו האיש לרבי עקיבא אבל במקום שאין מניינים בני
 אדם לפניך אין אתה צריך להסתנהג בכך אלא תתענג ותהנהג
 מטובה שהשפיע לך הקב"ה בעושר עו"הז וכדעת אותו האיש
 אשר שבת רבי עקיבא מנהגו שהיה מתנהג בחוץ לחוד ובתוך
 ביתו לחוד וכך היה רבי עקיבא נהג בתוך ביתו בעשרות דארז"ל
 שהיה עולה למטתו כסולמות של זהב :

פרקי אבות פרק ד

ה רבי יוחנן בן ברוקה אומר • כל המחלל
שם שמים בסתר גפרעין ממנו בגדו
אחד שונג ואחד מזיד בחלול השם :
ו רבי ישמעאל אומר • הלומד עד מנת
ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד
והלומד על מנת לעשות • מספיקין בידו
ללמוד וללמד לשמור ולעשות :

חסדי אבות

הלכה ה' כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי
כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בדרושי הלילה
בשער הכונות בענין קבלת ר' מיתות כ"ד שיאמר האדם אם
חטאתי לפניך באות יו"ד של שם הוי"ה ובאות ה' של שם אדני
יהיה נחשב כאלו נסקלתי כב"ד ע"י אות אל"ף של שם אדני ואם
חטאתי באות ה' ראשונה של שם הוי"ה ובאות ר' של שם אדני
יהיה נחשב לפניך כאלו נשרפתי כב"ד על ידי אות ר' של שם
אדני ואם חטאתי באות וו"ו של שם הוי"ה ובאות נו"ן של שם
אדני יהיה נחשב לפניך כאלו נהרגתי כסיף כב"ד על ידי אות
נו"ן של שם אדני ואם חטאתי באות ה' אחרונה של שם הוי"ה
ובאות יו"ד של שם אדני יהיה נחשב כאלו נחנקתי כב"ד על ידי
אות יו"ד של אדני ע"ש וידוע דשם הוי"ה נעלם ונסתר ומתלבש
בשם אדני כי נכתב באותיות הוי"ה ונקרא בשם אדני נמלא
שם הוי"ה נסתר ושם אדני נגלה • וז"ש כל המחלל שם שמים
בסתר כלומר חטא באותיות שם הוי"ה שהוא סתר נפרעין ממנו
באותיות שם אדני שהוא בגלוי :

הלכה ו' הלומד ע"מ לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד
לשמור ולעשות נמלא זוכה לארבעה • ונרמז באות
למ"ד במילואו שהוא ר"ת לומד מעשה ר' שזכה לארבעה •

רבי צדוק אומר • אר תעשים עטרה
להתגדל בהם • ולא קרדום לחפור
בהם • וכן ה'ה ה'לל אומר ודאשתמיש

חסדי אבות

ובזה יש לרמוז אותיות אב"גד שהוא אל"ף ב'ית • כמ"ש רז"ל
אל"ף בינה זו התורה גימ'ל ר"ל הנמול שלך דל"ת הם ארבעה
הכו' שהם ללמוד וללמד לשמור ולעשות :

הלכה ז' רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם
ולא קרדום לחפור בהם • כ"ל בס"ד הטעם דנקיטו
תרי לישני אלה שהם עטרה וקרדום באזהרתו על התורה כי
התורה נקראת אור אשר אותיות אלו במילואם בזה אל"ף וא'ו
ר"ש עולה תד"ר כמנין עטרה וקרדום לכך אמר אל תעשם
עטרה להתגדל וקרדום לחפור ולא אמר ומרא כי הדרך לחפור
במרא יותר מן הקרדום :

ברם הא קשיא בשלמא עטרה להתגדל מוכן עניינו כאן אבל
קרדום לחפור מה עניינו כאן דאם הכונה שיבנה מן
הבריות בעבור התורה זה נכלל בכלל עטרה להתגדל כי הגדול
נאמר גם על הנאת ממון כמ"ש זל והכהן הגדול מאחיו אם אין
לו גדלהו משל אחיו גם קשה ענין הקרדום הוא לכתור והנהנה
מן הבריות אינו סותר דבאמת יותר ממה שבע"הב עושה עם
העני העני עושה עם בע"הב • ויש גרסא עקרית יותר דגרסי
לחתוך בהם וגם על זה תפול הקושיא יותר • וכ"ל דהסתירה או
החתוך קאי על חתוך וסתירת המלות • והענין הוא ע"פ מ"ש
בספר נאום תהלה במזמור כ' בשם הרב רבי יונה אשכנזי ז"ל
ע"פ ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי
פיך ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחרוך אם ראית גנב ותירץ
עמו ועם מנאפיש חלקיך • והוא דאיתא בגמרא דברכות ששה
דברים גנאי לת"ח ואחד מהם הוא שלא ילא יחידו כלילה וה"מ
לא קביע ליה עידיניה אבל קביע ליה עידיניה אמרי לעידיניה
קא אזיל ולית לן בה ע"ש • והנה משכחת לה דהרשע עושה

פרקי אבות פרק ד

בְּתַנָּא חֲלַף יְהֵא לְמִדַּת כָּל הַנְּהַרְגָה מְדַבְּרִי

תּוֹרָה נוֹטֵל חַיֵּי מִן הָעוֹלָם :

חסדי אבות

תחבולה ומרמה בזה האופן שמרגיל עלמו בתחלה לקבוע עתים בתורה כלולה ללכת לבית רבו כדי שאח"כ ילך יחידי ללסטם את הכריות או לזנות ולא ירגישו בני אדם הרוחין אותו לחשדו בעבירה ואיסור משום דאמרי לעידיניה קא אזיל ולית לן בה ע"ש . וז"ש ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וכו' שאתה תלך לקבוע עתים לתורה כלולה ואתה כונתך לרעה כדי שאח"כ אם ראית גנב ותירץ עמו ללסטם כלולה וגם עוד עם מנאפוס חלקיק לזנות כלולה כי במחשך מעשיהם עכ"ד ובוזה יוכן ולא קדרוס לחפור בהם פירוש תעשה לימוד תורה כמו קדרוס לחפור ולסתור הבנין של המנות שתעבור על לא תנאף ולא תגנוב ולא תרנח על ידי שאתה קובע עתים לדברי תורה ללכת לבית הרב ללמוד בתורה גם כלילות ועי"כ תעשה רע מה שלכך חסן כי לא תירא מבני אדם הרוחין אותך ובוזה פרשתי אשר יומרוך למזמה פירוש הרעה לכבוד תורתך שקובעים עתים ללימוד גם כלילות בעבור המזימה של עבירה אשר יזמו לעשות וכאמור : **ובאופן** אחר כ"ל בס"ד הכתירה או החתוך דקאמר באןקאי על המנות באופן זה הקרוב להנז"ל והיינו כי הו"ל"ה הוא רמאי גדול שלפעמים נתן עינה לאדם לעבור עבירה גדולה וכדי שלא ימנע מפחד דין גהינס ושאר עונשים אומר לו התורה כחה גדול לתקן הפגם של העבירה וממילא יגלל מדין גהינס יען כי פגם אין כאן גם דין גהינס אין כאן וכאשר שמעתי מספרים בחסיד אחד שהיה דרכו לילך מעיר לעיר ולהתבודד לבדו בכל מקום לקבל זער גלות ולא פסיק גירסא מפומיה הן בדרכים הן בכניסתו לעיר והיה הולך כאחד ההדיוטות והעניים ולא היה מפרסם ומודיע עלמו שהוא ת"ח והיה אוכל מדליות ושתי מדליות ולא היה מקבל נדבה משום מקום וכדרך הלוכו נכנס לעיר אחת ונתאכסן אלל בע"הב

גביר של העיר שהיה דרכו להכניס אורחים כביתו וגם הוא נכנס
כדי לישן שם שתיים או שלש לילות ולילך דרך דרכו בכ"מ ומחמת
שלא היה מפרסם עצמו לא נתנו לו מקום חשוב לישן בו אלא
נשאר בחדר למטה ומטתו עמו אך נודמן שבאותה הלילה
שנתאכסן החסיד שם נתאכסן שם גביר אחר מפורסם ונתנו
לו חדר מכובד בשביל אכילה ובשביל ישיבה ושינה והיה הגביר
ואשתו אוכלים עמו לכבודו באותו החדר ואחר גמר אכילה
וספורים קם בע"ה וכנס בחדר מטתו וגם המשרתים היו
ישנים על מטתם בחדריהם ורק אשתו של הגביר בע"ה לא
ישנה שהיה לה עסק מעט ותבא לברך לחדר האורח הגביר
ההוא לראות אם הכינו לו המשרתים כלים הנריכין לנטילה
ורחיצה של הבוקר לפי כבודו והיא חשבה שהאורח כבר ישן
ונכנסה לברך לחדרו אך הוא היה עורכו נעור וכשבאה קם
מפניה ודבר חינה דברים של שאלות על העיר והוכרחה לישב
על הכסא כנגדו להשיב לו והוא נכנס עמה בדברים של שחוק
וקלות ראש עד כי מדבר לדבר אמר לה קומי שכבי עמי ותאמר
איך אפשר לעשות האיסור הזה שהוא איסור אשת איש דחמיר
מאד ותאמר על בעלה ויאמר גם אני יודע דאיסור זה חמור
אך אני יודע לעשות לו רפואה והיה בלא היה ותאמר איך הוא
ויאמר רבינו הא"י ז"ל אמר אם יתעא אדם באשת איש ילמוד
תהלים כפליים במנין כפר ומשנה סדר טהרות ואדר"ה רבא וזוטא
וייתוקן הפגם שלו והאשה שתקם אך כל מה שדבר עמה נשמע
לאותו חסיד שהיה בחצר ולמד על מטתו חורה בלחש והגביר
חשב שהוא ישן והחסיד אחר שראה דזאת האשה שתקם חשב
חולי לקולר דעתה תאמין בדברים אלו ותתרה לשכב עמו ולכן
תקף קם בזריזות והדליק ארבע וחמש נרות של שעוה שהיו עמו
לזורך לימודו אחר חטות לילה וברכבו הנירות נתמלא החצר
אורה וכנס האור לתוך אותו החדר של האורח ג"כ שנתמלא
אור מחמת שהיו בו חלונות גדולים פתוחים לחצר והתחיל
לומר פיוטים בלעקות גדולות מאד ולכן האשה קמה ללכת
לחדר שלה לישן כי אמרה ודאי עתה יקינו המשרתים לקולו
ויבואו להשתיקו וכודאי גם בעלה יקין משנתו ויבא ויראה

חסדי אבות פרק ד'

שהיא יושבת אלל האורח וכבר החדר כולו מאיר וממולא
בתפורה חבילה של יו"ה אך זה הגביר כתבעס בלבו מאד
על החסיד אשר היה סיבה לסתור בכיון שלו שכנה לעשות
מומת לכו הרע ויחשוב כי למחר יעשה עליו מלשינות אלל
הגביר בע"הב ויוציאו ואז הוא יחזור לסורו הרע לחזק אותו
פתוי שפיתה את האשה באותם דברים של תיקון העון והאורח
לא עלה על לבו שהחסיד שמע הדברים אשר דבר עם האשה
בעלת הבית והיא כבוקר באו הגביר ואשתו לחדר האורח
הגביר הוא כדי לאכול פת שחרית ומשתה גחיי וחלב וקהו"א
עם האורח ביחד והמשרת הביא המאכל והמשקה ויש לפניהם
על השלחן ויאמר הגביר בע"הב למשרת תקרא גם לזה האורח
העני שבא אתמול היושב בחצר ויאכל עמנו והלך המשרת
לקרותו והגביר האורח אמר לבע"הב לא טוב הדבר אשר
אתה עושה להכניס לביתך אנשים אשר לא תרע מהם כי אולי
הם גנבים ומנאפים טוב שתתן נדבה לזה האורח העני ביום
הזה וילך לו ודברים אלו שמע אותם החסיד ואחר שירד
המשרת אללו לקרותו תכף ומיד עלה ובה לחדר השלחן שיושבים
שם בע"הב ואשתו והאורח וישב גם הוא וא"ל הגביר מי אתה
ויאמר לו חכם א"ל ח"כ תאמר לנו דברי תורה בדרך חריף
וכזה ויאמר רבותינו אמרו בגמרא מנוח עם הארץ היה
שנאמר וילך מנוח אחרי אשתו והדבר יפלא אם הלך אחרי
אשתו מהיבא משמע דעם הארץ היה ואפילו אם נאמר משום
דאקור לאדם לילך אחרי אשה וכי אם נעלם ממנו דין זה
נעשה עם הארץ אתמהא אך הכונה כי יו"ה רמאי גדול
ומטעה את בני אדם ומפתה אותם בדברי הבל וריק שאומר
להם תשכבו עם אשת איש ואל תפחדו מדיון גהינם כי יש
רפואה לרפואת הנשמה ולתקן הפגם של אשת איש ע"י שילמוד
האדם תהלים ומשנה וזוהר ועל כן מי הוא חכם שיוודע ללמוד
תהלים ומשנה וזוהר אפשר שילמד ברשת של יו"ה שישכב עם
א"א ויקמוך לרפואת השכר ע"י לימוד הכו' אך מנוח לא נפל
ברשת זו של יו"ה ללכת אחרי נשים דעלמא לשכב עמהם
מפני שהיה עם הארץ ואינו יודע ללמוד תהלים ומשנה וזוהר

ח רבי יוסי אומר * כל המכבד את התורה
גופו מכבד על הבריות וכל המחליל
את התורה גופו מחלל על הבריות :

חסדי אבות

ולכך וילך מנוח אחרי אשתו דוקא ולא הלך אחרי אשה אחרת
לשכב עמה מאחר דאינו יודע לעשות תקון שיש על זה בלימוד
ולכך אמרו מלמד דמנוח עם הארץ היה וישחק הנביר בע"כ
על זאת הדרשה שאמר החסיד בדרך הלל וערבה לו מאד ופניו
של האורח הנביר נהפכו לירקון שידע שהדברים נשמעו להחסיד
וגם גילה חרפתו לפני האשה שהראה דברים אלו דברים בטלים
הם ועוד לא אפשר לו לקיים מומת לכו וחשב פן תתגלה רעתו
בדברים שסיפר עם האשה אלל בעלה ותכף ומיד אותו היום
נכע משם ע"כ שמעתי :

והנה ע"פ זה מוכן הכתוב חנו' בתהלים ולרשע אמר שהים
מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיד ואתה שנאת
מוסר וכו' : והיינו ולרשע זה הו"ל"הר אמר אלהי' מה לך לספר
חוקי שאתה מניעץ האדם לעשות רע ותאמר לו גדול כוחם
של תורה לספר ולתקן פגם של החטא דאין אתה מכבד חוקתי
ותורתך בזה אלא אתה שנאת מוסר ורואה ליעץ את בני אדם
לעשות רע של גניבה וניאוף והוא הדבר אשר פירשתי לעיל
כפסוק אשר יומרוך למנומה והוא כמבואר :

נמצא גם בדרך זה יעשה הרשע את דברי תורה קרדוס
לחתוך בו איסורי תורה ולקרדוס גדרים וסייגים שלה
באומרו תלמוד כ"כ ותתירפא מחלאת העון ותתקן השגם
למעלה : ולו"א ולא קרדוס לחפור בהם את דברים האסורים
שאסרה התורה על האדם :

מישנה ח' רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו
מכובד על הבריות : קשה הו"ל"ה הוא מכובד
על הבריות ולמה נקיע גופו : ונ"ל כש"ד יש אדם משיג כבוד
מן הבריות בעבור שהוא חכם בתורה ויש משיג כבוד מחמת

פרקי אבות פרק ד

ט רבי ישמעאל אומר החושך עצמו מן הדין
פורק ממנו אבה וגזל ושבועת שוא
והגם לבו בהוראה שוטה רשע וגם רוח
הוא היה אומר א תהי דן יחיד י שאין
דן יחיד אלא אחד ויא תאמר קבלו
דעתי שהן רשאים ולא אתה :

חסדי אבות

שהוא זקן והכבוד אשר ישיג מחמת חכמתו כתורה יתייחס לנפש
אכל כבוד שישיג מחמת זקנה יתייחס לנוף וז"ש כל המכבד
את התורה לנחוב עמה כדרך ארץ כמ"ש יפה ת"ת עם דרך
ארץ הק"כ והריך ימיו ויגיע לזקנה שיהיה גופו מכובד על
הכריות אכל המחלל את התורה שאינו הולך בה כדרך ארץ
יהיה גופו מחולל על הכריות שאע"פ שראוין אותו זקן אין
קמים מפניו ואין נוהגין בו כבוד זקנה אי כמי גופו קאי
על כבוד שישיג האדם מן העושר שיתייחס לנוף וכיון שהוא
מכבד התורה יעשיר אותו הק"כ כדי שיהיה משיג הכבוד
מחמת העושר ומלא אינו נהנה מדברי תורה בעו"ה :

הלכה י'

אל תהי דן יחיד שאין דן יחיד אלא אחד כ"ל
בס"ד הנה נודע שכל האדם מורכב מחלקים
הרבה והוא רוגמת השושנה שיש בה עליו הרבה זע"נו ולעת
ערב תמלא אותה סתומה שכל העליון הם נקבלים ונלמדים יחד
וזוכבין זע"נו והרי היא כולה גולם אחד אך בעבור עליהם
הלילה לעת בקר תפתח ויפרדו ויברלו העליון זה מעל גב זה
ומה שהיתה נראין גולם אחד הנה עתה נראית חלקים רבים
שכל עלה מן העליון עומד ומובדל בפ"ע כן השכל הוא מורכב
מחלקים רבים לכך יוליד לאדם בענין אחד אופנים רבים כי
אם יראה או ישמע ענין אחד ישפט כשכלו שכ"כ היה וכ"כ
יזכרתו וישפט בזה כמה אופנים כי אפשר שכל חלק מחלקי

פרקי אבות פרק ד

יא רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה

מעוני סופו לקיימה מעושר וכו'

המבטל את התורה מעושר סופו

לבטלה מעוני :

יב רבי מאיר אומר ריוי ממעט בעסק

חסדי אבות

שכלו יוליד לו אופן אחד כרס בתחלת ראיתו הענין הנס
שכלו הוא גולם אחד לכן כמושכל הראשון ישפוט ויחליט בו
אופן אחד דוקא אך אחר עכור זמן מה יתפרדו חלקי השכל
ויראה לו אופנים חדשים באותו הדין שבא לפניו דאפשר שכל
חלק מחלקי שכלו ישפוט לו אופן מחדש :

לכך אין לאדם לגמור ולפסוק הדיו תכף כמושכל הראשון שאין

שכלו באותו דבר הוא עורנו גולם אחד וכדלמי לא ישפוט

ולא יחליט אלא רק על אופן אחד ושמה הוא רמיון בוזב אלא

יתמתן בדבר ויעבור עליו זמן מה שיתפתח חלקי שכלו ויוליד

לו חדשות וסוף דבר הוא יכרך האופן היותר מוכרח והיותר

אמיתי שבהם ואז ידון ויגמור הדיו על פיו :

וז"ש אל תהי דן יחידו כלומר כמושכל יחידו דהיינו תכף

כמושכל הראשון שאז שכלך הוא יחידו גולם אחד שאינו

רוחה אלא רחיה אחת שעדיין לא נכדלו ונפרדו חלקיו בדי

שיולידו לך אופנים רבים שא"כ אתה בא לירי טעות שאין דן

יחידו אלא אחד כי רק הק"כ שהוא אחד באחרות פשיטא

כלא הרכבה הוא יוכל לדון תכף דאין לו שניאה ח"ו ולא ישתנה

הדבר אללו לחשוב באופנים שונים חלילה כי הוא יודע האמת

על אמתתו ולכן כל הנמצאים שבעולם העליונים והתחתונים

דן אותם בר"ה ברנע כמ"ש בגמרא דר"ה שהכל נסקרין

בסקירה אחת דאינו לריך להיות מתוני בדיו ולכן נאמר עליו

יתברך השולט אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו :

ועסוק בתורה • והיו שפל רוח בפני
כל אדם • ואם כפלת מן התורה יש לך
בטלים הרבה כנגדך • ואם עמלת בתורה
יש לך שכר הרבה לתן לך :

יג רבי אליעזר אומר • העושה מצוה אחת
קנה לו פרקליט אחד והעובר עברה
אחת קנה לו קטגור אחד תשובה ומעשים
טובים כתרים בפני הפורענות :

יד רבי יוחנן הסנדלר אומר • כל בנסייה
שהיא לשם שמים סופה להתקיים •
ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים •
טו רבי אלעזר בן שמוע אומר • יהי כבוד
תלמידך חביב עליך בשלך • וכבוד
חברך כמורא רבך • ומורא רבך כמורא
שמים :

טז רבי יהודה אומר • הוי זהיר בתלמוד
ששגגת תלמוד עולה זדון •
יז רבי שמעון אומר • שלשה כתרים הם •

חסדי אבות

הלכה י"ז שלשה כתרים הם • י"ל חיד יהיה כתר שם טוב
גדול משלשה כתרים ולא עוד חלק שכלל אלו

**כָּתַר תּוֹרָה וּכְתַר כְּהוֹנָה וּכְתַר מַלְכוּת
וּכְתַר יֵשׁ טוֹב עוֹלָה עַל גִּבְיָהֶן :**

חסדי אבות

השלשה הוא כתר תורה דתנן ותלמוד תורה גדול מכולם וכו' כל שלשה כתרים משמייח יהבו ליה לאדם אבל כתר שם טוב בא מבח יראת שמים וארו"ל הכל בידי שמים חזן מיראת שמים ועוד לא קאמר כחן כתר שם טוב גדול מכולם אלא אמר עולה על גביהן דהיינו ראוי שיהיה האדם בעל הכתר הזה אם יש לו אחד משלשה כתרים שיהיה לובש אותן על גבו דהיינו למעלה מפני מנהגו של עולם אדם שיש לו ב' בגדים ללבוש זע"גו שיהיה אחד ניתן לו במתנה ואחד קנהו מיגיע כפיו יהיה חשוב אללו זה שקנהו מיגיע כפיו יותר שלובשו על גב זה שיהיה נראה אבל של המתנה מכוסה :

ונראה לרמזו ג' כתרים אלו מבטלים שלשה מדות רעות שהם קנאה ותאוה וכבוד והיינו בכתר תורה שכתוב בה קנאת סופרים תרבה חכמה תתבטל בה קנאה חילונית וככתר מלכות שיש בה ביטול תאוה חמרית דכתוב לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוקים תתבטל תאוה חילונית וככתר כהונה שנאמר בה כבוד דכתיב ועשית בגדי קודש לאהרון אחיד לכבוד ולתפארת יתבטל בה כבוד חילוני :

והנה שלשה כתרים אלו לריכין לשמור אותם ביראת שמים לכך נאמר וכתר שם טוב שהוא יראת שמים עולה על גביהן שצריך להיות כל כתר מן השלשה מחובר עמו כתר שם טוב שהוא יראת שמים ור"ת שלשה כתרים תמ"ך וכוה יוכן כס"ד תמך אשורי במעגלותיך כלומר תמ"ך הם שלשה כתרים הנז' אימתו הם אשורי כשהם במעגלותיך היא יראת שמים ואז יתקיימו בידנו שלשה כתרים וכל כמותו פעמי' וכו' כל כס"ד ג' כתרים הנז' הם תכ"ס ולמעלה מן תכ"ס באלפא ביתא יש שיל' שהוא מספר שם ולו"א וכתר שם טוב עולה על גביהן דייקא :
ועוד כ"ל כס"ד דארבעה כתרים אלו הם רמזים בארבעה

פרקי אבות פרק ד

יח רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה
ואל תאמר שהיא תבוא יחריך
שחבריך יקימוה בידך וא בינתך א תשען
יע רבי ינאי אומר אין בידינו לא משרות
הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים

חסדי אבות

יודיץ שיש כשם הוי'ה דמלוי יודיץ שהוא ע"כ יען יו"ד
גי' עשרים ואותיות עשרים עולה כתר' והנה במלוי יש שלשה
יודיץ שהם שלשה כתרים ויש עוד אות יו"ד פשוט בראש השם
הוא יורה על כתר שם טוב לכן אמר וכתר שם טוב עולה על
גביהן כי הוא כרמו באות יו"ד של הפשוט שהוא בראש ולכן
מרע"ה שזכה לארבעה כתרים אלו כי זכה למלכות ויהי בישורון
מלך וזכה לכהונה ששימש בימי המלוואים וזכה לשם טוב דכתיב
ואתה אמרת ירעתוך בשם ולכן כפול שמו משה משה וזכה
לתורה שניתנה תורה על ירו וכתוב זכרו תורת משה עבדי ע"כ
א"ל הנני בא אליך בעב הענן רמו באותיות בעב של שם הוי'ה
במלוי יודיץ שעולה ע"כ ונרמזו הארבע כתרים כדאמרן ולכן
רשב"י שהיה נלוץ מר"עו הוא דיבר ודרש בד' כתרים אלו :

הלכה י"ט אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי
הצדיקים לפי פשוטו תמוה ונ"ל בס"ד ע"פ

מ"ש כגמרה בר ששך היה שר חשוב למלך והיה אוהבו של רבא
פעם אחת נכנס רבא אלנו להביא לו דורון בשביל טובת ישראל
ומלאו שהיה רוחץ במי ורדין ועומדים לפניו זונות ערומות א"ל
בר ששך אית לכו כה"ג לעלמא דאתי (פירוש לימות המשיח)
אמר ליה רידן עדיפא דלית עלן אימתא דמלכותא וכו' ופירש
הגאון מהר"י ז"ל הכונה דחשב בר ששך לימות המשיח יתבטל
היול"הר וא"כ אין להם שכל על אשר פורשים מעבירה ולו"א
אית לכו כה"ג פירוש אית לכו כח תאוה גובר כזאת התאוה
שיש בו"הז כדי שתקבלו שכל על כיטול התאוה הרעה והשיב לו

ק
ג רבי מתאי בן חרש אומר · הוי מקדים
בשלוס כל אדם · והוי זנב לאריות ·
וא תהי ראש לשועלים :

כא רבי יעקב אומר · העולם הזה דומה
לפרוזדור בפני העולם הבא · התקן
עצמך בפרוזדור כדי שתבנס למרקלין ·
כב רזא היה אומר · יפה שעה אחת
בתשובה ומעשים טובים בעולם
הזה מכל חיי העולם הבא · ויפה שעה
אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי
העולם הזה :

כג רבי שמעון בן אלעזר אומר · א תרצה
את חברך בשעת כעסו וא תנחמנו
בשעה שמתו מוטל לפניו · וא תשאל לו

חסדי אבות

אדרבה התאום הרעה לעתיד תתגבר ביותר על האדם מפני
שאין עליו חומת מלכות ועב"ז אכחו פרושים ממנה ע"ש ·
ועל זה קאמר רבי ינאי אין בידונו לא משלות הרשעים פירוש
אין לנו יכולת להיות אללינו שלות הרשעים שיכולים לעשות רע
כפי תאות הלב כדי שיהיה לנו שכר כשנקה פרושים ממנה וגם
אין לנו מוסורי המדיקים ר"ל יסורין שאין בהם כיעול תורה
ואין באים על חטא כי אם רק לכפר על הדור כדי שנקבל
עליהם שכר :

פָּרָקִי אֲבוֹת פָּרָק ד

בְּשַׁעַת נִדְרוּ וְיֵאָדָר תְּשַׁתְּדֵל לְרֵאוֹתוֹ בְּשַׁעַת

קְדָקְדָתוֹ :

כד שְׂמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר בְּנִפּוּל אוֹיְבֶיךָ אֶרֶץ

תִּשְׁמַח וּבְכַשְׁרוֹ אֵל יִגַּל לְבָבְךָ פֶּן יִרְאֶה

יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו וְהִשִּׁיב מֵעָלָיו אִפּוֹ :

כה אֱלִישֶׁע בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר הַלּוֹמֵד תּוֹרָה

יֵלֵד לָמָּה הוּא דוֹמָה לְדָוִד בְּתוֹבָה

עַל גֵּיר חָדָשׁ וְהַלּוֹמֵד תּוֹרָה זָקֵן לָמָּה הוּא

דוֹמָה לְדָוִד בְּתוֹבָה עַל גֵּיר מְחוּק :

כו רַבִּי יוֹסִי בֵּר יְהוּדָה אִישׁ כָּפַר הַבְּבֵלִי

אוֹמֵר הַלּוֹמֵד תּוֹרָה מִן הַקָּטָנִים

לָמָּה הוּא דוֹמָה לְאוֹכַל עֲנָבִים קְהוֹת

וְשׁוֹתָה יַיִן מִגִּתּוֹ וְהַלּוֹמֵד תּוֹרָה מִן הַזְּקֵנִים

לָמָּה הוּא דוֹמָה לְאוֹכַל עֲנָבִים בְּשׁוֹלוֹת

וְשׁוֹתָה יַיִן יִשָּׁן :

כז רַבִּי אוֹמֵר אֵל תִּסְתַּבֵּל בְּקִנְיָן אֲלֵא בְּמָה

שִׁישׁ בּוֹ יֵשׁ קִנְיָן חָדָשׁ מֵרֵאשִׁית יִשָּׁן

וְיִשָּׁן שְׂאֵפִילוֹ חָדָשׁ אֵין בּוֹ :

כח רַבִּי אֶעֱזָר הַקָּפָר אוֹמֵר הַקְּנָאָה וְהַתְּאֹה

וְהַכְּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם :

כט רְחוּא הָיָה וְאָמַר • הַיְלֹודִים לָמוֹת •
 וְהַמֵּתִים לְהַחְיֹות וְהַחַיִּים לְדוֹן לִידַע
 לְהוֹדִיעַ וְלְהוֹדַע שֶׁהוּא יָא הוּא הַיּוֹצֵר הוּא
 הַבוֹרֵא הוּא הַמְּבִיֵן הוּא הַדִּיּוּן הוּא הָעֵד •
 הוּא בַּעַל דִּין וְהוּא עֵתִיד לְדוֹן • בְּרוּךְ הוּא
 שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עוֹלָה וְלֹא שִׁבְחָה וְלֹא מִשָּׂא
 פָּנִים וְלֹא מְקַח שַׁחַר שֶׁרַחֲבֵל שְׁלוֹ • וְדַע

חסדי אבות

הלכה כ"ט לידע להודיע ולהודע • כ"ל בס"ד נקיט תלת
 לושני כפוליס כנגד ג' בחינות חכמה בינה
 דעת שאכחנו מתפללים עליהם בכל יום בכרכת אתה חונן ואמר
 שהוא אל יחודו בעולם העשיה הוא היוצר יחודו בעולם היצירה
 הוא הבור' יחודו בעולם הברי' הוא המבין יחודו בעולם האלי' וחזר
 ואמר עוד ארבעה תוארים כנגד פעולותיו יתברך היופאים
 מארבעה עולמות • והיינו הוא הדיין כנגד עולם העשיה הוא
 העד בעולם היצירה הוא בעל דין בעולם הבריאה והוא עתיד
 לדון בעולם האילנות • ואמר בזה עתיד לדון דקאי על הדין
 שיהיה לעתיד שהוא נקרא יום הדין הגדול והוא באלף השביעי
 שבו יגיעו הצדיקים למדרגת מזומן לחיי עו"ה אשר מזה היום
 הדין היה מתירא שמואל הע"ה באומרו לשאל הע"ה למה
 הרגזתני לעלות • וכמ"ש בזה רבינו האר"י ז"ל ולכן על זה אמר
 כאן והוא עתיד לדון כי זה יהיה מלבד הדין שיהיה לאדם אחד
 פטירתו וכמפורש בדברי רבינו האר"י זל"ה :

ואמר עוד ברוך הוא שאין לפניו עולה ולא שכחה וכו' פירוש
 אין לפניו בעולם האילנות שעליה נאמר לא יגורך רע
 ולא שכחה בעולם הבריאה בסוד ואין שכחה לפני כסא כבוד
 כי הבריאה היא סוד כסא הכבוד כנודע • ולא משוא פנים

פֶּרְקֵי אֲבוֹת פֶּרֶק ד'

שֶׁהֵבֵל לְפִי הַחֲשָׁבוֹן • וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ
שֶׁהִשְׁאוּל בֵּית מָנוֹס לָךְ • שֶׁעַל כְּרַחֲךָ אֲתָה
נִצֵּר וְעַל כְּרַחֲךָ אֲתָה נִלְדָּה וְעַל כְּרַחֲךָ אֲתָה
חַי וְעַל כְּרַחֲךָ אֲתָה מֵת וְעַל כְּרַחֲךָ אֲתָה
עֲתִיד לִיתֵן דִּין וְחֲשָׁבוֹן • לְפָנַי מִרְךָ מֵרַבִּי
הַמְּלָכִים הַקְּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא :

חסדי אבות

בעולם היצירה ולא מקח שוחד בעולם העשיה • שהכל שלו
כנגד עו"הו דכתיב ביום לה' הארץ ומלואה :

ועוד אמר ודע שהכל לפי החשבון • פירוש לפי חשבון ערך
המרגלויות שאם אבן טובה משקלה דרה"ס אחד שום
מאה דינרין אם תהיה משקלה עשרה דרה"ס חין אומרים ערכה
באלף דינרין אלא ערכה בעשרה אלפים דינרים שכל דרה"ס שבה
שום אלף וכן עו"הד יגדל ערכה לפי גודל הכמות שלה וזה
החשבון יהיה בין בשכר תורה ומלות בין בעונש עבירה • וכמ"ס
בזה במ"א בשם המפרשים במאמר אם למדת תורה הרבה נותנין
לך שכר הרבה • ולו"א כאן שהכל לפי חשבון אי נמי יגדל ערך
המלטה וערך העבירה כפי המחשבה שהיה לו לאדם בה • ואל
יבטויחך ואלך שהשאלו בית מנוס לך • פירוש אם תעשה עון א'
שחייב עליו מיתה ואם תעשהו פעמים הכל אחד כי כיון שמת
אינו בר עונשין רלא מקטל כמה זמני אל תבטח בזה יען שעל
כרחק אתה נוטר אחר שתמות שתבא בגלגול הנשמה שלך ועל
כרחק אתה נולד בגוף חדש ועל כרחק אתה חי בגוף אחר שיטנו
בעולם שתתגלגל בו כי ידוע שיש גלגול בחיים ואז שהיית בגלגול
בעל כרחק אתה מת עוד מיתה אחרת על עון אחר וכן עו"הד
עד שיפרע ממנו אחת לאחת למנוח חשבון • גם עוד על כרחק
אתה עתיד ליתן דין וחשבון דהיינו דין על מעשה עבירה
תמורה על מעשה שאין נראה בה רע אך כונת העושה הוא

בעשרה מאמרות נברא העולם • ומרה
תלמוד לומר והלא במאמר אחד

חסדי אבות

להרע וכמו אותם שעשו מסרות על אחד מישראל ששמו יוחנן
שלא בא לעבודת הממשלה על שדברו זע"ז לומר נלך ונבקר
את רבי יוחנן וכן הלשינו על אחד הנקרא בן הנבן ע"י שאמרו
לפני הממונים נאכל היום גבינה וכן כיוצא בזה ולכן כתיב
עיניך בריכות כחשבון והכל תלוי בתשובה ובתורת חיים :

הרבה א' בעשרה מאמרות נברא העולם • קשה מלך בשר
ודם מרבה גזירות על עבדיו כדי להרכות עונשין
שלהם ובזה יהיה אימת מלכות על עבדיו כי בראותם ידו חזקה
בעונשים הרבים יפול פחד ואימה על עבדיו • אמנם רבוי
הטובה המגיע לעבדיו המקיימים גזרותיו יהיה זה ממילא
דמוכרח לגזור שכר טוב לעושים רצונו מאחר שגור עונשים
רבים על עובדי רצונו וכל זה נוהג במלך כ"ו אבל הק"ב שמרבה
מצות וגזרות על עבדיו תכלית כונתו הוא כדי להרכות בטובת
עושי רצונו ומה שמגיע רע לעובדי רצונו זה נעשה ממילא
ולפ"ז הול"ל כדי לתת שכר טוב לדיוקים וכו' • תחלה כי זה
תכלית כונתו ברבוי המאמרות ואח"כ יאמר ולהפריע מהרשעים
שמאבדין את העולם וכו' • ונ"ל בס"ד דלעולם כונתו ורצונו
יתברך הוא בעבור שירבה שכר טוב לדיוקים ובעבור זה בראו
בעשרה מאמרות • ובא התנא ללמד עוד כי גם הפריעון שפריע
מן הרשעים היתה כונתו בזה כדי להרכות בשכר טוב של
דיוקים מחמת עונש הרשעים • והיינו משל למלך שכנה ארמון
מפואר מאד ועשוי בכמה ליוויים של זבועונים זהב וכסף והניח
בו שני שומרים לשמרו שלא יתקלקלו הזבועים של הצוירים מן
אבק של הרוחות המנשכות באויר והיה אחד שומר פקודתו
באמונה וכל יום ינקהו מן אבק ועפר ומכל לכלוך המתהווה

פרקי אבות פרק ה

יכול להבראות אלא לדפרע מן דרשעים
שמאבדין את העולם שנברא בעשרה

חסדי אבות

מן האויר והב' לא די לו שלא שמר אלא היה עושה לכלוך
כידים בזוירים וכיורים שלו ולא עוד אלא שקולף בסכין שבידו
בזוירים וכיורים ואותו השומר היה כל היום בודק את זוירים
וכיורים שבארמון אשר השומר הב' מקלקל אותם בכללוך
וקליפה והיה הוא עצמו מנקה אותם מן הכללוך וגם מתקן
מקום הקליפה שלהם שחוזר ומביא לבעים של מי זהב וכסף
ומשלים אותם כמלא זה יש לו שכל כפול ומכופל מאת המלך
האחר מזד פקודתו אשר הופקד לנקות המקומות מאבק ועפר
הדבק בהם מן האויר בטבע ועוד יש לו שכל גדול על אשר
מתקן כל הקלוקל וחרבן שמקלקל השני ומחריב בארמון ההוא
וכן הענין כאן הדריקים מלכד שברן אשר שמרו העולם מן
לכלוך וקלקול הטבעי עוד הם מתקנים וכוונים כל הקלוקל
וחרבן שעושים הרשעים בעולם מזד מעשיהם הרעים ולו"ף
בעשרה מאמרות נברא העולם אע"פ שאפשר לבראו במאמר
אחד עכ"ז בראו בעשרה מאמרות להגדיל ערכו שעי"כ יפרע
מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות
ותכלית הכונה של רבוי העונש של הרשעים שמאבדין את
העולם הוא בעבור להרבות בשכר הדריקים שמקיימין את
העולם דהיינו מקיימים אותו לתקנו מן הקלוקלים שהרשעים
קלקלו בו שבו יהיה שברן רב מאה ידות כי אינו דומה שומר
ששמר ארמון המלך בהעדר הרע כלכד שלא הניח הקלוקל
להכנס בו לשומר שכנה ותיקן קלקול המקום שהזירו אחרים
לקלקל בו :

והא דעלה בראונו לברא העולם בעשרה לא פחות ולא יותר
נ"ל בס"ד ללמד על גוף האדם הנקרא עולם קטן שברא
הק"כ כו עשרה דברים וחמש אביו וחמש אמו וכא ללמד
שכל דבר מן עשרה דברים הנו' ג"כ נעשה ע"פ הדבור שאמר

פרקי אבות פרק ה
קג
מֵאֲמֵרוֹת וְלִתֵּן שֶׁכֶר טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמִימִין
אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֵרוֹת :

חסרי אבות

יהי כך ויהי כך ולמדנו עוד מוסר השכל מן מאמרות שנברא בהם העולם והיינו כמו שהעולם נברא וכתהווה מן מאמרות כן אחר הווייתו ועשייתו והנהגתו לא יתקיים אלא ע"י הדיבור שהוא מאמרות וכמ"ש במדרש דמלך ח' שאל את שני עבדיו שהיו עומדין לפניו וא"ל קיום העולם והנהגתו במה הוא תלוי ענה אחד מהם הכל בדיבור תחלת הכל המלך אשר ח"א לעולם בלעדו ימלוך ע"י הדיבור שמקבלים אותו עליהם וכן כל עסק ומ"מ תלוי בדיבור וכן כל מלאכת שבעולם תלויה בדיבור דאין האומנים עושים מלאכות ומלמדים המלאכות לאחרים לא ע"י הדיבור וכן אם אין דיבור איך יעשו מ"מ וכן עו"ה כל דבר הנריד להנהגת העולם ענה הב' ואמר לא כן אלא הכל תלוי במעשה ופועל יודים של בני אדם לו המלך הבא ראיה והוכחה לטעם שלך התחיל לדבר ראיות ותוכחות לקיים הטעם שלו קם רעהו וסטרטו על פיו והכהו על הלחי ויאמר לו שתוק איך אתה תביא הוכחה משלי לאמת ולקיים את שלך הנה אתה לריד לעשות הוכחה לטעם שלך באין אומר ואין דברים אלא במעשה שתעשה בלבד ואין אתה מקיים את טעם שלך ע"י הדיבור כמלא אתה מורה שהכל תלוי בדיבור כאשר אמרתי וכוה מוכן מלוגה של הפסוק בז לדבר יחבל לו ר"ל המכוה את הדיבור שלא לעשותו עיקר בעולם גורם חבלה לעלמו שזה הכהו וסטרטו על פיו נמלא האמת הוא כי עולם הזה קיומו והנהגתו תלויה בדיבור לכן נברא בדיבור וכן עולם הקטן שהוא גופו של אדם ג"כ תלוי בדיבור שאם אדם יטעם שריד לקיים בו נפש החוטאת היא תמות מאי תקנתיה שיחיה בדיבור דכתיב קחו עמכם דברים ושבו אל ה' שאם אתה אומר וביא קרבן או יעשה זרקה כמ"ש וטעאך בלזקה פרוק שמא אין לו להביא אכל דיבור יש לו :

פרקי אבות פרק ה

ב עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ לְהוֹרִיעַ
בְּמָה אַרְךְ אַפִּים לְפָנָיו שְׂכַל הַדּוֹרוֹת
הָיוּ מִכְעִיסִין וּבְאִין עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת
מִי הַמְּבוּר :

ג עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם לְהוֹרִיעַ
בְּמָה אַרְךְ אַפִּים לְפָנָיו שְׂכַל הַדּוֹרוֹת
הָיוּ מִכְעִיסִין וּבְאִין עַד שֶׁבָא אַבְרָהָם אֲבִינוּ
וְקִבֵּר שָׂבַר בָּלֵם :

ד עֲשֶׂרָה נְסִיווֹנוֹת נִתְּנָסְרוּ אַבְרָהָם אֲבִינוּ

חסדי אבות

הלכה ב' עשרה דורות מאדם ועד נח כ"ל בס"ד בין
מספר אדם למספר נח יש מספר ראנה רמז
שאדם בעץ הדעת הביא ראנה לעולם שהיא מלך הקליפה ומחמת
הראנה הזאת שבאה מעון אכילת עץ הדעת וזוהמת הכחש היו
הדורות ההם מכעיסין ובאים ועשרה דורות מנח ועד אברהם
הפרש בין מספר נח למספר אברהם יש מספר קץ לרמזו שבא
אברהם אבינו הדיק ונעשה קץ וסוף לאותו כח הראנה שלא
תתגבר ותפשט עוד שהלית ה"א במעשיו להפוך הראנה
למספר אהבה כי המספר שזה זה י"ג וזה י"ג ומחמת כן שהפך
כלדקתו את הראנה לאהבה קראו הק"כ אברהם אוהבי דכתיב
זרע אברהם אוהבי והיינו כי זכה לזה ע"י החסד שנקרא
אהבה שהיה אחוז בו :

הלכה ד' עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם
כ"ל בס"ד הנסיון שרשו נס דכתיב נס נח את
עבדיך והאלהים נסה את אברהם ואותיות נס יש בתוס
ג"כ נס כי בתוך נו"ן יש נון וכתוך סמך יש מ"ך שעולה מספר

פרקי אבות פרק ה

קד
וְעָמַד בְּכֹלֶם לְהוֹדִיעַ כְּמַה חִבְּתוֹ שֶׁר
אֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ *

הַ עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם *
וְעֲשָׂרָה עַר הֵיָם *

וְעֵשֶׂר מִכּוֹת הֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם וְעֲשָׂרָה עַל הַיָּם *

וְעֲשָׂרָה נְסִיּוֹנוֹת נָסוּ אֲבוֹתֵנוּ לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ
הוּא בַּמִּדְבָּר שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּנְסוּ אוֹתִי זֶה
עֵשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי :

חסדי אבות

ס' לרמז הנסיון האמיתי השלם הוא שיהיה לאדם מבית ומחוץ
ונסיון של אברהם אבינו היה שלם מבית ומחוץ. א"כ נתגסה
עשרה נסיונות מבית ועשרה נסיונות מחוץ לכך בזכותו
עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים :

והנה רש"י ז"ל כתב על עשרה נסיונות שעל הים לא
נתפרש לנו. ואנא עבדא פירשתי בס"ד על הביוזה

שגדולה ביות הים דמה שהיה בבתי תשורחות לקחו על הים
והביוזה היתה זהב וכסף ונחשת והזהב נחלק לשבעה מינים
וכולם היו בביות מצרים. כי ז' מיני זהב יש בעולם והכסף הוא
שתיים א' כסף בסתם ואחד כסף חי ועם הנחשת הרי עשרה
וכל אלו העשרה מינין שהם דברים החשובים בביוזה לקחו ע"י
נס וכיון שהם עשרה מינים הרי הם עשרה נסים. אי נמי הם
עשרה מינים של אבנים טובות שהיו קבועים בחושן ואלו היו
בבתי תשורחות כיון שהם אבנים טובות ולקחו אותם
בביות הים ומחמת שהם חשובים מאד נקרא נס ביות
הים על שמם :

פרקי אבות פרק ה

עֲשֶׂה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַכְתָּנוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
לֹא הַפִּילָה אִשָּׁה מֵרִיחַ בִּשְׂרֵי הַקּוֹדֶשׁ
וְלֹא הַסְרִיחַ בִּשְׂרֵי הַקּוֹרֵשׁ מֵעוֹלָם וְלֹא
נִרְאָה זָכוּב בְּבֵית הַמְּטַבְּחִים וְלֹא אִירַע

חסדי אבות

הלכה ח' עשה נסים נעשו לאבותינו כב"המק' כ"ל בס"ד

כל הנסים הללו נעשו כדי שכלמור מהם מוסר
במלאכת הקודש של תורה ומצוות המוטלים עלינו והדרושים
מאתנו והוא ה"ל לא הפילה אשה מריח בשר הקודש כדי
שכלמור מזה מוסר שזוהר וכשמר שלא תפיל הנפש המחשבה
הקדושה אשר מחשבת בלימוד התורה ועשיית המצוות כי ידוע
דהמחשבה שיחשב האדם איך יעשה מצוה פ' ומתי יעשה וכן
בלימוד מתי ילמוד ומה ילמוד הנה זאת המחשבה נחשבת כסוג
עובר וכשחבא לירי מעשה זה נחשב ללירה שילדה את העובר
שכבטנה אבל אם לא תבוא לירי מעשה נחשב כאלו
הפילה את העובר שנעשה כפל וכמ"ש המפרשים ז"ל במאמר
ומעובדות של עמך בית ישראל תזילם שלא תפלגה ולדותיהם
וכן הענין כאן או יוכן בס"ד הכונה בנס זה שנעשה ללמדנו
שלא יגיע לאדם שום חסרון ושום הפסד מן המצוה :

ורא הסריח בשר הקודש מעולם נעשה נס זה ללמדנו דאע"פ

שמתערכים נולו קדושה ברז"ח וגם מתגלגלים כמה
בלגולים לא אפשר שיתאבד נולו קדושה בעולם והק"ב חושב
מחשבות לבלתי ידע ממנו נדח' אי כמי ע"פ מ"ש הרב ערכי
נחל ז"ל בפרשת וישב במאמר אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן
בעו"ז והק"ן קיימת לו לעו"ב שב שאין שפע בא מן המצוה
שיסריח האדם את מעשיו בו :

ורא נראה זכוב בבית המטבחים כ"ל בס"ד כלמור מן נס

זה לשתור טענת הול"הר הזומר לאדם ראה והבט כי
באת מטיפה קדושה ועיסתך היא עפר מן האדמה על כן בעל

קרי לכהן גדול ביום הכפורים וְלֹא כְבוֹ
גִּשְׁמִים אִשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרֵכָה וְלֹא נִצְחָה
הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׁן וְלֹא נִמְצָא פֶסוּל

חסרי אבות

כרחק תטעם ולכך אין עליך דין וחשבון על עונותיך דאז האדם
יסתור טענה זו מראותיו שלא נראה זכוב מבית המטבחים
בבה"מק אע"פ שהטבע מחייב שימלא שם הזכוב עכ"ו מחמת
שהמקום ההוא נקרא עליו שם קדושה נדחה הזכוב ממנו כ"ש
איש ישראל דמלבד הנקרא עליהם שם קדושה דכתיב קודש
ישראל לה' וכתיב קדושים תהיו אלא הם מתקדשים באמת ע"י
עסק התורה והמלות דאע"ג שמזד המזג ידבק באדם כח
טומאה ולכן מוכרח שיטעם עכ"ו נדחה כח הטומאה ממנו
מחמת קדושה הדבוקה בו כאשר נדחה הזכוב מבית המטבחים
אע"פ שמזד מזוגו וטבעו ראוי שיתראה שם :

ולא אירע קרי לכה"ג ביום הכפורים כלמור מזה הנס
דאע"ג דמזד הטבע לא יבזר מהיות שאירע קרי לכה"ג
עכ"ו מחמת שאותו היום משתדל וטורח מאד לקדש עצמו בופו
וגשמתו ע"י עבודת הקודש שעושה בעהרה ובכונה קדושה
ימשך לעצמו שמירה מתקרה הטבעי הזה של זרע לכטלה ולכן
גם האדם אע"פ שהוא חומר גס ורחוי להיות חוטא מחמת
גסות חומריו הנה אם משתדל וטורח לקדש עצמו בתורה ומלות
לא יאונה אליו הן מחמת גסות החומר שבו :

ולא כבו הגשמים אש של עצי המערכה כ"ל בס"ד מזה הנס
ילמור האדם מוסר גדול כי ימלא שהאדם יהיה לו
התלהבות גדולה וחשך נמרץ באש להבה בעסק התורה אך
יקרא לו באמצע איזה עסק גשמי ויתעסק בו ותכבה אוחה
התלהבות מלבו ויהיה קה כאלג בלימודו וזה חסרון גדול
שיהיה עסק הגשמי נולח את עסק הרוחני הקדוש והנך רואה
בבה"מק שלא נלחו הגשמים לכבות את אש הקדוש של
עצי המערכה :

פרקי אבות פרק ה

בְּעוֹמֵר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְרֵחַם הַפְּנִים •
עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים • וְרֹא
הַזִּיק נָחַשׁ וְעָקַרְב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם • וְרֹא
אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צֵר לִי הַמָּקוֹם שְׂאֵלַיִן
בִּירוּשָׁלַיִם •

חסרי אבות

וְרֹא נלמה הרוח את עמוד העשן • כ"ל כס"ד מן הנס הוא
כלמוד מוסר לנלח את הו"ל"הר כי אפשר שיאמר האדם
אני בשר ורס והו"ל"הר אש איך אוכל לו א"כ אנוס אני • אמנס
אס יבוט בדבר הזה שהרוח קשה מאד והענן דק מאד דלא נחשב
כלום לגבי תוקף הרוח • ועכ"ז לא נלמה אותו הרוח לפזרו
אנה ואנה אלא עולה זקוף כעמוד ברזל אזוי ימלא כי אותם
הדברים העולים על לבו לחשוב שא"א שיהיה נולח את יגרו
שהוא אש והאדם בשר הנה אלו דברי הכל בהס דוראי אס ירלג
האדם יהיה עומד בפני הו"ל"הר כעמוד ברזל שאין האש
יוכל לשרפו ולשלוט בו :

וְרֹא נמלא פיסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים • נ"ל
כס"ד כלמוד מאלה הנסים כחה של קדושה כי דברים
אלו גשמיים הם וכפי הטבע יזדמן שיהא נמלא בהם פיסול
ועכ"ז קדושתם רוחה הפיסול ומן העומר כלמד על המצות
ומן שתי הלחם כלמד על תורה שבכתב ותורה שבע"פ ששניהם
נקראים בשם לחם דכתיב לבו לחמו בלחמי ומן לחם הפנים
כלמוד על תורה של חלק הסוד שהוא פנים של התורה :

עוֹמְדִים לפופים ומשתחווים רווחים • נראה כס זה מורה
על ת"ח שהם בדוחק בעו"ל"הז וכמו שהיה בימור"י
שהיו ישנים ששה בטלית אחד • הנק בעו"ל"הב הם רווחים שכל
אחד עושה לו הק"כה מדור גדול בפני עצמו ואומר לא הזיק
נחש ועקרב בירושלים • מזה כלמד מש"זל אס פגע בך מנוול
זת משכתו לבית המדרש אס אבן הוא נמות אס קלע קול

ט עֲשֶׂרָה דְבָרִים נִבְרָאוּ בְעֶרְב שֶׁבֶת בֵּין
הַשָּׁמַיִם וְאֵלּוּ הֵן פִּי הָאָרֶץ וּפִי
הַבְּאֵר וּפִי הָאֵתוֹן וְהַקֶּשֶׁת וְהַמָּן וְהַמַּטָּה
וְהַשְּׁמִיר וְהַכֶּתֵב וְהַמְּכַתֵּב וְהַלּוּחֹרֶת וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים אֵף הַמַּזְיִקִין וְקְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
רַבֵּינוּ וְאֵילּוּ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ וַיֵּשׁ אוֹמְרִים
אֵף צָבַת בְּצָבַת עֲשׂוּיָה :

י שְׁבַעַה דְבָרִים בְּגוֹלָם וּשְׁבַעַה בְּחָכְם *
חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לְפָנָיו מִי שֶׁגָּדוֹל
מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמַנִּין וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ
דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהַשִּׁיב שׂוֹאֵל
וּמְשִׁיב שׂוֹמֵעַ וּמוֹסִיף שׂוֹאֵל כְּעֵנִין וּמְשִׁיב
כְּהֹלֵכָה וְאוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל
אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן וְעַל מֵרָה שְׁלֵא שָׁמַע אוֹמֵר
לֹא שָׁמַעְתִּי וּמוֹדָה עַל הָאֵמֶת וְחַלּוּפֵיהֶן
בְּגוֹלָם :

חסדי אבות

מתפוצץ ונקיט תרתי נחש ועקרב כי שני מינו יל"ה אחד
מזוהמת הנחש ואחד מלאך רע מלך הקליפה ואומרו ולא
אמר אדם לחבירו לר לי המקום מזה כלמור סיוב ההכה בין
אדם לחבירו כמ"ש בגמרא כשיש אהבה ישנים שנים על גב
הסיף ואם אין אהבה מטה גדולה לא תכיל אותם :

פרקי אבות פרק ה

יא שבעה מיני פורעניות באין לעולם על

שבעה גופי עברותי מקצתן

מעשרין ומקצתן אינן מעשרין מקצתן

רעבים ומקצתן שבעים גמרו שלא לעשר

רעב של מהומה ושל בצורת באה ושל

לטור את החלה רעב של כליה באה :

יב דבר בא לעולם על מיתות האמורות

בתורה שלא נמסרו לבית דין

ועל פירות שביעית :

יג הרב בא לעולם על ענוי הדין ועל

עוות הדין ועל המורים בתורה

שלא כהלכה :

יד חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא

ועל חלול השם :

טו גדות בא לעולם על עובדי עבודת אילים

ועל גלוי עריות ועל שפיכות

דמים ועל שמטת הארץ :

טז בארבעה פרקים הדבר מתרבה

ברביעית ובשביעית ובמוצאי

שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה :

פרקי אבות פרק ה קו

בְּרַבִּיעִית מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עָנִי שְׁבַשְׁרֵישִׁית *
בְּשִׁבְעִית מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עָנִי שְׁבַשְׁשִׁית *
בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִפְּנֵי פְּרוּת שְׁבִיעִית *
בְּמוֹצָאֵי הַחַג שֶׁבְּכָר שָׁנָה וְשָׁנָה מִפְּנֵי גִזֵּל
מִתְּנֹת עֲנִיִּים :

י אַרְבַּע מְדוֹת בְּאָדָם * הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלָךְ
וְשְׁלָךְ שְׁלִי עִם הָאָרֶץ * שְׁלִי שְׁלִי
וְשְׁלָךְ שְׁלָךְ זֶה מְדָה בִּינוֹנִית וַיֵּשׂ אוֹמְרִים
זֶה מְדַת סְרוּם * שְׁלִי שְׁלָךְ וְשְׁלָךְ שְׁלָךְ
חֲסִיד * שְׁלָךְ שְׁלִי וְשְׁלִי שְׁלִי רָשָׁע :

יב אַרְבַּע מְדוֹת בְּדַעוֹת * נוּחַ לְכַעוֹס וְנוּחַ
לְרִצּוֹת יֵצֵא הַפְּסָדוֹ בְּשִׁכְרוֹ *
קִשָּׁה לְכַעוֹס וְקִשָּׁה לְרִצּוֹת יֵצֵא שְׁכָרוֹ
בְּהַפְּסָדוֹ * קִשָּׁה לְכַעוֹס וְנוּחַ לְרִצּוֹת חֲסִיד *
נוּחַ לְכַעוֹס וְקִשָּׁה לְרִצּוֹת רָשָׁע :

יג אַרְבַּע מְדוֹת בְּתַלְמִידִים * מֵהָר לְשִׁמוּעַ

חסרי אבות

הלכה י"ט ארבע מדות בתלמידים מהר לשמוע וכו' י"ל
למה נקיט לשון שמיעא ולא נקיט לשון לימוד
דקול"ל מהר ללמוד כדנקיט כרישא תלמידים לשון לימוד וכו"ל
בס"ד כסקדים מש"ה במשלי סו' כ חוון שומעת ועין רואה ה'
עשה גם שניהם : ופרשו חכמים חוון שומעת זו תורה שבע"פ

פרקי אבות פרק ה

וּמַהֲרֵךְ אֶבֶד יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהַפְסָדוֹ • קֶשֶׁה
לְשִׁמְעַע וּקֶשֶׁה לְאֶבֶד יֵצֵא הַפְסָדוֹ בְּשְׂכָרוֹ •

חסדי אבות

כי מלך הדין דברים שבע"פ ה"ה ראוי ללמדם בכתב אלא
תלמדם לשמע אוזן ועין רואה זו תורה שככתב שהאדם רואה
בעיניו כספר וקורא ה' עשה גם שניהם שכולם נתנו מאת ה'
ועל זה קשה דהול"ל עין רואה ואוזן שומעת שיקדים תורה
שככתב לקורה שבע"פ ופרשתי בס"ד כי באמת אנוחנו רואין
הן עניינים הגשמיים כולם תלויים בשמע האוזן ואם אדם
הוא חרש ואין לו שמע יתהפך אללו טוב לרע ורע לטוב אור
לחושך וחושך לאור מר למתוק ומתוק למר ונספר מעשה
שהיה לדוגמא כאשר הובא בספרים כרועה שהיה רועה עדרו
במדבר חוץ במקום רשע והיה דרכו בכל יום תבוא לו אשתו
בשעה ששית תבטל לאכול אלא עדר לאנו במדבר והיה היום
ואשתו חלתה והגיעה שעה שביעית ולא באה ושעה שמינית
ולא באה והוא היה רעב מאד וישם על לבו ללכת לביתו ולאכול
שם סעודתו אך לא היה יודע ביד מי ימסור עדר לאנו וירא
והנה סמוך לעדרו היה איש אחד קולר חטיר ויגש אליו ויאמר
לו שים עיניך על עדרי ושמור אותי ואני בשוכי מביתך אתן
לך מנחה בשכרך אך זה הקולר היה חרש ולא שמע מה
אמר לו אבל הן בדעתו שזה הרועה בעל הלאן רואה ממנו
הדשא והחטיר אשר קולר כדי לתתו לפני לאנו כך הן בדעתו
כי חשב זה מה לו לבוא אללי ולדבר וכיון שהקולר הן בדעתו
שכא הרועה לבקש ממנו את החטיר ענה ואמר לרועה הלא
חמשה כבשות יש לי בביתי שאני נריך להאכילם את החטיר
הזה שאני קולר ואיך אתנהו למאכל לאכך לך מלפני כי לא
אתן לך אפילו מלא כף חטיר ויעש לו תנועה בידו לדחותו
ורמו לו כה שילך וחזר לאחוריו וזה הרועה ג"כ הוא חרש
שאינו שומע כלל ולא שמע מה אמר לו הקולר ומחמת תנועת
ידיו של הקולר חשב הרועה שאמר לו אל תחוש על העדר

קח

פרקי אבות פרק ה'

ומהר לשמע וקשה לאבד זה חלק טוב
קשה לשמע ומהר לאבד זה חלק רע:

חסדי אבות

אני אשמור אותי מכל נזק ואתה תלך אל ביתך לאכול במנוחה
וישוב הרעת ואל תירא והתנועה שעשה הקולר בירו לדחותו
חשב אותה הרועה שרומז לו בה שילך אל ביתו ואל יעמוד
פה כי הוא יהיה השומר של העדר :

וער כן כיון שחשב כך אז תכף פנה והלך לביתו והניח
עדרו במדבר ובא לביתו וירא אשתו חולה ועל כן לא
הביאה לו האכילה אל העדר כמנהגה ויאכל הרועה סעודתו
בביתו וישוב אל עדרו וימלאהו שלם באין מחסור ויטב לבו
ויקח מן העדרשה אחת שמנה אך היתה רגלה שבורה ונולעת
על רגל אחת ויביאה אל הקולר ויעמוד לפניו ויאמר לו רב
תודות לך אחי על שמרך את עדרי והא לך השה הזה למנחה
בעבור שבר שמירתך והקולר להיותו חרש לא שמע מה אמר
לו הרועה ורק ראה שהביא בידו שה שבורת רגל והבר עמו
דברים אחרים ויחשוב ברעתו שזה הרועה אשר נטש לאנו
והלך ועתה בא וראה שה אחת משלו נעשית שבורת רגל בא
אלו להאשימו שהוא שבר רגליה ובא לתכוע ממנו את דמיה :

ויקרא הקולר בקול גדול של זעם ויאמר לרועה אני לא
קרבתני אל עדרך ולא נגעתי בשה שלך ולמה תטיל
עלי אשמה זו של שבורת רגל השה והרועה מאחר שהוא
חרש ולא שמע מה דבר הקולר חשב ברעתו כי זה הקולר
אינו רוצה לקבל השה בשכרו בראותו שהיא שבורת רגל ויען
הרועה ויאמר לקולר אל תבט על שבורת רגל הלא זו היא
שמינה ואתה תשחטנה ותאכל מבשרה השמן אתה ובני ביתך
ותהנו מאד מבשרה והקולר כיון שלא שמע דברי הרועה
וראה שחזר הרועה ודבר דבריו והשה בידו ולא הלך לו חשב
ברעתו שהרועה אינו מאמין לו לכקות עצמו מאשמה זאת והוא
חוזר ותכוע ממנו תביעה זו של השה וחרש לו מאד ויד

חסדי אבות פרק ה

את הרועה בכפו על הלחי ואז גם הרועה קבה ויקו
שניהם מכיס זה את זה :

והנה איש אחד היה הולך רגלי במדבר ההוא וירא סוס
תועה באין בעליו עמו וירכב אותו וכאשר הגיע
למקום שני אנשים אלו וירא שהם מכיס זה"ז קרב אליהם בעורו
רוכב על הסוס ואלו כשראו אחד רוכב סוס בא לפניהם ראו
שניהם לקראתו ואחזו ברסן הסוס כדי שלא ילך וכוונתם בזה
היה שיהיה זה האיש בעל הסוס שופט ביניהם על הדבר הזה
ויטיעו דברים לפניו וכל אחד דבר דבריו כפי הכנתו : אך גם
זה הרוכב הסוס הוא חרש ואינו שומע מה אלו מדברים ומשב
בדעתו כי זה הסוס שמלאו תועה הוא שלהם וזה הרוכב גנב
אותו ולכן אחזו אותו ברסן שלו כדי להביאו לבית המשפט על
גניבתו שגנב הסוס ויאמר להם אני לא גנבתי הסוס לא מאלתי
תועה והם מאחר שאין שומעים מה מדבר חוזרים על דבריהם
הראשונים לומר לו אתה תהיה שופט בינינו ולכך נשארנו אחזים
ברסן הסוס מה עשה זה הרוכב קפץ מן הסוס ורץ ברגליו
ושב לאחור כי ירא מתביעה של אלו שמטילים עליו אשמה
של הגניבה ואלו בראותם שרץ ברגליו חשבו שהוא רץ לילך
לעיר לאחר הממשלה להביא עליהם שר של הממשלה לתפוסם
על שהיו מכיס זה"ז ולעשות עליהם עלילה : מה עשה הקוצר
אמר בלבו טוב לי שאכרח ולקח החטור ונתנו בשק והניחו על
הסוס ורכב עליו ורץ בו לביתו להחביאו בביתו וזה הרועה
בראותו שבעל הסוס רץ לאחור וזה הקוצר רכב על הסוס ונשאר
הוא לבדו על כן חזר אלל העדר שלו עם אותו השה ופינה
לאנו מאתו מדבר למדבר אחר כדי להמלט שם ע"כ :

נמצא טובותיו של איש בעניינים הגשמיים תלויים במעשה
ובהעדר השמיעה יחשבו את הטוב לרע וכאשר גרם
העדר השמע לאנשים הללו כי זה הרועה בא אל הקוצר לשום
אותו שומר על לאנו והחזיקו לאדם נאמן שמסר לו לאנו אך הקוצר
מחמת העדר השמע חשב שבא הרועה לגזול ממנו את החטור
ונתן עיניו בו להאכילו ללאנו וכן אח"כ הביא הרועה מנחה
לקוצר ומחמת העדר שמע הקוצר חשב שבא להטיל עליו אשמת

חסרי אבות פרק ה'

קט

של שבורת רגל השם ולחייב אותו בה והוא נקי וכן אח"כ הכו
ז"ל מחמת העדר השמע שכל אחד חשב רע על אותו שכננדו
ואין רע וכן רוכב הסוס מחמת העדר השמע חשב על אלו
שהם טובעים אותו בגניבה שגנב את הסוס ובאמת הם אדרבה
כבדוהו שרלו להיות שופט עליהם הרי העדר השמע גורם לעשות
הטוב רע והרע טוב המר מתוק והמתוק מר :

וכן כיוצא בזה תמצא מה שגורם העדר השמע בעניינים
הנפשיים התורניים והוא כי תורה שבכתב עניינה תלוי
בראיית העינים ותורה שבע"פ בשמע האזנים ואלו הקראים
המכחישים תורה שבע"פ שהיא בשמיעה ורק הולכים אחר
מראה עיניהם בתורה שבכתב הנה הם מהפכים הטוב לרע
והרע לטוב האור לחושך וחושך לאור הקודש לחול והחול לקודש
המותר לאסור והאסור למותר :

הא כיצד כתוב בתורה ומכה איש ומת מות יומת ולפי כסלותם
דאין מורים בדרשא אלא רק הולכים אחר דקרוק הלשון
דוקא לריבון למידק ולמימר מכה איש יומת ומכה אשה לא
יומת הרי מהפכים האסור למותר :

גם לפי כסלותם חושבין דאסור שיתראה הבערת אש במושבם
דדיוקי כן מרכתיב לא תבערו אש במושבתיכם ביום
השבת כלומר לא יהיה הבערה של אש במושבתיכם אע"פ
שהם הבעירו אותה מבעוד יום ולכך מוכרחים ליטב בחושך
בליל שבת הרי מהפכים המותר לאיסור ומהפכים תענוג האור
בשבת לחושך :

עוד לפי דבריהם ודעתם ספירת העומר היא ממחרת שבת
בראשית כי אומרים אינו נקרא שבת בתורה אלא שבת
בראשית אבל יו"ט אינו נקרא שבת ולכך אין סופרים העומר
מחרת שבת בראשית ולית להו הקבלה שקבלו רז"ל מפי השמועה
דגם יו"ט נקרא שבת והאי מחרת השבת קאי על מחרת יו"ט
ראשון של פסח ולכך אם חל יום ראשון של פסח ביום אחד
בשבת שאנחנו סופרים העומר ע"פ קבלתינו האמתית ביום
שני בשבת שבו יודמן חג השבועות שהוא יום החמשים לספירה
ביום שני בשבת הנה הם לפי סברתם אין סופרים ביום שני

חסדי אבות פרק ה

אלה ממתכונים לספור עד שבע שאחר שבע שספרנו בו כיו
לספור ביום אחד בשבת וממילא יהיה חג השבועות אללם אחר
שבעה ימים מן חג שלנו הרי עשו הקודש חול והחול קודש כי
חג האמיתי שלנו עשו אותו חול ויום חול שלנו עשו אותו
קודש וכן בולא בזה בכמה מלות שהם מהפכים האסור למותר
והמותר לאסור הרע טוב והטוב רע וכל זה מתמת העד
השמיעה דהם חסרים מן השמיעה וכמו שתמלא במעשה המ'
הרועה והקולר ורוכב הסוס שהיה ככולם העדר השמיעה ולכך
הבין כל א"ח הדברים ע"פ ראות עיניו ומתמת כן כל
אחד מהם חשב על הטוב שהוא רע ורבו זה עם זה מריבה
של חנם :

וער כן המורה וקורא בתורה שבכתב שתתייחס לעין און
בירו כל הדברים הכתובים בה אם לא יאמין וילמד
בתורה שבע"פ המתייחסת לאון יען כי בתורה שבע"פ ידע
ויבין דברים הכתובים בתורה שבכתב על אמיתותם ולזה
הקדים הכתוב האון לעין שאמר און שומעת ועין רואה ללמד
תורה שבכתב שתתייחס לעין תלויה בתורה שבע"פ שתתייחס
לאון שאחר שיהיה לאדם אמונה בתורה שבע"פ אז הוא יוכל
להשיג ולידע דברי תורה שבכתב וכיון דנעשו שנים אלה
בירך אתה קורא בהם ה' עשה גם שניהם שזו אמת וזו אמת
אבל אם אין שניהן בירך און בירך אפילו אחת :

ובזה יובן הכתוב בישעיה סי' כ"ד ה'טו אונכס ולכו אלי
שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי
דוד הנאמנים כלומר העיקר הוא עסק תורה שבע"פ שתתייחס
לאון כי בה יוכנו דברי שבכתב על אמיתותם וזה הטו אונכס
ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם בתורה שבע"פ ופירש הענין
על מה הוא מדבר ואמר ואכרתה לכם ברית עולם זו תורה
שבכתב חסדי דוד הנאמנים זו תורה שבע"פ שנקראת על שם
דוד ומתייחסת אליו וכנז' בוז"ק בענין פטירת מר"ע
ופטירת דוד הע"ה שהיתה ביום שבת בעת מנחה :
ורבן תנא רידן הכא שהוא מדבר בתלמידים שבאים ללמוד
לא קייט החלוקות של ארבע מדות שלהם בלשון לימוד

חסדי אבות פרק ה

קי

אלא בלשון שמיעה ללמדך שעיקר הלימוד לריך להיות בתורה
שבע"פ שתתייחס לשמיעה כי היא המקיימת דברי שככתב
שתתייחס לראיית העין :

והנה כ"ל בס"ד בארבעה מידות אלו דנקיט התנא בתלמודים
דעביד ארבעה חלוקות בלימוד התורה : בזה נבין

היטב הטעם שנמשלה התורה למלבוש הן בלשון הנביאים הן
בלשון חכמים : שנאמר בלשון הנביאים כי יתפוש איש באחיו
שמלה לך קלין תהיה לנו : ודרשו רז"ל בגמרא דשבת דף קי"ט
שמלה על התורה שאמרו דברים שמתקסין בהם כשמלה יש
תחת ירך ע"ש : וכן נמו בלשון חכמים קרו לתורה בשם
חלוקא דרבנן והטעם מובן שפיר ע"פ ד' חלוקות דנקיט התנא
הכא : והוא כי במלבוש יש ארבעה מינים והיינו יש גוון שלו
ותואר שלו חשוב וכאם הרבה אך גוף המלבוש רך מאד ואינו
חזק דאחר שילבשנו האדם ד' או ה' ימים נראה בו קרעים *
כמלא זה בתחלת לבישתו הוא נאה ואח"כ יתבזה : ולזה ידמה
לימוד התלמיד שהוא מהר לשמוע ומהר לאבד כי בתחלת
לימודו נראה בו נאות וחסירות שהוא מהר לשמוע אך אחר
ימים מועטים נעשה לימודו קרעים דמהר לאבד כ"מ :

וי"ש לבוש גוון ותואר שלו אינו טוב שאין לו הידור כלל אך
גוף המלבוש הוא חזק שאם האדם ילבשנו שנה תמימה
לא יהיה בו שום קרע ולא יתבלה ולזה אין שמחה ללוכש בעת
שלוכשו כי אין לו הידור ונאות בו אך גם בזיון אינו מגיע ממנו
כי אינו נקרע : ולזה ידמה לימוד התלמיד שהוא קשה לשמוע
אשר מאד זה אין שמחה לרבו כי מלערו עד שילמוד ההלכות
דקשה לשמוע אך יש לו נחת רוח לרבו שיגיעתו בו לא הלכה
לאבוד דאחר שטרם עמו ללמדו מתקיים הלימוד אללו : ויש
לבוש גוון ותואר שלו רע וגם גוף המלבוש רע שהוא רך מאד
וכמהרה יהיה בו קרעים שמתבזה מאד והרי רע משני הצדדין
ולזה ידמה לימוד התלמיד שהוא קשה לשמוע ומהר לאבד :

אמנם יש לבוש שהוא הדור וכאם מאד כגוון ותואר שלו וגם
גוף המלבוש חזק מאד שאם האדם ילבשנו שנה תמימה
אין נראה בו קרע ולא שום מום ולא מתבלה : ולזה ידמה

פרקי אבות פרק ה

א ארבע מדות בנורתי צדקה • הרוצה
שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה
ב בשל אחרים • יתנו אחרים והוא לא יתן
עינו רעה בשלו • יתן ויתנו אחרים חסיד •
לא יתן ולא יתנו אחרים רשע :

ב ארבע מדות בהולכי לבית המדרש •
הולך ואינו עושה שכר הריכה
בירו • עושה ואינו הולך שכר מעשה בירו
הולך ועושה חסיד • לא הולך ולא עושה
רשע :

ג ארבע מדות ביושבי לפני חכמים • ספוג
ומשפך משמרת ונפה • ספוג שהוא
סופג את הכל • משפך שמכניס בזו ומוציא
בזו • משמרת שמוציאה את היין וקולטת
את השמרים • ונפה שמוציאה את הקמח
חסדי אבות

לימוד התלמיד שהוא מהר לשמוע וקשה לאכזר שהוא טוב משני
הלדרין • וכוה יוכן כס"ד שכח הנפש של החכם במשלי עוז
והדר לבושה ותשחק ליום אחרון • דהיינו עוז הוא תוקף וחוזק
גוף המלכוש דקשה לאכזר • והדר הוא הידור וחשיבות הגון
והתואר שהוא מהר לשמוע • וזאת בעלת המלכוש הזה שהוא
עוז והדר הנה היא תשחק ליום אחרון דאם תלכשו ימים רבים
היא שוקפת ושומקת בו שאינו מתאכזר ולא מתכלה כלל :

קיא

פרקי אבות פרק ה

וקולטת את הסרת :

כג כל אהבה שהיא תלויה בדבר • בטור
 דבר בטלה אהבה • ושאינה תלויה
 בדבר אינה בטלה לעולם • אזוהי אהבה
 שהיא תלויה בדבר זו אהבת אמנו ותמר
 ושאינה תלויה בדבר • זו אהבת דוד
 וירחונתן :

כד כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה
 להתקיים • ושאינה לשם שמים אין
 סופה להתקיים • איזו היא מחלוקת שהיא

חסדי אבות

הלכה כ"ד כל מחלוקת שהיא לש"ס סופה להתקיים וכו'
 כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל בכיבוד
 דברי בת קול שילאה ואמרה על מחלוקת כ"ש וכ"ה אלו ואלו
 דברי אלהים חיים והלכה ככ"ה • ומקשים כיון דהלכה ככ"ה
 איך יהיו אלו ואלו דברי אלהים חיים ומתלטים כי דברי ב"ש
 יש להם קיום בגוונא אחריתי הקרובה לזה הכידון שנחלקו בו
 ונמלא גם סברת כ"ש אמת היא אך לא בזה האופן דפליגי ביה
 אלא באופן אחר עכ"ד • והנה מחלוקת קורח היא רעה כהחלוט
 דמלבד שהיא אסורה באותו אופן דפליגי ביה קורח הנה היא
 אסורה בכל זר ואופן שיהיה בעולם ואין לה היתר בשום מקום
 וכשם אופן אכל מחלוקת כ"ש וכ"ה אע"פ שבאותו אופן דפליגי
 ביה אין לה קיום דודאי הלכה ככ"ה ואין שומעין לסברת כ"ש
 דפליגי על כ"ה באותו אופן הנה הנחנו שומעין לאותה סברה
 של כ"ש דפליגי בה על בית הלל באופן אחר ויש לה קיום

פרקי אבות פרק ה

לְשֵׁם שָׁמַיִם זֶה מִחְלוּקַת הַלֵּל וְשֵׁמַיִ וְשֵׁאִינָה
לְשֵׁם שָׁמַיִם זֶה מִחְלוּקַת קָרָח וְכָל עֲדָתוֹ :

חסרי אבות

שאנחנו מודין ע"פ אותה הסברה שלהם :

והיא דכפל התנא דבריו דנקיט כרישא בכתם כל מחלוקת
שהיא לש"ש סופה להתקיים ושאינה לש"ש אין סופה
להתקיים . והדר מפרש איווהי היא מחלוקת לש"ש זו מחלוקת
כ"ש וב"ה . וקשה מעיקרא לימא הכי כל מחלוקת שהיא לש"ש
כמחלוקת כ"ש וב"ה סופה להתקיים ושאינה לש"ש כמחלוקת
קרח ועדתו אין סופה להתקיים ולמה האריך למנקט כרישא
בסתמא והדר מפרש . ונ"ל בס"ד כי כרישא נקיט בסתמא ללמד
ולרמוז בזה על ענין עמוק ונסתר מה שהיה בכריאת העולם
והוא הסוד שאמרו בזו"ה הקדושה שארי בחבורא וקיים
כחבורא . אבל בקליפה שארי בחבורא וקיים בפירודא . ובזא"ר
הדברים האלה רבינו הא"ר ז"ל זיע"א בשער מאמרי רשב"י
פרשת משפטים דף ב' ע"ג וז"ל . ועתה נבאר הדבר הזה גם
בחלק כרייתו של עולם כי הנה בתחלה היו הקליפות מחוברין
אח' באח' דוגמת הקדושה וכאשר בא ערב שבת אשר נקרו
דבר ונקבא של ספירות הקדושה כדי שיוכלו להתחבר אח"כ
ביום שבת עלמו פנים בפנים נקרו גם זכר ונקבא של הקליפות
וכבא יום שבת דמעשה בראשית חזרו ז'ון של ספירות הקדושה
אפין באפין ונתחברו יחד . אבל הקליפה שאין לה אחיזה ביום
שבת לא יכלה לחזור פנים בפנים . נמלא כי הקדושה
עם שבאמלע היה פירודה שהיא הנסירה . אמנם שארי בחיבורא
בתחלה בהיותם אח' באח' וגם בכיום קיים בחיבורא שהחזרו
אפין באפין בחיבור גמור . ונמלא שהפירוד שבאמלע היה
לתכלית החיבור האחרון המעולה . אבל הקליפה שארי בחיבורא
בבחינת אח' באח' ואח"כ נקרו ונשאר בסיומא בפירודא
כי עוד לא החזרו אפין באפין עכ"ל . ובזה מוכן שפיר כעין
חומר דברי התנא דנקיט כרישא בסתמא שלא זכר מחלוקת

פרקי אבות פרק ה ק"ב

כ"ה כל המזכה את הרבים אין חטא ב"י
על ידו • וכל המחטיא את הרבים
אין מספיקין בידו לעשות תשובה • משה
זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו
שנאמר צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם
ישראל • ירבעם חטא והחטיא את הרבים
חטא הרבים תלוי בו שנאמר על חטאת
ירבעם בן נבט אשר חטא ואשר החטיא
את ישראל :

כ"ו כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא
מתלמידיו שר אברהם אבינו •

חסדי אבות

כ"ט וב"ה ומחלוקת קרח כי ברישא כיון על ענין עמוק הנו'
ועל זה אמר כל מחלוקת שהיא לש"ש רמז לנסירה שהיה
בקדושה סופה להתקיים שהפירוד היה לתכלית החיבור המעולה
שעי"כ לבסוף קיים בחיבורא שהוא חיבור ז'ון דקדושה אפין
כאפין להוציא פרי שזה החיבור הוא המעולה על מה שהיה
בתחלה חיבור א"ח' באח' • וכל מחלוקת שאינה לש"ש ר"ל נסירה
של הקליפה אין סופה להתקיים שנשארה בפירודא ולא היה זה
לתועלת כלל להוציא פרי ודו"ק :

הרכה כ"ו כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו
של אברהם אבינו וכו' • גם בהלכה זו הקשה
רבינו יונה למה האריך למנקט ברישא בסתמא ובסיפא פירש
מה הם שלשה דברים אלו • ו"ל בס"ד שלשה דברים הללו הם
שייכים בעניינים הנפשיים ושייכים ג"כ בעניינים הנופשיים

פְּרָקִי אֲבוֹת פְּרָק ה'

וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אַחֲרֵים • מִתְּלַמִּידוֹ שֶׁר
בִּלְעָם הָרָשָׁע • עֵין טוֹבָה וְרוּחַ נְמוּכָה וְנַפֶּשׁ
שֶׁפָּלָה מִתְּלַמִּידוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ • עֵין
רָעָה וְרוּחַ גְּבוּהָה וְנַפֶּשׁ קִצְרָה • מִתְּלַמִּידוֹ
שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע • מָה בֵּין תְּלַמִּידוֹ שֶׁר
אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידוֹ שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע
תְּלַמִּידוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכְלֵין בְּעוֹלָם
הַזֶּה וְנוֹחֲלֵין לְעוֹלָם הַבָּא שְׁנֵאמַר לְהַנְחִיל

חסדי אבות

לכך כפל הדברים ברישא נקיט על שלשה דברים בעניינים
הנפשיים וכסיפא נקיט על שלשה השויכים בעניינים הגופניים א"ל
יש אדם שנמצאים בו שלשה דברים אלו מחד מוזגו וחומר שלו
שהוא מחייב אותו להיות כך • ויש אין מוזגו וטבעו וחומר
מחייבו להיות בו כך אלא הוא מביא עצמו • לכן ברישא נקיט
כל מי שיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של א"ל בו דייקה
כלומר נמצאים אלו מחד טבעו ומוזגו ואפ"ה לא נייחס השלשה
דברים על שמו אלא נייחס אותם לאברהם אע"ה ונאמר עליו
שהוא מתלמידיו של א"ל כי בעבור שקדם א"ל וקיים את
שלשה אלו לכך זכה זה לעשותם ולקיימם וכן להפך בשלשה
הרעים אע"פ שמוזגו וטבעו מחייבו בכך נייחס אותם לבלעם
שקדם להיות בו שלשה רעות אלו לכך גם זה נטמא בהם מחד
קליפת בלעם ואח"כ בסיפא לא נקיט בו אלא אמר עין טובה
ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של א"ל הנקיט זה על מי
שאין טבעו ומוזגו מחייבו להיות בו מדות אלו ורדאי ויש לייחס
זאת לתלמידו של אברהם אע"ה שנהג בהם וזה נקטייע לזכות
בהם וכן להפך • ונ"ל רוח נמוכה בענין החכמות ונפש שפלה
בענין המעשים כי המעשים יתייחסו לנפש והחכמה לרוח :

אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא • אבך
 תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם
 ויורדין לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים
 תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה
 לא יחצו ימיהם ואני אכטח בך :

חסדי אבות

והנה הנרסק בבלעם עין רעה רוח גבוהה נפש רחבה ויש
 גורסין קלרה ולגרסה דרחבה הר"ת שלהם גרר ובזה
 יוכן בס"ד רמז הכתוב באברהם אע"ה ויסע משם אברהם
 ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר • והוא כי אברהם
 אע"ה שהיה בחסד היה יונק מן החכמה שהיא למעלה מן
 החסד בסוד ואברהם זקן • ודרשו רז"ל זקן שקנה חכמה וארצה
 הנגב דרום • הרולה להחכים ודריס • וישב בין קדש ובין שור
 כי אברהם אע"ה אחוז בחסד שהוא בקו ימין ולמעלה מן החסד
 יש ספירת החכמה שנקראת קודש כי כל קודש הוא בחכמה
 ותחת ספירת החסד יש ספירת הכלל שנקרא שור • וזהו וישב
 בין קדש הוא ספירת החכמה ובין שור הוא ספירת החסד ויגר
 בגרר • ויגר לשון גיריס וחילוס שורק גירין בקליפה של שלשה
 מדות רעות של בלעם שהם עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה
 אשר ר"ת שלהם גרר :

ובזה יוכן בס"ד רמז הכתוב ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק
 לאמר לנו המים • והיינו כי יצחק אע"ה היה תופס
 ואחוז מדת אע"ה שהיה לו שלשה אלה שהם עין טובה ורוח
 נמוכה ונפש שפלה וכוה היה גובר על השטן • כי ר"ת של אלו
 שפלה טובה נמוכה אותיות שטן • אך רועים המריבים עם
 רועי יצחק הם היו רועי גרר שאחוזים ותופסים שלשה רעות
 של בלעם שהם עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה דר"ת שלהם
 גרר ולכן היתה עניניהם לרה ורעה לריב ולומר לנו המים :

פרקי אבות פרק ה'

כו' יהודה בן תימא אומר ר' הווי עז בנמר
וקל בנשר ורץ בצבי וגבור בארי
לעשות רצון אביך שבשמים :
חסדי אבות

הלכה כ"ז הוי עז כנמר וקל כנשר וכו' : כ"ל בס"ד נקיט
ד' חלוקות כנגד ארבעה חלוקות שיש בשמירת
המלות : הא' הם הנקראים בשם חוקים שאין להם טעם ואין
השכל מחייב אותם : והב' הנקראים משפטים שיש להם טעם
והשכל מחייב אותם : והג' הנקראים בשם מלות בפתם שיש
להם טעם אך אין השכל מחייב אותם שאם לא היה השי"ת
מורה אותנו בהם לא היינו עושים אותם מעצמינו כגון סוכה
וכיוצא שיש לה טעם דכתיב כי בסוכות הושבתי את בני ישראל
שהיא זכר לענני כבוד אך אם לא היה מורה אותנו לעשות וזכר
לענני כבוד לא היה השכל מחייב אותנו לעשותה : והד' הם
דברים שאדם קץ בהם כמ"ש אכילת שקלים ורמשים וכן שפיות
דמים שאין טבעו יכול לשפוך דם האדם וכיוצא בזה דעכ"ל
כשאנחנו מתכוונים לעשות רצון אבינו שבשמים במניעתנו
מהם נחשבים לנו למלות ומקבלים עליהם שכר לכך נקיט ד'
חלוקות כנגד ד' מיני מלות אלו שיתאזר האדם ויתגבר
לקיים אותם ככל כוחו :

ועוד כ"ל בס"ד נקיט ד' חלוקות שתיים לצורך מ"ע ושתיים
לצורך מלות ל"ת : אך שנים מהם אבות ושנים תולדות
והוא כי לצורך קיום מ"ע צריך להיות רץ כלבי שהוא מדת
הזריזות דשייכה לקיום מ"ע טפי : ולצורך קיום מלות ל"ת צריך
להיות גבור כארי נגד הוי"ה שבה להלחם עמו להכשילו
במלות ל"ת : ולזה תגבורת כלב כארי שגבורתו בלבו : וכמ"ש
על דוד הע"ה אשר לבו כלב הארי : ושתיים אלה הם בסוג
אבות אך שתיים הנשארים הם תולדות של אלו כי קל כנשר היא
תולדה של רץ כלבי שהם עניינם דומה זה לזה ועז כנמר
הוא תולדה של גבור כארי דעניינם שוה : והתנא נקיט אבות

פרקי אבות פרק ה' קיד
 כח הוא הָיָה אֹמֵר יְעִז פְּנִים לְגֵי הַנֶּסֶם וּבִשְׁתֵּי
 פְּנִים לְגַן עֵדֶן יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה
 יְאֵהִינוּ וַאֲהִי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּכַנֶּנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתַרְתֶּךָ :

חסדי אבות

ברישא ואח"כ נקיט תולדות :

ובזה יוכן כס"ד הכתוב כאיוב מלפינו מכהמות הארץ . הס
 חיות הנו' שנקראים בשם בהמות בלשון מושאל כי חיה
 הוא בכלל בהמה ומעוף השמים הוא הנשר יחכמנו ללמוד
 הקלות ממנו לזורך עבודתו יתברך . חי נמי עוף השמים קאי
 על עוף הנקרא נעמה שהיא מתעברת מבח המחשבה . ומזה
 נקח מוסר גדול להזהר מן הרקורים רעים ולא להקל בהם
 לומר שאין בהם ממש :

נמצא אלו שיש לנו ללמוד מהם לזורך העבודה וריוות
 ותגבורת וקלות ועזות הם ר"ת לאן שהוא ר"ת לבי
 אריה נשר ועוד נרמו כנו' נמר כי הנון יש בו נו' שני . ובוזה
 פרשתי כס"ד מ"ס לישראל משכו וקחו לכם לאן . ודרשו רז"ל
 משכו ירכס מע"ז וקחו לכם לאן ושחטו הפסח רמו להם שיקחו
 לימודים מן אלו הרמזים באותיות לאן לזורך עבודתו יתברך
 ולכן אמרה רבקה ליעקב אע"ה לך נא אל האן וקח לי משם
 שני גדיי עזים טובים רמזה לו שהשעה ריוכה לזריוות ועזות
 וקלות כדי להביא דבר זה של לקיחת הברכות לירי גמר טוב :

הרבה כ"ח שתכנה בהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקינו
 בתורתך . כ"ל כס"ד כי בהמ"ק הוא מקום
 תפלה וכמ"ס כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים . ואע"פ
 שאנחנו לריכוס לשאל הרבה שאלות הנה כשתכנה כ"ח המק כ"ב
 לא בשאל אלא רק שאלה אחת שהוא שתתן חלקנו בתורתך
 דיוקא דהיינו תורה לשמה שתתיחס לשמך שתעזרנו ללמוד
 תורה לשמה :

פרקי אבות פרק ה

כט הוא היה אומר * בן חמש שנים למקרא
בן עשר שנים למשנה * בן שרש
עשרה למצות * בן חמש עשרה לתלמוד *
בן שמנה עשרה לחפה * בן עשרים לדרך
בן שלשים לכח * בן ארבעים לבינה * בן
חמשים לעצה * בן ששים רזקנה * בן
בן שבעים לשיבה * בן שמונים לגבורה *
בן תשעים לשוב * בן מאה כאלו מת
ועבר ובטר מן העולם :

ל בן בג בג אומר * הפוך בה והפוך בה *
דכלא בה ובה תחזי וסיב ובלה בה
ומנה לא תזוע שאין לך מדה טובה המנה :

חסדי אבות

הלכה ר' כן כג אומר הפוך כה והפוך כה רכולא כה
כ"ל כס"ד ואקדים להביא מעשה אחת בדרך
משל ודמיון לכבודה של תורה והוא איש אחד היה לו ר' בניס
בעלי אומנות שנים מהם מלאכה של חייט ושנים מהם מלאכה
של נגר ואלו הבנים בתחילתם טרח אביהם עמהם לשכור להם
מלמד חכם חשוב ללמדם תורה שבע"פ גמרא ופוסקים והיו
מעיינים חשובים ואח"כ לימדם שני מלאכות לו כדי להתפרנס
מהם ודרכם בימי החול עוסקים במלאכתם וכיום שבת כל
אחד הולך לחנות של רבו שלמדו האומנות ויושב כמעט רובו
של יום שבת בחנות של רבו כי כרי הוא ואינו עוסק ח"ו אלא
רק רואה מעשים שעושה רבו ומתכוון בהם * ואביהם היה

מטעם מהר על הדבר כי רוצה שיהיו בניו לומדים תורה
 בשבת כדי שלא תשתכח מהם מאחר כי כל שעת ימי החול
 טרודים במלאכתם על כן הלך אביהם אלל הרב של העיר וסיפר
 לו על הדבר הזה ויבקש ממנו שהוא ידבר במתק לשונו עמהם
 למשוך לבבם לבטל מנהגן ושיהיו יום שבת לומדים בד"ת וישלח
 הרב אחריהם שיבואו אללו ביום שבת ויבואו הם ואביהם ביום
 שבת בבוקר לבית הרב והיה הרב עודנו יושב בחדר השלחן
 ואוכל והם נכנסו בחדר הישיבה של הרב להמתין עליו עד
 שיבא שם ויבא הרב ויאמר בבואו בעת שנכנס שלום עליכם
 וישב במקומו אמרו לו רבינו יום זה הוא שבת וצריך
 לומר שבת שלום ולמה אמרת שלום עליכם שהוא מנהג
 מתן שלום שבימי החול :

ויאמר להם הרב כתוב בתורה ויאמר משה אכלוהו היום
 כי שבת היום לה' היום לא תמלאוהו בשדה והכתוב
 מוקשה דמשמע בשדה הוא דלא ימלאוהו אבל בחצרות ועל
 גגותם ובמבואותם ימלאוהו וזה אינו כן הול"ל היום לא
 תמלאוהו בסתם ולמה פירש בשדה ועוד קשה מלת היום לשון
 יתר הוא אך הכונה הוא לאו על המן בלבד קאמר אלא בא
 לרמוז לפי דרכו של יום השבת עצמו כי השבת יש לו גבולין
 שהם תחומי שבת ואין האדם רשאי ללאת חוץ לתחום והעומד
 חוץ לתחום שאותו מקום נקרא שדה נראה שהוא עומד במקום
 החול ואינו עומד במקום שבת קודש דהשבת אין לו מקום
 בשדה שהוא חוץ לתחום כי השבת ידמה לכהן שאין דרכו
 לעמוד בבית הקברות והרואהו שם בבית הקברות לא יחשוב
 שזה הוא כהן ולז"ה היום שהוא יום שבת עצמו לא
 תמלאוהו בשדה כלומר אין לו מציאות בשדה במקום שהוא
 חוץ לתחום כמו שאין דרכו של כהן להמלא בבית הקברות
 וכן מקום חנות של עסק ושל מלאכה אלה המקומות נחשבים
 כמו מקום שדה שהוא חוץ לתחום ואין מציאות ליום שבת
 שם כלל כי לו מקומות של חול הם ואין חל עליהם שם שבת :
לכן ההולך ונכנס ביום שבת לתוך חניות של עסק ומלאכה
 הרי זה מחלל כבוד השבת דהרואהו נכנס שם חושב

חסדי אבות פרק ה

לעסק ומלאכה הוא נכנס ונחשב לאיש נכרי ואינו ישראל כמו
הרואה את הכהן נכנס בבית הקברות דודאי יחשוב שאין זה
כהן ראין דרכו של כהן להכנס בבית הקברות על כן מאחר
שאתם נכנסים ביום שבת קודש למקום עסק ומלאכה האסורה
בשבת הרי אתם עושים שבתכם חול ולכך אמרתי לכם נוסח
נתינת שלום שאומרים בחול כי אמרתי לכם שלום עליכם כדרך
שאומרים בחול ולא אמרתי שבת שלום :

אמרו לו רבינו אמת הוא שאנחנו הולכים ביום שבת למקום
שעושין בו מלאכה אך חלילה לנו לדבר שום דיבור
בעסק המלאכה וכל שכן שאין לנו מגע יד בכל דברים המוקלים
הנמלאים שם ורק לראות בלבד אנחנו נכנסים ויושבים וכבר
למדתנו רבינו ממלא חפץ ודבר דבר דבור אסור
הרהור מותר :

אמר להם הרב על הרהור באקראי אמרו הרהור מותר אבל
בקבע ולהלך למקום העסק בתמידות לראות המלאכה
ולהתכונן בה זה אסור ועוד יש אסור ג"כ משום מראית
העין דנחמד הנכנס שם בעסק המלאכה ויש חלול השם ג"כ
בדבר זה ואתם מה לכם בהילוך זה ומה הנאה יש לכם בזה :

אמרו לו רבינו זה מנהגם של בעלי אומניות שהולכים ביום
הבטלה שלהם למקום העסק של רבם או זולתו לראות
כל אחד בעסק האומנות שעוסקים שם ואנחנו לא יש לנו יום
בטלה אלא ביום שבת לכן אנחנו נכנסים לטייל בראיה שאנחנו
רואין בפועלים האומנים שעוסקים באומנות שאנחנו עוסקים
בה בימי החול וראיה זו היא טיול שלנו בראותינו עסק
שהוא דומה לאומנות שלנו :

אמר להם הרב אם כך הוא שאתם שמחים לראות מלאכה
של פועלים הדומה לאומנות שאתם עוסקים בה בחול
הרי גם אני אומן שעוסק ביום שבת בעסק הדומה לאומנות
שאתם הולכים בשבת לראותה תבואו אללי ביום שבת ותראו
העסק שלי שאני עוסק בעסק הדומה לאומנות שלכם וישחקו
האנשים מעט ויאמרו לו רבינו אתה חכם גדול ועוסק בתורה
ואנחנו שנים חייטים ושנים נגרים חלילה לרבינו לעסק

באומניות האלה בשבת קודש כי אפילו בחול הם מוורים לך .
 אמר להם הרב הלא ידעתם מה דאמרי אינשי אפילו עם
 הארץ אינו מנשקר בשבת ואיך אני אשקר באומרי שיש לי
 עסק בשבת הדומה לאומנות שלכם שבחול . והנה עתה
 תראנה עיניכם איך דברי כנים הם

ויאמר הרב לאחר מהם קח גמרא מעל השלחן אשר
 לפני ופתח אותה באשר יודמן וכן עשה לקח הגמרא
 מעל השלחן ויפתח אותה (מוכן כי הרב הכין אותה קודם
 בואם) ותזדמן הפתיחה בדף י' ואמר לו הרב תגרוס מריש
 הדף ויתחיל לגרוס עד שהגיע לחצי הדף דאיתא שם ברייתא
 אחת וא"ל תגרוס הברייתא הזו במתן מלה במלה ויקראנה
 וי"ל . הוא היה אומר עשרה דברים קשים נבראו בעולם . הר
 קשה . ברזל מחתכו . ברזל קשה . אש מפעפעו . אש קשה .
 מים מכבין אותו . מים קשים . עבים סוכלין אותו . עבים
 קשים . רוח מפורתן . רוח קשה . גוף סוכלו . גוף קשה .
 פחד שוכרו . פחד קשה . יין מפינו . יין קשה . שינה
 מפכתו . ומיתה קשה מכולם . וזרקה ת"ל ממות ע"כ :

ויאמר הרב שימו דעתכם אל אשר אני אומר במאמר זה
 של עשרה דברים קשים דנקיט בברייתא הנו' תחלה
 וראש אמר הר קשה ברזל מחתכו . הנה הענין הוא שיש סוגיא
 שנקראת אלל חכמים סוגיא דהר והיא בגמרא דע"ז דף מ"ו
 דבעי רמי בר חמא המשתחוה להר אבניו מהו למוכח . יש
 נעבד במחוכר וכו' . ופשוט ליה רבא מן קל וחומר . ופריך
 ליה רב הונא או חלוף וכו' והסוגיא ארוכה . ויש בסוגיא זו
 דנקראת סוגיא דהר קושיא גדולה כך וכך היא . אמנם קושיא
 זו יש לה תירוץ מן סוגיא אחרת שהיא בגמרא דיבמות דף ס"ו
 שנקראת סוגיא זו כלשון חכמים סוגיא דלאן ברזל וכך וכך הוא
 התירוץ ואמרו להם באר היטב . ועל זה רמזה הברייתא הנו'
 באומרה הר קשה ברזל מחתכו כלומר הקושיא הגדולה שיש
 בסוגיא דהר מתורלת בסוגיא דלאן ברזל :

עוד אמר בברייתא ברזל קשה אש מפעפעו . הנה יש בסוגיא
 זו דלאן ברזל אשר הובאה בגמרא דיבמות דף ס"ו כנו"ל

חסדי אבות פרק ה

יש בה קושיא גדולה כך וכך היה אמנם קושיא זו יש לה
תירוץ מן סוגיא דגמרא בבא קמא דף כב דהיא סוגיא דאשו
משום חטיו דאתמר התם רבי יוחנן אמר אשו משום חטיו ורש"ל
אמר אשו משום ממונא והסוגיא ארוכה שם ובזאת הסוגיא
דאשו תתרוץ הקושיא שיש באתה סוגיא דלאן ברזל ועל זה אמר
ברזל קשה אש מפעפעו כלומר הקושיא שיש בסוגיא דברזל
הנו' תירוץ שלה הוא בסוגיא דאשו משום חטיו דבבא קמא הנו':
עוד אמר אש קשה מים מכבין אותו הנה בסוגיא זו דאשו
משום חטיו דבבא קמא הנו' יש בה קושיא גדולה וזאת
הקושיא יש לה תירוץ בסוגיא דהכשר מים הובאה בגמרא
דחולין דף ל"ו על פסוק וכי יותן מים על זרע והגיד
להם הקושיא והתירוץ ועל זה אמר אש קשה מים מכבין
אותו דקושיא שיש בסוגיא דאש יש לה תירוץ מסוגיא דמים
בגמרא דחולין הנו':

עוד אמר מים קשים עבים סובלים אותם הנה בסוגיא זו
דהכשר מים דחולין הנו' יש בה קושיא גדולה כ"כ ויש
תירוץ לקושיא זו מסוגיא דעבים הובאה בגמ' דמנחות דף נ"ט
בעי ר' זירא חטין שיררו בעבים מהו לשתי הלחם ממושבותיכם
אמר רחמנא לאפוקי דח"ל אבל בעבים שפיר דמי א"ד
ממושבותיכם דוקא ואפילו דעבים נמי לא ע"ש ולז"א מים
קשים עבים סובלין אותו כלומר קושיא שיש בסוגיא דמים
מתורלת ומתיישבת בסוגיא דעבים הנו':

עוד אמר עבים קשים רוח מפורתן הנה בסוגיא דעבים
הנו' יש קושיא גדולה כך וכך היא ומתורלת קושיא זו
בסוגיא דרוח שנכנס בין בגדיו של כהן לבשרו הובאה בגמרא
דזבחים דף י"ט דבעי רבא נכנסה רוח בכבדו מהו על בשרו
בעינן וליכא א"ד דרך לבישה בכך ע"ש ולז"א עבים קשים
ר"ל קושיא שיש בסוגיא דעבים רוח מפורתן ר"ל בסוגיא דרוח
הנו' נתפזרת הקושיא כלומר מתורלת:

עוד אמר רוח קשה גוף סובלו הנה בסוגיא זו דרוח הנו'
יש קושיא כך וכך היא ומתורלת קושיא זו בסוגיא דקנין
פירות כקנין הגוף דמי בגמ' דקמא דף ל' שיש בזה נפקותא

חסרי אבות פרק ה'

ק"ז

לכמה דברים המבוארים שם · ולו"א רוח קשה ר"ל קושיא שיש
בסוגיא דרוח סוגיא דקנין הגוף סובלת אותה לתרץ אותה
שהקושיא מתורלת בסוגיא זו :

עוד אמר גוף קשה פחד שוכרו · הנה בסוגיא זו של קנין
הגוף הנו' יש קושיא גדולה כך וכך היא וזו מתורלת
בסוגיא דפחדא דלמית בדם נדה בגמ' דנדה דף ע"ל דאם היתה
במחבה והגיע שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טהורה מפני
שחררה מסלקת הרמים ובגמ' שקיל וטרי בזה ומסיק שם בדף
ע"א פחדא למית בעיתותא מרפויא ע"ש · ולו"א גוף קשה ר"ל
הקושיא שיש בסוגיא דקנין הגוף דבבא קמא הנו' הסוגיא
דפחדא למית משברת את הקושיא ההיא ומתורלת אותה :

עוד אמר פחד קשה יין מפיגו · הנה בסוגיא זו דפחדא למית
דגמ' דנדה הנו' יש קושיא גדולה כך וכך היא ומתורלת
קושיא זו בסוגיא דכדי יין הובאה בגמ' דע"ז דף ס"ט נכרי
שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום אם היה בחזקת
המשתמר מותר והסוגיא ארוכה שם ע"ש · ועל זה אמר פחד
קשה ר"ל קושיא שיש בסוגיא דפחדא למית מתורלת ונעקרת
בסוגיא דכדי יין הנו' :

עוד אמר יין קשה שינה מפכתו · הנה בסוגיא זו דכדי יין
הנו' יש קושיא גדולה כך וכך היא ומתורלת בסוגיא
דאונס שינה אי חשיב אונס או לאו והיא בגמ' דיבמות דף כ"ג
אמר רבא אין אונס לערוה אלא ביטן ואר"י התם ישן לא קנה
ביבמתו ע"ש · ועל זה אמר יין קשה ר"ל קושיא שיש בסוגיא דכדי
יין הנה הסוגיא דשינה הנו' מפכת אותה כלומר מתורלת אותה :
ויתפראן האנשים ההם על הדברים האלה איך הרב קשר
גימא בגימא ותפר חתיכה בחתיכה והרכיב והקריב
סוגיא רחוקה בסוגיא רחוקה לתרץ זו בזו בדברים שהם רחוקים
ז"מ כרחוק מורח ממערב :

אח"כ אמר הרב לאותו האיש שלח ירך עוד ותקח גמרא
אחזית מעל השלחן וכו' ומנה לידו גמרא שקלים ויפתחנה
שלא במתכוין וימצא כתוב בדף ההוא הנפתח מאמר זה · ת"ר

חסדי אבות פרק ה'

אבהו כתיב ממשפחות סופרים יושבי יעבן מה ת"ל סופרים
שעשו התורה ספורות ספורות : חמשה לא יתרומו : חמשה
דברים חייבין בחלה : ט"ו נשים פוטרות לרותיהן : ל"ו
כריתות בתורה : י"ג דברים נאמרו בכבלת עוף טהור : ארבעה
אבות נזקין : אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ע"כ :

אמר להם הרב שמעו ואדברה איך שבעה דברים אלו שאתם
רויין אותם רחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב ולא
קרב זה אל זה אני תופר אותם ומרכיבם וע"כ לעשותם חלק
אחד : והתקול לדרוש אותם כיון דאמרו חמשה לא יתרומו
לריבין למימר חמשה דברים חייבין בחלה : וכיון דאמרו חמשה
דברים חייבין בחלה לריבין למימר ט"ו נשים פוטרות לרותיהן
וכיון דאמרו ט"ו נשים פוטרות לרותיהן לריבין למימר י"ג
דברים יש בכבלת העוף : וכיון דאמרו י"ג דברים בכבלת העוף
לריבין למימר ארבעה אבות נזקין : וכיון דאמרו ארבע אבות
נזקין לריבין למימר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת : והכל
דרש לפניהם כעין חומר לקשרם ז"כ ע"ד שאמרנו ויתפלאו
מאד על הדברים האלה :

ויאמר הרב עוד שלח ירך וקח גמרא אחרת מעל השלחן
וישלח ירו ויקח גמרא דעדיות ונפתח שם בפרק ו'
רבי יהודה בן בבא העיר חמשה דברים שממאניס את הקטנות
ומשיאיין את האשה ע"פ עד אחד : ושנקל תרנגול בירושלים
על שהרג הנפש : ועל היין בן מ' יום שנתנסך ע"כ המזבח :
ועל תמיד של שחר שקרב בד' שעות ע"כ : וגם בזה דרש באשר
דרש במאמר שקלים הנו"ל שעשה קישור וחיבור הלכות לו זה
עם זה ויתפלאו האנשים הפלא ופלא על חכמה זו של הרב :
אמר המחבר יל"ו ראיתי להגאון נודע ביהודה בספרו דרוש
לזיון דרוש ששי שעשה חיבור וקישור לחמשה דברים
הנו"ל שהעיר רבי יהודה בן בבא גם עשה עם בדרוש שביעי
קישור וחיבור לדברים שאמר ר' אבהו על סופרים כגמ' דשקלים
הנו"ל : גם עם בדרוש שמיני עשה קישור וחיבור לארבעה
דברים שהעיר רבי חנניא סגן הכהנים במסכת עדיות פ"ב מ"א
גם בדרוש עשירי עשה קישור וחיבור לדברים שהעיר רבי יוקי

חסדי אבות פרק ה

ק"ה

בן יועזר ובדרוש י"ב עשה קישור וחיבור לדברים שהעיד רבי
יוחנן בן גודגדא ע"ש. וסוף דבר בדרוש שלשה עשר הפליא
עלה הגדול תוסיה במאמר בכוליה תלמודא קי"ל כרבא לגבי
אבוי לבר מיע"ל קנ"ס קי"ל כאבוי. והוא הפליא לעשות לפרש
טעם לסדר זה של יע"ל קנ"ס דלא נקטוי ליה על סדר מסכתות
ששה סדרי משנה ע"ש בדברי קדשו ותרצה נפלאות מתורתו :
אח"כ אמר להם הרב הרי ראיתם כי חייט אומן שאני מחבר
חתיכות שהם מובדלות זו מזו למאד ואני משוה אותם
ומחברים יחד והרי נגר אומן אני שאני מרכיב עלים דקים ז"עו
ומשוה אותם ועושה מהם ליוור נאה והרי לורף אומן אני שמרכיב
חתיכות של הכלים ותכשיטין זע"ג זה ואין אני לריך לנפוח באש
פחם כדי להוילא כלי למעשהו אלא אני בהבל פי אני מתקן
ותופר ומלייר כל ליורי הסלים ותיקונם. על כן אתם למה
תלכו ביום שבת אלל רבכם החייט ואלל רבכם הנגר תבואו
אללי ותראו איך אני עוסק בדברים שהם דוגמא למלאכה שלכם
ומלידי תשיגו הבנה וחריפות שבזה תוסיפו חכמה על חכמתכם
ויאמרו לו לדקת רבינו בדבריך הנעימים בן נעשה כאשר דברת :
ויאמר הרב עוד לאחד מהם שלח ידך ותקח גמרא שבת
ותפתח בדף ק"ג ע"ג ותלמוד הברייתא שבסוף הדף
וכן עשה ויקרא תניא רבי יהודה בן בתירא אומר כאמר
בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם הרי מ'ס יו"ד
מ'ס שהם מלת מים דהיה ראוי לומר ונסכה ונסכה כמשפטם
נמלא הוסיף מים מכאן לנסוך המים מן התורה ראו איך אנחנו
לוקחים אות יתר מכאן ואות יתר מכאן וחורזים אותם בחוט
אחד להעמידם זע"גו שבזה נעשה מהם מלת מים מיושבת
היטב כחמר טוב דיתוב אדורדיה להיות מורה לנו הלכה של
מלות ניסוך המים בחג :

וביוצא בזה עשה רביא בקראו כתב הנמלא בכותל לבלשלאר
שהיה כתוב בכותל ממח'ס ונקפ'י אחר'ל'ן ולא היו
יודעים מה הוא זה ובא רביאל וטורף אותיות הראשונים לברם
ועשאן מלת מנ'א וטורף אותיות השניות לברם ועשה מהם ג"כ
מלת מנ'א וטורף השלישיות לברם ועשה מהם מלת תק'ל וטורף

חסרי אבות פרק ה

הנשארים ועשאן מלת ופרסין ונתושבו הדברים בחרוזים אלו
ונודע מה הם מדברים הרי יש לנו בלימוד התורה אומנות
גדולה שדומה לאומנות עושי המלאכה שחרוץ המרגלות
הנקראים (לולו) בחוץין ואח"כ עושה מן החוץין אגודה א'
שקרוין (שדא) למכור אותה ולריך לזה אמונות גדולה לחרו
אותם באופן שהיה להם נשיאות חן בעיני הקונה לקנות
האגודה בערך חשוב וען כי הפרטים אינם שוים הן בכמותם הן
באיכותם בזהרם וליבונם ואם יחרו מן הבא בידו כאשר
יעלה המולג נפסד חשיבות האגודה ואינו ניכר הודה והדרה
וממילא ירד מחירה וערכה בעיני כל רואיה אך האומן יודע
לחרו אותם באופן וסדר נאות שניכר בזה הודה והדרה של
אגודת המרגליות וכאשר חרו ריחל האותיות באופן וסדר נאה
שבה נודע וניכר הודן והדרן של הדברים וידעו מה הם מגודים
וכן חרו רז"ל ג' אותיות הנוספות במלות ונסכיהם ונסכות
וכמשפטם לעשות מזה מלת מים המגדת על ענין אחד ועל
זה נאמר נאוו לחייך בתורים לוארך בחרוזים :

אח"כ אמר לאחד מהם גט הלאה וקח זה הלוח שכתוב בו
אותיות אלפא ביתא ותלמוד אותם לפני ויקרא אות
הראשון שהוא אל'ף ויאמר הרב הנה אתה מוציא מפיך אות זה
במלה אחת שיש לה משמעות של מספר האלפים ואם תקח
מלה זו ותתיך מספר שלה לחברו להיות כולו מלה אחת מה
יהיה מזה ביחד אמר לו יהיה אותיות קי"א אמר לו ראה
איך באות זה הראשון באלפא ביתא נרמזו בו כל מדרגות
המספרים כי בקריאתו נרמז מדרגה של האלפים ובהתחברות
כל מספרו ביחד שהם שלשה חלוקות של קי"א נרמז מדרגת
המאות ומדרגת העשרות ומדרגת האחדים ובה הולאתו כלי
למעשהו שרפתי אות הראשון של אלפא ביתא ועשיתי כלי חדש
אשר ילח למלאכה להיות נודע בו כל מדרגות של מספר
האותיות ראלפא ביתא לקיים מה שנאמר מגיד מרהשית אחריה
הרי עשיתי בדברי תורה אומנות שיש לה דמיון לאומנות האורף
שנקרא (לאייג) ששוכר הכלי ומתיכו ועושה ממנו כלי חדש
טוב ויפה אשר ילח לשימוש אחר שיש לו בו לורך :

עוד

אמר הרב לאחד מהם קח לך משנה דכלאים פרק ג'
 וקרא לפני משנה דערוגה ועוד שם בפרק ה' וקרא
 לפני משנת הנוטע ירק בכרם ואפרש לכם דברי הרמ"ב ז"ל
 ודברי התו"ע ז"ל בזוירים של הלוגם קח נח גמ' דסוכה וקרא
 לפני סוגיא דסוכה העשויה ככבשן ואבאר לכם כללים האמורים
 שם בחכמת ההגדה שהם הא' כלל כל שיש בהקופו ג' טפחים
 יש בו רוחב טפח וקב' המרוכב יתר על העיגול רביע וקב'
 רבועה דנפיק מגו עיגולא דאית ביה מורשא דקרנתא כמה
 הוי וקד' כל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונה
 והא' עיגולא דנפיק מגו רבועה והיא מרחיב הדברים לפרש
 להם הכללים האלה ע"פ חכמת ההגדה ויאמר להם הנה
 מלאכה זו של חכמת ההגדה היא מלאכה גדולה ושייכה בכמה
 מלאכות ואם תתאוה נפשכם לעסוק גם בזאת תוכנו להשיג
 השגה גדולה ע"י דברי תורה אשר תשמעון ממני ויאמרו לו
 לרקת רבינו בדבריך היקרים כי בודאי אומן גדול אתה בכל
 המלאכות על ידי חכמת התורה שחכמת בה וכן נעשה אנחנו
 כאשר דברת :

ובזה מוכן כס"ד מ"ש במשלו ח' על תורתו הקדושה ואהיה
 אללו אומן ואהיה שעשועים יוס יוס ודרשו רז"ל
 בבראשית רבה פ"א רבי הושעיה פתח ואהיה אללו אומן אומן
 התורה אומרת לנו הייתי כלי אומנותו של הקב"ה ע"ש ולפי
 האמור נראה נקראת אומן מפני שכל מין אומנות שבעולם יש
 להם רוגמה בתורה ובה מוכן דברי התנא הפוך בה והפוך
 בה דכולא בה פירוש יודמן דברים נגדיים והפכיים ש"א לקרבן
 ז"ל ואין חתיכות שלהם מתאימות ועכ"ז יהיו מקורבים זה
 לזה וטעם אחד להן יען כי תהפוך הפשט של דבר זה ועי"כ
 תהיה אותו עם דבר אחר שהיה נראה נגדיי אליו וזה עדיפות
 של דברי תורה שע"י הפלפול שלה יתהפך מן הפשט שלו ואז
 ממילא מתקרבים ז"ל עניינים שהיו רחוקים ז"מז ועוד איבא
 עדיפות אחרת גדולה דכולא בה פירוש כולא על דברים הגשמיים
 הגופניים הנראין וגלויים לעינים שהם אומנות של מלאכות
 ואל משא ומתן ושאר חכמות שבעולם כולם יש להם רוגמה

חסדי אבות פרק ה

כתורה בעסק שלה ובלימוד ולז"א דכולא בה :

וראיתי להנאון יעב"ץ ז"ל שכתב שראה בספרי נולדים כתוב

שכשנים שעברו היו רבים מהם שוקדים בעיון הגמרא ומתפללים על עומק חכמת התלמודים ולכן העתיקו מסכתות רבות ללשון לטי"ץ (הנקרא לאתינ') והן עוד היום נמצאים בהם מלומדים הרבה חושקים בתלמוד בבלי ועוסקים בו עכ"ל גם נמצא פה עירנו בגדאד קודם שנת תרי"ט שר גדול מושל העירא'ק כולו שהיה לו תלמוד מועתק ומתורגם בלשון לאתינ' והיה לומד בו והיה מדבר בשבחיו ואומר שהלומד בו מתחכם : **ובאופן** אחר נ"ל בס"ד מאמר התנא הפוך בה והפוך בה וכו' . שבא לשבח את הסורה שכתובה בלשון הקודש

אשר בו משתמשת בדרך נוטריקון כאשר נכאר ובדרך זה עושה שלום כי בו תוכל להפך משמעות כל מלה ומלה לכמה חכמי שהם הפכיים דהיינו מרע לטוב ומטוב לרע . כמ"ש ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה . הן על ידי נוטריקון שהוא ראשי תיבות . הן ע"י הפוך לירוף זה לזירוף אחר . הן ע"י המשמעות ע"ד המעשה אשר שמעתי מספרים כי חכם אחד היה לו משרת שמו ברוך הירש והיה הוא בן בית שלו שכל לרכי הבית הוא קונה אותם בכל יום והנה ביום ערב פסח הלך ברוך הירש הנו' לשוק לקנות לרכי מועד ונתעכב בשוק עד שבא לבית וכשבא נכנס לחדר רבו שהיה בכעס עליו בעבור שנתעכב וכשראהו רבו קם וכתב תחת הגורה של ברוך הירש מלת בהמה כי בחדר היו תלויים ככותל שתי לורות אחת לורת החכם רבו של זה המשרת ואחת לורת ברוך הירש והחכם כתב בפני המשרת מלת בהמה תחת לורת המשרת ואז קם המשרת וכתב תחת לורת רבו שהיתה שם מלת אתה ויכעס הח' על המשרת איך העזת . פניך לכתוב אתה על לורה שלי שבוה קורא אותי בהמה ויאמר המשרת מדוע כתבת על לורתי בהמה ויאמר לו החכם אני לא נתכוונתי לקרותך בהמה אלא כתבתי אותיות בהמה שהוא ר"ת ברוך הירש מה הבאת כלומר אני שואל אותך מה הבאת מן השוק כי נתעכבת הרבה ויען המשרת גם אני לא נתכוונתי לומר עליך אתה בהמה אלא כתבתי אתה

פרקי אבות פרק ה'

קד

להשיב לך תשובה על שאלתך ששאלת אותי מה הבאת ונומתו
 לך אגוויס תפוחים הבאתי שהוא ר"ת אתה (כי דרך האשכנזים
 להניח בחרוסת אגוויס ותפוחים שנמשלו בהם ישראל) . אח"כ
 קם החכם וכתב תחת האורה של המשרת אותיות ע"פ ותכף
 חזר המשרת וכתב תחת אורת החכם אותיות ל"ש ויתכעס הח'
 ויאמר אל המשרת איך תכתוב עלי אותיות ל"ש שהוא ר"ת
 לוקח שומר האם לוקח שומר אני ויאמר המשרת מרו עכתבת
 עלי ע"פ שהוא ר"ת עו פנים ויאמר החכם אני לא כוונתי
 לכתוב ע"פ שהוא ר"ת עו פנים אלא כוונתי ע"פ ערב פסח
 כלומר אני מקפיד עליך שנתעכבת בשוק הרבה היום הזה שהוא
 ערב פסח ויש בו עסק גדול לצורך המועד בתוך הבית שצריך
 להיות אתה מלוי בבית ויען המשרת גם הנכי לא נתכוונתי
 באותיות ל"ש לומר עליך שאתה לוקח שומר אלא כוונתי להשיב
 לך תשובה על אשר נתעכבתי בשוק ואמרתי לך ליל שמורים
 הלילה והיינו ל"ש ר"ת ליל שמורים ולכן צריך הזמנה בדברים
 הרבה לעשיית הסדר של לילה הזאת שהוא ליל שמורים ולכך
 נתעכבתי בשוק לצורך דברים הצריכים ללילה הזאת נמאז זה
 כתב בהמה בלשון תורה שכיון לבזות את המשרת ותכף פירש
 דבריו לטובה דמלת בהמה היא נוטריקון ברוך הירש מה הבאת
 ונהפך הדבר מרע לטוב וכן זה כתב אתה לבזות כלומר אתה
 בהמה ותכף ומיד הפך דבריו לטוב על דרך הפכויות שהפך
 רבו . והיינו שפירש דבריו לטובה שהוא ר"ת אגוויס תפוחים
 הבאתי . עוד כתב החכם ע"פ שכוונתי לומר לו עו פנים ותכף
 ומיד חזר והפך הדבר לטובה שפירש שהוא ר"ת ערב פסח
 וכן המשרת שכתב ל"ש רכונתי לבזותו לומר עליו לוקח שומר
 ותכף ומיד הפך דבריו מרע לטוב להיות דבריו אלו מכוונים
 לדבריו רבו אחר שהפך אותם מרע לטוב שפירש דבריו אני
 כתבתי ע"פ ר"ל ערב פסח רכונתי לומר לך ערב פסח יוס
 זה וצריך שתהיה מלוי בבית ואיך נתעכבת בשוק והוא השיב
 בהפוך דבריו תשובה מכוונת שאל"ל ליל שמורים הוא זה וצריך לו
 הכנות הרבה ולכך נתעכבתי בשוק להזמין מה שצריך ללילה זו :
והנה מלנו דרכה של תורה להשתמש בלשון הקודש שלה

חסדי אבות פרק ה

בדרך נוטריקון שהוא ראשי תיבות כמ"ס בגמרא דשבת
דף ק"ה ה"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא מנין ללשון נוטריקון
מן התורה שנאמר כי א"ב המו"ן גויס נתתיך א"ב נתתיך לאומות
בחור נתתיך באומות המו"ן חביב נתתיך באומות (חלוק ה"א
בח"ית) מלך נתתיך לאומות ותיק נתתיך באומות נאמן נתתיך
לאומות רבי יוחנן דידה אמר אנכי ה' שהיך א"ב נפשי
כתבות יתבות איבא דאזרי אנכי למפרע יתבה כתיבה
נאמנין אמריה רבי רבי נתן אמרי כי יר"ט הדרך הדרך לנודי
יראה ראתה נטתה רבי ר"י תנא כרמל בר מלא רב אחא בר
יעקב אמר קללה נמרל'ט נטרקון נו"ף הוא מו"בוי הוא רול"ח
הוא לורר הוא תועבה הוא רב נחמן בר יצחק אמר מה נדבר
ומה נלטרק (בראשית מ"ד) נכונים אנחנו לדיקים אנחנו
טעורים אנחנו רבים אנחנו קדושים אנחנו ע"כ הרי דרכה
של תורה להשתמש בלשון הקודש שלה בדרך נוטריקון שהוא ר"ת
ובדרך זה שלה יהיה שלום בין אדם לחבירו שבוה הדרך יוכל
האדם להפוך דבר של רע לעשותו טוב וכמו המעשה ה"א
שהחכם נתכוון לבנות המשרת לקרותו בהמה והמשרת נתכוון
לבנות את רבו לומר לו אתה הוא בהמה ותכף ומיד נתנחם
החכם והפך על ידי דרך זה של ר"ת את דבור הרע לטוב וגם
המשרת הפך את דבור שלו מן רע לטוב וכן היה להם בדברים
השניים שהפכו את הנוטריקון מן רע לטוב ובוה נעשה שלום
בין אדם לחבירו ולכך כתיב בתורה דרכיה דרכי נועם וכל
נתיבותיה שלום וכתוב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:
ועוד נעשה תשובת מרע לטוב בלשונה של תורה בהפוך
לירוף המלה שיתהפך לרוך נגע ללרוך ענג ולרוך פשע
ללרוך ששע ולרוך דוי ללרוך יוד ולרוך ערש ללרוך עשר ולרוך
כלס ללרוך מלך וכמ"ס רז"ל על פסוק ה' אלהיך לך את
הקללה לברכה:

ועוד התהפכות מלך המשמעות כמו ענין עיובה אשר
משמעות שלה הוא נטישה ושממה ויש לה משמעות
אחרת לטובה שהוא מלשון עיוב תעזוב עמו שהוא סיוע לטעון
המשא וגם הוא לשון בנין וחיות כמו היעזבו להם קיובתו

חסרי אבות פרק ה קכא

בעזרה ד' ועוד משמעות לשון סחורה כמו בעזבוניך נתנו
ביחוקא כ"ז וכלה רבות שיש בלשון תורה מלות שסובלים
שתי משמעות שהם טוב והפכו :

וכזה יובן מאמר התנא כאן הפוך בה והפוך בה כלומר
מלך דרך הנוטריקון שמשתמשת התורה אתה תוכל
להפוך כמה דברים מרעה לטובה שאתה תוכל לעשות בהם
נוטריקון כאשר תראה להפך הענין מרעה לטובה ומטובה לרעה
וגם עוד הפוך בה מלך סדר אותיות הלירוף כמו נגע וענב
כלם ומלך וכיוצא בזה וגם מלך המשמעות כדאמרן בלשון
עזובה וכיוצא שגם בזה תעשה התהפכות מרע לטוב וגם
להפך יען דכולא בה שהיא מדברת ורומזת לטובות ולרעות ולכן
תוכל להפך דברים שכתובים בה כדרך הפיכת הקללה לברכה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד הפוך בה והפוך בה דבא התנא
לשבת את התורה בשני דברים יקרים הא' כי התורה
יש בה כללים אמתיים שהם אמורים ע"פ הנבואה ורו"ק שאין
האדם צריך לאבד זמן עליהם כדי לאמת אותם ע"פ השכל
והעיון והחקירה מש"אב הדברים שלומדים הפלסופים בספרי
הפלסופייה אינם מקובלים ונתונים ממקור האמת ע"פ
הנבואה ורו"ק לא הם בנויים ע"פ שכל אנושי ולכן חכמי
הפלסופים מוכרחים לעיין בהם ולחקור בהם כדי שיתאמנו
אללם שיהיו סומכים עליהם אחר שיתבררו אללם ולו אפילו
אם יזכו לברר לפי דעתם ממקלת הדברים אין זוכין לברר לא
מעט עניינים ורוב העניינים נכשלים בהם אבל המאמין
בתורה ודברי קבלה לבו בטוח כל דבר שימצא בתורה הוא אמת
ויצו ואין צורך להעביר זמן בעבורו כדי לאמת אותו ע"י
נסיון ואזכיר דבר אחד בזה לדוגמא מ"ש רז"ל במדרש רבא
בראשית פר' כ' כי פלסוף אחד ראה נחשים מתעסקין זע"ז
נטלן ונתנן בחבית והיה מספיק להם מזון עד שילדו אחר שבע
שנים ומזה הנסיון ידע נחש עבדו שבע שנים וכיון שעלו ר"ג
וריב"ח של הפלסוף את ר"ג לכמה הנחש מוליד והשיב לו ריב"ח
לשבע שנים א"ל מנין לך והשיב לו ריב"ח מן התורה נדע

חסדי אבות פרק ה'

הדבר הזה דהכלב הוא חיה טמאה ומוליד לחמשים יום (פירש
רש"י ז"ל יש עור חיה שולדת לחמשים) ובהמה טמאה יולדת
לשנים עשר חודש. וכתיב ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית
השדה אם הוא לער עבדו יותר מן בהמה כל שכן מחית השדה
ולמה אמר מחית השדה לא ללמד כשם שבהמה ארורה מן
החיה שבעה כלומר לער עבורה הוא שבע פעמים על לער
עיבור החיה כי שבעה פעמים חמשים הוא שנה בשנות הלבנה
כך הנחש לער עבדו שבעה פעמים על עיבור הבהמה כי
משך עיבורו הוא שבע שנים התחיל אותו פלסוף מטיח ראשו
בכותל אמר כל מה שעמלתי שבע שנים בא זה והושיט לי בקנה
אחד ע"כ ע"ש נמצא גם ענין בעלי חיים אשר אין האדם יוכל
להכיר טבעם ומזגם מלד עיבורם ושאר עניינם כמו הנחש
וכיולא בו שא"ל לאדם להתקרב לו כדי להכירו וקשה לידע
שיעור עבדו בנסיון שריון וניעה רבה בהכרתו בזה וכאשר
נחת אותו פלסוף לידע עבדו של נחש ויגע וטרח שבע שנים
עד שהכירו וידעו הנה באמת דבר זה מפורש וגודע מן התורה
ע"י שלשה מלות יתרים שאמר בקללת הנחש ומכל חית השדה
וכאמור והחכם המשכיל יוכל לידע כמה דברים וכמה עניינים
כיוולא בזה מדברי התורה ער"ז :

עור יש כמה דברים גשמיים תחת השמש אשר השכל אינו
קולט וידיעת טבעם באמיתות כי נראה לו בהשקפתו
בהם דא"ל להיות כפי הטבע ולכן הוא נסוג אחר לחשוב בהם
דבר הפך האמת וכאשר חשבו דורות הראשונים בכמה דברים
הפך האמת מחמת קולר דעתם שנתקשו בהם קושיות עלומות
שא"ל להיות כן כפי הטבע ואחר כמה דורות שנתחכמו לעשות
כלים חדשים אשר בהם יתגלו נסתרות הטבע שבזב בע"כ
לריכין להורות הפך דעתם הראשונה כי חוש הריאוי היה מכריחם
להורות להפך ואז טרחו ויגעו למצוא תירוטים לקושיות שלהם
והסכימו לחזור מדעתם הראשונה וכל זה נעשה הם בהם במשך
הדורות ובאמת תמצא כי האמת אשר הסכימו עליו באחרונה
אחר כמה דורות הנה הוא מפורש יולא בתורה ובדברי חז"ל
אשר הם יולאין מדברי התורה :

ואזכיר כאן דבר אחד לדוגמא כאשר הוכח בספר הכרית
מאמר ז' פ"ג והוא כי הכתוב אמר באיוב כ"ח לעשות
לרוח משקל ומים תיכן במידה וכן כתב רבינו חיים ויטל ז"ל
בספר מבוא שערים בחינת האויר נשקל ע"י משקל ובחינת
המים נמדד ע"י משורה וכיאר שם ענין הסוד שיש בזה *
ופלסופי האומות בשמעם זאת היו משחקים על היהודים
כאומרם להם איך תאמרו יש לאויר כובד ולרוח משקל והלא
כל חלל העולם מלא אויר מראשו של אדם עד הרקיע והאם
ישקל הרוח ויש לאויר כובד היו מרגישים בני האדם וכל החיות
משקלם וכמשה כבד וכבדו ממנו עד ילאו לשאת אותו ואחר
שאין אנחנו מרגישים שום משא איה הוא כבדו ויהי כי ארכו
הימים ותחדשו כלים חדשים בחכמה נתחכמו האחרונים וסתרו
דברי הראשונים וגזרו אומר שיש לאויר כובד ולרוח משקל
ונתברר להם ע"י נסיונות בכמה שנים עד שעמדו על האמת
לדעת שיש לרוח משקל ובכלל הנסיונות הוא כי אחר שהיה להם
חכמה למשוך האויר מקרב כלי סגור ומסוגר והם שקלו אותם
קודם שמשכו האויר ממנו וקורו ושקלו אותו אחר שילא האויר
ומלאוהו חסר מן המשקל הראשון וכמה אכדו זמן לברר דבר
זה והאנחנו היהודים בני ישראל לא הולכנו לברר זה בירינו
אלא ידענו זה מדברי תורתנו הקדושה :

גם תמלא כמה גדולה השמחה אלל חכמי אירופ'א ברור אחרון
עד שיכלו למצוא בחכמתם הכלי אשר ירד בו האדם לתוך
הים אשר שורש דבר זה ויסודו הוא מה שהעמיקו בחכמת
הטבע והשיגו שאין מים יכולים לכנס בגבול אויר המוסגר
בכלי ויהללו בזה מאד שטרחו והבינו דבר זה ובאמת דבר
זה הוא שנוי אללינו במשנה כלי שהטבילו דרך פיו כאלו לא
טבל ופירש רבינו עובדיה ז"ל כל כלי שבתחלת הכנסתו למים
כופהו על פיו אין כנסין המים לתוכו אפילו הכניסו כולו ע"ש
וכנו' כל זה בספר הכרית מאמר ח' פרק וא' ע"ש :

ועוד תמלא כזאת בחלק מן העולם הישוב אשר לא נודע
לשום אדם אלא עד אחר זמן רב אשר טרחו לתור את

חסדי אבות פרק ה

הארץ בזמן מלך ספרד אשר שלח חיל כבד וכלי קרב לתור את
הארץ ומלאו החלק הזה בשנת חמשת אלפים ורנ"ב לזירה
ונקרא אמריקא על שם שר הזבא שהיה נקרא אמריקא שכבש
זה והנה החלק הזה היה גלוי לחכמי ישראל וכנז' בזהר פרשת
ויקרא דף י' אית אתר בישובא כד נהיר לאליון חשיך לאליון לאליון
יממא ולאליון ליליא ע"ש ודבר זה מפורש בתורה פרשת נח עוד
כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום קיץ וחורף ויום ולילה לא
ישבתו וקשה מאי קמ"ל באומרו יום ולילה לא ישבתו דאם
כפירוש רש"י ז"ל שכתב מלמד ששבתו כל ימי המבול שלא שמשו
המזלות ולא ניכר בין יום ובין לילה הנה זה לא רריך למימר
כי אחר שפסק המבול תקף שמשו המזלות וניכר בין יום ובין
לילה וידעינן דלא שבתו ואין לורד לפרש זה אחר שפסק המבול
בכמה ימים ובשלמא קיץ וחורף וקור וחום יש בין זה לזה זמן
כמה ימים אך יום ולילה כל כ"ד שעות יש יום ולילה וכבר
נודע זה תקף אחר שפסק המבול בעוד נח תוך התיבה לכן
נראה דהכתוב בא להודיענו דאית אתר בישובא שאללס הוא
לילה ואלליונו יום ונמלא כי מדת יום ומדת לילה לא ישבתו
בזמן דכאן יום שם לילה ובזמן ששם יום כאן לילה וממילא
גם שאר דברים שזכר הכתוב הם ער"ז כי בעת שיש כאן קיץ
יש במקום אחר חורף ובעת שיש כאן חורף יש במקום אחר קיץ
וכן כשיש כאן זרע יש במקום אחר קציר וכשיש כאן קציר יש
במקום אחר זרע וכשיש כאן קור יש במקום אחר חום וכשיש
במקום אחר חום יש כאן קור :

ובזה

יובן דברי החנא כאן הפוך בה והפוך בה כלומר אין אתה
לריך לעשות נסיון לברר הדברים העניינים היולאים
מתורה שככתב ותורה שבע"פ ותאחד זמן הרבה על בירורם
אלא אתה תאמין שכל דבר העולה מדברי התורה הוא ברור
כשמש דכן הוא ואתה תבנה עליו בנין שאתה לריך לבנות עליו
ואל תחוש פן יהרס הבנין שאתה בונה ע"פ דבריה ואמר הפוך
בה והפוך בה ככפל כנגד הנראה והיולא מתורה שככתב וכנגד
הנראה והיולא מתורה שבע"פ שאין אתה לריך לעשות נסיון
ולחקור בדברים שלהם כי הם אמת בלי ספק דאלו ואלו דברי

אלהים חיים הם ועוד מודיע לנו דבר אחר בשבחה של תורה
 והוא רכולא בה כולא דייקא ר"ל הן דברים העליונים שהם
 למעלה מן השמש הן דברים התחתונים שהם תחת השמש
 שהם הדל"ס כולם יהיו נכרים וגודעים ומובנים בה
 וכמו עניינים שזכרנו לעיל שידענו אותם והכרנו בהם מכח
 דברי התורה עלמה ועל זה קיים ואמר ובה תחזי כלומר
 אע"פ שאין דברים אלו מפורשים להדיא בתורה עכ"ז בה תחזי
 פירוש תראה אותם בעין השכל שלך שתבין אותם מן דקדוק
 דברים של התורה וכמו ענין עיבור הנחש דלא כתפרש להדיא
 בתורה אלא ראינו אותו בה ע"פ השכל שדקדקנו בה דקדוק וי"א
 לנו זה מן הדקדוק :

ועוד אמר וסיב וכלי בה כלומר ההולכים ע"פ דברי
 הפלסופייה אשר בדויה משכל אנושי הנה אלו טורחים
 כל שנותם בה עד יהיו בני שמונים ובשנת השמונים הרגיש
 מדעתו או מדעת אחרים שאותם הכללים שלקח מן הפלסופייה
 וכנה עליה בנין וחיבר על פיה כמה ספרים כולם של תוהו הם
 ובטלים כחשך הנשבר ולכן נפל כל הבנין שלו ונריך להשליך
 ספריו לאשפות וכאשר קרא לאריסטו שקורס מותו ידע כי
 היסודות אשר בנה עליה בנין שלו ככל ימיו נפל וכל ספריו
 לאשפות יוכלו וכאשר הוא עלמו הורה בכך במכתב שכתב
 לתלמידו אכסנדרוס מקדון בשעת מותו ונדפס המכתב בספר
 הדורות ונמלא לפ"ז הפלסופייה חין זקן בכיתה כי שיהיה יגע
 בה שמונים שנה ובסוף יחזור בו ויהרוס כל הבנין ונמלא שהיה
 זקן חזר להיות נער כי עתה לריך ללמוד מחדש כקטן שנולד
 דמי והימים הראשונים יפלו משא"כ תורתנו הקדושה כל מה
 שתהיה מיושנת יותר תשבח יותר ולכך ארו"ל זקן זה קנה חכמה
 היא חכמת התורה וזהו וסיב וכלי בה ועל כן מינה לא
 תזע שאין לך מדה טובה המינה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הפוך בה והפוך בה רכולא בה
 ונקדים מ"ס במדרש תנחומא פ' וישב לכו חזו
 מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם א"ר יהושע בן קרחא
 כשברא הקב"ה את העולם מיום הראשין ברא את מלאך המות

חסדי אבות פרק ה

מנין א"ר ברכיה משום שנאמר יחשך על פני תקום זה מלאך
המות המחשיך פניהם של בריות ואדם נכרא כיום השישי ועלילה
נתלה בו שהוא הביא את המיתה לעולם שנאמר כי ביום אכלך
ממנו מות תמות מלה"ד למי שמבקש לגרש את אשתו כשבקש
לילך לביתו כתב גט ונכנס לביתו והגט כירו מבקש עלילה
ליתנו לה א"ל מזוגי לי את הכוס שאשתה מזוגה לו כיון שנטל
הכוס מידה אמר לה הרי זה גטיך אמרה לו מה פשעו
אמר לה לאי מכיתי שמוגת לי כוס פשור (פירוש פשור כמו
פושטין שאינו קר) אמרה לו וכי כבר היית יודע שאני עתידה
למזוג לך כוס פשור שכתבת הגט והבאתו בידך אף כאן
אמר אד"הר לפני הקב"ה רבש"ע עד שלא בראת עולמך קודם
שני אפים שנה היתה תורה אללך אמון שכן כתיב ואהיה
אללו אמון ואהיה שעשועים יום יום הם שני אפים שנה
וכתיב בה אדם כי ימות באהל אלולי שהתקנת מיתה לבריות
היית כותב בה כך אלל באת לתלות כי העלילה הוי גורא
עלילה על בני אדם עכ"ל :

ודנה הרואה יראה טענה זו של אד"הר היא טענה מאחר
דקיה כתוב המות שני אפים שנה קודם שנברא
העולם וא"כ מוכרח שיטעא ויהיה מיתה אך באמת טענה
זו אינה טענה כי ו"ל אותיות התורה לא היו מזורפים למלות
אלא היו כתובים בתערובת בוא"ז מתחלת ספר תורה ועד
סופו והוא ע"ד מ"ש רז"ל על ח' פסוקים שבסוף התורה
שהיה מרע"ה כותב אותם ברמז ופירש הגאון רבי איהו
מווילנא ו"ל דמע לשון דמוע ותערובת כי לא היו מחולקים
לתיבות וכן כאן לא היו אותיות ס"ת חלוקים למלות של
אדם כי ימות באהל ולא היה מלת חשך להדיא אף כל
האותיות היו מעורבים וע"ז ומחוכרים יחד ו"בו מרש וע"ס
ואם לא היה חוטא אד"הר היו מתחלקים למלות אחרות ולא
היה נראה לרוך חשך ולא לירוף אדם כי ימות ועוד נ"ל בס"ד
דאם לא היה אד"הר חוטא היו אותיות המלות הקשות של נגע
ושל מות מתחלפים באותיות אחרים כי יש כמה מיני אלפא
ביחא שבהם יהיה חלוק האותיות והיינו כי אותיות מות היו

פְּרָקֵי אֲבוֹת פֶּרֶק ה'
קָבֵד
בֶּן הָאָהָא אָמַר לְפֻּם צִעְרָא אֲגָרָא :

חסדי אבות

מתחלפים בשלח ביתא דח"ה הע גי"כק דטל"כת באותיות טוב
התי' בטוי' והמ'ס בב'ית בכר'מק והוא'ו היה נשאר כמו
שהוא הרי טוב וכן אותיות חשך הרמוזים על מ"ה היו מתחלפים
לאותיות יאר דהיינו הכ"ק ביו"ד בנו"כק והשי' בר'י'ס בזסר'ץ
והס' בא' בחה"ע ונמלא אומרו וחשך ע"פ תהום יהיה ויאר
ע"פ תהום . וכן עז"הר יתחלפו כמה אותיות של מלות קשות
בכמה מיני שלפ"א כ'יתא וזה יהיה ע"ד שאמר הכתוב ויהפוך
ה' שהיד לך את הקללה לברכה שרעה לונר כל'ס ונהפכו לזרוף
מלך וכן אותיות נגע נהשכים לענג וכיולא בזה :

והנה גם עתה אחר החטא אס האדם יעשה תשובה ויטיב
מעשיו להפוך החומר שלו לזורה ולהפוך הזדונות
לזכיות אז כל דברים הקשים הכתובים בתורה על החוטא
בתוכחה ובמקום אחר יתהפכו לטובה ע"ד הכ"זל ולז"א הפוך
בה בתורה תהפך החומר שלך לזכות ותהפך הזדונות לזכיות אז
והפוך בה תזכה להפוך כל מלות הקשות הכתובים בתורה מרעה
לטובה וען רכולא בה כלומר כל הטרה והתשובה והזכוך
והתיקון הכל נעשה ע"י עסק התורה ובמ"ס רז"ל מה נחלים
מעלין את האדם מטומאה לטהרה כן התורה מטהרת את הנפש
ומעלה אותה ומזככת אותה :

ואמר עוד ובה תחוי שתוכל להסתכל וליהנות מזיו השכינה
בעולם הנשמות או תחוי תכוין על האמת בעוה"ז
לאשוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ובמ"ס דוד הע"ה גל עוני
ואביטת נפלאות מתורתך . ואמר עוד וסיב ובלי בה ומינה לא
תזוע פירוש שהתורה מתשת כוחו של אדם לעשותו כמו זקן
וכמו שמנינו בר"א בן רש"בי קורט שלמד תורה העלה החמורים
בסולם לגג ואחר שעסק בתורה היה קץ בכבוד הטלית שלו
מחמת תשות כוחו כי לכן נקראת תושיה :

בן הא הא אומר לפום צערא אגרא נ"ל בס"ד ידוע כי ה'א
ראונה בשמא קרישא היא סוד עוה"ב וק"א אחרונה היא

חסדי אבות פרק ה

סוד עוה"ז והלדיק עובד את הש"ת בשתי עולמות לכן נקרא
בן הא הא גם הלדיק נקרא בן עוה"ז ובן עוה"ב כי אע"פ
שבעוה"ז רואה דוחק הוא מלא שמחה תמיד מן התורה והמלות
וכמ"ס רוד הע"ה שם אנכי על אמרתיך כמוצא שלל רב והנה
זה הלדיק שהוא בן עוה"ז ובן עוה"ב שלבו מלא שמחה גם
בעוה"ז מחמת עסק התורה והמלות אם יודמן לו דוחק פרנסה
או יסורין שדוחין את השמחה ממנו מה עושה כדי שישאר
תמיד בשמחתו הוא אומר ל לבו אין אני לדיק להיות כעלכ
מחמת דוחק זה כי לפוס לערא שיראה האדם בעוה"ז מקבל
אגרה בעוה"ב שיעור שלא ישוער ולא יסופר ולכן אני לדיק
לשמוח בדוחק זה ודומה לעשיר שהיה לו יום אחד עסק גדול
שהרויח ממנו ריוח גדול דאע"פ שלא אכל אותו היום לא ירגיש
בעלמו רעב מפני שהוא שמח ברכוי הריוח שהרויח היום וכמו
שפירש בר הדיא לאכוי לחלומו שחלם בפסוק שורך טובח :

נמצא

הלדיק החשוב הוא בן עוה"ז ובן עוה"ב כי גם
בעוה"ז לבו מלא שמחות בעבודת השי"ת ובוה
יוכן בס"ד רמז הכתוב בשמואל ב' סי' ח' ושמתי מקום
לעמי ישראל ונטעתי וסכן תחתיו והוא כי אות ה'א ראשונה
של השם ב"ה היא עומדת תחת אות יו"ד והיא כסוד
עוה"ב ואות ה'א אחרונה של השם שהיא סוד עוה"ז היא
עומדת תחת אות ו'א' בשמא קדישא ולו"ה שיהיה כל אחד
מישראל לדיק גמור שנקרא בן ה'א ה'א שהוא בן עוה"ז ובן
עוה"ב וז"ש ושכן תחתיו חלק מלת תחתיו לשנים וקרי בה
תחת יו"ד דשמא קדישא שיהיה נקרא בן ה'א ה'א שהם תחת
יו"ד ו'א' ולו"ה התנא גדולה תורה שנותנת חיים לעושה
בעוה"ז ובעוה"ב חיים הם השמחה :

קכה

פרקי אבות פרק ו

ברייתא פרק ששי

שְׁנוּ חֲכָמִים בְּרֵשׁוֹן הַמִּשְׁנָה • בְּרוּךְ
שֶׁבָחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם :

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה
זוכה לדברים הרבה • ולא עוד אלא

חסדי אבות

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה • ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ס כברייתא זו לקמן • הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה א' או פסוק א' או דיבור אחד או אפילו אות א' לרויך לנהוג בו כבוד • שכן מלינו כבוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו וכו' והלא דברים קל וחומר וכו' • והקשה בספר לה"ב בהקדמת הספר איך למד קל וחומר משני דברים שלמד מאחיתופל על דיבור א' או אות א' ועוד מלת בלבד נראה לשון יתר היא ועוד בסנהדרין אמרו תחלה קראו לאחיתופל רבו ולבסוף חבירו ולבסוף תלמידו • וקשה וכו' משוא פנים יש בדבר ממ"כ אם ע"פ הדיון מחוייב לנהוג בו כבוד ולקראו רבו וכו' בשביל חטא דמחלוקת פקע שמים מיניה ופירש בשם ריב"ש ז"ל קבלה בידנו תורה שלומד האדם מפי לרויך הוא בחינת עין עושה פרי ותורה שלומד האדם מפי מי שאינו לרויך הוא בחינת עקר כל יעשה פרי ולו"א שלמד מאחיתופל שני דברים בלבד כי אחיתופל לא היה לרויך ולכן שני דברים שלמד ממנו כל יעשו פרי ואינם אלא שני דברים עומדים לבדם • וכוה מוכן הקל וחומר ומה התם שהם שני דברים בלבד כלומר אין בהם פירות שירבו קראו רבו בעבורם שנקב בו כבוד הלומד מחבירו אפילו אות אחת אשר באות זה יוכל אפשר להיות בו אללו פירות הרבה דודאי לרויך לנהוג בו כבוד עכ"ד :

נמצא הלומד תורה לשמה • דאו ודאי גם הוא מלמד לשמה
התורה ההיא הנה היא עין עושה פרי שהיא פרה

פרקי אבות פרק ו

שָׁבַל הָעוֹרִים בְּלוּ בְּדִי הוּא לֹוּ • נִקְרָא רַע
אָהוּב • אָהוּב אֶת הַמָּקוֹם • אָהוּב אֶת

חסדי אבות

זכה אלל התלמיד שמלמדה אליו והרב זוכה גם בפירות
הנולדים אלל התלמיד ונמלא אס לימדו דבר אחר זוכה בדברים
הרבה הנולדים מאותו דבר דחשוב כאלו לימדו גם אלו הדברים
שנולדו מאותו דבר אשר לימדו • וז"ש כל העוסק בתורה לשמה
בטוח הוא ע"פ הקבלה הנו' שכל דברי תורה אשר ילמד לאחרים
הס עושים פירות אלל התלמידים ונמלא זה הרב המלמד
לאחרים זוכה לדברים הרבה שזוכה גם בפירות הנושרים ונולדים
מאותם הדברים אשר מלמד לאחרים :

ובזה יובן בס"ד דברי התנא במכלתין לעיל בפרק ב' מרבה
תורה שהוא עוסק בתורה לשמה רבזה מרבה תורה
לתלמידים מפני שהתורה אשר מלמד אותם היא פרה ורבה
אללם • וכמ"ס ריב"ס ז"ל שהלומד תורה מפיו לדיק תהיה אותה
תורה עץ עושה פרי ונמלא שזה הרב המלמד תורה לאחרים
הוא מרבה תורה מוכרח לומר שהוא לומד תורה לשמה וכיון
דלומד לשמה זוכה להרבות חיים • כמ"ס רז"ל ע"פ אורח ימים
בימונה למימינוים בה שלומדים לשמה איבא אורח ימים וכל
שכן עושר וכבוד :

ועוד כ"ל בס"ד אומרו זוכה לדברים הרבה • כי ידוע מ"ס
בספר פרי עץ חיים פ"א היה רבינו האר"י ז"ל ישן ביום
בשבת בשכיל עונג שבת ובא אללו רבי אברהם הלוי ז"ל בעודו
ישן וראה שפתיו רוחשות בתוך שינתו ויטה אצלו לשמוע
מה מדבר ואדרכו הקיץ רבינו האר"י ז"ל מן השינה ויאמר לו
ר"א ז"ל הנו' ומחול לי רבי על אשר גרמתי להקינו כי ראיתי
שפתי קדוש מרחשן ובקשה מן כבודך תודעיני מה זאת ויאמר
לו בכל עת שהוא ישן נשמתו עולה למעלה ומתכלים אותה
מ"הש ושואלים אותה אלל מי תבחר להוליך אותה אס לשיבת
דבי מאיר או של רשב"י או של חזקיהו מלך יהודה או שאר

פרקי אבות פרק ו
קבו
הַבְּרִיּוֹת מִשְׁמַח אֶת הַמָּקוֹם • מִשְׁמַח אֶת
הַבְּרִיּוֹת • וּמַלְבִּישׁתוּ עֵנֹוה וַיִּרְאֶה • וּמְכַשְׂרֵתוּ

חסדי אבות

ישיבות והיא כוחרת מה שתבחר ומקבלת מן ישיבות ההם
סודות עליונים בתורה הקדושה ועתה קבלה סודות עליונים
כפרשת נכוחת בלעם ולכן היית רואה שפתי רוחצת למטה
בעת שנשמתי מקבלת רזין עלאין למעלה ויאמר לו ר"א לימא
לן מר הני מילי דמעליותא שקבלת עתה ור"ל חייך אס אשב
עמכס שמונים שנה רזופים לא יספיקו ללמד אתכס מה שקבלתי
כשעה זו מפני כי הנשמה בהיותה למעלה לכדה כלתי התלבשות
והתחברות הגוף החמרי תוכל לקבל לימוד כשעה אחת מה שלא
יספיק מאה שנה בהיותה מחוברת ומתלבשת בגוף • וכתבו
המקובלים ז"ל שאם האדם עוסק בתורה לשמה למטה בעו"ה
הוא זוכה שתעלה נשמתו למעלה ותקבל סודות עליונים • וזוה
מובן בס"ד מאמר התנא ר"מ ע"ה כאן כל העוסק בתורה
לשמה זוכה לדברים הרבה כלומר שתעלה נשמתו בכל לילה
למעלה ותלמוד ותקבל דברים הרבה כשעה אחת • וכמ"ש
רבינו האר"י ז"ל לר"א הלוי ז"ל דמה שלמדה נשמתו למעלה
כאותה שעה לא יספיק ללמד אותם להם בהתחברות הגוף
כשמונים שנה רזופים :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד זוכה לדברים הרבה ידוע מאמר
רז"ל כנמרה אין ראוי לאדם לבקש שתיים ושלוש
שלות בבת אחת מהקב"ה לא ישאל אחת אחת וכתבו
המפרשים אס תכלית כונת האדם ורזונו כרכוי השלות הוא
לזורך עבודתו יתברך נחשבים כל שלותיו כשלה אחת כי
התכלית הוא אחת וזוה פירש הרב מהר"י מדוכנא ז"ל אחת
שאלתי מאת ה' אותה אבקש שכתי בכית ה' כל ימי חיי
לחיות כנועם ה' ולבקר בהיכלו והיינו כי דוד הע"ה שא
כמה שלות ביחד ולכך אמר א תאשמוני שאני מבקש שתיים
ושלש בבת אחת ואין מן הראוי לעשות כן • הנה אני אינני

פרקי אבות פרק ו

להיות צדיק חסיד ישר ונאמן ומרחקתו מן
החטא ומקרבתו לירי זכות ונהנין ממנו

חסרי אבות

שוא בכל זה אלא שמה אחת כי ראוני לשאל שאלות בשביל
דבר אחד והוא אחת שלי ממה ה' בכל שאלות אשר אני
מוציא מפי והוא שרואני על שבתי בבית ה' לחזות בנועם
ה' וזה הוא תכלית כונתי בשאלת לו ולא אפשר להשיב דבר
זה לא רק ע"י שאלת אלו ומלא התכלית של שאלת אלו
היא שמה אחת עכ"ד :

זכות פרשתי בס"ד תפלת רב בגמרא דברכות דהוה רגיל
להתפלל אותה בכל יום אחר תפלת י"ח והוא יהר"מ

וגו' שתמינו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה
וכו' וסוף אמר חיים שתמלא כל משאלת לבנו לטובה
לעבודתך והיינו כי הוא שאל י"א שאלות בחיים ואיך יעשה כן
לשאל י"א שאלות בבת אחת לכן תיקון זה הדבר באחרונה שהוא
מלת לעבודתך (כן הגרסה הנכונה) והיינו לומר כל שאלות
אלו שאני שואל הוא בעבור עבודתך שנזכרים כל אלו בעבור
שלימותי בעבודתך ומלא התכלית הוא שאלה אחת :

נמצא לפ"ז אם תהיה כוונת האדם בשאלת זרכיו לש"ש

בעבור עבודתו יתברך וכל לבקש ולשאל כמה דברים
בבת אחת מאחר כי כולם כונתו היא על אחת שהוא לצורך
עבודתו יתברך וא"ל להשלים עבודתו יתברך אלא עד שיהיה
לו דברים אלו שהוא שואל אותם והנה העוסק בתורה לשמה
מוכרח שיהיו כל מעשיו וענייניו לש"ש שהוא מתכוין לעשות
ולקיים ראוני יתברך ועל כן זה בתפלתו זוכה לבקש ולשאל
דברים הרבה כי תכלית כונתו בכל דברים אלו אשר מבקש
הוא לקיים ראוני יתברך וא"ל להשלים קיום ראוני יתברך אלא
עד שיהיה לו דברים אלו חיים ועושר ופרנסה וכנים וכריאות
וכוונתו ולכן הוא יכול לבקש על כולם בבת אחת וכאשר היה
נוהג רב להתפלל בתפלה על כמה מיני חיים כאמור לעיל :

עֲצָה וְתוֹשִׁיָה בִּינָה וְגִבּוֹרָה שְׁנֵי אַמֵּר לִי
 עֲצָה וְתוֹשִׁיָה אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוֹרָה וְנוֹתַנֶּת

חסדי אבות

או יוכן כס"ד דידוע לימוד תורה לשמה יתיוחס לימין ושלח
 לשמה יתיוחס לשמאל וכמ"ש רז"ל ע"פ אורח ימים
 בימינה בשמאלה עושר וכבוד דהיינו למיימינים בה שלומדים
 לשמה אורח ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד אכל למשמאלים בה
 שלומדים שלא לשמה עושר וכבוד איכא אורח ימים ליכא גס
 ידוע מדת חסד אין לה גבול אלא ארוכה מאד אכל מדת
 הגבורה יש לה גבול וקלרה וכמ"ש אליהו זכור לטוב חד
 אריך וחד קצר וחד בינוני ופירשו המקובלים ז"ל חד אריך
 חסד חד קצר גבורה וחד בינוני תפארת וכזה מוכן הטעם
 דהתורה נתנה מימין דכתיב מימינו אש דת למו יען כי התורה
 אין לה גבול דכתיב בה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים
 ולכן נקראת בשם החסד דכתיב ותורת חסד על לשונה ולז"א
 כל העוסק בתורה לשמה דכזה דבק בימין שהוא חסד שאין לו
 גבול לכן זוכה לדברים הרבה שאין להשפעתו גבול כי חסד
 הוא חד אריך משא"כ העוסק שלא לשמה שדבק בשמאל שהוא
 גבורה והיא חד קצר גס השפע שלו יהיה קצר ב"מ :

ועוד כ"ל כס"ד דידוע העוסק בתורה לשמה גורס זווג עליון
 בכל עת ובכל שעה מן היום אפילו שאינו עת חפלה
 יען כי ע"י עסק התורה ממשיך מוחין דגדלות וכמ"ש רבינו
 האר"י ז"ל במאמר רז"ל בר כי רב דיתוב בתעניתא שבה בטל
 מלימודו בתורה ליכול כלבא שירותיה וידוע דהזווג מכונה
 כלשון דיבור כסוד רחוק מדברת ולז"א כל העוסק בתורה
 לשמה שעי"כ הוא ממשיך מוחין דגדלות בכל עת זוכה לדברים
 הרבה כלומר לזווגים עליונים מלבד הזווג הקבוע התמיד
 הנעשה בכל יום ע"י תקוני התפילות :

ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו כ"ל כס"ד ע"פ
 מה שחקרנו כמ"ש כס"ד למה עסק התורה גדול ממעשה

פרקי אבות פרק ו

לו מדכות ומשפלה וחקור דין ומגלים לו
לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר *

חסדי אבות

המלות כמ"ש ות"ת כנגד כולם והלא בעלמא מלינו שבח
המעשה עדיף מכח הדיבור ללא אתי דיבור ומבטל מעשה
ופירשנו בס"ד כי מליאות המעשה של המלוא מביא אותה
האדם מבחון אבל עסק שהוא בדיבור מולאו האדם מן הפנימיות
שלו כי ההכל והדיבור הוא חיותו של אדם ויולא מקרבו וזה
יתעלה עסק התורה שהוא מן הפנימיות של אדם והוא רוחני
יותר וזה פירשנו בס"ד רמז הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה
כי התורה נקראת ביתו של מלך וכנז' במדרש פרשת תרומה
וזה יתרון כבודה על מעשה המלות מפני שהיא פנימה שיואלה
ובאה מן הפנימיות של אדם משא"כ המלוא באה מבחון
ולכן כינה הכתוב המלוא לנר והתורה לאור דכתיב כי נר
מלוא ותורה אור :

ועוד אמרנו בס"ד טעם שני והוא כי האדם על ידי עסק
התורה בורא עולמות ומתקנס וממלא מלאכתו רומה
למלאכת שמים כי הוא יתברך ברא העולמות בדיבור דכתיב
בדבר ה' שמים נעשו והעוסק בתורה הוא ג"כ בורא עולמות
ומתקנס בדיבור וכמ"ש חז"ל על פסוק ואשים דברי כפיך
ובלל ידי כפיתך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לזיון עמי
אתה דברי זאת התורה ועל ידה גם אתה תהיה נטוע שמים
ויוסד ארץ ולאמר לזיון אלו ישראל שנקראו בשם זיון עמי אתה
אל תקרי עמי אלא עמי בחור'ק כלומר בשותפות משא"כ
תיקון הנעשה ע"י המלות שהם במעשה גרע מזה כי הקב"ה
לא ברא העולם במעשה אלא בדיבור וכמלא אינו רומה האדם
בתיקון המלות אלו יתברך בכריאתו העולם וזה יובן בס"ד
עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה עזי זכות התורה וזמרת יה זכות
התפלות שבעבורם תהיה הגאולה ויהי לי לישועה וא"ת למה לא
תתלה הגאולה בזכות המלות רמעשה עדיף לז"א זה אלו

פְּרָקִי אֲבוֹת פְּרָק ו'   קָבָה
 וּבְנֵהָר שְׂאִינוּ פּוֹסֵק וְהוֹלֵךְ וְהוּי צְנוּעַ וְאֶרֶךְ
 רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֲלֵבוֹנוֹ וּמְגַדֵּלֵתוֹ וּמְרוֹמְמֵתוֹ
 עַר כָּל הַמַּעֲשִׂים :

חסדי אבות

ואנוהו שאהיה דומה לו כביכול : כמ"ס רז"ל כי תורה ותפלה
 היא בדיבור שבו בוראים עולמות ומתקנים אותם וזוה תהיה
 תיקונים שלנו דומין לכריאת העולמות שברא הקב"ה בדיבור
 ולהכי עדיפי מן תיקונים הנעשים ע"י ידי מעשה :

וז"ס : כל העוסק בתורה לשמה וזכה לדברים הרבה : כי
 בתורה לשמה מתקן עולמות רבים ועלומים ולא עוד
 אלא שכל העולם שנברא בדיבור כדאי הוא לו יען כי העולם
 נברא בדיבורו יתברך והוא ג"כ מתקן העולמות בדיבור בעסקו
 בתורה ועל כן נקרא ריע כביכול להקב"ה : וכמ"ס למען
 אחי וריעי שקרא את ישראל בשם ריעים :

או יוכן כס"ד אומרו נקרא ריע אהוב : דאיתא במדרש רבא
 פ' לך לך כל אומן שונא לבעל אומנותו חוץ מת"ח שאינם
 שונאים ז"אז ותמה בספר נזר הקודש הא קא חזינן ג"כ לפעמים
 הת"ח שונאין ז"אז ותירץ מה ששונאין בעלי אומניות זא"ז היינו
 מפני שכל אחד חושב שחבירו ממעטו שאם היה הוא לבדו
 הכל ינטרכו לבוא אללו אבל בת"ח אין אחד ממעט רעהו
 בלימודו : ולכן מה להם לשנא זא"ז ומה דחזית לפעמים
 שונאין זא"ז היינו אותם שלומדים שלא לשמה אלא רק להשיג
 הנאת כבוד או הנאת ממון : ואלו הת"ח כל אחד חושב שחבירו
 ממעטו ואם היה לבדו היה משיג כבוד וממון יותר : ואלו
 ידמו לבעלי אומניות וזוה פירש וכל בניך לימודי ה' כלומר
 לומדים לשמה ולא בעבור כבוד או ממון ולכן ורב שלום בניך
 שלא ישנאו ז"אז : וזוה פירשו מאמר רז"ל בסנהדרין כל הלומד
 תורה לשמה משיג שלום בפמליא של מעלה ופמליא של מטה
 עכ"ד : וזוה מוכן מאמר רבי מאיר כאן כל העוסק בתורה
 לשמה נקרא ריע אהוב כי כיון שעוסק לשמה ולא להנאת כבוד

חסדי אבות פרק ו

וממון כמלא אינו דומה לבעלי אומניות ששונאין ז"ל שא הוא
ריע ואהוב לכל אדם ונמלא זה הלומד לשמה הוא אהוב את
המקום כי הלומד שלא לשמה בשביל הנאת כבוד וממון אינו
מוכח שהוא עוסק בתורה בעבור אהבתו יתברך אלא עוסק
בעבור אהבת גופו שנהנה מן הכבוד והממון גם הוא
אהוב את הבריות שאינו דומה טבעו לטבע בעלי אומניות
ששונאין זה את זה :

ועוד

יובן בס"ד אומרו נקרא ריע אהוב כי יש לדיקים
מתפללים על כל דבר ודבר ונענים וכמו שמלנו
לרחב"ד וחביריו ויש לדיקים שאין יכולים להתפלל על כל דבר
בעת שיראו ואם יתפללו לא יהיו נענים אע"פ שהם לדיקים
גמורים וכת"ש בגמרא שאלה בנו של ריב"ז ושלא לרחב"ד
להתפלל עליו ויהי ואמר ריב"ז למלא הטיח בן זכאי ראשו
כל היום לא נענה א"ל אשתו וכי חנניה גדול אמר לה
אינו דומה כשר לפני המלך שאין דרכו לבא לפני המלך אבל
הוא דומה כעבד לפני המלך שרגיל כל שעה לבא לפני המלך
והנה באמת ידמה עוד זה לריע המלך שהוא מזוי לפניו
בכל עת לדבר עמו משא"כ שר אינו נכנס לא בעת הנודע
לו לבא בו לפני המלך ולכן זה הלומד תורה לשמה זוכה
לדברים הרבה כלומר לתפילות הרבה שיש לו רשות להתפלל
בכל עת שיראה על כל דבר ודבר ואינו דומה לעבד כאשר
דימה ריב"ז לרחב"ד לא נקרא ריע אהוב שדרכו של ריע
המלך שיהיה מזוי אללו תמיד ותואר זה עדיף מתואר עבד :

אוהב

את המקום אהוב את הבריות כ"ל בס"ד יש דברים
שהם בין אדם למקום ויש שהם בין אדם לחבירו
ובזה ובזה אינו נמנע מן העון בשביל פחדו מן העונש לא
הוא מקיים מצוה שאינו חוטא בעונות שבין אדם למקום
בשביל שהוא אהוב את המקום ולא בשביל יראתו מן העונש
גם נזהר בעונות שבין אדם לחבירו בשביל שאהוב את הבריות
אשר מלך טבעו אינו רולה לעשות עמהם רע :

מישמה

את המקום משמת את הבריות כ"ל בס"ד אם לומד
תורה שלא לשמה ודורש בליבוור הנה הוא משמת את

חסדי אבות פרק ו

קבט

הבריות בדרשתו שערב להם הדרשה אבל אינו משמח את המקום כי הקב"ה לא ישמח לא בתורה לשמה ולא בתורה שלא לשמה אבל הלומד תורה לשמה הנה הוא משמח את המקום ומשמח את הבריות ביחד:

ומלבשתו

ענוה ויראה כ"ל בס"ד ידוע דלאה נקראת ענוה ורחל נקראת יראה בסוד עקב ענוה יראת ה' כי לאה כנגד ג' ספירו' חנ'ת ורחל תחתיה כנגד ג' ספירות נה"י והלומד תורה לשמה מעלה תיקון שלו עד לאה בסוד תורה לשמה לשם ה'א היא לאה וכמלא תיקון כנגד שתיהם ענוה ויראה שהם כנגד ששה ספירות חנ'ת נה"י ואמרתיו בס"ד לכן תורה שבע"פ היא ששה סדרים לרמזו כי לריק ללמוד תורה שבע"פ לשמה לתקן לאה ורחל שהם כנגד ששה ספירות חנ'ת נה"י ורמזו זה בתורה שבע"פ כי שם עיקר המלחמה של ילה"ד להסב לב האדם ללמוד לשם פניה של כבוד וממון אבל בתורה שכתב לא יש השגת כבוד וממון ולז"א על העוסק בתורה לשמה מלבישתו ענוה ויראה שהם סוד לאה ורחל או יוכן לפי פשוטו דקאי על ענוה ויראה ממש שלא תהיה הענוה ויראה מונחת בקופסא משתמש בהם לפרקים אלא מלבישתו ענוה ויראה שיהיה דבק בהם כמו המלבוש דא"א לעמוד אפילו שעה קלה ערום בלא לבוש:

ומכשרתו להיות לדיק וחסיד כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בזוה"ק

ונתבאר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רש"י שהיסוד נקרא לדיק וגם נקרא חסיד בקבלו שפע מחסד עליון ומכסס למלכות בסוד חסד יו"ד ולכן נקרא חסיד שהוא חסד יו"ד והזוכה לעסוק בתורה לשמה זוכה שמקבל שפע מן היסוד הנקרא לדיק ונקרא חסיד ומשפיע שפע זה למלכות שהוא יהיה מרכבה ליסוד ומשפיע למלכות במקום היסוד בסוד מ"ש דוד הע"ה שזמרה נפשי כי חסיד אני ולז"א כאן ומכשרתו להיות לדיק וחסיד כלומר שיהיה מרכבה ליסוד הנקרא לדיק ונקרא חסיד:

ויישר ונאמן כ"ל בס"ד ישר שע"י שעוסק בתורה לשמה

זוכה לאפוקי שפע תא אליבא דהלכתא שמכוין בדרך ישר

חסדי אבות פרק ו

להשיג האמת וכמ"ס גבי דוד הע"ה וכל אשר יפנה ילליח
שמכוין אליבא דהלכתא לכך הלכה כמותו בכל מקום משא"כ
בשאל הע"ה כתיב כל אשר יפנה ירשיע וכנז' בגמרא ואומרו
נאמן כי אע"פ שהוא חכם גדול שיוכל לטהר השרץ ומראה לו
פנים עכ"ז הוא נאמן שאינו מתיר את האסור בטעמים שאינם
אליבא דהלכתא אלא אומר דבר אמת לאמתו :

ומרחקתו מן החטא יש לדיק גמור אך נתלה בו חטא של
אחרים שלא מיחה בהם וכמ"ס במשנה פרתו

של ראב"ע היתה יולאה בשבת ברטועה שבין קרניה ותנא לא
שלו היתה אלא של שכינתו היתה והואיל ולא מיחה בה נקראת
על שמו וכן איתא בגמרא על אותם לדיקים שקיימו התורה
מן ש"ק ועד תי"ו ונענשו בעבור חטא אחרים שלא מיחו בהם
והלומד תורה לשמה עוזרתו שלא יקרב חטא אחרים לזו כי
בזכות התורה ישתדל למחות ואז יולא י"ח בזה להתרחק מן
חטא של אחרים שלא יקרב לזו :

ומקרבתו לזו זכות כ"ל בס"ד הכונה שיהיו כמה מצות

וכמה תפלות של אחרים נתלים במצותיו ותפלותיו
כדי שיוכלו לעלות למעלה ע"י לירוף כוחו ונמצא בזה לוקח
חלק מן שכרן ג"כ וכמ"ס רבינו האר"י זלה"ה בשער הנגלות
דף ט"ז במ"ס חז"ל והובא בהרמ"בס ז"ל בהלכות שכנים חמשה
גוגות המספקות מים ממעין אחד ונתקלקל המעין כולם
מתקנות עם העליונה וכו' ע"ס ולז"א כאן ומקרבתו לזו זכות
של אחרים מלבד זכות העקרי שלו :

ונהנין ממנו עלה ותושיה וכינה וגבורה שנאמר לי עלה

ותושיה אני כינה לי גבורה י"ל והלא עלה ותושיה
וכינה וגבורה הכל הם כנויים לתורה ואיך תהיה התורה
נהנית מן האדם ומה הנאה יש לה ממנו והלא הוא נהנה
ממנו ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ס במדרש רבא פרשת ויחי בכרכת
יעקב אע"ה שבירך את יוסף הע"ה ברכת שדים ורחם ופירשו
רו"ל שבירך את רחל אמו בדברים לו שאמר ברכת שדים ורחם
בזכותו לומר יתברכו ריחא דהבין אוניקו ומעיא דהכין אפיקו
ע"ס במלל מי שהיה לדיק וחכם לדיק לברך את אמו כזו

לומר יהיו מבורכים הדדים שהניקו בן חכם כזה ויתברכו
המעשים שהוילאו בן לדיק כזה ואם ברכה זו ראויה להאם
הגשמית כ"ש וקל וחומר שראוי לברך את התורה שהיא אם
האמיתית כדכתיב כי אם לבינה תקרא ודרשו רז"ל א תקרי
אם בחי' דק לא אם בלי' רי אשר באמת היא גידלה את החכם
הזה בחכמה שהניקה אותו חכמה ורעת ותכונה והיא אשר
גידלה אותו ועזרתו להיות לדיק וחסיד ראוי וראוי כל המלאכים
של מעלה בראותם חכמתו ולדקותו מברכים את התורה
הקדושה שהניקה בן חכם כזה וגידלה בן לדיק כזה נמצא גורם
ברכה לתורה . וכן הק"ה בעלמנו מברך את התורה בכך :

ולז"א ונהנין ממנו עלה ותושיה וכינה וגבורה שהם תוארים
של התורה ונקיט ארבעה תוארים כנגד ארבעה
חלקים של פרד"ס שיש בתורה . וכיון שהוא גורם לתורה
הברכות ההם מפי הקב"ה ומפי מלאכי עליון לכך אמר
ונהנין ממנו עלה ותושיה וכו' . וכזה יוכן בס"ד טוב עין
הוא יבורך ואר"ז א תקרי יבורך לא יברך כלומר טוב עין
זה הלומר תורה לשמה שיש בה שבעים פנים במנין עי'ן
הנה הוא יבורך יען כי הוא יברך את התורה כלומר גורם
ברכה לתורה שתברך מפי הקב"ה ומפי מלאכי עליון ונמצא
כאלו הוא מברך התורה ועי"כ בשכר זה יזכה שהוא יבורך ג"כ :

ומה שהתורה מכונית בשם גבורה אע"ג שהיא תורת חסד
שניתנה בימין דכתיב ממינו אש דת למו כ"ל בס"ד
ע"פ מ"ש רז"ל בעירובין דף כ"ב ע"פ שחורות כעורב כמו
אתה מולא דברי תורה רבה אמר כמו שמשחיר פניו עליהן
כעורב רבא אמר כמו שמיים עלמו אכזרו על בניו כעורב
ע"ש והנהגה זו תהיה באדם ע"י התעוררות מדת הגבורה
בקרבו . ולכן אמרה תורה לנו כינה לי גבורה :

ונותנת לו מלכות וממשלה ותיקור דין כ"ל בס"ד מלכות
סיקור דבריו נשמעים במילי דשמייה וממשלה דבריו
נשמעים במילי דעלמא ותיקור דין שיוכל להוילא הדין לאמתו
בהיכא שהדין הוא מרוונה הן מלך בע"ד הן מלך העדים .
ומגלים לו רזי תורה ע"ד מ"ש רוח ה' דבר כי ומלתו על

חסדי אבות פרק ו

לשוני וכמו שהיה לחכמים באררה רבא שהוטיאו רזי תורה
מפיהם ברו"ק ונעשה כמעין המחבר לחדש חדשי תורה
בכמה אופנים וכנהר שאינו פוסק והולך ללמד לאחרים
להשקותם מן מי תורתו לכל אחד כפי כוחו ויכלתו לקבל
שם ישפה יותר מדאי יחנק והוי לנוע בתורה שלומד
כמ"ש את לנועים חכמה שלא ירגישו אחרים בעולם תוקפו
והשנתו כדי שלא תשלוט בו עו"הר כי ארז"ל לוחות ראשנות
נשברו בשביל עו"הר שנתנו בפרקוס גדול וארך רוח שלא
יתכעס דאז בא לירי טעות ומחל על עלבונו שעו"כ לא
יענש אותו אדם שעלב אותו שממילא יגיע לו נזק ממה
שאמרו כל שחברו נענש על ידו :

ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים פירוש יש מעשים

של מצות דשייכי בכהנים ויש בלויים ויש דשייכי
בישראל אך לא באו לירד כי לא נולד לו בן בכור כדי שיקיים בו
מצות פדיון וכן כיוצא בזה ולכן א"א לאדם אחד שיוכל לקיים
כל רמ"ח עשה בפועל בידו אמנם משתלם ע"י התורה כמ"ש
זאת התורה לעולה כל הקורה בפרשת עולה כאלו הקריב עולה
וכן עו"הר כשאר מצות שלא בא לו בן בתחלה כדי לקיים מ"ע
של פדיון הנה הוא נשלם ע"י עסק התורה שעוסק בהותה
מצוה בתורה שלה ועל זה אמרו מחשבה טובה מרפא למעשה
פירוש מחשבה טובה של מצוה שלא באה לירד בפועל או דלא
שייכה ביה מרפא למעשה של אותה מצוה שעשו אחרים דשייכה
בהו וגם באה לידם וחשיב כאלו גם הוא קיים אותה מצוה
בפועל כמעשה אמנם ודאי הסברא מחייבת דאינו דומה
מצוה שיש לזה כמחשבה לכד למצוה שקיים חבירו בפועל וכן
אינו דומה עוסק בתורה של עולה למקריב עולה ממש אמנם
אם זה העוסק בתורה לשמה כוחו גדול כ"כ שאותה מצוה שלא
באה לירד בפועל אלא רק עסק בתורה שלה יהיה עסק שלו
שעסק בתורה של אותה מצוה נחשב כאלו קיים אותה בפועל
גדול יותר מאותה מצוה שקיים חבירו בפועל ולז"א ומגדלתו
ומרוממתו על כל המעשים שעשו אחרים בפועל רכונתו זאת
שכיון לשמה מגדלת המצוה טובה בהם על ידי הלימוד כלכד

קלא

פרקי אבות פרק ו

ג אַמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יוֹזֵבֶד בְּכָל יוֹם וַיֹּסֵם
 בֵּית קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר הַיָּרֵב וּמִכְרֹזַת
 וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לְבְרִיּוֹת מֵעַלְבוֹנָה שֶׁל
 תּוֹרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה
 נִקְרָא נְזוּף • שֶׁנֶּאֱמַר נָזַם זָרֵיב בְּאֵף חֲזוֹר
 אִשָּׁה יִפֶּה וְסֶרֶת טַעַם • וַיֹּאמֶר וְהִלַּחַת
 מֵעֵשֶׂר אֵלֵהֶם הָיִם הֵמָּה וְהִמְכַתֵּב מִכְתָּב
 אֱלֹהִים הוּא חָרוֹת עַל הַלְּחוֹת אֵל תִּקְרִי
 חָרוֹת אֵלָּא חָרוֹת שֶׁאֵין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֵלָּא

חסדי אבות

יותר מאותם המלות שקיימו אחרים בפועל ומעשה ממש :
הלכה ג' אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה • כ"ל בס"ד
 אמרה לשון אוי כי התורה נקראת טוב דכתיב כי
 לקח טוב נתתי לכם והמעלבים את התורה נהפך להם מספר
 טוב למספר אוי • ומ"ש נקרא נזוף כי ידוע עסק התורה
 עושה תיקון ביצירה ששם מאיר שם אל הוי"ה שמספר ז"ן וגם
 ע"ו עסק התורה מתמתקים הג' ששרשם בחמשה אותיות שם
 אלהים • ולכן תורה שבכתב היא חמשה ספרים כנגד חמשה
 אותיות שם אלהים שמספרם פ"ו • ולכן זה שלא עסק בתורה
 כדי לתקן ביצירה להאיר בה שם הוי"ה שעולה כ"ז ולא מיתקן
 על ידה הנבורות שהם מספר שם אלהים שהוא פ"ו ילטרפו
 אותיות כ"ז ואותיות פ"ו דשם אלהים ויהיה חללו בזה לירוף
 נזוף שהם אותיות כ"ז ואותיות פ"ו :

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה • כ"ל בס"ד טעם
 לזה דארו"ל אם אין יראה אין חכמה • כמלא מי שהוא
 בעל תורה מוכרח שיהיה לו יראה מספרה רי"ו לכן תמלא רי"ו

פרקי אבות פרק ו

מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתְּלִמּוּד
תּוֹרָה הִרִי זֶה מִתְעַדָּה שְׁנֵי אָמָר וּמִמִּתְנָה
נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בְּמוֹת :

הַלּוֹמֵד מִחֵבְרוֹ פָּרַק אֶחָד אוֹ הִלָּכָה אַחַת
אוֹ פְּסוּק אֶחָד אוֹ דְבוּר אֶחָד אוֹ
אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת צָרִיךְ לְנַהוֹג בּוֹ כְּבוֹד שְׁבָן
מְצִינוֹ בְּדוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל • שְׁלֵא רָמַד
מֵאַחִיתוֹפֵל אֶלֶּא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלִבְדָּה קְרָאוּ
רְבוֹ אֱלוֹפּוֹ וּמִיּוֹדְעוֹ • שְׁנֵי אָמָר וְאַתָּה אָנוּשׁ
בְּעַרְפִּי אֱלוֹפִי וּמִיּוֹדְעִי וְהֵלֵא דְבָרִים קָל
וְחוֹמֵר • וְמָה דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׁלֵא לְמַד

חסדי אבות

טפחים היו כלוקות • וכמ"ש המפרשים ז"ל שהם היו ששה
טפחים אורך וששה רוחב וששה גובה ובתשבורת יעלו רי"ו
טפחים והיינו יר'ו מספר יראה לרמוז קיום התורה על ידי יראה
נמצא מי שיש לו תורה יש לו יראה שמספרה רי"ו וגם יש לו חן
מן התורה דכתיב איילת אהבים ויעלת חן ותלרף רי"ו עם חן
יהיה מזה לירוף חורין וגם נקרא בן דכתיב אספרה אל חק ה'
אמר אלי בני אתה וזהו נקרא בן חורין • אי נמי רמז באומרו
בן חורין כי העוסק בתורה לשמה כל ימיו נקרא בעל תשובה
ע"ד מ"ש הרב ערכי נחל בפסוק אביך הראשון חטא ומליטך
פשעו כי • וידוע בעל תשובה אחוה באות ה"א דשמה קדישא
שיש בה חור קטן למעלה וחור גדול למטה לכן נקרא בן חורין
ר"ל בן אות ה' שיש בה שני חורין אי נמי בעל תורה מתקן
כרוח ובעל מלות כנפש • וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל ותורה

פרקי אבות פרק ו

קלב

מֵאַחִיתוֹפֵל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלִבְךָ קָרְאוּ
 רְבוּ אֲלוֹפוֹ וּמִיּוֹדְעוּ • הַלּוֹמֵד מִחֵבְרוֹ פָּרַק
 אֶחָד אוֹ הִלְכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ
 דְבוּר אֶחָד אוֹ אֶפִּילוּ אוֹת אַחַת • עַל אַחַת
 כַּמָּה וְכַמָּה שְׁצַרִיךְ לְגִהוּג בּוֹ כְבוֹד וְאִין
 כְבוֹד אֶלָּא תוֹרָה שְׁנַאֲמַר כְבוֹד חֲכָמִים
 יִנְחָלוּ וְתַמִּימִים יִנְחָלוּ טוֹב • וְאִין טוֹב אֶלָּא
 תוֹרָה • שְׁנַאֲמַר כִּי לָקַח טוֹב נִתְתִי לָכֶם
 תּוֹרַתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ :

ס בך היא דרכה של תורה פת במרח
 תאכל ומים במשורה תישתה • וער

חסדי אבות

שבע"פ היא ס' מסכתות וזהו בן חורין ר"ח י'ן שמספרו ס' :
הלכה ה' כך היא דרכה של תורה פה במלח תאכל וכו'
 ואם אתה עושה כן אשריך • הקשה מהר"ם סיף
 ו"ל מ"ש ואם אתה עושה כן נראה לשון יתר • ופירש הכונה אם
 אתה מלך בחירתך עושה ולא מלך עניותך שאין לאל ידך לעשות
 יותר מזה הלא אתה יכול לעשות הרבה ואתה עושה כן אז
 אשריך וכו' עכ"ד • ואנא עבדא פירשתי בס"ד הכונה כי יש
 שנוהג בכך מפני שהוא מוכרח להכניס אורחים ועינו לרא
 להאכילם בריוח לכן ניהג לעלמו בכך שידעו הכל כך מנהגו
 ואז האורח נכנס אדעתא דהכי • וכו"א אתה עושה כן לעצמך
 חע"פ שאין אורחים רגילין לבא חללך ואין אתה מוכרח לנהוג
 בכך משום קמצנות אז אשריך וטוב לך :
ועור רמז התנא לפי דרכו באומרו כך היא דרכה של תורה

פרקי אבות פרק ו

הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וּבִתְוֹרָה אַתָּה
עֹמֵל אִם אַתָּה עוֹשֶׂה בֵּן אֲשֶׁרֶךְ וְטוֹב לָךְ
אֲשֶׁרֶךְ בְּעוֹלָם הִזֵּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא
אֵל תִּבְקֹשׁ גְּדוּלָה לְעֶצְמְךָ וְאֵל תִּחְמֹד

חסדי אבות

דירוע על ידי עסק התורה האדם עושה יחוד עליון
הויה אחיה בסוד חכמה וכונה ויחוד תחתון הויה אדני
בסוד תפארת ומלכות ששני יחודים אלו נרמזו באותיות כ"ך
שהם כף פתוחה וכף סתומה וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער
הכוונות בסוד המאמר כך עלה במחשבה ולזה רמז כאן התנח
לפי דרכו באומרו כך היא דרכה של תורה כלומר דרכה של תורה
לעשות בה שני יחודים עליון ותחתון שהם בסוד כ"ך :

אמנם לכאורה פשוט המאמר הזה הוא מוקשה באומרו
אשריך בעו"הו וטוב לך לעו"הב בשלמא טוב לך
לעו"הב שפיר קאמר דודאי התם טוב לו שאוכל שכר תורה
ומלות שיגע בהם בעו"הו והוא טוב נלחי שאין לו ערך אך
אומרו אשריך בעו"הו מה אושר יש לו בעו"הו שהוא חי בו חיי
לער פת במלח וכו' וכו"ל בס"ד רבאמת הלער והיגיעה שקובל
האדם בתורה בעו"הו הוא נותן לו מנוחה וטובה גדולה גם
בעורו בעו"הו מלבד השכר הנלחי של עו"הב והוא מה שנלו
מחבוט הקבר העלום מאד והישיע שאין לו יגיעה בתורה
ומלות בעו"הו והוא מתענג באכילה ושתיה ויושב וישובה של
מלכים בעו"הו הנה זה מוליד וגורם לו לער גדול בעו"הו מלבד
לער גיהנם הנעשה לו בעו"הב והוא לער עלום אשר לא ישוער
והוא לער חבוט הקבר וכל מה שיהיה לו עינן רב בעו"הו
תתאחו בו וזהמת הנחש יותר ויהיה לו לער עלום וכורח בחבוט
הקבר שקובטים אותו כדי להפריד ממנו הקליפה משא"כ
הלדיקים אשר הטישו החומר שלהם בסגופים בעו"הו נמחית
וזהמת הנחש שהיתה מתגברת ואחות בהם ומה שגמר להם

פרקי אבות פרק ו
 קדג
כבוד • יותר מלמודך עשה • ואר תתאוה
לשלחנם של מלכים ששלחנך גדול

חסרי אבות

מעט מן המעט יפרד בקבר ע"י לער מעט בלבד כנודע :
נמצא הדריקים שעוסקים בתורה בעו"הו ויגיעים בה הנה
 היוגיעה הזאת גורמת להם מנוחה גדולה בחבט
 הקבר והרשעים גורמת להם ההנאה והעונג של אכילה ושתיה
 וכו"ל בעו"הו לער גדול ועלום בחבט הקבר שהוא נעשה
 בעו"הו וגם לכפשו יהיה לה בעו"הו כמה גלגולים של דומם
 ולומח וחי שקשה עליו מאד מאד וכל זה הוא בעו"הו קודם
 שתלך לגהינם שהוא בעו"הב • ונמתיק הדבר ע"פ משל לשני
 חמורים נושאים משוי ה' נושא משא גדול של מלח והולך
 ומטער מן הכובד שלו שהיה כבד מאד והשני נושא משא של
 ספוג שהוא קל מאד ואינו מרגיש בכובד שלו כלל כי קל הוא
 ואינו מרגיש במשאו כלל והוא הולך ושמח מדלב על ההרים
 מקפץ על הנבעות כאלו אין עליו משא כלל ואותו חמור בעל
 המלח הולך בכבדות ומטער מן המשוי כי כבד הוא מאד
 ואחר שקלבו בכך איזה שעות מן היום הגיעו לנחל אחד
 שדרכו לעבור בו שניהם בהמשך הרבה בעוד המשוי על גביהם
 והי כי נכנס החמור בעל המלח לעבור במים התחיל המלח
 להיות נמס ובאיזה רגעים מועטים נמס המלח ולא נשאר ממנו
 מאומה וישאר השק ריקן והחמור היה הולך בנהר שש ושמח
 במנוחה שלא נשאר עליו משוי כלל • והחמור בעל הספוג
 כשנכנס במים נתמלח הספוג מים רבים ויכבד על החמור
 מאד מאד עד כי בשל כח החמור לסבלו ונתרסקו איבריו
 ויטבע במקומו • כמלא אותו המשוי של המלח שהיה לחמור
 היה לעובתו כי סיבב לו מנוחה ושלוה תמידית מאותו הכובד
 של המלח מאחר שנמס והיה למים ואבד מן העולם אין כאן
 מלח אין כאן כובד • ואותו המשוי של הספוג שהיה קל בתחלה
 על החמור ואינו מרגיש ממשאו הנה אח"כ הוליד לו יגיעה

פרקי אבות פרק ו

מִשְׁלַחֲנָם וּבִתְרֵךְ גְּדוּל מִכְתָּרֵם • וְנֶאֱמַן הוּא
בְּעַל מְלֵאכְתָּךְ שִׁישְׁמֵם לָךְ שִׁבְר פְּעוּלְתְּךָ :
וְגְדוּלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהוּנָה וּמִן
הַמְּלָכוֹת • שֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית
בְּשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת • וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים
וְאַרְבַּע • וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה
דְּבָרִים וְאֵלוֹ הֵן • בְּתִלְמוּד • בְּשִׁמְיעַת
הָאָזֵן • בְּעִרְיַת שִׁפְתַּיִם • בְּבִנְיַת הַלֵּב •

חסדי אבות

רבה מאד שלא יוכל שאת כבוד של המשווי והיה זה סיבה
לאבדו מן העולם כ"מ :

וכן הענין אלל האדם בעוה"ז ראוהו היגיעה שיגע בתורה
וסגופים של גופו ממעטת ומסלקת ממנו הזוהמא
של הנחש הדבוקה שנימוסת לאט לאט ואחר שתתפרד נפשו
ממנו וגופו יוכל לקבר לא ילטער בלער חבוט הקבר הקשה
מאד מפני כי לא יסאר בו זוהמא שא רק שיעור קל מאד
ובמעט חבטה יתפרד ממנו וימס והיה לאין נמאח יגיעו
בתורה סיכב לו מנוחה ושלום גם בעוה"ז בחבוט הקבר
משא"כ אם פורק ממנו עול תורה והולך אחר תאות התענוג
מלבד זוהמא שהיתה תתחזק ותתאחז בנוף האדם הנה עוד
נוספת ומתרחבת ומתעבה יותר על מה שהיתה בתחלתה
להיות ארעת ממארת עוה ובקרת כ"מ ולז"א התנא כך היא
דרכה של תורה שת במלח תזכל וכו' ואל תחשוב שכדרך
זה אתה מפשיר את עוה"ז לגמרי ואין לך אלא עוה"ב
בלבד לא כן אלא אשריך בעוה"ז שיש זמן בעוה"ז שיהיה
לך בו אושר מזה ועוב לך לעוה"ב כ"מ ולז"א התנא גדולה תורה
שהיא נותנת חיים לעושה בעוה"ז ובעו"הב והוא כמבואר :

(בְּשִׁכְלוֹת הַלֵּב) • בְּאִמָּה • בִּירָאָה • בְּעֵנוּהָ •
 בְּשִׂמְחָה • בְּטַהֲרָה • בְּשִׁמוּשׁ חֲכָמִים •
 בְּדַקְדּוּק חֲבָרִים • וּבְפִלְפּוּל הַתְּלָמִידִים •
 בְּיָשׁוּב • בְּמִקְרָא • בְּמִשְׁנָה בְּמִיעוּט סְחוּרָה •
 בְּמִיעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ • בְּמִיעוּט תַּעֲנוּג • בְּמִיעוּט
 שִׁנָּה • בְּמִיעוּט שִׂיחָה • בְּמִיעוּט שְׁחוּק •
 בְּאֶרֶךְ אַפִּים • בְּלֵב טוֹב • בְּאִמּוֹנַת חֲכָמִים •
 בְּקִבְלַת הַיְסוּרִין • הַמְּכִיר אֶת מְקוֹמוֹ •
 וְהַשִּׂמַּח בַּחֲלָקוֹ • וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו •
 וְאִינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ • אֹהֵב • אֹהֵב
 אֶת הַמָּקוֹם • אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת • אֹהֵב
 אֶת הַצְּדָקוֹת • אֹהֵב אֶת הַמֵּישָׁרִים • אֹהֵב
 אֶת הַתּוֹכְחוֹת • וּמִתְרַחֵק מִן הַכְּבוֹד • וְאִינוֹ
 מַגִּים לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ • וְהַנּוֹשֵׂא בְעוֹל עִם
 חֲבָרוֹ • וּמְכַרְעוֹ לְכַף זְכוֹת • וּמַעֲמִידוֹ עַל
 הַשְּׁלוֹם • וְאִינוֹ שֹׂמֵחַ בַּהוֹרָאָה • וּמִתְיָשֵׁב
 לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ • שׂוֹאֵל וּמְשִׁיב • שׂוֹמֵעַ
 וּמוֹסִיף • הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד • וְהַלּוֹמֵד
 עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת • הַמְּחַכִּים אֶת רַבּוֹ •
 וְהַמְּכוּיֵן אֶת שְׁמוֹעָתוֹ • וְהַאֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם

פרקי אבות פרק ו

אָמְרוּ • הָא לְמִדַּת • כָּל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם
אָמְרוּ מִבֵּית גְּאוּלָּה לְעוֹלָם שְׁנֵאמַר
וּתְאֵמַר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרַדְכֵי :

וְגִדּוּלָה תוֹרָה שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ
בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא • שְׁנֵאמַר

כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בִּשְׂרוֹ מֵרַפָּא •
וְאוֹמֵר רַפְּאֵלוֹת תְּהִי לְשַׁרְךָ וְשִׁקּוּי
לְעִצְמוֹתֶיךָ • וְאוֹמֵר כִּי לִוִּית חֵן הֵם לְרֵאשֶׁךְ

חסרי אבות

הלכה ז' גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה בעוה"ז
ובעוה"ב נ"ל כס"ד ידוע דהתורה נקראת אשה
כמ"ש בגמרא דיבמות דף ס"ג אמר רבא כמה טובה אשה
טובה שהתורה נמשלה בה ולריך לדעת למאי ולאיהו ענין
נמשלה התורה לאשה ופרשתי כס"ד המעשה שהיה בראובן
ושמעון שהיו שכנים ובתחלתם לא היו עשירים ואח"ז נתעשרו
וסיבת עשרם היה לכל אחד סיבה בפ"ע והוא כי ראובן
שמע מהחכם שהיה דורש מאמר הגמרא חוקירו לכשיכו כי
היכי דתתערתו והאמין ככל לבו שאם הבעל מכבד את
אשתו ומיקר אותה במלבושים טובים ותכשיטין יקרים יהיה
מסוגל לעושר שלו שיתעשר ובאמונתו בדבר זה בכל לבו
דחק עלמו ועשה לה מלבושים נאים ותכשיטין והיה מכבדה
ומיקרה תמיד והלליח בזה שהועילה לו סגולה זו להתעשר
עושר גדול • ושמעון שכינו סיבת עושרו היה כך ששמע
מאיתו חכם עלמו שהיה דורש מאמר הגמרא עשר תעשר
עשר בשביל שתתעשר דהפרשת המעשר מן נכסיו של אדם
מסוגלת לעושר והוא האמין בדבר זה באמונה שלימה והלך
והוליא מעשר ללדקה מכל נכסיו ואח"כ היה מפריש מעשר

וְעַנְקִים לְגַרְגְרוֹתֶיךָ • וְאוֹמֵר תְּהֵן לְרֹאשְׁךָ
 לְוֵית חֵן עֲטַרְתַּת תְּפָאֶרֶת תְּמַגְנֶנְךָ • וְאוֹמֵר
 עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֵיהָ
 חֲסֵדֵי אֲבוֹת

מן הריות וגם הוא כתעשר בעושר גדול :
אמנם בראות שראובן שכינו ג"כ נתעשר ולא ראהו שנתן
 לדקה תמה על זה מאחר שבתחלה לא היה עשיר איך נתעשר
 פתאום בעושר גדול אע"פ שלא עשה אותה הסגולה של המעשר
 שעשה הוא וישאלהו ויאמר לו הגירה נא לי מאיזה סיבה
 נתעשרת כי אנשים אחרים אנוחנו ואין לך להקפיד אם תגיד לי
 הדבר הזה באמיתות ויגד לו ראובן הסיבה איך הוא שמע מח'
 פלוני שהיה דורש מאמר אוקירו לגשייכו כדי שתתעשרו
 והאמנתי בזה ודחקתי עלמי ועשיתי לאשתי מלבושים טובים
 ותכשיטין יקרים ועשיתי לה כבוד ויקר וכוזה נתעשרתי על ידי
 סגולה זו וילטער שמעון בלבו ויאמר הלואי שאני הייתי שומע
 סגולה זו מפי הח' והייתי מקיים אותה והיה לי על ידה עושר
 יען כי המעות אשר הייתי מוטיא מכיסי בעבור מלבושים
 ותכשיטים לא היו מגיעים רביע הסך של המעשר שהולאתי
 מנכסי ועוד הולאות אלו היה לי הנאה מהם כי כשאני רואה
 אשתי לובשת מלבושים נאים ותכשיטין יקרים אני ג"כ נהנה
 מן ראוייתה וכל זה הוא עורכנו ברשותי • משא"כ מעות שהולאתי
 לדקה בעבור המעשר אני לא נהנתי מאותם המעות אלא
 העניים נהנו מהם וגם אותם המעות ילאו מתחת ידי ומרשותי
 והיה מתרעם בלבו על החכם למה לא דרש שתי הסגולות ביחד
 כדי שאני ג"כ הייתי עושה סגולה זו של תכשיטין ויקר לאשתי
 כאשר עשה ראובן והייתי מתעשר עי"ז וילך שמעון אלל אותו
 החכם ויאמר לו אדוני ברוך אתה לה' אשר על ידך היה לי עושר
 דכ"ז שמעתי ממך בסגולה של המעשר ועשיתיה וקיימתיה
 ואתעשר אך עתה ידעתי שיש בידך סגולה אחרת לעושר והיא של
 אוקירו לגשייכו שדרשת אותה לפני ראובן השכן שלי וקיים אותה

פרקי אבות פרק ו

מֵאִשֶׁר יֹאמַר דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי נְעָם וְכָר
נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם יֹאמַר אֶרֶךְ יָמִים
בִּימֵינָה בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד יֹאמַר

חסדי אבות

ונתעשר ולמה לא דרשת את שתי הסגולות אלו ביחד שאז אני
הייתי מקיים סגולה זו של אוקירו לכשייכו והייתי מתעשר
ולא הייתי נלרך לסגולה של המעשר :

ויען החכם ויאמר כבר דוד מלך ישראל ע"ה נתן לך תשובה
נלחת על שאלתך זאת והביא לו ספר תהלים ויראהו
פסוק זה אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו כי לא
במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו והכונה בית זו אשה
שנקראת בית והמכבדה זוכה לעושר כאשר עשה שכן שלך
והלליו ואתה שעשית סגולה של המעשר והלחת אל תקנא בזה
כי תאמר הלאו שאני ג"כ הייתי עושה סגולה זו של האשה
והייתי מתעשר ולא הייתי נלרך לעשות סגולה של המעשר
ולז"א אל תירא כי יעשיר איש מפני כי ירבה כבוד ביתו זו
אשתו אשר כבודה היה לו סיבה להתעשר ממנו בזה ש תקנא
כי באמת שלך גדול משלו ודודך עדיף ויען דאע"פ דהולאות
שהוליא בעבור יקר אשתו הם עורם ברשותו ונהנה מהם אין
זו הנאה תמידית כי לא במותו יקח הכל ומה שהוא מתכבד
עתה בכבוד אשתו שעושה לה שמגיע הכבוד גם אליו הנה
הכבוד הזה לא ירד אחריו ומה נחשבת הנאה זו שאינה תמידית
משא"כ סגולת המעשר מלבד העושר שזכה אליו בעו"הו בעבור
המעשר הנה הוא לוקח שכר נלחי בעו"הב על המעשר דמזוה
גדולה עביר ולא יהיה עושר שלו בעו"הו שכר מזוה של המעשר
אלא לוקח שכר נלחי גדול בעו"הב עבור מזוה המעשר שעשה
והרי הפרש גדול שאין לו ערך יש כינך לבין השכן שלך ע"כ
המעשה ויעיין מקור ברוך ז"ל מ"ש בפסוק זה של אל
תירא כי יעשיר איש וכו' ע"ש :

פרקי אבות פרק ו
 קלו
**כִּי אָרְךָ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְיִשְׁרוּם וְיֹסִיפוּ לְךָ
 לֶךְ וְאוֹמֵר כִּי בִי יָרְבוּ יָמֶיךָ וְיֹסִיפוּ לְךָ
 שָׁנוֹת חַיִּים :**

חסדי אבות

נמצא יקר האשה וכבודה שיהיה לה מן בעלה מסוגל לעושר
 שיתעשר בעלה גם מצינו שאמרו בשם בן קירה אשה
 ופה אשתי בעלה מספר ימיו כפלים כמאח יש מן האשה תועלת
 גם בחיים ולכן נמשלה לאשה דהתורה יש בה תועלת לענין
 החיים ולענין העושר דכתיב אורך ימים בימינה בשמלה עושר
 וכבוד אך באמת אין המשל רומה לנמשל כי תועלת שיש מן
 האשה לחיים ולעושר הוא רק בעו"הו אבל התועלת שיש מן
 הקורה לחיים ולעושר הוא בעו"הו ובעו"הב וז"ש גדולה
 תורה כלומר אע"פ שנמשלה לאשה לענין תועלת החיים והעושר
 הנה באמת גדולה תורה מן האשה שנמשלה לה יען כי היא
 נותנת חיים לעושה בעו"הו ובעו"הב משא"כ האשה
 נותנת בעו"הו דוקא כי לא במותו יקח הכל לא ירד
 אחריו כבודו :

ובזה יוכן בס"ד אשת חיל עטרת בעלה ר"ל אשת חיל זו
 התורה שנקנית במ"ח דברים כמנין חיל' ולכך נקראת
 אשת חיל הנה היא עטרת בעלה ולא כמו אשה הגשמית שבעלה
 הוא עטרה שיהי ורמז באותיות בעלה על עו"הב שהיא סוד
 שם ע"ב ולז"א עטרת בעלה חלק מלת בעלה לשנים
 וקרי בה ע"ב ל"ה :

ובזה יוכן בס"ד יהי מקורך ברוך ושמת מאשת נעורידך
 חילת אהבים ויעלת חן רדיה ירוך בכל עת פירוש ברוך
 הוא כ"ו ר"ב רמז לשם הוי"ה שבעולה מספר כ"ו אשר הוא במלוי
 יודי'ן שמשפרו רב יותר מכל שאר מילואים שהם ס"ג ומ"ה
 וב'ן והוא בסוד חכמה שממנו החיים ושמת מאשת נעורידך
 זו התורה כי האדם יש לו אשה גשמית ויש לו אשה רוחנית זו
 התורה שנקראת אשה אמנם באמת התורה נקראת לו אשת

פְּרָקֵי אֲבוֹת פֶּרֶק ו'

ח רבֵי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסִּיא מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן יוֹחָאֵי אוֹמֵר הַנּוֹי וְהַכַּח וְהַעֲשֶׂר
וְהַכְּבוֹד וְהַחֲכָמָה וְהַשִּׁיבָה וְהַבְּנִים נֶאֱמָר
לְצַדִּיקִים וְנֶאֱמָר לְעוֹלָם שְׁנֵאמַר עֲטַרְת
תְּפַאֲרַת שִׁיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמְצֵא וְאוֹמֵר
תְּפַאֲרַת בַּחוּרִים כַּחַס וְהַדָּר זְקֵנִים שִׁיבָה
וְאוֹמֵר עֲטַרְת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתְּפַאֲרַת בָּנִים
אֲבוֹתָם וְאוֹמֵר וְחַפְרָה הַלְבָנָה וּבוֹשָׁה
הַחֲמָה כִּי מִדָּךְ יִהְיֶה צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן
וּבִירוּשָׁלַם וְנֶגְד זְקֵנֵי כְבוֹד :

ט רבֵי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסִּיא אוֹמֵר יֵאָדוּ שְׁבַע
מִדּוֹת שְׁמֵנו חֲכָמִים לְצַדִּיקִים בְּלֵם

חֲסֵדֵי אֲבוֹת

נְעוּרִים כִּי הָאֵדָם לומֵד תּוֹרָה וְאִח"כ נּוֹשֵׂא אֵשֶׁה גִּשְׁמִית וְגַם
הַתּוֹרָה לומֵד אֹתָהּ כְּעוֹדוֹ נְעַר קָטָן קוֹדֵם שֶׁהֵגִיעַ לְשֵׁשׁ
וּלְשִׁבְעַ שָׁנִים :

וּמָה שֶׁאֲמַרְתִּי לָךְ וְשִׁמַּח מֵאֲשֶׁת כְּעוֹרֶיךָ זֶה הַתּוֹרָה הַיּוֹנוֹ
כִּי הִיא אֵילַת אֱהָבִים וַיַּעֲלֵת חָן וְהֵינּוּ חָן הוּא רֵאשׁ
וְסוֹף שֶׁל חַיִּים הוּן וְזֶהוּ וַיַּעֲלֵת חָן כִּי אֶרְוֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ
וּכְשֶׁמֵּאלָה עוֹשֶׂר וּכְבוֹד וַיֵּשׁ לָהּ יִתְרוֹן עַל אֵשֶׁה הַגִּשְׁמִית
כִּי הָיָה יָרוּךְ בְּכָל עֵת הַיּוֹנוֹ כַּעֲת שֶׁל עו"הוֹ וְכַעֲת שֶׁל
עו"הב כַּמ"ש גְּדוּלַת תּוֹרָה שְׁנוֹתַת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ כְּעו"הוֹ
וְכְעו"הב כַּשֵּׁנִי עֲתוֹת אֵלוֹ כּוֹתַת חַיִּים :

נְתַקִּימוּ בְרַבִּי וּבְנָיו : אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן
 קִסְמָא • פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מֵהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ
 וּפָגַע בִּי אָדָם אַחֵר • וְנָתַן לִי שְׁלוֹם וְהַחֲזֹרְתִי
 לוֹ שָׁרוּם • אָמַר לִי רַבִּי מֵאִיזָה מְקוֹם אַתָּה •
 אָמַרְתִּי לוֹ מֵעִיר גְּדוּלָה שֶׁר חֲכָמִים וְשֶׁל
 סוֹפְרִים אָנִי • אָמַר לִי רַבִּי רְצוֹנְךָ שֶׁתְּדוּר
 עֲמָנוּ בְּמִקְוֵמָנוּ • וְאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים
 דִּינָרֵי זָהָב וְאֶבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת •
 אָמַרְתִּי לוֹ בְּנֵי אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף
 וְזָהָב וְאֶבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם
 אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמִקְוֵם תּוֹרָה • לְפִי שְׁבִשְׁעַת
 פְּטִירְתּוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלוּיִן אוֹתוֹ לֹא כֶּסֶף
 וְלֹא זָהָב • וְלֹא אֶבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת •
 אָדָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלִבְךָ • שֶׁנֶּאֱמַר
 בְּהַתְּהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אוֹתְךָ • בִּשְׂכַבְךָ תִּשְׁמֹר
 עָלֶיךָ • וְהַקִּיצוֹת הֵיא תְּשִׁיחֶךָ • בְּהַתְּהַלֵּכְךָ
 תִּנְחָה אוֹתְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה • בִּשְׂכַבְךָ תִּשְׁמֹר
 עָלֶיךָ בְּקִבְרְךָ • וְהַקִּיצוֹת הֵיא תְּשִׁיחֶךָ לְעוֹלָם
 הַבָּא • וְכֵן כְּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד
 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל • טוֹב לִי תּוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלָפֵי

זָהָב וְכֶסֶף • וְאוֹמֵר לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב
נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת :

וְחֲמֹשֶׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּעוֹלָמוֹ וְאֵלוּ הֵן • תּוֹרָה
קִנְיָן אֶחָד • שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד •
אֲבֵרָהֶם קִנְיָן אֶחָד • יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד •
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד • תּוֹרָה מִנִּין דְּכִתִּיב
יְהוָה קִנְיָן רַאשִׁית דְּרָכּוֹ קָדָם מִפְּעֻלּוֹ
מֵאֵז • שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנִּין דְּכִתִּיב כֹּה אָמַר
יְהוָה הַשָּׁמַיִם כֶּסֶף וְהָאָרֶץ הַדָּוָם רַגְלֵי
אִי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאִי זֶה מְקוֹם
מִנוּחֹתַי • וְאוֹמֵר מֵה רַבּוֹ מַעֲשִׂיךָ יְהוָה
כֹּלֶם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶיךָ •
אֲבֵרָהֶם מִנִּין דְּכִתִּיב וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ
אֲבֵרָם לֹאֵל עֲלִיּוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ •
יִשְׂרָאֵל מִנִּין דְּכִתִּיב עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה
עַד יַעֲבֹר עִם זֶו קִנִּיתָ • וְאוֹמֵר לְקַדוּשִׁים
אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָּם •
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנִּין דְּכִתִּיב מְכוּן לְשִׁבְתְּךָ
פְּעֻלַּת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדָנִי כּוֹנְנֵנו יְדִיךָ •

פרקי אבות פרק ו
קלח
וְאוֹמֵר וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קְדִישׁוֹ הֲרַח זֶה

קִנְיָתָהּ יְמִינוֹ :

כָּל מֵה שֶׁבְּרֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּעוֹלָמוֹ • לֹא בָּרָאוּ אֶלָּא לְכְבוֹדוֹ •

שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וּלְכְבוֹדִי בָּרָאתִי
יְצַרְתִּיו • אֶף עֲשִׂיתִיו • וְאוֹמֵר יְהוָה יְמִלּוּךְ

לְעוֹלָם וָעֶד :

רַבִּי חֲנַנְיָהּ בֶּן עֲקִישָׁי אָמַר • רָצָה
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת

יִשְׂרָאֵל • לְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת
שֶׁנֶּאֱמַר יְהוָה חָפֵץ חֶפֶץ לְמַעַן צְדָקוֹ יִגְדִיר

תּוֹרָה וַיֵּאדִיר :

זכות אבות

מבני ירדי ח"ר יעקב ה"ו ער משנה ראבות

משה קבל תורה מסיני • הא דנקט מסיני ולא אמר בסיני
כא לרמזו באות המ"ס כי מכח ששה מ' יום רטופין
בהר סיני זכה לקבל את התורה • וטעם הארבעים יום הוא
כי יש באדם ד' יסודות חומריים ונזדככו מכח שלא אכל ושתה
כל אלו המ' יום • והיה באחד מלאכי מרום שגופו היה אור
חיונית שהוא בחי' הנפשי :

ונקט ומסרה ליהושע ולא אמר ולימדה • מטעם שא"א שע"י
הלימוד ישוג כל התורה פי ארובה מארץ מדה ורחבה

זכות אבות

מני ים · וכמ"ש רז"ל על רבי עקיבא שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות · אלא מסר לו כללים ופרטים שהתורה כדרשת בהם :

הוּו מתוכים בדיון והעמידו תלמידים הרבה · נראה שעל ידי שיעמידו תלמידים הרבה ונושאים ונותנים עמהם להבין תוכן הענין והבנת קושי ליבון ההלכה ממילא רווחא שמעתא ויולא הדיון לאמיתו ואורו · ובה נוחא דנקט במילתיה תלמידים הרבה ולא אמר תלמידים סתם דהא קמ"ל דבר הוּו תלמידים הרבה היא תועלת מאד משום שע"י רבויים ימלא מהם איזה תלמידים שהם קשה ההבנה ודעתם קלרה ויהיה מוכרח לשנות ולשלוש להם כמה פעמים ומתוך זה יעמוד על האמת · ואמר והעמידו נראה שר"ל שהיו התלמידים עומדים על משמר הלימוד והלימוד יהיה בסוג עמידה וקיום והיינו שישתדל עמהם שהיו לומדים לשמה · גם רמז בזה עד"ש רבי חייא אנה עבדנא דלא תשתבח תורה מישראל וכו' · שהיה מעמיד להם קרן להתפרנס בו :

ועשו סיווג לתורה · ר"ל אם יבואו אללך תלמידים לא תקבל כל אדם אף מי שאינו הגון אלא לריך לעשות סיווג וגבול בתלמידים · דארז"ל כל המלמד לתלמיד שאינו הגון כאלו זורק אבן למרקוליס · או קאי סיווג על ד"ת עלמא עד"ש רז"ל כשם שמלוא לומר דבר הכשמע וכו' :

א"כ ועשו סיווג לתורה · ר"ל שתעשה בה סימנים כמ"ש האיבי לך ליונים · ועי"ז יהיה קיום לתלמודך :

א"כ ועשו סיווג לתורה · רמז עד"ש רז"ל לעולם ישליש אדם לימודו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא ור"ל שיעשה גבול לכל ולא יבלה רוב ימיו במקרא :

א"כ ועשו סיווג וכו' · רמז בזה שאם הרב שהתלמידים דעתם קלרה ואינם יכולים להשיג רוח בינתו לריך לעשות גדר וסיווג ליתן שיעור לדבריו לכלכל דבריו כאשר יוכלו שאת :

א"כ ועשו סיווג לתורה · רמז למ"ש רז"ל כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וכו' · שהרבה עשו כר"ש ולא עלתה בידם · וז"ש ועשו סיווג לתורה תיחדו זמן מוגבל לת"ת :

שמעון הזריק היה משיירי כנסת הגדולה וכו' על שלשה דברים
 העולם עומד : בא להורות שאל יאמר אדם די לי לעסוק
 בתורה לבד שהכל כלול בה עבודה וגמילות חסדים : כמ"ס
 רז"ל כל הקורא בפרשת חטאת כאלו הקריב חטאת וכו' : גם
 גמילות חסדים נמי שייכה בה כמ"ס רז"ל : לז"א דקיום העולם
 לריכה להיות בפרטות ולא בכללות : ומ"ס רז"ל כל העוסק
 בתורת חטאת כלו הקריב וכו' היינו בזמן שהיו מזבח :
 ויהי מורא שמים עליכם : ר"ל מורא של זבא השמים שתהיה
 מוראכם מן הקב"ה כמו יראת המלאכים ולבא השמים :
 א"ג ע"ד מ"ס החכמים דיש שני מיני יראה יראת הרוממות
 ויראת העונש : ויראת הרוממות היא דקיינו שיתבונן
 במעשה כפלאותיו ונכורותיו כביראת שמים וארץ וכו' ויהיה
 דבק בעבודתו באהבה ולא מפני העונש : וז"ס ויהי מורא
 שמים ר"ל יראת הרוממות כמו שמים לרום :
 ואל תרבה שיחה עם האשה : ר"ל מאחר שנכנסים בכיחו אחרים
 מזה ימשך שתבוא האשה לדבר בשבחס ובגנותם עם בעלה
 כי כן דרך הנשים שטבעם דברניות לדבר בעניינים כאלו לזה
 באתי להזהיך להשמר לך ולהתרחק מן הכיעור וכדומה לו
 כי ילא שכרה בהפקדה : א"ג אל תרבה שיחה : הוא לשון
 ענה כמו כי שיח וכי שיג וכו' : ור"ל שלא תבוא להתיעץ
 עמה בכל ענייניך אלא דווקא בדבר שהוא נוגע לעניינא
 דבית : עשה לך רב : ר"ל שכל א' ואחד נהוג בו כבוד
 כאלו הוא רבך : וקנה לך חבר נקט לשון קניין להורות כמו
 בעת שאתה קונה חפץ מהשוק לא תקנהו כ"א אחר שתעיין
 בו ותדקדק בו היטב שלא יהיה בו שום ריעותא כן לריך
 שתדקדק להתחבר עם אחד שיהיה בגדר השלימות ומוכשר
 בכל מידות המעולות : אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב
 ע"מ לקבל פרס : ידוע שהתורה יש בה שני חלקים חלק הפשט
 וחלק הסוד : חלק הפשט הוא נקרא חינוכיות שהוא בחינת
 המלכות וחלק הסוד הוא בחי' הפנימיות : וז"ס אל תהיו ר"ל
 אל תלמדו דווקא כפשט שהוא תואר פרס ר"ל בחלק א' : ויהי
 מורא שמים עליכם שאם תשיגו גם חלק הסוד מובטח לכם

זכות אבות

שיקיה מורה שמים שתזכו ליראת הרוממות :

א"כ אל תהיו כעבדים . רמוז בזה עמ"ש רז"ל שהמחזיק ביד
 ת"ח נוטל חצי מן הלימוד של ת"ח כענין יששכר וזבולון
 כי כלל החכמה בכל הכסף ובאין בא להזהיר את המחזיק ביד
 ת"ח שאין לו לסמוך על לימוד הת"ח באומרו שהוא נוטל חצי
 של הלימוד ואינו לומד לעצמו דז"א דיש הפרש גדול בין שלומד
 הוא בעצמו בין שזוכה לאכול משלחן של אחרים ולכן אינו נפטר
 בזה ממה שמחזיק ביד אחרים . וז"ש אל תהיו כעבדים
 המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס חצי סכר המגיע לו
 מן אחרים אלא אחוז בזה וגם מזה אל תנח ירך :

א"כ אל תהיו כעבדים וכו' . רמז למ"ש רבינו האר"י ז"ל שאחר
 החרבן אפי' זווג העליון אינו נעשה בשלימות דידוע
 דרוקא זווג הפנימיות נעשה כשכיל חיות העולמות ולא של
 חיצוניות בסוד הן ארשם לעקו חולה וזה גורם העדר מעשינו
 שאין בנו כוח לעלות מ"ן . זאת ועוד שזווג התחתון הוא בבחי'
 קטנות ואינו בתמידות וקטנות הוא רמזו לפרס ר"ל שאינו
 בשלימות לפי שאין באים מוחין דגדלות . וז"ש א תהיו כעבדים
 המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס שתגרמו ע"י מעשיכם
 שהזווג נמשך בבחי' קטנות ואין זווג שלם אלא על מנת שלא
 לקבל פרס שתזכו שימשך לכם מבחי' הגדלות :

יפי ביהך בית ועד לחכמים . ביהך רמזו לנפש שהיא בחינת
 נשמה בית ועד לחכמים הם ח"וב ור"ל שתעלה אותה
 בסוד מ"ן לא"ו והוי מתאבק בעפר רגליהם שהם סוד נה"י :
 א"כ יהי ביהך רמז לתורה שנקראת בית . פתוח לרווחה לרוח
 ה' . רוח הוא בחי' ז"א ה' רמז למלכות . ור"ל שתלמוד
 תורה לשמה כדי ליחד ז"וון להשלים אילן העליון ולהקיס סוכת
 דוד הנופלת : א"כ יהי ביהך פתוח לרווחה . ר"ל שיכנסו
 בביהך בני אדם הגונים שהם לדיקים וחכמים שיאמרו מהם לך
 איזה תועלת . ואל יכנסו לביהך בני אדם שאינם מהוגנים
 שיאמרו מהם הפסד שעושים שחוק וקלות ראש ודברי לוטנות :
 א"כ יהי ביהך פתוח לרווחה . בית רמזו לנוף ור"ל שיהיה פתוח
 שלא יהיה כך מדת העלכון ויהיו עניים בני ביהך . ר"ל

הגם שהזרתני אותך להתרחק ממדת העלבון מ"מ לא תבוא
לטעות להתענג לאכול מעדנים ולשתות יין ומיני משקים
המשכרים ולטויל בשדות וכרמים ואולם ויהיו ענייני בני ביתך
ר"ל אלו האברים שנקראים בני לגוף להנהיגם בענייני ולא
להאכילם מותרות ותענוגים כי אלו מפסידים את הגוף ואת
הנפש: א"כ יהי ביתך פתוח לרווחה רמו למ"ש רז"ל שיזמזם
על מזונותיו ויוסיף על דירתו כי דירה כזה מרחבת דעתו
של אדם: והיו דן את כל האדם לכף זכות ר"ל הגם שאמרתי
לך שצריך לדקדק אחר אדם לקנות אותו כמו החפץ לא תבוא
בזה לטעות להרהר אחריו להכשל בלשון הרע תשב באחיד
תדבר וכו': לכן איעבד אחי שתהיה רגיל להיות דן את כל
אדם לכף זכות: א"כ וקנה לך חבר וכו': ע"ד מ"ש רז"ל
מאן דמוכי לחיובא מעלוס עליו כאלו עשאו שגא' ואת הנפש
אשר עשו בחין: הרחק משכן רע רמו לז"הר החומרי שהוא
שוכן בקרבו של אדם כמ"ש לפתח חטאת רובץ ואל תתחבר
לרשע רמו לז"הר המלאכי עד"ש רז"ל וזר וכו' תהא שמאל
דוחה וימין מקרבת: אל תעש עצמך כעורכי הדיונים רמו
בזה עד"ש שאלו באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו
ונתנו טעם משום שאלו הע"ה בזמן שהוכחו שמואל הע"ה
עשה טענות והתנללות לפטור את עצמו מן הדין משא"כ
דע"ה בהוכחו נתן הנביא ע"ה תכף ומיד אמר חטאתי הגם
שיש לו להשיב כמה תשובות וז"ש אל תעש עצמך כעורכי
הדיונים שתערוך טענות אם נכשלת בדבר עכירה לפני בורחך
לעשות התנללות לפטור עצמך בקלת מה להקל עליך כי עי"כ
לא תזוז בתשובה שלימה ובוז תגרום שתכבוד הדין עליך
כ"מ אלף אש היה העון קל תראה אותו חמיר מאד רשיקול
עכירה קלה וחמורה תלוי בדעת מי שאמר והיה העולם ולו
נתבנו עלילות: חכמים הזהרו בדבריכם מהבדיונים שלא
ילמדו לעשות תחבולות וערמות ובעין ההיא דרבי יוחנן בן
זכאי שהוכח בתלמוד גבי משקולות דאמר חוי לי אש אומר שלא
ילמדו הרשעים לעשות ערמה במשקולת:
א"כ חכמים הזהרו בדבריכם שאל ימקור טעמי המלות לעמי

זכות אבות

הארצות · לפי שיכול להיות שהטעם אינו טורק בכל מקום
ובכל זמן ויבואו לזלזל בהוא דינא ואינם יורעים שהחכמים
השור מרותם בכל מקום : א"ל חכמים הזהרו בדבריכם · רמז
בהוא דאמרינן בכמה דוכתי כשגגה היואלת מלפני השליט :
הלל אומר הוי מתלמדיו של אהרן אהב שלום ורודף שלום ·
נראה שע"י שהוא רודף שלום מזה נראה שהוא אהב את
הבריות · והנה דרך שורת האהבה אם אדם אהב את חבירו
גם חבירו אהב אותו ערש"ה כמים הפנים לפנים כן לב האדם
לאדם · מזה נמשך שמקרבן לתורה להיות נאהב בעיני הבריות
ודבריו נשמעים : א"ל אהב שלום ורודף שלום · רמז שהיסוד
נקרא שלום ולכן אם אדם אהב השלום זוכה שיהיה נשפע
מהיסוד הנקרא שלום · ומזה נמשך שיהיה בסוד משפיע שמקרב
את הבריות לתורה שהיא בחי' היסוד כנודע · גם התורה
נקראת שלום ומזה גוררת מלוא : נגד שמא אבד שמים :
רמז בזה שאם חושב בדעתו שקנה לו עושר וכבוד ובכחו
ועולם ידועשה את כל החיל הזה · אבד שמים מסוף כל הקניינים
שקנה לו עש בהם נאבד ולא יזכר ולא יפקד רח"ל :
ודלה מוסיק יסיף · ודלה מוסיק גדרים וקיינים שגזרו רז"ל
כמו שבות וכיואל בהם שאינו נזהר בהם יסיף שקופו
להיות פוגע באיסור תורה עלמה : א"ל ודלה מוסיק מחול
על הקודש כענין שמוסיפים על קדושת שבת ויו"הכ · שאר"ל
שצריך להוסיף מחול על הקודש : ודאשתמש בתנא חלף · רמז
כשמתעטף בטלית של ת"ח והוא אינו ת"ח חלף · ער"ש רז"ל
כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה :
הוא היה אומר אש אין אני לי מי לי · נראה שרמז בזה על
מדת הענוה · שירוע אם אדם אחוז במדת הענוה הוא
מרויח שלא יקו לו אויבים ומקטרגים אלא יהיה אהוב למעלה
ונחמד למטה · וז"ש אם אין אני ר"ל שאני חושב לעצמי לאין
ואשש מי לי ר"ל מי מתגרה ומתקנא בי · וכשאני לעצמי
שאראה את עצמי מלא וגדוש בחכמה ובעושר מה אני :
א"ל אם אין אני לי · ר"ל אם ת"ו אינו מוכשר מלך מעשי
לבאולה וחירות מן הגלות מי לי שזכות משה שהוא בחי'

מ'י שהוא סוד הבינה שבזכותו נבאלים שהוא גואל ראשון והוא
גואל אחרון . כמ"ס בזהר עביר בדיל רעיוה מהימנא דלא זו
משכינתך ומסר גרמיה למיתה בנינה ובגין בניה וכו' . וכשאני
לעלמי ר"ל שאבקש הגאולה בשביל תועלת עלמי מה אני נחשב
שתיה הגאולה בשביל שגלוי וידוע לפניך שעיקר מגמתי היא
בשביל כבוד שכינתך וא"כ מהראוי הגם שאין אני ראוי תחיש
קץ הפלאות כי לא לנו ה' אלה לשמך תן כבוד : או רמו בזה
שדוע שהלל הזקן ע"ה היה עניו מאד וכדי שלא להחזיק טובה
לעלמו לז"א אם אין אני לי ר"ל אם תראו שאין אני חשוב עלמי
לכלום זה לא מגדו אלה מכח מי לי מי רמו על מר"ע שזכה
לבינה שנקראת מ'י שהייתי כיון שלו . בזה זכיתי לענוה :

שמאי אומר עשה תורתך קבע . קבע לשון וקבע את קובעיהם
כפש . ור"ל שמלבד זמן המיוחד לך לתורה עוד תוסיף
לגזול מזמן הקבוע לך לאכילה ושתייה משא ומתן למען התורה :
אמור מעט ועשה הרבה . בהנחגת לימודך או בקיום המלות
עשה של דקה אמור מעט תחשוב על מיעוט וכוה תוכל
לעשות הרבה . שאם תחשוב בדעתך ותאמר היום אני לומד
שיעור שלוש שעות הנה היור עומד להתנגד לך להמליץ
עכובים כדי לטרדך מן הלימוד ואפי' מעט אינך עושה . והוי
מקבל את כל הדם בסבר פנים יפות . ר"ל הגם שאמרת לך
שתשתדל מאד בעסק התורה אל יעלה בדעתך שאם בא לך
אורח תדחה אותו ולא תסבור לו פנים באומרך שמא יטרודך
מהלימוד זמן מה . לא כן אבי זכור נא מה שאמרו ררך ארץ
קדמה לתורה : א"כ אמור מעט וכו' . רמו בזה שאם האדם
אומר על מעשיו מעט ר"ל אומר שאינו עושה אחת מני אלה
בעבודת הש"ת שחושב שזכותיו מועטין כפי ערכו הן מלד
האיכות הן מלד הכמות יש תועלת מזה שיבשה הרבה על ידי
שמאייר תמיד בדעתו כן : א"כ אמור מעט וכו' . רמו למ"ס
רו"ל לעולם יראה האדם את העולם חלו וכו' וחלו חייב עשה
מזה אחת הכריע את עלמו ואת כל העולם כולו לכף זכות .
ו"ס אמור מעט לפעמים אחת יש לך מעט דברי תורה ונחשב
לך שעות הרבה . כי הכרעת בזה המיעוט את כל העולם

זכות אבות

לכך זכות : שמעון בנו אומר כל ימי גדלותי בין החכמים
 ולא מלאתי לבן טוב אלה שתיקה ור"ל ע"י שהיה לי מדת
 השתיקה בזה יכולתי להתגדל בין החכמים אף בימי קטנותי
 שעדין לא הגעתי למדרגת חכם עכ"ל נחשבתי בין החכמים :
 ה"כ לא מלאתי לבן טוב אלה שתיקה רמז בזה על אדם
 שטבעו להכביר דברים שדבר קל אפשר לו לבוא לידי
 הוזהר וסכנה בעת אכילה ושתייה לפעמים יתגבר עליו כח
 הדיבור כשאוכל ושותה ומדבר בעת שהמאכל בפיו ואינו מעמוד
 עצמו עד שכולע וזכה ויכל לבוא לידי סכנת מות רס"ל :
פ"ב רבי אומר חיזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם וכו' יוכן
 עמ"ש בש"ס מטיעא כי הווי מינא רבי חנינא ור'
 חייה אהרדי ח"ל רבי חנינא רבי חייה בהדי דידי קא מנא
 דאלמלא ח"ו משתכחה תורה מישראל מהדרנה לה בפלפולי
 ח"ל ר' חייה בהדי דידי קא מנא דעבדי לתורה דלא משתכחה
 מישראל דאזילנא ושדינא כותנא וכו' ומקרינא חמשה יוקוי
 בחמשה ספרי וכו' והיינו דאמר רבי כמה גדולים מעשה
 חייה ולזה רמז לנו רבי ע"ה חיזוהו דרך ישרה שיש בה תועלת
 טובה במאד מאד כל שהיא תפארת לעושיה בדרך שתפס רבי
 חייה שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם דלא תשתכח
 תורה מהם : משא"כ הדרך שתפס בה רבי חנינא דאמר מהדרנא
 לה בפלפולי זהו תפארת לעושיה דווקא ולזה סמך ולא המדרש
 הוא העיקר אלא המעשה : ר"ל סגנון רבי חנינא דאמר מהדרנא
 לה בפלפולי אלא המעשה עיקר שהוא מסלול שתפס רבי חייה
 תקנתא דלא תשתכח תורה מישראל : ח"כ רמז בזה דידוע אס
 אדם לומד תורה לשמה וכן אס עושה דבר מצוה לשמה דבריו
 נשמעים : וז"ש חיזוהי דרך ישרה שילמוד האדם מן ההולכים
 בתורת ה' ועובדים אותו שילמוד גם הוא ללכת בה ולעשות
 כמותם הנם אותו שרוצה שהוא הולך בדרך שהיא תפארת לעושיה
 וגם תפארת לו מן האדם שדבריו עושים אותם בני אדם עטרה
 בראשם מזה ידע כאמנה שזה האדם שלימודו ועבודתו כמטות
 ה' שהיא לשם שמים ואז הוא ילך בעקבותיו כדי שגם הוא יזכה
 לכך : וקוי זכור במצוה קלה כבחמורה נראה שידוע כי טבע

האדם מלוא שהיא חמורה חרד בה ביותר ומזדרז בה כפי
יכולתו ולכן אם במלוא קלה הוא נזהר כבחמורה זהו נגד
הטבע ומזה ניכר שיש לו התדבקות בעבורת ה' ולכן אפילו
אם קלה ראוי לו לקבל שבר כבחמורה : והוי זהיר וכו' כיון
שבא לעולם בגלגול על מלוא אחת ואפיו' היא קלה וען שלא
קיים אותו בגלגול שעבר כמ"ש המקובלים ז"ל על מ"ש בזהר
הוא דלוג אאיגרא למשמע קדיש וכתבי המקובלים בזה
משום דבגלגול הקודם לא היה נזהר כראוי בעניית הקדיש :
והוי מחשב הפסד מלוא כנגד שכרה : רמז בזה למ"ש רז"ל
שלא יקרא לאור הכר בשבת דשמה יטה ויבוא לירי עבירה
חמורה : וז"ש והוי מחשב הפסד מלוא שלא יקרא לאור הכר
שמבטל מת"ת כנגד שכרה כי כשם שנוטל שכר על קריאתו
בתורה כן נוטל שכר על פרישותו מן קריאתו בתורה לאור הכר
שאל יקרא הוא עובר על גזרת חז"ל : ושכר עבירה כנגד
הפסדה : רמז בזה מ"ש רז"ל דבק פת בתנור בין השמשות
ירדנה קודם שתבוא לירי אפיה ויבוא לאיפור שקילה :
דע מה למעלה ממך : רמז בזה שידוע מ"ש המקובלים שהנהגת
השפעת העליונים הוא תלוי בכשרון מעשה התחתונים :
וז"ש דע מה למעלה ממך כי השפעת העליונים הוא תלוי בך
שאלו תטיב מעשיך ימשך להם שפע רב וברכה וברכות הטובה
רבו אוכליה : א"כ דע מה למעלה ממך : רמז לשם הוי"ה
כ"ה דמלוי אלפין שמספרו עולה מ"ה : וז"ש מה למעלה ממך
שאתה מרכבה אל שם מ"ה וא"כ איך לא תחרד ולא תבוש
ותכלם ממעשיך המנונים : גם רמז בזה שידוע שעתה בגלות
בעו"ה שם מ"ה אינו בשלימות נעלם ממנו ככיכול בחי' השף
במלוי אות וחי' וכשישראל מטיבים מטעיהם אז יהיה מ"ה
בשלימות כמנין אדם ועי"ז נזכה לגאולה שג"כ גולה תהיה
גאולה כמספר מ"ה : וז"ש דע מה בחי' שלימות הוי"ה דאלפין
שעולה מספר מ"ה הוא ימשך ממך על ידי מעשיך :
א"כ דע מה למעלה ממך : רמז למ"ש רז"ל מפני מה נכרא
אדם באחרונה שאל בא להתנאות אומרים לו יתוש קדמך
שהוא אינו נחשב לכלום עכ"ז קדמך : יפה תלמוד תורה עם

זכות אבות

דרך ארץ · רמז בזה מ"ש רז"ל שישא אדם אשה ואח"כ ילמוד
 תורה כדי שילמוד תורה בטוהרה וידוע שדרך ארץ הוא רמז
 לתשמיש · כמ"ס המגיד ויענונו זו פרישות דרך ארץ ולכן אם
 הוא פנוי בלא אשה ואינו עושה מלאכה יעלה בידו התלמוד
 תורה יען שאין אריך לטרוח כשכיל מזונותיו ולהיות מוכרח
 לעשות מלאכה מרובה ובמלאכה כל דהוא יכול להמציא לו
 פרנסתו · אבל אם לו אשה ובנים מוכרח לעסוק במלאכה זמן
 מרובה כדי להביא ערך לכל בני ביתו ואינו יכול להיות בן
 חורין וכיון שהוא טרוד במלאכה לא יהיה לו לב פנוי להרהר
 בעבירה : א"ג יפה ת"ת עם ד"א · ת"ת רמז לתפארת הנקרא
 תורה · וד"א רמז למלכות הנקראת ארץ ורמז בזה שיהיו תמיד
 תפארת ומלכות כחיבור אחד ולא שיהיה ח"ו כרגן מפריד אלוף :
 הוא היה אומר עשה ראונו כראונך כדי שיעשה ראונך כראונך ·
 נראה לפעמים ששאל מאתו יתברך על דבר שחושב שהוא
 טובה והיא מרה באחריתה כגון שחשקה נפשו באשה א' ומבקש
 מהש"ת שימלא חן בעיניה ובעיני קרוביה שיראו ליתן אותה
 לו לאשה ואם הק"בה עושה לו בקשתו אפשר שהיא אינה בת
 זוגו וסופו או יגרשנה או ימות הוא וכו' · וכיוצא בדברים אלו
 שחושב שהיא לטובתו ואינה כ"א לרעתו · ואמנם ברזות ה' דרכי
 איש לא יהיה נכשל · וז"ש עשה ראונך כראונך כדי שיעשה ראונך
 כראונך שיטה לבך להיות בקשתך בדבר שתכליתו טוב · ולא
 כראונך שלפעמים מתהווה ממנו דבר רע ח"ו :
 אל תפרוש מן הציבור · רמז למ"ס המקובלים ז"ל שיוהר האדם
 שיכלול בקשתו ותפלתו עם הציבור · כמ"ס השונומית בתוך
 עמי אנכי יושבת · שעי"ז יעשה הש"ת מגמתו :
 א"ג אל תפרוש מן הציבור · רמז בזה ההולך ממקום שנהגו
 למקום שלא נהגו וכן ממקום וכו' שנותנים עליו חומרי
 מקום שילא משם וחומרי מקום וכו' : ולא כל המרבה בסחורה
 מחכים · ידוע מ"ש רז"ל מרבה נכסים מרבה דאגה שהדאגה
 הוא פיזור השכל · ונקט ולא כל בא לשלול עושר הבא לו
 בירושה כמו עושר של רבי אלעזר בן חרסום וכיוצא בו שאמרו
 עליו הניח לו אביו אלף עיירות וכנגדם אלף קפינות בים ולא

ראה אותם מימיו : מרבה תורה מרבה חיים : ידוע שהשינה
 היא א' מששים במיתה ולכן המשתדל לעסוק בתורה בזמן
 המיוחד לשינה בזה מרבה חיים : מרבה ישיבה מרבה חכמה
 ר"ל בחכמת הפלפול ידוע שאמרו רבות בעמידה קשות בישיבה
 וז"ש מרבה ישיבה דגם הרכות בישיבה לומד אותה מרבה חכמה
 שישג אותה יותר נכון : מרבה לדיקה מרבה שלום : ידוע
 שהמלכות נקראת לדיקה וע"י הדיקה יהיה יחוד זו"ן והלדק שהיא
 המלכות תהיה בחי' לדיקה וזוהי מרבה שלום גי' שע"ו רמו
 שנמשך לזו"ן שע"ו נהורין : אם למדת תורה הרבה אל תחזיק
 טובה לעלמך כי לכך נולדת : המקובלים ז"ל כתבו אם חכם
 מחדש חידושים הרבה בידוע שנשמתו גדולה ונכלל בה הרבה
 שרשים ולז"א אם למדת תורה הרבה שהש"ית הופיע לך חכמה
 והרכיב את גבולך לחבר ספרים בים חכמת התלמוד ונפ"ת
 ופוסקים בפרד"ס אל תחזיק טובה לעלמך לומר כי בכח לימודי
 ושקידתי עשיתי לי את כל החיל הזה כי לכך נולדת לא בכוחך
 ועולם ידך אלא מלך בחינת נשמתך שהיא גדולה ולכך חלקיה
 מרובים ולזה הללחת והגדלת למעלה מעלה על חכמי דורך :
 ורמו במלת לכך שהיא גי' שבעים לרמוז שיש שבעים פנים
 לתורה : והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים : רמו בזה שאם
 לא זכית בתורה תשתדל להיות מחזיק ביד לומדי התורה כי בכל
 החכמה בכל הכסף : א"כ רמו בזה למ"ש רז"ל לעולם ימכור
 אדם כל מה שיש לו וישא בת"ח : א"כ רמו למ"ש רבי האי
 דחכימנא טפי מחבראי משום דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה
 ואלו חזיתיה מקמי הוה חכימנא טפי : ולז"א כנגד ר"ל מלך
 הפנים שלהם דחכמת אדם תאיר פניו :

התקן עלמך ללמוד תורה : רמו למ"ש חכמי המוסר שקודם
 הלימוד לריך שיקבל עליו מ"ע של תשובה וכמ"ש המקובלים
 כדי שילמוד בטהרה : א"כ התקן עלמך עד"ש ז' מידות בחכס
 וחלופס בגולס : א"כ עד"ש רבא לתלמידיו במטו מנייכו לא
 תתחו קמאי ביומי ניסן וביומי תשרי כי היכי דלא תטררו
 במוזנייכו כולא שתא : א"כ התקן עלמך ללמוד תורה : שכלימוד
 התורה תכוין בו להשלים אדם העליון ואילן העליון ולא ח"ו

זכות אבות

לשום פניה וכל מעשיך יהיו לשם שמים · ר"ל שלא על הלימוד
לכד אני מזהיך אלא כל מעשיך שהם הנופנייים במשא ומתן
ואכילה ושתייה ושוחה יהיו לשם שמים ליחד זו"ן שהם שם
שמים : אל תעש תפלתך קבע · קבע לשון וקבע את קובעייהם
מפני · ור"ל שלא תגמנם ותבליע האותיות והתיבות מוסיף
וגורע ועי"כ תגרום שיתאחזו החיטונים בה ח"ו :

ואל תהי רשע בפני עצמך · שאין לעשות המלות כמלות אנשים
מלומדה שאין אדם מכיר ברשע זה אלא אתה וכן בהרהורי
עבירה · אלא לריך שיהיה פיו ולבו שוים במלות וגם נקי
מהרהורי עבירה : היום קצר והמלאכה מרובה · יוכן הרמז
על מ"ש רז"ל ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהם של לדיקים
ולפ"דן תואר של יום נרמז על מעשיהם של לדיקים · ולז"א
היום קצר שהלדיקים הם מועטים והמלאכה מרובה שהיא סוד
הביור והפועלים הם רומזים לחמשה גבורות שמהם יולא
הביור והשכר הרבה ור"ל והשפע מרובה ובעל הבית דוחק
להשפיע להם כי לא יש כלי המקבל ורמז למ"ש רז"ל שכביכול
דומה לאשה המניקה וכנה חולה שאין לו כח לקבל החלב שכדריה
ונתמלא על כל גדותיו : אם למדת תורה הרבה וכו' · ר"ל
שאם אתה קשה ההבנה ולזאת הדרך לערוך הרבה ולשנות
עליה כמה פעמים א תחוש כי שדרך ג"כ הרבה בערך מי
שהוא קל ההבנה והעיון כי לפוס לערא אגרא ונאמן הוא בעל
מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך כפי שיעור ערכת ולא שכר
הגירסא בלבד :

פרק ג'

הוי מתפלל בשלומה של מלכות · בשלומה בשלום ה'א · ר"ל
שתהיה המלכות נבנית בחמש פרזופים · ושלום לשון שלימות :
אבל שנים שיושבים ויש ביניהם ד"ת שכונה שרויה ביניהם
שנא' אז נדברו וכו' · מקשים הול"ל אז דברו · ונ"ל דשנים
קיושבים ביחד ללמוד תורה · כל אחד לומד מחבירו עד"ש
ומחברי יותר מכל · ילפ"ז שניהם נחשבים כל אחד תלמיד
לחבירו ששניהם לומדים ז"מז לזה נקט לשון נפעל שכל אחד
ללמד מחבירו : שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו
ד"ת כאלו אכלו מזבחי מתים וכו' · כ"ל דידוע מ"ש המפרשים ז"ל

דיעקב ועשו חלקו עולמות יעקב נטל עו"הב ועשו עו"הז
 ומה שאוכלים ישראל בעו"הז הוא בזכות התורה כמ"ש א"ש לא
 בריתי וכו' והיו כמזל מזוטו של ים ולכן א"ש אכלו על שלחן
 א' ולא אמרו עליו ד"ת הנה המזון שאכלו הוא מחלק עשו
 שנקרא זכחי מתים מסערה אחרת שהם דרגא דמותא עור
 רמו בזה ולא אמרו עליו ד"ת אמרו לשון זונג כמ"ש המקובלים
 דברי הוא רמו למלכות תורה הוא ז"א ור"ל שהם אמרו עליו
 ד"ת בזה יתיחדו הקודים שהם ז'ון והמזון כמשך להם משם *
 מש"אכ א"ש לא אמרו ד"ת הנה מזון כמשך מארס בליעל שהם
 נקראים זכחי מתים :

וידבר לי זה השלחן וידבר לשון המשכה לי גי' א"ש רמו
 לאימא זה גי' ר"ב רמו לי"ב פרופים השלחן רמו למלכות

לפני רמו לבחי פנים ה' ז"א ור"ל שהזונג יהיה פ"בפ :

ר"א איש ברתותא אומר תן לו משלו עד"ש ג' שותפין בארס
 הקב"ה ואב וא"ש והנה חלק האכילה והשתיה תתחם
 לחלק הכפש שהיא חלק הקב"ה ויודע מ"ש רז"ל שהזמן יתחלק
 לכ"ד שעות שליש אכילה ושתייה ומשא ומתן ושלש לימוד תורה
 ושלש שינה ויש שמאכרים הזמן כשהי בהי ולו"א תן לו משלו
 משמוכה שעות המיוקרים לחלקו ית' לפחות תיחד מהם זמן
 קבוע ללמוד בהם ולא תאבד את כולם דלפי האמת והדין
 אתה ושלך שלו שהכל הוא שלו שגם חלק הנופני הוא שלו ית'
 שנתן חיות ומזון לכפש ולנוף :

כל השוכח דבר א' ממשתתו וכו' מקשים דקרא קאמר את
 הדברים ואיך קאמר כאן השוכח דבר אחד דמשתת
 דבר א' לבד ונ"ל דידוע דו"ג מדות התורה נדרש בהם וכלל
 או פרט או כנון אב וכיוצא כל מדה ומדה יולא כמה הלכות
 ולכן א"ש שכת דרשה אחת שילתה מבנין אב וכו' הנה נחשב
 בזה שכת כמה הלכות ודבר א' דקאמר הכא הוא רמו
 למדה אחת מהו"ג מדות :

הוי קל לראש יודע שמושב הנשמה הוא בראש ולו"א הוי
 קל לראש בענין חלק הנשמה הוי זריו ונוח לתשחורת
 רמו לחלק הנוף שהם הכל ושחורת לריך שתהיה נח וכבד

זכות אבות

עד"ש ואברהם כבד מאד במקנה בכסף וכוהב :
 ח"כ הוי קל לראש : עד"ש מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול
 הוי קל לראש לאדם גדול שהוא ראש שתכף ומיד תעשה
 דברו : ונוח לתשחורת רמז לבחורות וילדות : ח"כ הוי קל
 לראש : רמז לתורה שנקראת ראשית : ונוח לתשחורת רמז
 ליסורין שעל ידי שתהיה נח ליסורין שרומזים לתשחורת בזה
 תשיב את חכמת התורה : כמס"ה אשרי הגבר אשר תיסקרו
 ים ומתורתך תלמדנו : שהתורה נקנת ע"י יסורין :
 ח"כ הוי קל לראש : הוי זריו בתורה לקנות אותה וממילא
 תהיה נח לתשחורת שכל העוסק בתו' יסורים בדילין ממנו :
 הוי קל לראש ידוע שמשכן הנשמה הוא בראש ולו"א הוי קל
 לראש בענין חלק הנשמה הוי זריו : ונח לתשחורת רמזו
 על חלק הגוף שהם הכל ושחרות לריך שתהיה נח וכבד עד"ש
 ואברהם כבד במקנה בכסף וכוהב :

ח"כ הוי קל לראש רמז להתורה שנקראת ראשית ונח לתשחורת
 שהוא רמז ליסורין שע"י שתהיה נח ביסורין שהם רומזים
 לתשחורת בזה תשיב את חכמת התורה כמ"ס אשרי הגבר
 אשר תיסקרו ים ומתורתך תלמדנו שהתורה נקנית ע"י יסורין :
 ח"כ הוי קל לראש זריו בתורה לקנות אותה וממילא תהי
 נח לתשחורת שכל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו :
 כל שיראת מטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת : נראש
 דר"ל שקודם למודו הוא חרד שלא יבא לירי שנגת תלמוד
 הנה בזה לכונן אל האמת וחפץ ה' בידו יללח וחכמתו מתקיימת
 שדבריו יהיו קיימים ומיוסדים על אדני האמת ושכרו ופעולתו
 לשנו : כל שמעשיו מרובים מחכמתו מעשיו רמז שמעמיד
 תלמידים הרבה עד"ש רז"ל כל המלמד את בן חבירו תורה
 מצלה עליו הכתוב באלו עשאו : חכמתו מתקיימת בידו
 עד"ש ומתלמידו יותר מכולם : ח"כ רמז שעושה גדרים
 וסייגים ופרישות כמ"ס לא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם
 וקיינו מחמיר לעצמו יותר ממה שתחייב חכמתו לאחרים
 בעיקר הדין : מסורת סייג לתורה : עד"ש אם קבלה
 נקבל ואם לדון יש תשובה ולכן אם חכם בונה את סברתו

זכות אבות

קמה

ע"פי הקבלה נעשה סייג לתורה ההיא יתד שלא תמוט :
 סייג לחכמה שתיקה . חכמה זו התו' ור"ל שלא יאמר אדם כו"ך
 אני לומד כי בזה מנרה עליו הדוב כי מתקנאין בו החילונים
 ומטרידים אותו מללמוד לא ישתוק ויכוין במחשבתו דווקא :
 ח"כ רמז עמ"ש במדרש כשעלה משה למרום מלאו להקב"ה
 שהיה קושר כתרים לאותיות ח"ל מי מעכב על ידך ח"ל
 עקיבא בן יוסף וכו' ח"ל חזור לאחוריך חזר לאחריו וראה
 שסורקין את בשרו במסרקות של ברזל ח"ל רבש"ע זו תורה וזו
 שברה ח"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני . ופירשו המקובלים
 ז"ל כי ר"ע ע"ה העלה מ'ן בבחי' המחשבה שהיא סוד החכמה
 ע"י שקבל עליו יסורין או מאהבה וו"ש סייג לחכמה שתיקה :
 הכל לפי . רמז על יוס הד"ן שכל באי עולם עומדים לפיפין
 למשפט . ותרשות נתונה לכבא מרום או מיימינים ואלו
 משמושים . בטוב העולם נידון שאם הוא מחלה על מחלה הנה
 בחסדו ית' מטה כלפי חסד ומכריע את כף הזכות . בטוב אחר
 בלבד והכל לפי רוב איכות המלוה שיש מלוה ח' שקולה כנגד
 עבירות ולו נתכנו עלילות : אם אין חכמה אין יראה ר"ל שלא
 יכול לקנות יראת הרוממות שהיא סוד דחילו שרומות לחכמה
 אם לא שהיא חכם בתורה וככנס בחדריה וידע משטריה בסוד
 דע את להי אביך ועבדו . וו"ש אם אין חכמה פי' לעלות מ"ן
 לא"וא לריך להיות לו יראת הרוממות : אם אין קמת אין תורה
 רמז בזה מ"ש רז"ל ע"פ והם תוכו לרגליך לריך לכתת עצמו על
 דברי תורה וכוה ישיגה . גם ארז"ל אם יאמר לך אדם לא יגעתי
 ומלאתי ל תאמן פירוש ל תאמן בו שהוא בעל תורה . וו"ש אם
 אין קמת מי שלא יגע וכתת עצמו בחטים אלו שנטחנים
 ונעשים קמת אין לו תורה : אם אין תורה אין קמת . פי' אם
 אין תורה הוא מבוח שאין קמת שלא יגע וכתת גופו וטחנו
 עד שעשאו קמת :

פרק ד'

חזוהו חכם הלומד מכל אדם . רמז למ"ש רז"ל דלענין הגוראף
 והבקיאות עפי למנמר מרב אחר וללימוד הסברה
 והסלפול עפי למנמר מכמה רבנים כדי להוו מחדרן שמעתתיה
 וו"ש חזוהו חכם הצתתה בתורה ומפלל הוא הלומד מכל

זכות אבות

אדם : הוי רץ למזוה קלה וכורח מן העבירה ר"ל כח הריגה
 שהאדם רץ הוא מתפשט בכל חבריו של אדם שכולם מתנועעים
 ברילה דהרץ עושה תנועה בר"מח חבריו ושס"ה גידיו יחד ועי"ז
 ימשך קדושה להם מאותה מזוה שעושה ומתקדשים חבריו וניפול
 גם מהרהור עבירה שגם ההרהור הוא מתפשט בכל גופו של
 אדם וז"ש הוי רץ למזוה קלה וכורח מן העבירה דכריחה היא
 ג"כ רילה שג"כ פעולתה בכל האברים שכולם יתקדשו כה לא
 דעל מ"ע יפול לשון רילה ועל לא תעשה לשון כריחה : מאד
 מאד הוי שפל רוח כ"ל דכל מה שיקנה האדם עושר ביתר
 שאת ויתר עו הנה כנגד זה לריך שיהיה שפל ביותר ומאד לשון
 רכוי וגם לשון עושר וכמ"ש רז"ל בפסוק בכל מאורץ שהוא ר"ל
 מממונך והעושר מביא מעלה לאדם לז"א מאד אס ורבה ממון
 שלך שאתה בזה קונה מעלות רמות לריך שאתה תראה עצמך
 בתכלית השפלות : ח"כ נקט מאד מאד כלומר ענוה גדולה
 כפולה ומכופלת ללא מבעייה כנגד חנשי ערבך תשפיל עצמך
 ח"ל גם לפחותים שהם בוקי סריקי תהיה שפל בעיניך :
 כל המכבד את התורה י"ל דהו"ל המכבד התורה ומאי כל
 ואת דנקט ונ"ל דיוכן זאת ע"פי מעשה שהיה בימי האר"י
 ז"ל באחד עם הארץ שלא היה יודע רק שפא ביתא וביזוס
 הכפורים כל לבית הכנסת וראה שכל הליבור מתפללים בחשק
 ובינינו והוא אינו יודע שום דבר ובראותו כן נתמרמר מאד
 ויבך כפי גדול ויאמר בלבו אני אומר שפא ביתא וחסור ואשנה
 עליה והקב"ה יסדר האותיות בנוסח תפלה אחר יו"ה כגולה
 שיהיה ז"ל על האר"י ז"ל ושאל אותו הרב ז"ל איזה תפלה של
 יו"ה כ שנתקבלה ועלתה תחלה לפני המקום ב"ה ויאמר לו
 בית הכנסת שאתה מתפלל בה ויאמר לו מי בראש ויען שיהו
 ז"ל איש פלוני היה ראש לכל בית יוסף ויתפלא הרב מאד וחקר
 ודרש על ענין זה ובהתודע לו ענין אותו הויש שלא אמר רץ
 שפא ביתא וכיכול שהוא ית' סידר האותיות כפי נוסח תפלות
 הראויות וז"ש כל המכבד את התורה אעפ"י שאינו יודע ללמוד
 אלא דווקא שפא ביתא ורמו זה בתיבת את ר"ל מש'q ועד תי'י
 גופו מכובד על הכריות שתפלתו עלתה מעלה מעלה מן

הקדושים אשר בארץ היודעים ברזים ומיוחדים עולמות
העליונים בכל כוונות הראויות לכוין כהאר"י הקדוש זל"ה :
כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר מאי
דקאמר מעוני כ"ל שר"ל שהוא את עלמו שהוא עני בחכמה
ועירוס מן הדעת בלימוד התורה סופו לקיימה מעושר בשכר
זאת הקב"ה מסויע אותו לכוין אל האמת והכל הטוב והולכים
אחר הוראותיו שידוע שהעניו מכוין אל האמת וב"ה שזכו
לסויות הלכה כמותם מפני שהם ענוים וכן תמלא בדורות
האחרונים כדור מר"ן ז"ל שהיו חכמים גדולים כדורו ואזלו
כוליה עלמא אבתריה ועד אחרון אכתבא דמ"ן סמכין וזכה
לכל זה שנתקבלו הוראותיו בכל תפלות ישראל לפי שהיה עניו :
וכל המבטל את התורה מעושר וכו' שאומר אני גדלתי על כל
כני דורי ולי עשר ידות עליהם כחכמה ומה שאני משיג
בלימודי ביום א' חכירו לא יוכלו להשיגו כהודש ימים וא"כ
למה לי לעסוק בתורה יומם ולילה ולחזור על לימודי סופו של
זה לבטלה מעוני כי מה שיש בידו כאבר ממנו כי אם תעובני
יום יומים אעזבך חיל בלע ויקראנו רח"ל : כני אומר הוי
ממעט בעסק ועסוק בתורה כ"ל רבני אזיל לשטתיה דאמר
בקדושין אין עשרות ועניות מן האומנות אלא יתפלל למי
שהעושר והנכסוס שלו וכו' וז"ש הוי ממעט בעסק ועסוק
בתורה דאין עניות ועשרות יולא מן החרינות והסקירות ורוביו
המסתר והקניינים ואם בטלת מן התורה יש הרבה בטלים
כנגדך ידוע מ"ש רז"ל ע"פ בעומדס תרפנה כנפיהם כשישרא
בטלים מן התורה גם החיות חשות ולז"א אם בטלת מן התורה
יש הרבה בטלים כנגדך שהם רבים באיכות ובכמות ואין
בשמעך זאת לא תחרד ותתאזר בכל כותך שסויות הקודש הם
תלוים בך : ח"כ אם בטלת וכו' רמוז למ"ש רז"ל הראשונים
היו עושים מלאכתם עראי ותורתם קבע וזה כתיב וזה נתקיימה
בידם וכו' ומלאכתם נעשית ע"י אחרים ומתברכת וז"ש אם
בטלת מן התורה כדי לעסוק במלאכה יש לך הרבה שעות
מזדמנים לך שתהיה בטל בהם מן מלאכה שלך בעל כרחך ועוד
תחפר ממך הכרבה שמוציאה זרע כשיעורה מש"אב אם עסקת

זכות אבות

בתורה בזמן המיוחד למלאכה יש שכר הרבה ליתן לך על הוקו
 זמן שמלאכתך מתברכת הזרע קמעא ומוציא הרבה וסאה אחת
 מוציאה כמה סאין : א"כ אם בטלת מן התורה יש לך הרבה
 בטליון שסופו לישן בקבר ובעל מן התורה ומהמנות עד"ש
 במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי וכו' : א"כ אם
 בטלת מן התורה ידוע מ"ש רז"ל כל העוסק בתורה יסורין
 כדלים ממנו ובהיפך יסורין רודפין אחריו כמ"ש על עובס
 את תורתו וז"ש יש לך הרבה בטלים אלו המזיקין לטורדך
 בעוה"ז ובעוה"ב : א תסתכל בקנקן וכו' קנקן רומז לשם
 אדני שהוא נרתק לשם הוי"ה ב"ה וז"ש א תסתכל בקנקן א
 במ"ה שיש בו שרמו לז"א שהוא כחי' מ"ה שיש בקנקן שרמו
 לשם אדנות וידוע שם ארכי' עולה ס"ה ועס מספר הוי"ה
 דאפין שעולה מ'ה יהיה מספר נס בסוד מ'ס שכלוחות כנס
 עומדן : א"כ א תסתכל בקנקן רמו למ"ש ברתיא דקיסר לרבי
 יהושע בן חנניה חכמה מפוארה בכלי מכוער : יש קנקן
 חדש מלא ישן רמו למ"ש כזו' בהוא ינוקא שכאו לו נפש ורוח
 ונשמה בכת אחת ולזה זכה לדבר בסודות עליונים מה שלא
 זכו גדולי חכמי ישראל לפי שכאו לו נר"ן בכת אחת וישן אפי'
 חדש אין בו דאפי' הנפש שלו שכאה בכמה גלגולים ועדין סיגים
 לא ניתקן : הילודים למות רמו שהילדות וההוללות שהם
 תאוות החומרני הנולדים מד' יסודות ארמ"ע אם לא יכבוש
 אותם ויתגבר עליהם הנק הם גורמים להריסת יסודי הגופני
 והחיוני וז"ש למות וכמ"ש הרמב"ם ז"ל כי ריבוי תאוות
 המשגל והאכילה והשתיה מכלים כוחות האדם ורובם קשה
 ומיעוטם יפה והמתים להחיות ר"ל הממית תאוות החומרני
 הם להחיות היא תועלת לאדם להחיות סוד הנפשיים והנלכיים
 עד"ש הרולה שיחיה ימות על כן ישתדל האדם להתגבר על
 יצרו לעשותו חלל במאמר נעים וזמירות ישראל ולכי חלל בקרבו :
 ודע שהכל לפי החשבון ואל יבטיחך יארך וכו' כ"ל דדין ועונש
 של מלך בשר ודם אינו כדון ועונש של מלכי המלכים
 הקב"ה דדין מלך כו"ד אם א' הרג את הנפש ואחד הרג כמה
 נפשות עונש א' להם ששניהם נדונים במיתה שאין יכול להמיתו

כמה פעמים להפרע ממנו על כל נפש ונפש שהמית . מש"אכ
 בדין של מעלה נפרעין ממנו על כל נפש ונפש שמביאין אותו
 בגלגול כמה פעמים להענישו על הכל כי לא ירח ממנו נדח .
 וז"ש ודע שהכל לפי החשבון של האמר בלבך אני כשרירות לבי
 אך וכיון שעברתי עבירה א' ונתחייבתי עליה הנני שונה עליה
 כמה פעמים דסוף סוף הוא הולך למות לא כן הוא לא הכל
 הוא לפי החשבון כי דין של מעלה הוא על כל פרט ופרט ולכן
 א יבטיחך ירדך וכו' :

פרק ה'

עשרה דורות וכו' שכל הדורות היו מכעיסין ובאים עד שהביא
 עליהם וכו' לכאורה חבת באים הוא משולל הבנה וכבר
 הרגישו בו קמאי דקמאי . ונ"ל ע"פ מ"ש המקובלים שדור
 אחר חורבן כה"מק היו ישראל פרים ורכים שלא כפי הטבע
 והטעם שאו שחטאו בימי שהיה כהמ"ק קיים וחטאו כע"ז
 ובגלוי עריות ושפיכות דמים כולם נתגלגלו באותו הדור
 ונענשו כל א' וא' כפי הראוי לו ולכן כאן בא להורות שכל
 הדורות שהיו קודם המבול שהיו מכעיסים כולם נתגלגלו בדור
 המבול ובוה ניחא דנקט ובאים כלומר שכל היו"ד דורות היו
 באים והביא עליהם מי המבול ואבדס מן העולם :
 עומדים לפופים ומשתחווים רווחים . עומדים לפופים לעלות
 מ'ן בכח התפלה ומשתחווים רווחים אחר שקבלו השפע שהוא
 כחי' מ'ד נתפשט המקום באור העליון ולכן החזיק המועט
 את המרובה ורווח אתרא וז"ש מן המלך קראתי יי שעומדים
 לפופים ענני במרחב יי משתחווים רווחים :

ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי רמז בזה אם אירע
 איזה דין שהוא לפני חכם וטעה בהוראתו וכשנשאל דין
 זה לפני אחרים ונודע לו שהוא טעה אז מפני הכושה שהוא
 בוש מחביריו אומר להם לא נשאתי כמו שנשאתם אתם
 וכפי השאלה אשר שאוני השבתי להם כו"כ לזה בא הכא
 התנא להודיענו שאין זה תורת חכם ואם טעה לא יבוש .
 וז"ש ומה שלא שמע כלומר שלא הבין הוא אומר לא שמעתי
 טעיתי ולא הכנתי וא ישעה בדברי שקר להלות הטעות
 כשוא כשכיל הכושה כי זה תורת האדם כמ"ש רז"ל והמכשלה

זכות אבות

הזאת תחת ידך חזן אדם עומד על ד"ת אלא ח"כ נכשל
בפס כו עי"כ יהיה נזהר לדקדק ולעיון היטב לקולא הדגן
לאורו ואמיתו

כל המזכה את הרבים חזן חטא בא על ידו ידוע שהמזכה
לרוד שחטוה בשלימות במחשבה ודיבור ומעשה ולכן
אם אדם פרעו קיום מצוה לא יבאר מהיות בה חסרון קצו
מצד עהרת המחשבה וכוונה וכוולא משא"כ אם נעשית בכללות
לא יחסר ממנה דבר יען שבהטרפות כולם תהיה בשלימות
ולו"א הן א כביר לא ימאס וו"ש כל המזכה את הרבים
שמערב תפלותיו ומזותיו עם הרבים שאומר על כל מצוה
ותפלה בשם כל ישראל חזן חטא בא על ידו חטא לשון
חסרון כמו והייתי חני וכני שלמה חטאים :

שלי שלך ושלך שלך חסיד יוכן ע"פ מ"ש במס' מיעא
רבה בר בר חנה תברו ליה הני שקולאי דנא דחמרה
שקיל לגלימיהו אתו לקמיה דרב וכו' ח"ל הב להו גלמיהו
וכו' ח"ל דינא הכי ח"ל למען שלך בדרך טובים חמרו
ליה טרחין כוליה יומא ולית לן מידי למוכל ח"ל הב אגרייהו
אמר ליה דינא הכי ח"ל וארחות לדיקים תשמור וו"ש שלי
שלך ושלך שלך :

הוי עו כנמר וקל כנשר ורץ כלבי וגבור כארי בא לרמוז
כאן ענין דרכי הלימוד לפי שהלימוד קודם למעשה
וקאמר לרוד התלמיד להיות עו כנמר דאין הביושן למד וכמ"ש
לבן עזאי עד כאן העות פניך ברכך ח"ל תורה היא וללמוד
אני לרוד גס רב כהנא נגא תחות פורייה דרב וראה שחק
וכו' ח"ל דמי פומיה דאבא בדלא שריף תבשילא ח"ל כהנא
פוק מהבא דלאו אורח ארעא ח"ל תורה היא וללמוד חני
לרוד ולו"א הוי עו כנמר כדי ללמוד ועי"כ הוי קל כנשר
בלימוד וחכירך רעים אחרך ולא יגיעוך :

ח"כ וקל כנשר עד"ש המפ' אם אדם לומד תורה שלא לשמה
הלימוד ההוא נשאר למטה ואינו עולה וזוה פי' העט"ר
נר"ו זאת תורת העולה היא העולה וו"ש שבחי' לימודך
יחיה עוף מעופף לעלות מעלה מעלה ורץ כלבי כנמר חלק

זכות אבות

קמח

המלות שתהיה זריו . ונכור כארי כנגד הלאווין לכבוש את יורד :
 בן בן אומר הפוך והפוך בה . בה לרמוז מ"ש ר"ל על
 ר"מ גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין ברורו
 חכם כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו מפני שלא
 ירדו חבריו לסוף דעתו שהיה אומר על דבר שהוא טמא
 ומראה לו פנים שהוא טמא וחוזר ואומר טהור ומראה לו
 פנים שהוא טהור . והכל הוא חמת לפי שהתורה ניתנה
 במ"ט פנים טהור וכו' בסוד אור ישר ואור חוזר ואלו ואלו
 דברי אלהים חיים . וז"ש הפוך בה והפוך בה שהם רומזים
 למ"ט ומ"ט פנים רכולא בה שהפנים לכאן ולכאן כולם חמת
 הם . ובה תחוי שע"י התורה ראה מראות אלקים שזכה
 לרו"ק . וסיב שתזכה להארת ה"א ששם הוא בחי' הזקנה :
 לפום צערא אגרא . רמז בזה שיש מזלו מחייב להיות שופך
 דמים ומנאף וכו' . והנה חיש כזה תמיד הוא במלחמה
 עם יצרו ואם נתגבר עליו הנה שכרו כפלי כפלים מן חיש
 תמים וחמרו זך מבלי שמרים וכמו שמנינו בדברי רז"ל שאמר
 לו הק"ב לה לרוד אלמלא אתה שאל והוא דוד הייתי מאבד
 כמה דוד מפני שאל . והקשה הרב הארי ז"ל וכו' משאל
 פנים יש בדבר וביאר בד"ק כי שאל ירדה נפשו ממקום
 קודש ולכן היה חומרו זך ונקי ולזה אין ראוי לו לחטוא
 כלל . משא"כ דוד הע"ה היתה נפשו טמועה וכו' . וזוה"י
 תחלת ביאתה בעו"הו ולכן עלול הוא לחטוא שכל הקלי'
 מתגרים בה כדי להטעוהו ח"ו :

ח"כ לפום צערא אגרא . רמז למי שכולם פיו בשעת מריבה
 ואינו משיב לחבירו דבר חרפה בזה זוכה נוטל חלקו וחלק
 חבירו בג"ע . וז"ש לפום צערא שמעמיד את עצמו מלהשיב
 על חרפתו אגרא נוטל שכר של חבירו :

ח"כ לפום צערא . רמז למ"ש ר"ל ע"ש וירוס אהרן שתק
 וקבל שכר על השתיקה שנתוחד אליו הדיבור :

ח"כ לפום צערא . לפום רמז לשכינה שנקראת פה צערא
 שכביכול היא בסוד הגלות אגרא שלעתיד יהיה כתיב גדול
 מכתרו וראו עינינו וישמח לבינו בעילוי עטרת ת"ת אבי"ר :

זכות אבות

פרק ו'

משמח את המקום משמח את הבריות · משמח את המקום
רמו על מ"ש רז"ל רקב"ה חדי בפלפולא · משמח
הבריות עד"ש ירחיק ירחוני וישמחו · ומרחקתו מן החטא ·
עד"ש ברבי עקיבא ובתורתו ובר"מ ובתורתו · הו רמו שאין
הק"כה מביא תקלה ע"י הדיוקים · ומקרבתו לידי זכות עד"ש
מנגללים זכות ע"י זכאי · ונותנת לו מלכות וממשלה עד"ש
אשריך ארץ שמלכך בן חורין שהתורה היא חירות משעבוד
מלכות חירות ממלאך המות ודיוק מושל יראת אלהים ·
ומגדלתו ומרוממתו שהיה השפעתו למעלה מן הטבע ולא
תחת משטר כוכבים ומזלות :

הוי להם לבריות מעלכונה של תורה שכל מי שאינו עוסק
בתורה וכו' · יראה עד"ש רז"ל שכל אחד מישראל קבלה
נשמתו חידושים השייכים לו ולכן אם לא עסק בתורה גרם בזה
שלא נעשה בירור באותה נשמה השייכה לאותה בחינה ולזה רמו
בזו זהב באף חזיר · כוס זהב רומז על החידוש באף חזיר שלא
כתברר ונטהר · ודמה אותו לחזיר שלעתיד החזיר יטהר כמ"ש
רז"ל למה נקרא חזיר שעתיד לחזור · וכן ג"כ אתו החידוש
עתיד לטהר ולהתברר לבלתי ירח ממנו ירח :

שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה · בן הוא רומז לשם
ב"ן שהוא בעשיה שעיקר התיקון שם הוא והבירור הוא
נעשה ע"י עסק התורה כנודע · וז"ש שאין לך בן חורין שהוא
בחינת ב"ן שהיה חורין אלא ע"י מי שעוסק בתורה שע"י
עסק התורה יהיה מבורר וחורין :

אל תבקש גדולה לעצמך · רמו למ"ש רז"ל שת"ח לריך שיהיה
שמינית שבשמינית · גם אמרו זרוב מרה בתלמידים ולכן
בא להורות כאן מה שהתנו קלמ מן הקלמ הגדול והגבוהות
הזה הכל הוא לתכלית כבוד התורה ולא בשביל עצמו ·
יותר מלמודך עשה · ר"ל אם רגיל לשנות כיום עשרה פרקים
למחר תוסיף עליהם וכן עז"הד הו רמו שיקו מעשיו
מרוכים מחמתו :

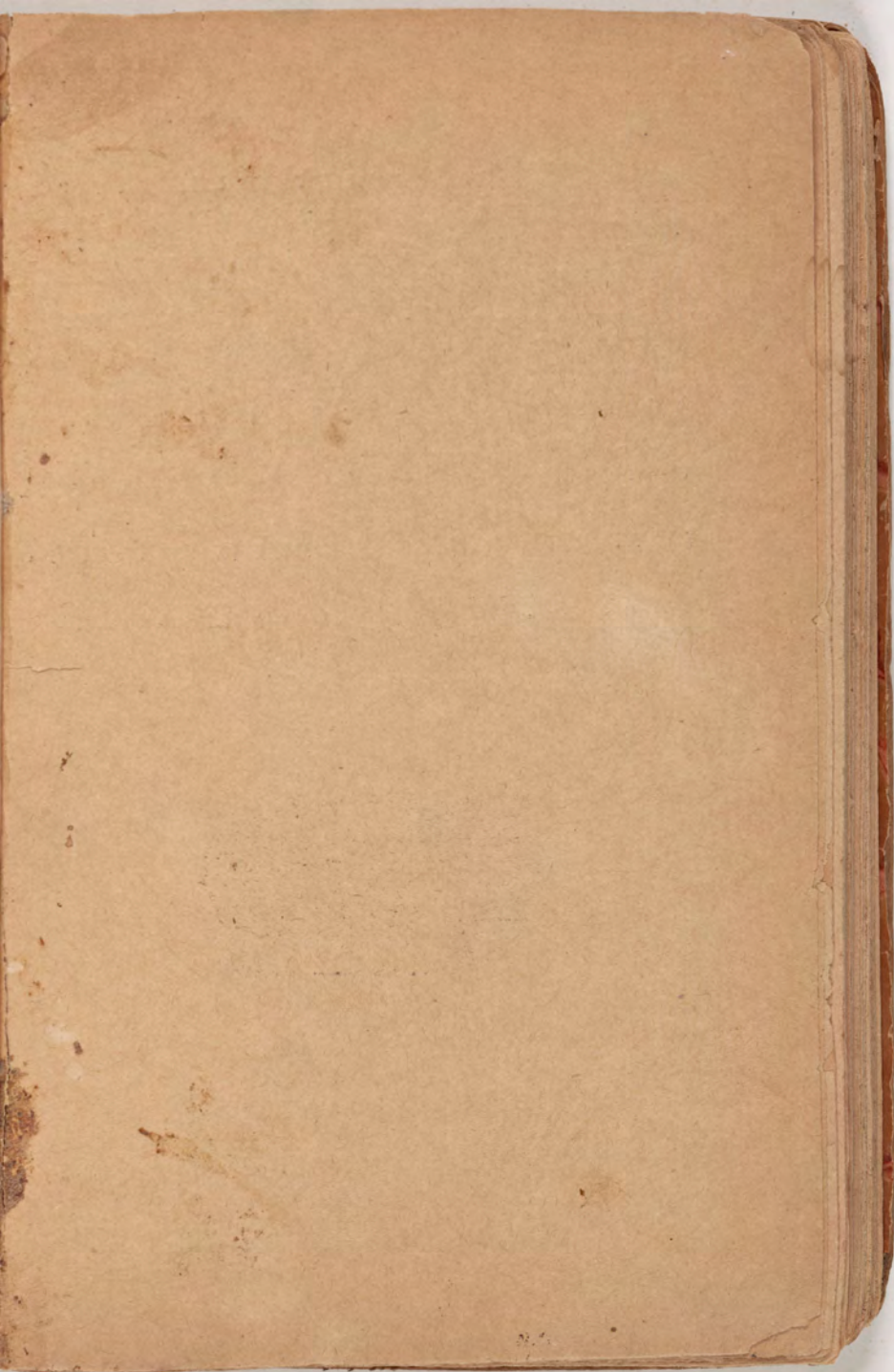
זכות אבות

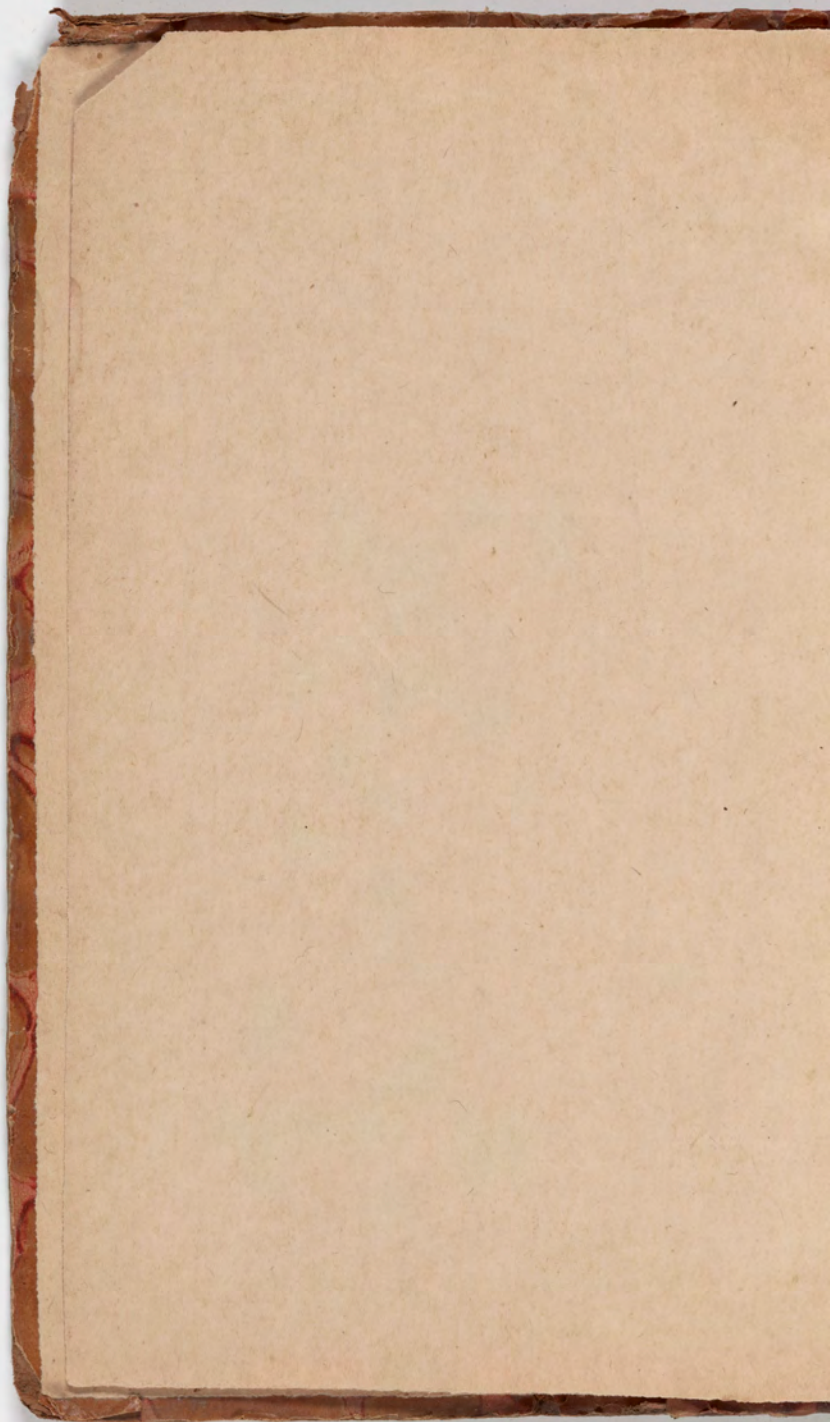
קמט

ואל תתאוה לשלחנם של מלכים רמו למ"ש רז"ל כימי רבי
 שמעון בן שטח היו שלש מאות נזירים והיו עניים ואין
 ידם משנת להביא קרבנותיהם ושמעון בן שטח מרוב חכמתו
 פטר ק"ץ מהם מתורת נזירות מעיקרא נשארו ק"ץ שלא היה
 יכול לפטור אותם הלך לו אלל ינאי המלך א"ל יש שלוש מאות
 נזירים שאין לאל ידם להביא קרבן נזירותם חזי עלי וחזי עליך
 וכו' נמלא תועלת רבי שמעון בן שטח שהיה כתרם של
 תורה יותר גדולה משלחן מלכים כי עקר הכדר מעיקרו וגם
 במהרה אך מזר ינאי המלך הוצרך קרבן וגם נתעכבו עד
 שהביאו כפרתם : גם אומרו וכדרך גדול מכתרם שהתורה
 נקנית במ"ח מעלות והמלכות בשלושים מעלות :
 א"כ התורה מן הת"ת ומלכות נמשכת מן בחינת המלכות

וחיים ושלום עד העולם :

2. 11

